

Apuleius

Măgarul de aur

CAPODOPERE
ALE
LITERATURII
UNIVERSALE

Colecție coordonată de prof. dr. **Dan Grigorescu**
Coperta de Anamaria Smigelschi

APULEIUS

Metamorfoze sau Măgarul de aur

Traducere din limba latină și note de I. Teodorescu
Ediție revăzută și întregită, cu un cuvânt înainte de Ion Acsan

Editura MONDERO
București, 2008

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
APULEIUS, LUCIUS
Metamorfoze sau Măgarul de aur / Apuleius; trad. şi note: I.Teodorescu; ed. rev. şi întregită cu un cuv. înainte de Ion Acsan. - Bucureşti: Mondero, 2008
ISBN (13) 978-973-9349-59-5

I. Teodorescu, I. (trad.)
II. Acsan, Ion (ed. ; pref.)

821.124-31=135.1

Lector: *Didona Ivanov*
Procesare computerizată: *Mihaela Roman*

Tiparul executat la Imprimeria de Vest,
Oradea, Calea Aradului nr. 35.
ROMÂNIA

Cuvânt înainte

Cartaginezul romanizat Apuleius (125–170 d. Hr.) este autorul unicului roman latin care ne-a parvenit integral, spre deosebire de *Satyricon*-ul lui Petroniu, prefigurând prin abila lui construcţie complexitatea modernilor săi urmaşi: realist, satiric, fantastic, magic, mistic, mitic, filosofic, dar, mai ales, *erotic.*

Ademenit de tainele vestitelor vrăjitoare tesaliene, corintianul Lucius adevereşte fără să vrea pitagoreismul prin transformarea lui într-un asin, înzestrat cu suflet omenesc: de aici şi titlul romanului – *Metamorfoze* sau *Măgarul de aur.* Cu ajutorul zeiţei Isis, al cărei preot devine, el îşi va recăpăta în mod miraculos înfăţişarea iniţială după o serie de peripeţii triste sau hazoase, datorate depravării, răutăţii şi neghiobiei stăpânilor săi ocazionali, stârnind chiar şi pasiunea unei matroane romane, adeptă a zoofiliei. Curiozitatea o va pune la grele încercări şi pe eroina celui mai frumos basm mitologic al antichităţii greco-latine: Psyche (în greceşte *Sufletul*), care încalcă interdicţia de a vedea chipul soţului ei Amor, redobândindu-l după ce va trece prin mari suferinţe. Povestitor înnăscut, cu o inepuizabilă vervă şi inventivitate, Apuleius include în trama romanului său numeroase nuvele având ca subiect predilect triunghiul conjugal, pe care inteligentul urecheat îl dezaprobă şi demască cu mult umor. Printre numeroşii autori care s-au inspirat din celebrul episod mitologic se numără Calderon în piesa intitulată: *Ni Amor se libra de Amor* (1640), Molière în tragedia-balet *Psyché* (1671), cu versuri de P. Corneille şi muzică de Lulli, precum şi La Fontaine în povestirea sa în proză *Les Amours de Psyché et de Cupidon* (1669).

Amor şi Psyché, Basm mitologic după Apuleius (Traducere) de G. Popa-Lisseanu a apărut în 1924 la Tipografia Jockey-Club, Bucureşti (Din publicaţiile Casei Şcoalelor, Biblioteca autorilor greci şi romani). Editura de Stat pentru Literatură Universală a fost cea care a tipărit prima traducere aotohtonă integrală a celebrului roman latin: Lucius Apuleius, *Măgarul de aur. Metamorfoze.* În româneşte de I. Teodorescu (Colecţia Clasicii literaturii unversale). După zece ani, Editura pentru Literatură a inclus în Seria nouă a colecţiei Biblioteca

pentru toţi (nr. 440): Lucius Apuleius, *Măgarul de aur*. Traducere şi note de I. Teodorescu. Prefaţă şi tabel cronologic de N. I. Niculiţă. Eu însumi am fost redactorul de carte, făcând parte pe atunci din renumitul colectiv al editurii bucureştene. „Literatura artistică" din Chişinău a reprodus întocmai această ediţie în 1990. Între timp, I. Teodorescu şi N. I. Niculiţă trecuseră de mult în lumea umbrelor...

Ştiam că, dintr-o ipocrită pudoare „ideologică", cenzura totalitară intervenise în textul traducerii, eliminând samavolnic pasajele pe care le socotise şocante sau indecente. Mi-am asumat aşadar completarea lacunelor involuntare, precum şi ameliorarea vechii versiuni, câteodată prea influenţată de tălmăcirile franceze, prin înlăturarea unor expresii desuete. Am fost susţinut de Editura Univers, care în 1996 a tipărit: Apuleius, *Metamorfoze sau Măgarul de aur*, traducere din limba latină şi note de I. Teodorescu. Ediţie nouă, revăzută şi întregită de Ion Acsan. Introducere de Eugen Cizek. Prezenta ediţie nu diferă de cea precedentă decât prin înlăturarea inadvertenţelor tipografice şi înlocuirea amplei Introduceri cu o succintă notă introductivă.

Decembrie 2003 *Ion Acsan*

CARTEA ÎNTÂI

Prin taifasul acesta în genul milezian[1], eu vreau să vă înfăţişez un şir de felurite istorii şi să încânt urechile voastre binevoitoare cu un murmur plăcut. Dacă nu vă plictiseşte să vă aruncaţi ochii pe acest papirus care poartă pecetea unei iscusite trestii de pe malul Nilului[2], veţi vedea cu uimire făpturi omeneşti schimbându-şi figura şi forma şi apoi, prin metamorfoză, revenind la starea lor de mai înainte. Încep. Autorul? În câteva cuvinte, iată-l.

Himetul[3], în Atica, Istmul Ephyrean[4] şi Tenara de lângă Sparta[5], pământuri fericite, având veşnicia asigurată prin cărţi şi mai fericite – acestea sunt vechiul leagăn al strămoşilor mei. Acolo am învăţat eu limba atică, în primii ani ai copilăriei mele. Mai apoi, ajungând în capitala Laţiului, mi-am şlefuit cu o trudă plină de necazuri strămoşeasca limbă a cetăţenilor romani, pornind la treabă fără îndrumarea nici unui profesor. De aceea, cer mai întâi iertare dacă eu, vorbitor necioplit al unei limbi străine şi neavând meşteşugul exprimării alese din for, voi mai greşi câte ceva. De altfel, însăşi această trecere de la o limbă la alta se potriveşte de minune cu stilul călăreţului de circ[6] pe care-l folosesc. Încep o poveste de origine grecească: fii atent, cititorule, că îţi va plăcea.

Mă duceam în Tesalia pentru afaceri, fiindcă dinspre partea mamei sunt originar şi din Tesalia, prin celebrul Plutarh[7], şi apoi prin nepotul său, Sextus filosoful, care fac gloria neamului nostru. După ce am urcat munţi prăpăs-

---

[1] Într-un stil uşor şi glumeţ, a cărui licenţă mergea uneori până la neruşinare. Se pare că acest gen îşi datorează numele faptului că îşi are obârşia în Milet, unde moravurile erau extrem de slobode.

[2] Acesta era „condeiul" cu care egiptenii scriau pe papirus sau pe pergament. Alţii văd în cuvintele autorului o glumeaţă aluzie la picanterii şi la stilul spiritual al scriitorilor egipteni.

[3] Munte din ţinutul atic, renumit pentru mierea albinelor locale.

[4] Adjectivizarea străvechiului nume al Corintului, oraş din istmul care lega Peloponesul de Grecia continentală.

[5] Azi Capul Matapan, din teritoriul Spartei, la capătul extrem al Peloponesului.

[6] Saltul călăreţului de circ de pe un cal pe altul, în plină cursă, era un exerciţiu care preceda sau se desfăşura după cursele de cvadrige (care trase de patru cai).

[7] Filosoful şi istoricul Plutarh (46–126 d. Hr.) era beoţian originar din Cheroneea.

tioşi, după ce am coborât văi alunecoase şi am străbătut pajişti umede de rouă şi ogoare pline de brazde, pe un cal din acel ţinut, nespus de alb, observând că animalul era extrem de obosit şi voind, la rându-mi, să alung prin puţină mişcare osteneala din trupu-mi amorţit de atâta umblet călare, sar de pe cal. Îl şterg grijuliu de sudoare cu o mână de frunze, îi frec fruntea, trecându-mi mâna peste urechea lui, îi scot frâul şi-l duc uşurel, în pas domol, până ce obişnuita şi fireasca funcţie a pântecelui îi risipeşte apăsarea oboselii. Apoi, în timp ce animalul îşi urma drumul şi, cu capul în jos şi întors într-o parte, se silea să pască din mers iarba, de-a lungul livezilor pe lângă care trecea, ajunsei din urmă doi tovarăşi de drum, care, din întâmplare, erau numai cu câţiva paşi înaintea mea, şi mă alăturai lor ca al treilea. Pe când ascultam ce vorbeau, unul dintre ei izbucni într-un hohot de râs:

– Încetează, zise el, cu minciunile astea gogonate şi fără noimă!

La aceste vorbe, eu, care întotdeauna am fost însetat după noutăţi, strigai:

– Ba, dimpotrivă, mai bine spune-mi şi mie despre ce e vorba, nu pentru că aş fi atât de curios, dar îmi place să ştiu totul, sau cât mai multe lucruri cu putinţă. Totodată, o poveste plăcută şi de duh va face mai uşor urcuşul anevoios al muntelui.

– Da, răspunse cel care vorbise la început, toate astea sunt curate minciuni şi par tot atât de convingătoare de parcă ai susţine că ajung câteva cuvinte magice, încet mormăite de un vrăjitor, pentru ca râurile cele repezi să se întoarcă la izvorul lor, marea să rămână-n nemişcare, încătuşată, vânturile să înceteze de a mai bate, soarele să se oprească-n loc, lunii să-i fie răpită lumina, stelele să fie culese de pe cer, ziua să dispară şi noaptea să-şi oprească cursul.

Atunci eu, reluând cuvântul cu mai multă încredere, zisei:

– Prietene, fiindcă ai început această poveste, fii aşa de bun, dacă nu te plictiseşte prea mult, şi du-o până la capăt. Iar tu, îi spun eu celuilalt, îţi astupi urechile respingând cu încăpăţânare nişte fapte care pot să fie cu totul adevărate. Fireşte, tu nu-ţi dai deloc seama că, din pricina unor păreri foarte greşite, noi socotim ca neadevărate o mulţime de lucruri numai pentru că n-am mai auzit de ele, pe care nu le-am mai văzut, sau care ni se par mai presus de puterea noastră de înţelegere; dar, dacă le cercetăm mai de-aproape, vedem că sunt nu numai uşor de priceput, ci chiar lesne de îndeplinit. De pildă, aseară la cină, luându-mă la întrecere cu tovarăşii mei şi înghiţind repede şi fără prea mare băgare de seamă un cocoloş mai mare dintr-o turtă din fiertura de orz cu brânză, o parte din această cocă moale şi cleioasă mi se lipi în gâtlej şi, oprindu-mi respiraţia, puţin a lipsit să nu mă sufoc. Cu toate acestea, deunăzi la Atena, în faţa porticului Poecile[8], cu amândoi ochii mei,

[8] O galerie lungă, la Atena, plină de picturile lui Polignot (sec. V î. Hr.), unde stoicii îşi ţineau prelegerile filosofice.

am văzut un scamator înghiţind, cu vârfu-i primejdios, o sabie de cavalerie, lată şi foarte ascuţită, şi imediat după aceea, pentru câţiva gologani, nenorocitul, apucând o suliţă de vânătoare, şi-o vârî pe gât cu capătul ei aducător de moarte până-n fundul măruntaielor. Şi deodată, un copil drăgălaş ca o fetiţă, cu gesturi mlădioase şi plin de graţie, căţărându-se pe fierul suliţei, spre locul unde prăjina armei răsturnate ieşea din mâneru-i de lemn, urcând spre cotor, începu să se învârtească şi să se încolăcească pe el cu astfel de mişcări, încât ai fi spus că nu are nici nervi, nici oase. Toţi cei de faţă eram cuprinşi de admiraţie. Ai fi jurat că e şarpele nobil care, cu lunecoasele lui inele, se încolăceşte pe caduceul noduros şi năpădit de crengi pe jumătate tăiate al zeului medicinii[9]. Dar hai, acum, fiindcă tot ai început, te rog să-ţi reiei firul povestirii tale. Eu singur te voi crede de două ori, adică şi pentru tovarăşul tău şi pentru mine, iar la primul han ivit în calea noastră, vei fi invitatul meu la masă. Aşadar, ne-am înţeles!

– Desigur, socotesc bună şi folositoare propunerea ce-mi faci, răspunse el, dar voi relua povestirea de unde am lăsat-o mai întâi, ţi-o jur pe acest soare divin care vede totul că voi spune numai adevărul, lesne de verificat. Când veţi ajunge în primul oraş din Tesalia, nu veţi mai avea nici urmă de îndoială, fiindcă acolo poporul vorbeşte la tot pasul despre această întâmplare care s-a petrecut în văzul tuturor. Dar, înainte de toate, ascultaţi să vă spun cine sunt şi din ce ţară vin. Eu sunt (Aristomene) din Egium[10]; aflaţi şi cu ce mă îndeletnicesc: fac comerţ cu miere, cu brânză şi cu alte mărfuri de soiul acesta, pe care le vând hangiilor, cutreierând în lung şi-n lat Tesalia, Etolia şi Beoţia. Auzind deci că la Hypata[11], oraşul cel mai însemnat din toată Tesalia, se vinde brânză nouă, minunată, pe un preţ foarte convenabil, alergai într-o fugă acolo, ca s-o cumpăr pe toată. Dar pornind cu stângul, cum se zice, am pierdut câştigul la care mă aşteptam, fiindcă în ajun un toptangiu, Lupus, cumpărase toată brânza. Aşadar, obosit de călătoria făcută în grabă şi fără nici un folos, tocmai mă îndreptam încet, seara, spre baia publică. Deodată însă, iată că-l văd pe Socrate, un compatriot al meu, care sta lungit pe pământul gol, numai pe jumătate îmbrăcat într-o păcătoasă de manta, toată ferfeniţită. Era aproape de nerecunoscut: cu faţa pământie, ca de mort, şi slab de-ţi făcea milă, semăna cu acele lepădături ale soartei care cer de pomană pe la colţul străzilor. Deşi fusesem în strânsă prietenie cu el şi-l cunoscusem foarte bine, totuşi, în starea în care se afla, am stat mult pe gânduri înainte de a mă apropia de el. „Vai, bietul meu Socrate, ce-i cu tine? Cum de ai ajuns aşa? Ce

9 E caduceul lui Esculap, descris astfel, noduros şi acoperit cu mici crengi, ca o aluzie la greutăţile medicinii. Şarpele şi câinele sunt consacraţi acestui zeu.

10 Oraş în Ahaia, în golful Corintului.

11 Oraş situat pe versantul septentrional al muntelui Oeta, deosebit de înfloritor sub Hadrian.

ruşine! La tine acasă, toţi ai tăi te-au bocit şi ai fost strigat pe nume[12]. Copiii tăi, printr-o hotărâre a judecătorului provincial[13], au fost puşi sub autoritatea tutorilor, soţia ta, după ce ţi-a cinstit amintirea cu toate datinile de îngropăciune, ofilindu-se de jale şi îndelungată tristeţe şi plângând, până când era gata să-şi piardă vederea, a fost silită de părinţii ei să înveselească nenorocirea din casa ta prin bucuria unei noi căsătorii. Iar tu, spre marea noastră ruşine, te arăţi aici ca unul dintre duşii de pe lume!"

„Aristomene, îmi zise el, fireşte, tu nu cunoşti întortocheatele şi lunecoasele căi ale soartei, atacurile ei neaşteptate, răsturnătoarele ei schimbări!" Spunând aceste cuvinte, îşi acoperi faţa aprinsă de ruşine cu zdreanţa lui de manta, numai petice, astfel încât, de la buric până mai jos de pântece, trupul îi era dezvelit. În sfârşit, eu, nemaiputând suporta priveliştea unei mizerii atât de hâde, îi întinsei mâna ca să-l ajut să se ridice. Dar el, fără să-şi scoată capul din manta, îmi zise: „Lasă, lasă Soarta să se bucure până la capăt de trofeul[14] pe care ea însăşi şi l-a ridicat!"

Totuşi, reuşii să-l fac să mă urmeze şi, în acelaşi timp, scoţând de pe mine una dintre cele două tunici ale mele, l-am îmbrăcat în grabă sau, mai exact, i-am acoperit goliciunea, şi l-am dus numaidecât la baie. Eu însumi am rămas lângă el să-l servesc cu tot ce-i trebuie, ca să-şi ungă corpul şi să se şteargă; l-am frecat din greu şi am scos de pe el un strat de jeg neobişnuit de gros. După ce l-am curăţat bine de tot, istovit eu însumi şi abia susţinându-i trupul doborât de oboseală, l-am dus până la hanul meu şi l-am urcat într-un pat cald ca să se odihnească; l-am săturat de mâncare, l-am îndulcit cu băutură şi l-am înveselit cu tot felul de glume.

După aceea, îi veni poftă de discuţii şi de râs, spuse vorbe de duh, se porni pe o zgomotoasă şi muşcătoare zeflemea. Deodată, scoţând din fundul inimii un dureros oftat şi cu mâna dreaptă lovindu-şi furios fruntea, zise: „Vai cât sunt de nenorocit! Alergând după plăcerea unei vestite întreceri de gladiatori, am ajuns de plâns în starea în care mă vezi. După cum foarte bine ştii, mă dusesem în Macedonia pentru un negoţ foarte mănos. După nouă luni, pe când mă întorceam cu un câştig gras, dobândit prin truda mea, cu puţin înainte de a ajunge la Larissa[15], apucând-o pe un drum mai scurt ca să mă duc la spectacolul acela, deodată, într-o vâlcea îngustă şi neumblată am fost atacat de nişte tâlhari foarte prădalnici şi numai cu preţul a tot ce aveam reuşii

[12] La cei vechi era obiceiul ca morţii, după ce li s-au închis ochii şi înainte de a fi arşi pe rug, să fie strigaţi de rude de trei ori pe nume (*conclamatus*).

[13] În original *iuridicus*, denumire purtată de patru înalţi funcţionari din întreaga Italie, cu împuterniciri administrative şi judiciare.

[14] Prin acest trofeu Socrate se arată pe el însuşi.

[15] Oraş în Tesalia, situat pe fluviul Peneu. Pasiunea romanilor pentru luptele cu gladiatori i-a molipsit şi pe greci.

să scap teafăr din mâinile lor. Astfel, ajuns în cea mai groaznică lipsă, trăsei la o jupâneasă numită Meroe, cam bătrâioară dar cu lipici. Îi arătai pricina îndelungatei mele călătorii, îngrijorarea de care eram cuprins la întoarcerea acasă, şi cum fusesem jefuit ziua-n amiaza mare. Pe când, nenorocitul de mine, îi povesteam tot ce-mi mai aduceam aminte, ea, începând să-mi arate cât mai multă bunăvoinţă, mă conduse mai întâi la o cină minunată, fără plată, şi după aceea, cuprinsă de o mâncărime amoroasă, chiar în patul ei. După ce petrecui cu ea o singură noapte, nemernicul de mine mă simţii definitiv robit de această ciumă bătrână. Îi dădui şi ţoalele de pe mine, pe care generoşii tâlhari mi le lăsaseră ca să mă acopăr, şi chiar mica simbrie pe care o câştigam cărând saci, fiindcă eram încă destul de voinic, până când, în sfârşit, această bună soţie şi reaua mea soartă mă aduseră în starea în care m-ai văzut puţin mai înainte."

„Zău! îi răspunsei eu, cu drept cuvânt meriţi să înduri tot ce-i mai groaznic în lume, dacă totuşi există ceva mai groaznic decât ultima ta ispravă, tu care ai preferat plăcerile iubirii şi pe o târfă bătrână, căminului şi copiilor tăi!" „Sst! Sst!" îmi zise el, ducându-şi arătătorul la gură, şi, uitându-se în jur înlemnit de spaimă spre a vedea dacă poate vorbi în siguranţă, spuse: „E o femeie cu puteri supraomeneşti. Fii cu băgare de seamă să nu te atingi de ea, ca să nu-ţi atragi vreo neplăcere prin vorbe nesăbuite." „Serios? zisei eu. Dar la urma-urmei ce fel de femeie e această puternică stăpână de han?" „E o vrăjitoare şi o ghicitoare, care poate să coboare bolta cerului, să ţie pământul spânzurat în văzduh, să încremenească apele, să topească munţii, să cheme sufletele morţilor din iad, să coboare zeii pe pământ, să întunece astrele, să lumineze chiar şi Tartarul!"

„Te rog, te rog, îi spusei eu, coboară această cortină tragică, strânge această perdea de teatru, şi vorbeşte în grai obişnuit!"[16] „Eşti dispus să asculţi una, două, o sută de minuni făcute de ea? A face nu numai pe locuitorii acestui ţinut s-o iubească la nebunie, dar chiar şi pe indieni, sau popoarele din cele două Etiopii[17] sau chiar pe antipozi[18] sunt lucruri de nimic pentru meşteşugul său, nişte biete fleacuri. Dar ascultă ce-a făcut ea sub ochii mai multor martori. Pe un ibovnic al ei, pentru că-i fusese infidel, cu o singură vorbă l-a

---

[16] Adică: Părăseşte acest ton tragic, încetează de a glumi. (În teatrul roman cortina nu se cobora ca la noi, ea se ridica de sub pământ. La începutul piesei o coborau şi la sfârşit o ridicau.)

[17] Orientală şi Occidentală. Anticii denumeau Etiopia nu numai regiunea situată la sud de Egipt şi corespunzând aproximativ Etiopiei actuale, ci şi ţinuturile care se întindeau de-a lungul Africii Centrale până la Niger şi ocean.

[18] Cei vechi, fără să cunoască sfericitatea pământului, îl credeau împărţit în două emisfere plane: una septentrională şi alta meridională. Cei care locuiau una din aceste emisfere erau numiţi antihtones (antipozi), adică cu picioarele spre picioarele celorlalţi, în raport cu aceia care locuiau cealaltă emisferă.

transformat în castor sălbatic. Cum acest animal, atunci când se teme să nu fie prins, scapă de urmăritorii săi tăindu-şi podoabele bărbăţiei[19], ea voi să aibă şi el aceeaşi soartă, pentru că iubise pe alta. Pe un cârciumar vecin, prin urmare un concurent al ei, îl preschimbă în broască: bătrânul locuieşte şi astăzi într-unul din butoaiele sale de vin, cufundat în drojdie, de unde, prin politicoase orăcăieli, cheamă cu glas răguşit pe muşteriii lui de altădată. A urmat la rând un avocat, care pălăvrăgise împotriva ei; l-a preschimbat în berbec, şi astăzi el pledează sub berbeceasca lui înfăţişare. Altădată, pe soţia însărcinată a unui amant al ei, pentru că, nenorocita, rostise, în bătaie de joc, câteva cuvinte de ocară la adresa ei, i-a încuiat pântecele şi, întârziindu-i rodul, a condamnat-o la o sarcină veşnică. După socoteala tuturor, sunt opt ani de când sărăcuţa îşi poartă povara, cu burta aşa de umflată, ca şi cum ar fi gata să nască un elefant[20]. În cele din urmă, din cauza răului ce făcuse acestei femei şi multor altora, indignarea a devenit obştească: lumea a hotărât s-o pedepsească foarte aspru, omorând-o cu pietre. Ea însă zădărnici acest plan prin puterea vrăjilor ei. Şi după cum faimoasa Medeea[21], obţinând de la Creon o singură zi de răgaz, a nimicit toată familia bătrânului rege, pe fata lui şi pe el însuşi, în flăcările care ieşeau dintr-o coroană, tot aşa Meroe, făcând nişte farmece lugubre deasupra unei gropi (cum mi-a povestit, nu demult, într-o zi când era beată), i-a zăvorât pe toţi în casele lor printr-o tainică putere care înfrânge chiar voinţa zeilor. Astfel, timp de două zile întregi, ei n-au reuşit să sfarme încuietorile, nici să spargă uşile, ce să mai spun, nici chiar să străpungă pereţii. În cele din urmă, înclinându-se în faţa soartei, toţi strigară într-un glas, jurând în chipul cel mai solemn că nu se vor atinge de ea, şi că-i vor da ajutor şi o vor salva, dacă cineva ar avea gânduri rele. Cu aceste condiţiuni, ea se lăsă înduplecată şi iertă cetatea. Dar pe acela care aţâţase mulţimea împotriva ei, îl transportă în puterea nopţii, cu casă cu tot, aşa încuiată cum era, adică cu ziduri, cu bătătura curţii, chiar şi cu toate temeliile, la o sută de mile de acolo, într-o cetate aşezată pe vârful unui munte râpos şi cu totul lipsit de apă. Şi cum casele locuitorilor erau lipite una de alta şi nu mai era loc pentru noul musafir, ea îi azvârli casa dincolo de poarta oraşului şi plecă."

---

[19] Tradiţie larg răspândită în antichitate, consemnată şi de naturalistul Pliniu (*Istoria naturală, VIII*, 28).

[20] Gestaţia femelei elefantului durează 22 de luni şi nu doi ani, cum susţine Artistotel sau zece ani, potrivit credinţelor populare.

[21] Aluzie la una din vrăjitoreştile isprăvi ale Medeei. Fiindcă bărbatul ei, Iason, luase în căsătorie pe fiica lui Creon, regele Corintului, ea se răzbună trimiţând rivalei sale în dar de nuntă o coroană făcută din materiale inflamabile, care aprinseră dintr-o dată palatul regelui şi provocară un incendiu distrugător.

„Ciudate şi groaznice lucruri îmi povesteşti tu, dragul meu, Socrate. Acum însă, eu sunt foarte îngrijorat, ba mai mult, înspăimântat – de parcă mi-ai fi înfipt în inimă nu o ţepuşă ci un vârf de suliţă – ca nu cumva baba aceea, cu ajutorul vreunei puteri drăceşti, să afle ce-am vorbit noi acum. De asta zic să ne ducem mai repede la culcare şi, înainte de revărsatul zorilor, după ce somnul ne va fi alungat oboseala, să fugim de aici cât mai departe cu putinţă."

Pe când îl îndemnam astfel, bunul meu Socrate, biruit de oboseala zilei şi de vinul de care se dezobişnuise, adormise pe nesimţite şi sforăia straşnic. Eu însă, după ce închisei uşa, după ce înţepenii bine zăvoarele şi-mi aşezai şi patul sărăcăcios chiar în dreptul uşii, ca o baricadă, mă aruncai în el. La început, de frică, am rămas treaz câtva timp şi numai după miezul nopţii am închis puţin ochii.

Tocmai aţipisem când, deodată, cu o lovitură prea zgomotoasă ca să poţi crede că mă călcau hoţii, uşa se deschise, sau, mai degrabă, fu aruncată la pământ, după ce ţâţânile fuseseră sfărâmate în întregime şi smulse de la locul lor. Pătucul meu, de altfel foarte scund, şchiop de un picior şi putred, se răsturnă sub năprasnica izbitură şi, căzând peste mine, care fusesem dat peste cap şi aruncat pe pardoseală, mă acoperi în întregime, aşa că nu mai vedeam nimic de dedesubt. Atunci am înţeles eu că unele sentimente produc, în mod firesc, efecte cu totul opuse. Căci, după cum vărsam adesea lacrimi de bucurie, tot aşa, în mijlocul spaimei extreme de care eram cuprins, nu mi-am putut stăpâni râsul, văzându-mă, din Aristomene ce eram, preschimbat într-o broască ţestoasă. Pe când aşteptam, tăvălit în murdărie şi acoperit în întregime de năstruşnicul meu pat, şi mă uitam cu coada ochiului să desluşesc ce se mai întâmplă, văd intrând două femei mai în vârstă. Una ţinea în mână o lampă aprinsă, cealaltă un burete şi o sabie scoasă din teacă. Astfel înarmate, ele se aşezară în preajma lui Socrate, care dormea liniştit.

Aceea care ţinea sabia zise: „Soră Panthia, acesta e scumpul Endymion[22], iubitul meu Catamitus[23] care, ziua şi noaptea, şi-a bătut joc de frageda mea tinereţe, acela care, dispreţuindu-mi dragostea, nu numai că-mi scoate nume rău cu vorbele lui jignitoare, dar chiar se pregăteşte să fugă. Şi eu, fireşte, înşelată şi părăsită de acest viclean Ulise, va trebui să plâng, ca o nouă Calipso, într-o veşnică singurătate!" Apoi, întinzând mâna dreaptă şi arătându-mă pe mine surorii sale Panthia, zise: „Şi binevoitorul povăţuitor al lui, acest Aristomene care-l îndeamnă să fugă, care acum este la doi paşi de

[22] Tânărul şi chipeşul vânător pe care Diana, în tăcerea nopţii, îl vizita pe muntele Latmus, sărutându-l în timpul somnului.

[23] Forma latinească, obţinută prin intermediul etruscului *catamite*, a numelui lui Ganymede, frumosul prinţişor troian, răpit de Zeus care l-a făcut paharnic al zeilor.

moarte, culcat sub patul lui, de unde priveşte toate acestea, îşi închipuie că mă va face de ocară fără să fie pedepsit? Mai târziu... ba nu, îndată, chiar în clipa asta îl voi face să se căiască de batjocurile de ieri şi de curiozitatea lui de-acum."

Auzind aceste cuvinte, o sudoare rece mă trecu şi, nenorocitul de mine, fui apucat de o tremurătură atât de puternică din toate mădularele, încât însuşi patul, ridicat şi clătinat cu putere, sălta fără astâmpăr în spinarea mea. Dar blânda Panthia răspunse: „Atunci, sora mea, de ce nu-l sfâşiem mai întâi pe acesta, ca bacantele[24], sau, legându-l bine de mâini şi de picioare, de ce nu-l jugănim?" „Nu, zise Meroe – fiindcă ceea ce văzusem mă făcuse să înţeleg că despre ea fusese vorba în tot ce-mi povestise Socrate. Nu, cel puţin ăstuia să-i lăsăm viaţa, ca să acopere el cu o mână de pământ trupul acestui mizerabil."[25] Apoi, sucind la dreapta capul lui Socrate, îi înfipse în partea stângă a grumazului toată sabia, până la mâner şi, în momentul când sângele începuse să ţâşnească, ea apropie un burduf, şi lăsă să curgă sângele cu atâta băgare de seamă, încât nu se pierdu nici o picătură. Toate astea le-am văzut cu ochii mei. Şi desigur, ca să nu uite nimic din ritul sacrificiului[26], prea simţitoarea Meroe îşi introduse adânc mâna dreaptă prin rană, până-n fundul măruntaielor lui şi, scormonind prin ele, trase afară inima nenorocitului meu prieten. Prin rana de la gâtul lui, unde sabia repezită cu putere îi făcuse o tăietură adâncă, el scotea un horcăit, sau, mai degrabă, un şuierat înăbuşit, şi aerul pe care-l dădea afară din plămâni făcea să-i clăbucească sângele pe marginile rănii. Panthia, astupând cu buretele această rană larg deschisă, zise: „Tu, burete care te-ai născut în mare, fereşte-te de a trece printr-un râu". După terminarea acestei operaţii, ele dădură la o parte patul care căzuse peste mine, şi aşezate cu picioarele crăcănate deasupra obrazului meu, îşi goliră băşica udului, scăldându-mă pe întrecute, până ce mă înecară în zămălăul lor, îngrozitor de puturos.

Abia trecură pragul şi uşile se ridicară neatinse, reluându-şi locul de mai-nainte, ţâţânile se aşezară în balamalele lor, canaturile reveniră la drugii puşi de-a curmezişul uşii, zăvoarele alergară să se aşeze la locul lor. Dar eu, în starea în care eram atunci, aruncat la pământ, abia respirând, gol şi îngheţat de frig, jilav de urină ca un copil de curând ieşit din pântecele măică-si, sau mai degrabă pe jumătate mort, dar supravieţuindu-mi mie însumi, eram ca un strigoi, sau cel puţin asemenea unui condamnat care nu mai aşteaptă decât

[24] Ele sfâşiaseră pe Penteu, rege al Tebei, pentru că dispreţuise cultul lui Bacchus.

[25] E un rest de milă din partea Meroei, pentru sufletul nenorocitului Socrate, care ar fi rămas rătăcitor pe malurile Cocitului, fără să-l poată trece, dacă trupul său n-ar fi fost îngropat.

[26] La jertfele romanilor, carnea animalelor înjunghiate era separată de măruntaiele (ficatul, plămânii şi inima) care erau examinate de haruspici.

crucea gata pregătită.[27] Ce se va alege din mine, îmi zicem eu, când mâine dimineaţă lumea va vedea pe prietenul meu cu gâtul tăiat? Când le voi spune cum a fost, cine va crede că, în vorbele mele, se poate găsi cea mai mică urmă de adevăr? „Cel puţin ai fi putut să ceri ajutor, dacă un om atât de zdravăn ca tine n-a fost în stare să ţină piept unei muieri! Sub ochii tăi e ucis un om şi tu taci chitic! Dar de ce n-ai fost omorât şi tu, într-un astfel de atac? De ce sălbatica cruzime nu s-a atins de cel care văzuse crima, fie numai ca să dispară orice martor? Aşadar, fiindcă ai scăpat de moarte, du-te acum şi te întâlneşte cu prietenul tău!“

Pe când eram adâncit în toate aceste gânduri, noaptea lăsa cale liberă zilei. De aceea, mi se păru că cel mai bun lucru ce aveam de făcut era să fug pe ascuns, înainte de ivirea zorilor, şi s-o pornesc la drum, cu toate că trebuia să umblu pe dibuite. Îmi luai puţinul bagaj, slobozii zăvoarele, vârâi cheia în broască. Dar bunele şi credincioasele uşi, care ieşiseră singure din ţâţânile lor în timpul nopţii, se deschiseră atunci numai cu mare zăbavă şi cu cea mai mare greutate, după ce-am răsucit cheia de sute de ori.

Începui să strig: „Ei, n-auzi tu? Unde eşti? Deschide poarta hanului că vreau să plec înainte de-a se lumina de ziuă“. Portarul, care dormea pe jos în dosul porţii de la intrare, răspunse pe jumătate adormit:

„Cum? Tu, acela care vrei să porneşti noaptea la drum, nu ştii că drumurile sunt bântuite de tâlhari? Ei, dar dacă, pe cât se pare, ai pe conştiinţă vreo crimă şi ţii cu orice preţ să mori, eu n-am un cap de bostan[28] şi n-am chef să mor de dragul tău.“ „Dar se face ziuă numaidecât, zisei eu, şi în afară de asta, unui drumeţ atât de sărac ca mine ce-ar putea să-i ia tâlharii? Oare tu nu ştii, nerodule, că un om gol-goluţ nu mai poate fi despuiat nici de zece maeştri de luptă!“ La acestea, paznicul, întorcându-se alene pe partea cealaltă, răspunse pe jumătate adormit: „Dar de unde ştiu eu dacă nu vrei să te salvezi prin fugă, după ce-ai tăiat gâtul tovarăşului tău de drum, cu care ai venit aici aseară?“

În clipa aceea mi s-a părut că pământul se despică înaintea mea şi că văd adâncurile Tartarului şi pe flămândul dulău Cerber, gata să mă înghită cu lăcomie. De-abia atunci am înţeles eu că nu de milă pentru mine buna Meroe îmi cruţase gâtul, ci că, în cruzimea ei, mă destinase răstignirii. Întorcându-mă în odaie, începui să chibzuiesc, căutând să aflu putinţa unei morţi grabnice. Dar Soarta nu-mi oferea alt mijloc de sinucidere în afară de sărăcăciosul meu pat. „Patule drag, prea scump inimii mele, îi strigai eu, tu care ai

---

[27] Conform legislaţiei imperiale, numai sclavii şi oamenii de rând erau sortiţi crucificării. Aristomene nu făcea aşadar parte din tagma privilegiaţilor, scutiţi de pedepse josnice şi umilitoare.

[28] Adică un cap fără creier, bostanul fiind gol pe dinăuntru.

îndurat atâtea nenorociri împreună cu mine, care ştii tot ce s-a întâmplat şi ai fost martor al scenelor din ultima noapte, singurul pe care, năpăstuit cum mă găsesc, aş putea să te chem ca martor al nevinovăţiei mele, procură-mi tu mijlocul mântuitor, fiindcă vreau să ajung în Infern cât mai curând." Spunând aceste cuvinte încep să desfac frânghia cu care era înjghebat patul[29] şi, fixând bine unul din capetele ei de o mică grindă care, aşezată sub fereastră, ieşea mult în afară într-o parte, cu celălalt capăt fac un nod zdravăn; apoi, pentru a cădea mai de sus, mă urc în pat şi-mi vâr capul în laţ. Dar, pe când împingeam cu piciorul patul care mă susţinea, pentru ca prin greutatea trupului meu laţul să se strângă în jurul gâtului şi să-mi reteze respiraţia, frânghia, care pesemne era putredă şi veche, se rupse deodată. Căzând de la înălţime, mă prăvălesc peste Socrate, care era culcat în patul de alături, şi amândoi ne rostogolim pe jos.

Chiar în momentul acela, paznicul hanului intră pe neaşteptate strigând din toate puterile: „Dar unde eşti tu, acela, care erai aşa de grăbit să pleci cu noaptea-n cap şi care acum sforăi în aşternut?"

La aceste cuvinte, Socrate, nu ştiu dacă din cauza căderii noastre sau a strigătelor asurzitoare ale paznicului, se deşteptă, şi sări cel dintâi în picioare. „Da, zise el, călătorii au dreptate să blesteme pe toţi aceşti hangii! Uite, neobrăzatul ăsta, intrând aici fără nici o sfială, desigur cu gândul de a fura ceva, prin groaznicele lui strigăte m-a trezit din somnul adânc, pe mine, care eram atât de obosit."

Atunci eu mă ridicai vesel şi, cu toată graba, cuprins de o fericire la care nu mă aşteptam, strigai: „Preabunule paznic, iată pe tovarăşul meu, pe fratele meu, pe acela pe care azi-noapte, în beţia ta, mă învinuiai pe nedrept că-l omorâsem". Spunând aceste cuvinte, îl strângeam în braţe pe Socrate, şi-l sărutam cu toată dragostea. Dar el, izbit de mirosul lichidului respingător cu care strigoaicele[30] mă udaseră, mă îmbrânci cu asprime. „Fugi, îmi strigă el, fugi că puţi ca latrina cea mai puturoasă!" Şi râzând, începu să mă întrebe cine mă parfumase astfel. În jalnica încurcătură în care mă aflam, aruncai la întâmplare o glumă neroadă şi, abătând din nou atenţia lui spre alt subiect, îi pusei mâna pe umăr spunând: „Să mergem, că e o încântare să pornim la drum dis-de-dimineaţă".

Îmi iau bocceluţa, plătesc hangiului preţul dormitului şi iată-ne la drum.

Făcusem o bună bucată de drum şi soarele, care răsărise, îşi revărsa lumina peste lucruri şi fiinţe. Eu mă uitam cu multă luare-aminte şi îngrijorare la gâtul

---

[29] Era un soi de pat de campanie. Cadrul lui era înfăşurat cu frânghii sau cu chingi de pânză peste care se punea salteaua.

[30] În original *Lamiae* – jumătate femei şi jumătate păsări – care ademeneau copiii şi îi omorau, sugându-le sângele ca vampirii.

tovarăşului meu, la locul unde văzusem că i se înfipsese sabia. „Nebunule, îmi spuneam eu, ameţit desigur de prea multă băutură, ai adormit şi ai visat cele mai ciudate lucruri. Iată-l pe Socrarte: n-are nici o zgârietură, e sănătos, e teafăr. Unde e rana? Unde e buretele? Într-un cuvânt, rana aceea aşa de adâncă, din care ţâşnea atâta sânge?“ Apoi, adresându-mă lui: „Da, îi spun eu, doctorii serioşi au toată dreptatea când susţin că cei ghiftuiţi de mâncare şi de băutură visează grozăvii şi prăpăstii.[31] Iacă eu, pentru că aseară n-am prea ţinut cont de pahare, am avut o noapte îngrozitoare, care mi-a dat vedenii prevestitoare de nenorociri şi atât de înfiorătoare, încât şi acum mă socot stropit cu sânge omenesc şi pângărit de crimă.“ „Oh, dar tu nu eşti plin de sânge, îmi zise Socrate zâmbind, tu eşti scăldat în urină! Cu toate acestea, şi eu am visat în noaptea asta că mi se tăia capul. Am simţit o durere cumplită la grumaz şi mi s-a părut că mi se smulgea inima. Şi acum respir greu, genunchii îmi tremură, mă clatin când umblu şi aş dori să mănânc ceva, ca să mai prind putere”.

„Iată, îi spun eu, masa e gata.“ Şi, zicând acestea, îmi scot traista de pe umăr şi-i ofer în grabă pâine şi brânză. „Să ne aşezăm sub platanul ăsta“, zic eu.

După ce ne aşezarăm, începui să mănânc şi eu din aceleaşi merinde. Şi privindu-l cum înfuleca lacom, deodată îl văzui devenind palid ca merişorul şi leşinând. În sfârşit, pielea obrajilor lui nu mai avea nici urmă de viaţă, iar faţa îi era atât de schimonosită, încât în spaima mea, crezând că văd din nou Furiile acelea din noaptea trecută, prima bucăţică de pâine pe care o luasem în gură, deşi foarte mică, mi se opri în mijlocul gâtlejului, fără să mai poată coborî nici urca. Ei bine, tocmai numărul mic de trecători făcea să-mi crească spaima la culme.[32] Căci cine-ar fi crezut că dintre doi tovarăşi de drum, unul a fost ucis fără ca celălalt să fie vinovat?

Dar Socrate, care mâncase destulă pâine şi înghiţise cu lăcomie o bună parte din gustoasa brânză, fu apucat de-o sete grozavă. Nu departe de rădăcinile platanului sub care ne aflam, un râu liniştit şi calm, ca un eleşteu netulburat, curgea domol, cu apa lui argintie sau limpede cum e cristalul. „Ascultă, îi spun eu, bea din apa asta pură ca laptele şi potoleşte-ţi setea”. El se ridică, porni spre râu şi, căutând o clipă un loc potrivit pe mal, se lăsă pe genunchi şi se apleca, arzând de nerăbdare să-şi apropie gura de apă. Dar încă nu atinsese bine cu vârful buzelor suprafaţa apei, când văzui deschizându-i-se la gât o rană profundă, şi din ea ieşind deodată, cu puţine picături de sânge, buretele acela cu care fusese astupată.[33] În sfârşit, trupul lui neînsufleţit era

---

[31] Aceeaşi constatare o face Cicero într-o lucrare a sa despre arta de a prezice viitorul, reluând explicaţia dată de către Platon acestui fapt în *Republica* (IX, p. 571).

[32] Raritatea trecătorilor micşora şansa lui Aristomene de a avea martori oculari care să-l dezvinovăţească de crimă.

[33] Descântecul rostit de Panthia în apariţia ei de la han îşi face efectul magic.

gata să cadă-n apă, dacă eu, apucându-l de un picior, nu l-aş fi tras la mal, cu destulă greutate. Acolo, jelind pe sărmanul meu tovarăş atât cât permitea împrejurarea, îl îngropai lângă râu, într-un pământ nisipos, care avea să-i fie locuinţa de veci. Apoi, tremurând tot şi din cale-afară de neliniştit, am fugit departe, în pustietăţi neumblate, şi, ca şi cum aş fi fost vinovat de uciderea unui om, părăsindu-mi patria şi căminul, m-am exilat de bunăvoie, şi acum locuiesc în Etolia, unde m-am recăsătorit.

Iată ce ne-a povestit Aristomene. Dar tovarăşul său, care de la început refuzase cu îndărătnicie să dea crezare spuselor lui, zise:

– E cu neputinţă să credem o astfel de poveste; nimic mai fără noimă decât minciuna asta! Apoi, întorcându-se spre mine adăugă:

– Dar dumneata, care după înfăţişare şi maniere pari a fi un om de seamă, dai ascultare la astfel de poveşti?

– Eu cred că nimic nu e imposibil, în lumea asta, şi că muritorii au parte de tot ce le-a hotărât destinul: fiindcă şi mie, şi ţie, şi tuturor oamenilor ni se întâmplă multe lucruri ciudate şi aproape nefireşti, pe care, dacă le-am povesti unui neştiutor, acela nu le-ar crede. În ce mă priveşte, fără şovăială, eu îl cred pe prietenul tău şi-i mulţumesc foarte mult că ne-a distrat cu vesela şi plăcuta lui poveste şi că, în sfârşit, am scăpat de un drum lung şi anevoios fără oboseală şi fără plictiseală. Până şi calul meu trebuie să fie mulţumit de acest mare noroc, fiindcă, fără să-l fi obosit, am ajuns la poarta oraşului, purtat nu pe spinarea lui, ci de urechile mele.

Aici se termină conversaţia şi drumul nostru împreună, căci cei doi tovarăşi o luară la stânga, către o căsuţă de ţară din apropiere.

Eu însă mă oprii la primul han pe care-l întâlnii în drum şi întrebai în grabă pe hangiţă, o femeie bătrână:

– Oraşul Hypata, ăsta e?

Ea încuviinţă, dând din cap.

– Nu cumva cunoaşteţi pe un oarecare Milo, unul dintre cetăţenii de frunte ai oraşului?

– Pe drept se numeşte căpetenie, căci locuieşte dincolo de incinta oraşului şi de zidul cetăţii[34]! răspunse ea râzând de-a binelea.

– Lăsând la o parte gluma, zisei eu, spune-mi te rog, bună mătuşică, ce fel de om e şi unde stă?

– Vezi colo, hăt departe, urmă ea, ferestrele acelea care privesc spre oraş şi uşa care în cealaltă parte răspunde-n ulicioară? Acolo stă Milo ăsta, omul tău. E plin de bani şi putred de bogat, dar e un ticălos, un zgârcit fără pereche şi un cărpănos cum nu s-a mai văzut. Ce să-ţi mai spun? Mereu dă cu camătă,

---

[34] În text e *pomerium*, spaţiu gol situat înlăuntrul şi în afara zidurilor oraşului, loc sfinţit unde nu era permis să clădeşti.

împrumută pe aur şi argint, cu o dobândă îngrozitor de mare. Numai cu gândul la banii lui stă tot timpul închis în cocioaba sa împreună cu o soţie, potrivită tovarăşă a acestui nenorocit avar. Nu ţine decât o singură slujnicuţă şi umblă întotdeauna îmbrăcat ca un cerşetor.

La cuvintele acestea, am izbucnit într-un hohot de râs.

– Câtă bunătate, mi-am zis eu, şi ce dovadă de prevedere din partea iubitului meu Demeas, să mă recomande unui astfel de om, în călătoria mea, în casa căruia să nu mă tem nici de fumul din vatră, nici de mirosul de friptură! Vorbind astfel, îmi continuai drumul şi ajungând la intrarea casei, începui să strig şi să bat în uşa care era zăvorâtă cu nădejde. În sfârşit, se ivi o fetişcană.

– Ei, zise ea, tu care baţi atât de tare-n uşă, pe ce amanet vrei să fii împrumutat? Să fii tu, oare, singurul dintre oameni care să nu fi aflat că noi nu primim alt amanet decât aur şi argint?

– Urează-mi mai bine bun-venit prieteneşte şi spune-mi mai curând dacă stăpânul tău e acasă!

– Da, zise ea, dar ce rost are întrebarea asta?

– Îi aduc o scrisoare de la Demeas din Corint.

– Mă duc să-l înştiinţez, zise ea. Până atunci, aşteaptă-mă aici. Spunând acestea, ferecă din nou uşa cu zăvorul şi intră repede în casă. Întorcându-se nu după mult timp, îmi deschise, spunându-mi că stăpânul său mă aşteaptă. O urmai şi-l găsii culcat pe un pat foarte mic. Tocmai se pregătea să înceapă să mănânce. Soţia se aşezase la picioarele lui[35]. Arătându-mi masa întinsă, dar pe care nu era nimic, îmi zise:

– Iată ospitalitatea ce-ţi pot oferi!

– Foarte mulţumesc! îi spun eu, predându-i numaidecât scrisoarea de la Demeas. Citind-o repede, el zise:

– Sunt recunoscător iubitului Demeas că mi-a trimis un musafir atât de distins! În acelaşi timp porunci soţiei să se ridice şi mă pofti să stau în locul ei. Cum eu, din bună-cuviinţă, şovăiam să fac acest lucru, el mă apucă şi mă trase cu putere de pulpana mantalei:

– Şezi colo, îmi spuse el, că de frica hoţilor n-avem nici un scaun şi nu ne putem procura mobilă.

Eu m-am supus, şi el continuă:

– După falnica şi deosebita înfăţişare ce ai, îmi zise el, după această sfială cu totul feciorelnică, cu drept cuvânt aş bănui că eşti de neam mare. De altfel, şi Demeas îmi spune acelaşi lucru în scrisoarea lui. De aceea, te rog, nu dispreţui mica şi sărăcăcioasa mea locuinţă. Vei avea odaia asta, de alături, iat-o! E o încăpere foarte frumoasă. Simte-te bine în mijlocul nostru. Prin

[35] Femeile din Grecia antică nu serveau masa împreună cu soţii lor. Dar când mâncau uneori cu soţii lor, ele erau aşezate la picioarele acestora.

cinstea ce vei face căsuţei mele şi ea va deveni mai vrednică de luat în seamă, şi tu vei dobândi o adevărată celebritate, dacă, mulţumindu-te cu acest modest cămin, vei căuta să urmezi bunele exemple ale vestitului Teseu[36] (al cărui nume-l poartă tatăl tău), care n-a dispreţuit sărăcăcioasa ospitalitate a bătrânei Hecale[37]. Apoi, chemând pe mica slujnică, îi porunci:

– Fotis, îi zise el, ia puţinul bagaj al oaspetelui nostru şi pune-l cu toată grija în odaia vecină. De asemenea, adu repede din cămară untdelemn de uns, şervete de şters şi tot ce mai trebuie şi condu-l pe musafirul meu la cea mai apropiată baie, fiindcă trebuie să fie obosit după o foarte lungă şi grea călătorie.

Din aceste cuvinte mi-am făcut o limpede părere despre felul şi zgârcenia lui Milo, şi, voind să-mi atrag mai mult bunăvoinţa lui, îi spun:

– N-am nevoie de nimic din toate acestea, că la drum iau cu mine totdeauna lucrurile de care am nevoie, iar în ce priveşte baia, o voi găsi singur. Cel mai important lucru pentru mine e calul meu, care m-a purtat voiniceşte până aici. Ţine, Fotis, mărunţişul ăsta şi cumpără-i fân şi orz!

Lucrul fiind făcut şi bagajul meu o dată depus în cameră, ducându-mă la baie îmi îndrept paşii spre piaţa de alimente, ca să îngrijesc mai întâi de ceva de-ale gurii pentru cina noastră. Văzui acolo nişte peşti minunaţi, care erau de vânzare. Am întrebat cât costă şi, după ce m-am tocmit, am cumpărat cu douăzeci de dinari ceea ce voia să mi se vândă cu o sută. Tocmai când plecam din piaţă, se luă după mine un oarecare Pythias, care-mi fusese coleg de şcoală la Atena din Atica. Recunoscându-mă numai după oarecare şovăială, îmi sări de gât cu dragoste, mă îmbrăţişă şi mă sărută din toată inima, spunându-mi:

– Dragul meu Lucius, zău, e un veac de când nu ne-am văzut şi de când l-am părăsit pe profesorul nostru Clytius. Dar care e pricina călătoriei tale?

– Ai s-o afli mâine, răspunsei eu. Dar ce-i înfăţişarea asta a ta? Sunt fericit că ţi-ai ajuns ţinta, văd că ai lictori, fasce şi porţi o îmbrăcăminte aidoma cu a unui magistrat.[38]

– Mă îndeletnicesc cu aprovizionarea cetăţii, zise el, şi am funcţia de edil[39]. Dacă doreşti să cumperi ceva bun de mâncare, îţi stau la dispoziţie!

---

[36] Fiul lui Egeu şi tatăl lui Hipolit. Printre faptele sale eroice se numără şi uciderea Minotaurului adăpostit în labirintul cretan, scutindu-şi astfel cetatea de plata omenescului tribut datorat regelui Minos. A domnit la Atena după moartea lui Egeu.

[37] Deşi foarte săracă, l-a adăpostit în coliba ei pe Teseu în noaptea care a precedat vânătoarea taurului din Marathon. Găsind-o moartă la întoarcerea lui victorioasă, eroul a înălţat în amintirea Hecalei un sanctuar lui Zeus.

[38] Fascele (semnul autorităţii înalţilor magistraţi romani, purtate de lictori) nu figurau îndeobşte printre atributele edililor municipali.

[39] *Praefactus annonae* – la Roma, avea sarcina aprovizionării oraşului cu alimente, mai ales cerealiere. Aici este vorba de un inspector al pieţii, un *agoranom*, termen tradus de scriitorii greci prin acela de edil.

Îi mulţumii, pentru că tocmai îmi cumpărasem destul peşte pentru cină.

Pythias, însă, zărind coşuleţul meu, începu să scormonească peştii din el, ca să-i privească mai bine.

– Cât ai dat pe gunoiul ăsta?

– Abia i-am scos de la un pescar cu douăzeci de dinari!

Când auzi aceste cuvinte, el mă luă repede de mână şi mă readuse înapoi în piaţa de alimente.

– De la care dintre ăştia, mă întrebă el, ai cumpărat fleacurile acestea?

Îi arătai un bătrânel care şedea retras într-un colţ. Numaidecât îl luă la rost cu glasul cel mai aspru, pe măsura autorităţii lui de edil:

– Voi, îi zise el, aţi ajuns să nu-i mai cruţaţi nici pe prietenii noştri, într-un cuvânt pe nici un străin. De ce vindeţi aşa de scump nişte peşte păcătos? Prin scumpetea alimentelor, veţi face din acest oraş, floarea Tesaliei, o pustietate ca stâncile cele mai părăsite. Dar o să vă primiţi voi pedeapsa. Iar tu, chiar acum vei afla cum sunt pedepsiţi hoţii sub administraţia mea! Zicând acestea, răsturnă coşul meu în mijlocul drumului, poruncind subalternului său să calce în picioare peştii mei şi să-i zdrobească pe toţi, până la unul. Încântat de această probă de severitate, amicul meu, Pythias, mă îndemnă să mă retrag:

– Dragă Lucius, îmi zise el, eu mă mulţumesc cu această ruşine de pomină pe care am făcut-o bătrânului!

Peste măsură de mâhnit şi încremenit de cele întâmplate, luai din nou drumul spre baie, lipsit de bani şi de merinde, graţie prea zeloasei autorităţi a înţeleptului meu coleg de şcoală; apoi, după ce făcui baie, mă întorsei la locuinţa lui Milo şi mă retrăsei în camera mea. Dar iată că Fotis, servitoarea, îmi spune:

– Te cheamă stăpânul!

Eu, care cunoscusem chiar de la început zgârcenia lui Milo, mă scuzai politicos, sub cuvânt că, spre a-mi alunga oboseala drumului, socoteam că am mai mare nevoie de somn decât de mâncare. După ce Fotis îi transmise vorbele mele, veni el în persoană şi, punând mâna pe mine, începu să mă tragă uşor; şi cum eu tot nu voiam să-l urmez şi mă împotriveam cuviincios, îmi zice:

– Nu plec de aici, până ce nu vii după mine! Şi întărindu-şi spusele cu un jurământ, mă sili să cedez îndărătniciei sale şi să-l urmez până la patul lui prăpădit.

– Ce mai face iubitul nostru Demeas? mă întrebă el, pe când mă aşezam pe pat. Dar soţia, copiii, slugile?

Îi dădui ştiri despre fiecare în parte. După aceea, voi să cunoască mai amănunţit motivul călătoriei mele. Îndată ce-l informai cu de-amănuntul, îmi puse numaidecât cele mai neînsemnate întrebări despre patria mea, despre oamenii ei cei mai de seamă, în sfârşit, până şi despre guvernator. Dar când

văzu că, după o călătorie atât de grea, mă obosea cu vorbăria lui fără sfârşit şi că, picând de somn, mă opream în mijlocul unui cuvânt, abia rostind vorbe fără înţeles, îmi îngădui în cele din urmă să mă duc la culcare. În sfârşit, scap de ospăţul flecar şi fără bucate al acestui bătrân plictisitor, îngreuiat de somn, nu de mâncare, căci toată cina se mărginise la întrebările lui, şi mă întorc în camera mea, spre a gusta mult doritul somn.

CARTEA A DOUA

Îndată ce noaptea se risipi şi un nou soare readuse ziua, mă deşteptai din somn şi sării grabnic din pat, fiind de altfel nerăbdător şi foarte dornic de a cunoaşte toate rarităţile şi minunăţiile ţării. Mă gândeam că mă aflu în mijlocul Tesaliei, ţară vestită în tot universul prin meşteşugul vrăjitoresc, şi că cele povestite de încântătorul meu tovarăş de drum, Aristomene, s-au petrecut în cuprinsul acestui oraş. Cu toate acestea, neştiind încotro să-mi îndrept dorinţele şi curiozitatea, mă uitam la fiecare lucru cu cea mai mare atenţie. Din tot ceea ce vedeam, îmi închipuiam că nimic nu era aşa cum se înfăţişează în realitate. Mi se părea că absolut totul se metamorfozase prin puterea infernală a unor descântece. Astfel, pietrele de care mă loveam, în închipuirea mea erau oameni împietriţi, păsările pe care le auzeam, oameni acoperiţi cu pene, arborii de dincoace şi de dincolo de zidurile oraşului, şi aceştia erau tot oameni încărcaţi cu frunze, iar apele curgătoare izvorau din trupurile lor omeneşti; credeam că statuile şi icoanele erau gata să pornească, zidurile să vorbească, boii şi celelalte vite de acelaşi fel să facă profeţii, că din însuşi cerul adevărat şi din globul înflăcărat al soarelui vor sosi pe neaşteptate anumite prorociri.

Astfel încremenit, ba mai mult, scos din minţi de această curiozitate care mă chinuia ca o boală, umblam din loc în loc, fără să pot găsi măcar o urmă, sau numai un început de urmă de potolire a nestăpânitei mele patimi. Totuşi, pe când rătăceam din poartă în poartă ca un hoinar fără griji şi legănându-mă ca un om beat, deodată mă trezii, nu ştiu cum, în piaţa de alimente.

Tocmai atunci, trecând pe acolo o doamnă însoţită de un adevărat cârd de servitori, grăbesc pasul s-o ajung. Aurul în care erau încrustate pietrele preţioase şi cel de pe îmbrăcămintea ei, ici în broderie, colo în ţesătură, arăta destul de limpede că e femeie nobilă. Lângă ea păşea un bărbat foarte înaintat în vârstă[1]; îndată ce mă zări, el zise:

– Ei, dar ăsta e Lucius! – după care veni să mă sărute, apoi şopti numaidecât la urechea doamnei ceva nedesluşit.

[1] Fără îndoială un bătrân servitor al familiei, care-l cunoscuse pe Lucius, copil.

– De ce nu te apropii, continuă el, şi de ce n-o saluţi pe mama ta[2]?

– Nu îndrăznesc, îi răspund eu, fiindcă n-o cunosc pe această doamnă, şi, înroşindu-mă de ruşine, îmi las capul pe spate şi rămân pe loc nemişcat. Dar ea, întorcându-şi privirile spre mine, zise:

– Iată nobila modestie a familiei, moştenită de la venerabila sa mamă, Salvia, şi prin toată făptura lui, e uimitor cât de mult îi seamănă. Corpul lui e atât de bine proporţionat, parcă măsurat cu compasul: nu prea înalt, zvelt, dar plin de vlagă, pielea obrazului îi e potrivit de trandafirie, are părul blond şi inelat de la natură, ochii, deşi verzui, îi sunt vioi şi veşnic iscoditori, are o privire pătrunzătoare ca de vultur şi plină de farmec în orice parte s-ar uita, mersu-i e nobil şi firesc.

Adăugă apoi:

– Dragul meu Lucius, eu te-am crescut cu propriile mele mâini. Cum să nu te fi crescut? Într-adevăr, nu numai că sunt rudă cu mama ta, dar sunt chiar sora ei de lapte. Da, amândouă ne tragem din familia lui Plutarh, am supt în acelaşi timp de la aceeaşi doică, am crescut împreună ca două surori adevărate şi nu ne deosebim decât prin starea socială[3], fiindcă ea a făcut o căsătorie foarte strălucită, iar eu numai una de rând. Eu sunt Byrrhena, al cărei nume l-ai auzit poate repetat adesea de cei care te-au crescut. Primeşte deci cu toată încrederea să fii găzduit la mine, ba mai mult, socoteşte-te ca la tine acasă!

În timp ce-mi vorbea, roşeaţa-mi dispăruse.

– Mamă, zic eu, n-ar fi cuviincios să-l părăsesc pe Milo, gazda mea, neavând nici un motiv să mă plâng de el. Dar, fireşte, îmi voi da osteneala să-ţi fac plăcerea asta, atât cât voi putea, fără să trec peste marginile bunei-cuviinţe. Ori de câte ori mi se va ivi ocazia de a face această călătorie, voi trage întotdeauna în gazdă la dumneata.

Pe când schimbam aceste cuvinte şi altele de acelaşi fel, după ce mai făcurăm câţiva paşi, ajunserăm la casa Byrrhenei. La intrare, se afla o sală superbă; în cele patru colţuri ale ei se înălţau patru coloane, în vârful cărora se vedeau statuile Victoriei[4]. Ele aveau aripile desfăşurate şi se sprijineau numai pe o sferă perfect rotundă; fără să poată face un pas, abia dacă atingeau cu picioarele lor scăldate de rouă această suprafaţă mişcătoare; ai fi spus că nu pot rămâne fixate acolo şi că în curând aveau să-şi ia zborul. O Diană în marmură de Paros se afla aşezată simetric în mijlocul sălii. Era o statuie de-o

---

[2] Aici cuvântul *mamă* e un termen de respect, după cum se va vedea din cele ce urmează.

[3] Şi tatăl lui Apuleius a fost magistrat în Madaura (*duumvir*).]

[4] În original „palmaris dea" – zeiţa care poartă ramuri de palmier, simbolul biruinţei. Apuleius descrie aici statuia Victoriei, sculptată de Nikeratos din Pergam, cu prilejul izbânzii lui Eumene I asupra lui Antiochus I Soter la Sardes (261 î.Hr.).

frumuseţe desăvârşită: tunica-i stătea umflată de vânt, mersul îi era sprinten: părea că-i întâmpină pe cei ce intră, şi măreţia ei divină inspira un adânc respect. De ambele părţi era înconjurată de câini, tot din marmură. Ochii lor era ameninţători, urechile ciulite, nările lărgite, gurile gata să sfâşie şi dacă de undeva din apropiere s-ar fi auzit un lătrat, ai fi crezut că-i ieşit din aceste grumaze de piatră. Felul în care aceşti câini se repezeau cu pieptul şi cu capul înainte, lăsându-ţi impresia că picioarele dinapoi stau pe loc, pe când cele dinainte aleargă, era tot ce genialul sculptor reuşise să creeze mai desăvârşit în opera lui de până atunci. În spatele zeiţei, se ridica, în chip de peşteră, o stâncă acoperită cu muşchi, cu iarbă, cu frunze şi crenguţe, iar ici şi colo, cu viţă de vie şi copăcei, care din loc în loc ieşeau înfloriţi din piatră. Luciul statuii se răsfrângea în interiorul peşterii, datorită transparenţei marmurei. De marginea din afară a stâncii atârnau fructe şi struguri sculptaţi cu atâta meşteşug, încât arta, luându-se la întrecere cu natura, îi executase întru totul asemenea celor reali. Ai fi jurat că-i poţi culege şi mânca, îndată ce toamna bogată în vin dulce le-ar fi dăruit culoare şi i-ar fi copt pe deplin. Şi dacă te-ai fi aplecat să priveşti pâraiele care de la picioarele zeiţei se despărţeau şi formau valuri liniştite, ai fi putut crede că, asemenea ciorchinilor atârnaţi de ramurile viţei, aceste pâraie, printre alte însuşiri de adevăr, prezentau şi iluzia mişcării. Prin frunziş se zărea o statuie, un Acteon[5] de piatră, cu spinarea aplecată înainte, care, cu o privire curioasă – şi aproape preschimbat în sălbăticiune de cerb care poate fi văzut deopotrivă şi pe o stâncă şi în apa izvorului – pândeşte ca Diana să vie să se scalde în unda peşterii.

Pe când cercetam cu de-amănuntul aceste lucruri şi le admiram neîncetat, Byrrhena îmi zise:

– Tot ce vezi este al tău!

Spunând aceste cuvinte, ea porunci tuturor celorlalţi să se retragă, având de vorbit cu mine între patru ochi. După plecarea acestora, ea îmi spuse:

– Jur pe această zeiţă, dragul meu Lucius, că sunt adânc îngrijorată de tine, ca şi de copilul meu, şi doresc să fii foarte prudent. Fereşte-te bine de primejdioasele vicleşuguri şi de momelile nelegiuite ale acestei Pamfile[6], soţia lui Milo, despre care spui că e gazda ta. E o vrăjitoare cunoscută de toţi şi e socotită neîntrecută meşteră în tot felul de vrăjitorii de morminte.[7] Cu ajutorul unor beţişoare, pietricele şi cu alte nimicuri de acest fel, peste care suflă, ea poate să arunce toate astrele de pe bolta cerului în adâncurile

---

[5] Nepotul lui Cadmus, regele Tebei, plecat la vânătoare, a surprins-o pe Diana, zeiţa feciorelnică, pe când se scălda şi, drept pedeapsă, a fost preschimbat în cerb şi sfâşiat de propriii lui ogari.

[6] În elină Pamfila înseamnă Atotiubitoarea.

[7] Magia antică era strâns legată de cultul şi evocarea morţilor, precum şi de divinităţile subpământene.

Tartarului şi să scufunde lumea în haosul străvechi. Îndată ce zăreşte un tânăr frumos la chip, se aprinde după frumuseţea lui şi din acea clipă nu-şi mai întoarce ochii şi inima de la el. E foarte darnică în dezmierdări, pune stăpânire pe inima lui, îl strânge pe veci în lanţurile adâncii ei iubiri. Apoi, pe cei mai puţini binevoitori, pe care-i urăşte din cauza dispreţului ce-i arată, într-o clipă îi transformă în pietre, în berbeci sau în orice animal, iar pe alţii îi distruge pur şi simplu. Asta mă face să tremur pentru tine şi am crezut că trebuie să te înştiinţez, ca să fii prevăzător, fiindcă în ea arde mereu focul dragostei şi tu, prin vârsta şi frumuseţea ta, poţi foarte uşor s-o robeşti.

Acestea mi le spuse Byrrhena, foarte îngrijorată.

Dar eu, curios cum eram, îndată ce am auzit pronunţându-se acest nume de magie, care mă vrăjise întotdeauna, departe de a mă feri de Pamfila, dimpotrivă, eram nerăbdător de a cunoaşte cu orice preţ tainele meşteşugului ei şi de a mă arunca orbeşte în prăpastie. În sfârşit, cu o grabă de nebun, mă desprind de mâna Byrrhenei ca dintr-un laţ şi, luându-mi repede rămas-bun de la ea, pornesc în zbor spre casa lui Milo. Iuţindu-mi pasul ca un scos din minţi, îmi spuneam: „Hai, Lucius, veghează, fii cu băgare de seamă. Iată mult doritul prilej; acum, aşa cum de-atâta timp doreai, vei putea să-ţi potoleşti inima cu toate aceste poveşti minunate. Alungă temerile copilăreşti, apucă-te numaidecât de această treabă şi urmăreşte-o de aproape, dar abţine-te de la orice legătură amoroasă cu gazda şi respectă cu sfinţenie patul conjugal al cinstitului Milo. De data asta, toate mijloacele de atac să se îndrepte înspre s‹ itoarea Fotis, că e nostimă, veselă din fire şi tare şireată. Aseară, când te-ai dus să te culci, te-a condus în camera ta cu toată bunăvoinţa, te-a aşezat în pat cu multă atenţie şi te-a învelit cu grăitoare dovezi de dragoste; apoi, sărutându-te pe frunte, a lăsat îndeajuns să se vadă, din privirea ei, cu câtă părere de rău te părăsea; în sfârşit, oprindu-se de mai multe ori pe loc, a întors capul să te privească. Aşadar, socoteşte asta ca un semn bun şi cerul să te ocrotească! Chiar dacă s-ar întâmpla să nu reuşeşti, încearcă-ţi totuşi norocul pe lângă această Fotis!"

În timp ce vorbeam de unul singur despre toate astea, ajung la poarta lui Milo, hotărât să-mi aduc planul la îndeplinire[8]. Tocmai atunci n-am găsit nici pe Milo, nici pe soţia lui, ci numai pe draga mea Fotis, care gătea pentru stăpânii ei o mâncare din carne tăiată bucăţele, lăsate să fiarbă în sosul lor

[8] În text se face aluzie la un obicei inexistent la noi. Textul original e următorul: *„Mă îndrept spre părerea mea, mă unesc în totul cu părerea mea".* În stil parlamentar, când un senator făcea vreo propunere în adunare şi când nu era destul timp ca fiecare să-şi exprime individual votul, oratorul sau prezidentul spunea: „Cei care găsesc bună propunerea să treacă la dreapta". Apuleius parodiază această locuţiune, făcând în acelaşi timp şi pe oratorul care formulează o propunere şi pe patricianul care se grăbeşte să adere la ea.

într-o crăticioară, şi care, judecând numai după miros, încă de atunci se anunţa ca ceva nespus de gustos. Curat îmbrăcată într-o rochie de in, şi legată pe sub sâni cu o panglicuţă roşie foarte frumoasă, ea sucea şi învârtea crăticioara cu mâinile ei sprintene şi frumoase, şi în timp ce cu învârtituri circulare o scutura neîncetat, linia spatelui şi şoldurile i se mişcau uşor şi ritmic, comunicând întregului corp o legănare graţioasă.

La această vedere, rămăsei nemişcat şi mut de admiraţie, iar simţurile-mi până atunci adormite mi se deşteptară.

– Draga mea Fotis, îi spun eu, în sfârşit, ce frumos, ce graţios clatini tu crăticioara asta şi fesele tale! Ce gustoasă mâncare găteşti! Fericit, da, de o mie de ori fericit acela căruia îi vei îngădui să-şi moaie vârful degetului în ea!

Atunci, această fată drăguţă, dar cam neobrăzată, îmi zise:

– Fugi, sărăcuţule de tine, fugi cât mai departe de focul meu, că de vei fi atins numai de-o scânteie de-a mea, vei arde până la oase şi nimeni nu va mai putea stinge focul tău în afară de mine, care, pricepându-mă să dau un gust plăcut bucatelor, ştiu să clatin tot aşa de plăcut un pat ca şi o cratiţă!

Spunând aceste cuvinte, se întoarse să mă privească şi începu să râdă. Cu toate astea, n-am plecat de acolo până ce nu i-am preţuit din ochi întreaga înfăţişare. Dar de ce-aş vorbi de celelalte calităţi ale ei, când întotdeauna unica mea grijă a fost să privesc şi să admir la o femeie, mai întâi capul şi părul ei, şi după aceea să mă bucur în intimitate de farmecul lor? Motivul serios şi hotărât al acestei preferinţe e chiar faptul că această parte principală a corpului, atât de vizibilă şi de vrednică de luat în seamă, ne izbeşte cea dintâi privirile; apoi, această frumuseţe naturală a părului nu-i pentru cap ceea ce o îmbrăcăminte bogată şi strălucitoare este pentru restul corpului? În sfârşit, cele mai multe femei care vor să-şi arate frumuseţea şi graţiile lor fireşti, leapădă de pe ele toate hainele, îndepărtează toate voalurile şi ard de nerăbdare să-şi arate farmecele neacoperite de veşminte, ştiind că vor plăcea mai mult prin culoarea trandafirie a pielii decât prin îmbrăcămintea lor brodată cu aur. Şi cu toate acestea – curată nelegiuire, fie ca niciodată o asemenea grozăvie să nu se întâmple! –, dacă ai lipsi-o de păr pe femeia cea mai frumoasă şi cea mai minunată, dacă i-ai despodobi chipul de această diademă naturală, chiar de va fi fost căzută din cer, născută din mare, ieşită din valuri, chiar dacă va fi Venus în persoană, înconjurată de tot corul Graţiilor[9], însoţită de toată mulţimea Cupidonilor, încinsă cu cingătoarea sa[10], răspândind cele

[9] Graţiile erau trei la număr: Aglae, Eufrosine şi Talia – nume greceşti care înseamnă veselie, plăcere şi frumuseţe – şi făceau parte din alaiul Venerei.

[10] E cingătoarea pe care în *Iliada* (XIV, 214 şi urm.) Hera o împrumută de la Afrodita, pentru a aprinde iubirea lui Zeus.

mai plăcute miresme şi parfumuri, dacă se va înfăţişa cheală, nu va putea să placă nici lui Vulcan al ei[11].

Dar ce încântare, când un păr de-o culoare plăcută şi de-o strălucire desăvârşită fulgeră puternic în razele soarelui, sau când, în molcoma lui culoare, dobândeşte cu totul altă frumuseţe după schimbătoarele variaţii ale luminii: unul blond ca aurul, prinzând la rădăcină culoarea uşor întunecată a fagurelui de miere, altul negru ca pana corbului, rivalizând în diversitatea-i de nuanţe cu floricelele azurii de pe guşa porumbelului; sau când, parfumat cu parfumuri din Arabia, pieptănat cu un pieptene preţios cu dinţi delicaţi şi strâns în ceafă, seamănă cu o oglindă în care, privindu-se, un amant îşi vede chipul mai plăcut! E o frumuseţe, când, împletit în cosiţe groase, încununează capul, sau când se revarsă pe spate într-o lungă pânză de apă. În sfârşit, pieptănătura părului are atâta preţ, încât o femeie, oricât ar fi de împodobită cu aur, haine scumpe, pietre preţioase şi cu toate găteli le din lume, dacă părul ei va fi rău îngrijit, nu va mai putea auzi pe nimeni că este elegantă.

Cât priveşte însă pe Fotis a mea, ei îi dădea farmec nu o pieptănătură foarte complicată, ci una simplă şi în dezordine. În adevăr, ea îşi strângea bogatu-i păr într-un nod în vârful capului, de unde se desfăcea cu graţie, revărsându-se în jurul gâtului şi terminându-se, cu bucle uşor răsucite, la guleraşul[12] tunicii sale.

Mi-a fost cu neputinţă să mai îndur chinul unei voluptăţi atât de ameţitoare, şi aplecându-mă asupra gâtului ei, la hotarul de unde începea frumosu-i păr, îmi apăsai buzele într-o sărutare dulce ca mierea.

Atunci ea îşi întoarse capul şi, uitându-se la mine în timp ce-mi făcea cu ochiul, în mod provocator, îmi zise:

– Ei, şcolarule, aceste lucruri dulci îşi au amărăciunea lor. Fereşte-te de-a gusta prea mult din ele, ca să nu dai peste un necaz amar şi îndelungat!

– Ce tot spui, dragostea mea, când eu numai pentru o singură sărutare a ta, care-mi va îndulci viaţa, sunt gata să mă las fript, cât sunt de lung, pe jăraticul tău? Spunând acestea, o strânsei puternic în braţe şi începui s-o sărut. Pasiunea mea deşteptând-o pe a sa, Fotis se ia la întrecere cu mine în drăgăstoase dezmierdări. Gura ei întredeschisă răspândea o respiraţie înmiresmată şi în nestăpânita-i dorinţă simţea o plăcere dulce ca nectarul să-şi atingă limba de a mea:

– Mor, strig eu, sau poate că am şi murit, dacă n-ai milă de mine! La aceste cuvinte, acoperindu-mă din nou cu sărutări, îmi răspunse:

[11] Vulcan era şchiop şi urât şi pe deasupra înşelat de frumoasa lui soţie cu zeul Ares (vezi *Odiseea*, VIII, 266 şi urm.), faptă peste care soţul încornorat trecuse cu vederea, datorită frumuseţii zeiţei.

[12] În original *patagium*, bandă ori şiret pe marginea veşmintelor femeieşti, înconjurând gâtul sau coborând până la picioare. La fel erau denumite şi guleraşele.

– Nu pierde curajul, că şi eu te iubesc cu aceeaşi patimă şi primesc să devin roaba ta. Plăcerile noastre nu vor întârzia prea mult; cum se lasă seara, voi fi în camera ta de culcare. Pleacă aşadar şi te pregăteşte, căci toată noaptea vreau să lupt cu tine vitejeşte şi din toată inima!

După ce ne şoptirăm aceste cuvinte şi altele la fel, ne despărţirăm. Cam pe la prânz, primii din partea Byrrhenei câteva mici daruri: un purcel gras, cinci puicuţe şi un urcior de vin vechi, minunat. Chemând-o atunci pe Fotis, îi spun:

– Uite că Bacchus vine singur s-o încurajeze pe Venus şi să-i poarte armele. Să sorbim azi tot vinul acesta, care va alunga lânceda sfială ce ne-ar răci pornirile şi va aţâţa în noi înflăcărata putere a patimii. Nu de altă promisiune avea nevoie călătoria noastră pe marea iubirii pentru a petrece o noapte fără somn: untdelemn în lampă şi vin din belşug în cupe!

Restul zilei îl petrecui la baie şi după aceea la cină, la bunul meu Milo, unde eram invitat. Luând loc la o măsuţă mărunţică, artistic lucrată, mă feream cât puteam de privirile soţiei sale şi, aducându-mi aminte de poveţile Byrrhenei, îmi aruncam ochii asupra ei cu groază, ca şi cum aş fi privit lacul Avernus[13]. Dar mereu mă întorceam s-o privesc pe Fotis, care ne servea, şi apariţia ei îmi insufla numaidecât curaj.

Cum se făcu seară, Pamfila zise privind lampa:

– Ce ploaie cu găleata o să fie mâine!

La întrebarea bărbatului de unde ştia aceasta, ea îi răspunse că lampa i-o prevestea. La aceste vorbe, Milo izbucni în râs:

– Prin urmare, zise el, noi întreţinem o mare Sibilă[14] în persoana lămpii noastre, care din focarul său, ca dintr-un observator, priveşte cu toată atenţia chiar soarele şi tot ce se petrece în regiunile cereşti!

– Acestea sunt primele cunoştinţe în materie de divinaţie, îi răspund eu, şi nu e de mirare că flacăra asta, deşi mică şi aprinsă de mâini omeneşti, dar având totuşi strânse legături de rudenie cu acel puternic foc ceresc[15] din care s-a născut, ştie ea însăşi şi ne anunţă şi nouă, printr-o prevestire divină, ce trebuie să se întâmple pe bolta cerului. Şi la noi, în Corint, se află acum în trecere un caldeean[16] care zăpăceşte tot oraşul cu răspunsurile sale uimitoare şi pentru câţiva gologani dezvăluie tainele destinului, arătând ce zi trebuie să alegi pentru a face o căsătorie fericită, pentru a pune o trainică temelie unei case, ce zi e prielnică unui negustor pentru încheierea unei afaceri, în ce zi un

[13] Lac în Campania, pe unde se spunea că ar fi intrarea în Infern.

[14] Femeie inspirată de zei, în stare să prezică viitorul. Din felul cum ardea lampa se deduceau în antichitate felurite preziceri, ţinând de empyromancie (divinaţie cu ajutorul focului).

[15] Teoria focului ceresc şi creator, al cărui adept se arată Lucius, a fost împrumutată de filosofii stoici de la Heraclit.

[16] Caldeea era ţara de baştină a ştiinţei astrologice.

călător va găsi mai multă lume pe drum, sau care alta e mai potrivită pentru o călătorie pe mare. În sfârşit, eu însumi întrebându-l ce mi se va întâmpla în această călătorie, mi-a dat o mulţime de răspunsuri uimitoare şi foarte variate: ba că voi avea un renume nespus de strălucit, ba că voi deveni subiectul unei lungi poveşti, al unui basm de necrezut şi că voi ajunge eroul unei cărţi.

La acestea, Milo întrebă zâmbind:

– Ce înfăţişare are caldeeanul ăsta şi cum se numeşte?

– E înalt şi cam oacheş, răspunsei eu, şi se numeşte Diofane.

– El e, zise Milo, nici nu putea fi altul. Tot aşa, după ce făcuse şi aici la noi numeroase profeţii mai multor persoane şi câştigase nu câţiva gologani păcătoşi, ci sume însemnate, nenorocitul a fost urmărit de o soartă rea sau, mai aproape de adevăr, aş putea zice: crudă. Într-o zi, pe când era înconjurat de o mulţime numeroasă şi făcea profeţii celor adunaţi în preajma sa, se apropie de el un negustor numit Cerdon[17], care dorea să-i ghicească o zi prielnică pentru călătoria ce trebuia să o facă. După ce Diofane îi arătă ziua aleasă, tocmai când celălalt scosese punga, împrăştiase banii şi numărase o sută de dinari pentru a plăti prezicerea, iată că un tinerel de familie bună, strecurându-se în spatele vrăjitorului, îl trase de manta şi, în clipa când acesta se întoarse, îl strânse în braţe şi-l sărută cu cea mai mare dragoste.

Diofane, după ce-l sărută şi el, îl pofti să stea lângă dânsul. Uimit şi adânc tulburat de această apariţie neaşteptată, uită de treaba pe care o făcea în acel moment. „E multă vreme de când te aşteptam. Când ai sosit?“ îl întrebă el. „Ieri-seară, îi răspunse celălalt. Dar povesteşte-mi şi tu, frate, cum ai călătorit pe mare şi pe uscat, după ce-ai plecat grăbit din insula Eubeea.“

La aceste vorbe, Diofane, marele nostru caldeean, care nu-şi venise încă în fire din tulburarea sa, îi zise: „Duşmanii ţării noastre şi toţi duşmanii mei aibă parte de o călătorie atât de îngrozitoare ca a mea! Ulise n-a păţit-o mai rău, căci corabia care ne purta, zguduită de furtuni care o învârteau pe loc în toate chipurile, îşi pierdu amândouă cârmele[18] şi, aruncată cu putere spre ţărmul opus, se scufundă numaidecât, iar noi abia scăparăm înot. Am pierdut totul. Ceea ce-am adunat mai târziu, mulţumită milostivirii unor necunoscuţi sau bunăvoinţei prietenilor noştri, a ajuns prada unei bande de hoţi şi singurul meu frate, Arignotus, încercând să opună rezistenţă cutezanţei lor, a fost ucis chiar sub ochii mei.“

Pe când el povestea toate acestea plin de obidă, Cerdon, negustorul, pune mâna pe banii pe care-i destinase pentru plata prezicerii şi se face nevăzut. Numai atunci Diofane, deşteptându-se ca dintr-un somn adânc, îşi dădu

[17] Nume dinadins ales pentru asemănarea lui cu vorba grecească *Kerdos*, câştig.

[18] Medaliile şi diferite monumente arată că adeseori la pupa unui vas antic erau două cârme, adică nişte vâsle laterale.

seama de paguba pe care i-o adusese nesocotinţa sa, mai ales când ne văzu pe toţi câţi eram în jurul lui izbucnind în hohote de râs.

Dar, în sfârşit, Lucius, să-ţi ajute cerul ca cel puţin dumitale caldeeanul să-ţi fi spus curatul adevăr! Îţi urez să fii fericit şi să-ţi urmezi călătoria cu bine şi noroc.

În timpul acestei flecăreli a lui Milo, care nu se mai sfârşea, eu oftam încet şi mă mâniam grozav pe mine însumi, pentru că, începând singur o conversaţie plictisitoare, pierdeam o bună parte a serii şi cele mai delicioase plăceri ale ei. În sfârşit, lăsând la o parte orice ruşine, îi spun lui Milo:

– Diofane ăsta împace-se cu soarta sa şi n-are decât să se ducă din nou să-şi pună în primejdie, pe uscat şi pe apă, tot ce câştigă înşelând popoarele, dar mie, care tot mai simt oboseala de ieri, dă-mi voie, te rog, să mă duc la culcare mai devreme.

Luându-mi apoi rămas-bun de la el, mă duc în camera mea, unde găsesc aranjată o cină foarte plăcută. Într-adevăr, servitorilor li se pregătiseră aşternuturile pe jos, cât mai departe de uşa mea, fără îndoială, pentru ca vorbele noastre de dragoste să n-aibă alt martor decât noaptea. Lângă patul meu se afla o mescioară, pe care erau mâncări foarte îmbietoare, rămase de la masa de seară, şi două pahare destul de mari, pe jumătate pline cu vin, de-abia turnat, care mai puteau primi exact o cantitate egală de apă; alături era un urcior, care la gâtul său destupat cu o teslă[19], avea o deschizătură mare şi piezişă, ca vinul să poată fi turnat mai uşor: într-un cuvânt, primele pregătiri de luptă ale iubirii.

Tocmai mă aşezasem pe pat, când iată că iubita mea Fotis, care o culcase pe stăpâna ei, se apropie de mine aducându-mi buchete de trandafiri şi având poalele rochiei pline de petale de trandafir scuturate. Ea mă strânge cu putere la pieptul ei şi mă sărută cu dragoste, îmi încunună capul cu coroniţe şi presară peste mine flori şi deodată, punând mâna pe un pahar şi turnând în el apă caldă[20], mi-l întinde să beau. Dar mai înainte de a-l fi băut până la fund, mi-l luă încet de la gură, bău restul în mici înghiţituri, apoi urmară al doilea şi al treilea pahar, pline până sus, şi multe altele unul după altul. În curând mă îmbătai, şi cu mintea tulburată şi tot trupul răscolit şi chinuit de dorinţe arzătoare îmi dau la o parte tunica până în partea de jos a pântecelui şi, arătând lui Fotis a mea că nu pot îndura chinul iubirii, îi spun:

– Ai milă de mine şi grăbeşte-te să-mi vii în ajutor, căci după cum vezi, sunt pregătit pentru încăierarea care se apropie, luptă pe care tu mi-ai declarat-o fără intervenţia fecialului[21], atunci când crudul Cupidon m-a

---

[19] Amforele sau ulcioarele destinate conservării vinului erau adesea astupate cu ghips, fiind destupate cu ajutorul unei unelte având o latură tăioasă, la fel ca tesla.

[20] Grecii vechi consumau vinul amestecat în diverse proporţii cu apă călduţă.

[21] Un crainic-preot pe care romanii îl trimiteau la hotarul duşmanilor pentru a declara război, aruncând în teritoriul duşman o suliţă. Acest obicei se perimase de mult, Apuleius făcând o aluzie literară glumeaţă.

străpuns până în străfundul inimii cu prima lui săgeată! Şi eu mi-am încordat arcul, la rândul meu, cu o opinteală atât de straşnică încât tare mă tem să nu mi se rupă coarda întinsă la maximum. Dar, pentru ca plăcerea să-mi fie mai deplină, despleteşte-ţi părul şi lasă-l să cadă în valuri şi să fluture în voie în timpul plăcutelor noastre îmbrăţişări.

Ea strânge masa degrabă. Apoi, lepădând orice veşmânt de pe ea şi despletindu-şi părul ca să dea mai mult farmec desfătărilor noastre, am avut înaintea ochilor graţiosul chip al Venerei umblând pe valurile mării. Şi cu mica-i palmă trandafirie acoperindu-şi puţin păroasa-i ruşine femeiască, mai degrabă părea că ţine să şi-o arate decât să o ascundă din pudoare.

– La luptă, zise ea, şi luptă vitejeşte, că n-am de gând să bat în retragere! Hai, apropie-te şi luptă făţiş dacă eşti într-adevăr bărbat, atacă cu putere şi ucide, fiindcă vei muri la rândul tău. E o luptă care nu suferă nici o amânare!

Spunând aceasta, ea se urcă în patul meu, se culcă tiptil peste mine şi, supunându-şi mlădioasa şiră a spinării unor salturi rapide precum şi unor mişcări pătimaşe, mă sătură pe deplin cu darurile Venerei săltăreţe. Într-un târziu, cu sufletele obosite, cu trupurile sfârşite de o dulce moleşeală, căzurăm amândoi în acelaşi timp unul în braţele celuilalt, abia mai respirând. Aceste lupte şi altele la fel le continuarăm până începu să se lumineze de ziuă, fără să ne fi trecut prin minte să dormim câtuşi de puţin. Înviorând cu vin din când în când oboseala noastră, pasiunea ni se deştepta şi plăcerile reîncepeau. Apoi luând această noapte ca model adăugarăm mai multe altele la fel.

Din întâmplare, într-o zi, Byrrhena stărui foarte mult să vin să cinez la ea, şi, deşi m-am scuzat cât am putut mai bine, ea nu voi să admită nici o scuză. Trebuia, deci, să mă duc să vorbesc cu Fotis şi s-o întreb dacă consimte, de parcă aş fi aşteptat un semn prevestitor. Deşi-i părea rău că trebuie să mă despart de ea, fie chiar şi numai pentru câteva clipe, îmi acordă totuşi cu bunăvoinţă un scurt concediu de la datoria mea amoroasă.

– Dar, cel puţin, îmi zise ea, ai grijă să te întorci mai devreme de la masă, căci o bandă furioasă de tineri nobili tulbură liniştea publică şi ai să vezi ici şi colo oameni ucişi zăcând în mijlocul străzilor. Trupele guvernatorului sunt prea departe şi nu pot scăpa oraşul de această mare pacoste. În adevăr, situaţia ta strălucită şi chiar dispreţul ce se arată aici unui călător străin ar putea să te expună vreunei curse.

– Fii fără grijă, draga mea Fotis, îi spun eu, fiindcă în afară de faptul că aş prefera oricărui alt ospăţ plăcerile noastre, te asigur că voi avea toată grija să-ţi alung şi această teamă, întorcându-mă repede la tine. De altfel, nu mă voi duce singur, ci având la brâu sabia de care nu mă despart niciodată, aşa că voi avea cu ce să-mi apăr viaţa!

Astfel înarmat, mă duc la ospăţul acela, unde am găsit un mare număr de invitaţi, care alcătuiau elita oraşului, fiindcă Byrrhena făcea parte din socie-

tatea nobilă. Paturile, foarte luxoase, din lemn de tuia cu încrustaţii de fildeş, erau acoperite cu învelitori brodate în aur. Erau o mulţime de cupe mari de băut, pe cât de elegante şi variate ca formă, pe atât de unice prin valoarea lor. Ici, sticla era împodobită cu figuri artistice lucrate-n relief, colo strălucea cristalul fără cel mai mic cusur, mai încolo era argintul strălucitor şi aurul care-ţi luau vederea şi mai puteai vedea până şi cupe de ambră, admirabil cioplite, ca pietrele preţioase, în sfârşit, tot ce depăşeşte orice închipuire se găsea adunat acolo. Mai mulţi sclavi-sufragii[22] tare frumos îmbrăcaţi serveau în cel mai graţios chip nenumărate feluri de mâncări; paharnici tineri, cu părul ondulat şi elegant îmbrăcaţi[23], turnau aproape în fiecare clipă vin vechi în cupe făcute fiecare dintr-o piatră preţioasă. În curând se aprind luminile, vorbele ce se spun de obicei la masă se înmulţesc; s-a râs mult şi glume bune şi cuvinte înţepătoare zboară dintr-o parte şi din alta.

Atunci Byrrhena mă întreabă:

– Cum te simţi în ţara noastră? Pe cât ştiu eu, noi întrecem cu mult toate oraşele prin templele, băile şi toate celelalte edificii ale noastre. În afară de asta, la noi se găsesc din belşug obiectele necesare vieţii. Cel care caută odihna, e liber să trăiască după plac, străinul care vine după afaceri găseşte aici toată îmbulzeala de la Roma, dacă e om liniştit, se bucură de o linişte deplină, ca la ţară. Într-un cuvânt, oraşul nostru este un loc de desfătare pentru toată provincia!

– Aveţi dreptate, doamnă, îi răspunsei eu. Nicăieri nu m-am socotit mai liber decât aici, dar mă tem foarte mult de capcanele ascunse şi de neînlăturat ale vrăjitoriei. Se spune că aici lăcaşurile morţilor nu sunt în siguranţă, fiindcă şi din morminte şi de pe ruguri se iau unele resturi şi bucăţi de cadavre spre a se pregăti celor vii o moarte îngrozitoare. Vrăjitoare bătrâne, chiar în scurtul timp când se fac pregătirile de înmormântare ale unui răposat, zboară cu o repeziciune de pasăre să-i răpească trupul înainte ca alţii să-l fi îngropat.

– Ba mai mult, adăugă un altul, aici nici cei vii nu sunt cruţaţi. Unuia, nu ştiu cui, i s-a întâmplat ceva asemănător: a fost mutilat şi cu totul desfigurat.

La aceste cuvinte, toţi oaspeţii izbucniră fără ruşine în hohote de râs ce nu se mai sfârşeau şi toate feţele şi toate privirile se îndreptau către un ins ce sta culcat mai la o parte, într-un colţ al sălii. Ruşinat de îndărătnicia cu care-l priveau toţi, mormăi ceva necăjit şi voi să se ridice şi să plece.

---

[22] În original *diribitores* (distribuitori) – sclavi însărcinaţi cu proporţionarea şi împărţirea cărnii, servind oaspeţii sosiţi la festine.

[23] Încă din epoca republicană, casele bogătaşilor aveau chipeşi adolescenţi cu veşminte femeieşti, care întâmpinau musafiri, umplându-le cupele cu vin.

– Nu, dragul meu Telyfron, îi zise Byrrhena, stai puţin şi, cu toată bunăvoinţa ta obişnuită, mai spune-ne o dată povestea-ţi, pentru ca şi fiul meu Lucius să aibă marea plăcere s-o audă din gura ta.

– E adevărat, doamnă, zise el, pe dumneavoastră nu vă părăseşte niciodată sentimentul divinei bunătăţi, dar n-aş mai putea suporta obrăznicia unora!

Răspunzându-i astfel, era foarte emoţionat. Totuşi, după multe stăruinţe, după multe jurăminte pe tot ce avea mai scump în lume, Byrrhena reuşi să-l facă să vorbească, în ciuda împotrivirii lui.

Atunci, îngrămădind o parte din învelitorile patului una peste alta, Telyfron făcu din ele un morman pe care să-şi rezeme cotul şi se ridică în pat numai pe jumătate. Apoi întinse mâna dreaptă, şi-şi aşeză degetele în felul oratorilor, adică îşi îndoi ultimele două degete, ridicând în sus pe celelalte şi ameninţând, ca să zic aşa, cu degetul cel mare; pe urmă, zâmbind mulţumit, începu să povestească:

– Eram minor când am plecat din Milet să asist la jocurile olimpice şi aveam o mare dorinţă să vizitez şi oraşele din această provincie vestită[24]. După ce-am străbătut toată Tesalia, ajunsei la Larissa, vai! spre nenorocirea mea. Pe când rătăceam în toate părţile, căutând mijloace de a-mi uşura marea lipsă în care mă aflam, fiindcă banii mei de drum erau aproape pe sfârşite, zăresc în mijlocul unei pieţe un bătrân înalt. Era cocoţat pe o bornă şi striga în gura mare: „Cine vrea să păzească un mort? Să spună cât cere!“ Atunci, adresându-mă primului trecător, îl întrebai: „Ce înseamnă asta? Cum? Pe-aici morţii au obiceiul să fugă?“ „Taci, îmi spuse el. Eşti foarte tânăr şi străin, şi prin urmare nu-ţi dai seama că te afli în Tesalia, unde vrăjitoarele rup cu dinţii bucăţi din chipurile morţilor, pe care le folosesc în îndeletnicirile lor magice.“ „Şi cum se face, mă rog, această pază a morţilor?“ îl întrebai la rândul meu. „Mai întâi, răspunse el, trebuie să veghezi toată noaptea cu cea mai mare atenţie, având ochii la pândă şi bine deschişi, necontenit aţintiţi asupra cadavrului, fără să-i îndepărtezi, sau chiar să-i întorci o clipă în altă parte, fiindcă aceste blestemate vrăjitoare se schimbă în tot felul de animale, se strecoară târându-se pe furiş, şi ar fi în stare să înşele uşor chiar ochii Soarelui şi ai Dreptăţii[25]. Ce-i drept, ele iau chip de păsări, de câini, de şoareci şi chiar de muşte. Apoi, prin farmecele lor îngrozitoare, îngroapă pe păzitor în somn. Nimeni n-ar putea înşira chiar toate vicleşugurile pe care le născocesc aceste nelegiuite femei cu marea lor putere de închipuire. Şi cu toate acestea, pentru un serviciu aşa de periculos, nu se oferă în general o plată mai mare de

---

[24] Fie Ahaia, din care făcea parte şi Tesalia în timpul domniei lui Augustus, fie Macedonia la care ea fusese anexată de Antonini.

[25] Adică privirile cele mai pătrunzătoare. Soarele, care vede totul, este pus alături de Dreptate, căreia nu-i scapă nici o nelegiuire.

patru sau şase monede de aur. Ei! dar... era cât p-aci să uit! Dacă, dimineaţă, păzitorul nu dă în primire corpul întreg, tot ceea ce s-a tăiat sau lipseşte din el e nevoit să înlocuiască cu o bucată egală de carne ce i se taie din obraz."

Aflând toate acestea, îmi iau inima-n dinţi şi, apropiindu-mă numaidecât de crainic, îi zic: „Încetează acum de-a mai striga! Iată păzitorul gata găsit, să vedem preţul!"

„Vei primi zece monede de aur[26], dar ia seama, tinere, să aperi bine cadavrul de aceste Harpii[27] viclene, căci e fiul unuia din fruntaşii oraşului nostru!"

„Vorbe de prisos, îi răspund eu, asta-i o nimica toată! Eu sunt un om de fier, nu dorm niciodată; am o vedere mai pătrunzătoare chiar decât a lui Lynceus[28] sau a lui Argus[29], într-un cuvânt sunt numai ochi!"

Nici nu terminasem bine vorba şi el mă conduse îndată la o casă, unde printr-o uşă dosnică, fiindcă cea mare era închisă, mă introduse într-o cameră întunecoasă cu ferestrele oblonite. Îmi arătă o doamnă care plângea, îmbrăcată în negru; apoi, apropiindu-se de ea: „Omul ăsta, îi spune el, s-a prezentat fără teamă şi s-a angajat cu plată să păzească corpul soţului tău". Atunci văduva, dând la o parte părul care-i cădea pe faţă din amândouă părţile şi arătând un chip foarte frumos chiar în durerea ei, îşi ridică ochii spre mine. „Te rog, fierbinte, îmi zise ea, vezi să-ţi îndeplineşti serviciul cu toată luarea-aminte cu putinţă." „Fiţi fără grijă, îi răspund eu, numai să-mi daţi un modest supliment de plată."

Căzurăm la învoială şi, ridicându-se repede, mă conduse într-o altă cameră, unde se găsea cadavrul acoperit cu un giulgiu orbitor de alb. După ce se introduseră şapte persoane, ce aveau să servească drept martori, ea însăşi dezveleşte mortul cu mâna ei şi la vederea lui, ochii i se umplu de lacrimi ce nu mai conteneau; apoi, luând ca martori pe cei de faţă, începe să arate cu cea mai mare exactitate, unul câte unul, toate mădularele, ţinute până atunci dinadins acoperite, şi unul dintre ei le însemna într-un registru. „Iată, zise ea, nasul e întreg, ochii sunt în bună stare, urechile de asemenea, buzele sunt neatinse şi din bărbie nu lipseşte nimic. Cercetaţi, vă rog, bunii mei cetăţeni, şi întăriţi acestea cu mărturia voastră!" După ce spuse aceste cuvinte şi inventarul fu semnat, voi să se retragă.

---

26 In original: „o mie de sesterţi".

27 Monştri cu chip de femeie, cu trupul de pasăre răpitoare, cu mâinile de om şi cu gheare foarte ascuţite.

28 Fiul lui Aphareus, regele Messeniei, unul din argonauţi, vestit pentru vederea lui pătrunzătoare.

29 Prinţ argian, fiul lui Agenor, care după legendă avea o sută de ochi, răspândiţi pe tot corpul, dintre care cincizeci rămâneau deschişi, când ceilalţi cincizeci erau închişi de somn.

Dar eu am oprit-o: „Doamnă, îi spun eu, porunciţi să mi se dea tot ce trebuie pentru serviciul meu". „Şi ce anume?" întrebă ea. „O lampă mare, îi răspund eu, untdelemn îndeajuns ca să am lumină până la ziuă, apă caldă, câteva urcioare cu vin, un pahar şi o farfurie plină cu rămăşiţele de la masa de aseară."

Atunci, clătinând din cap: „Fugi, îmi zise ea, eşti un neobrăzat. Auzi! Într-o casă cufundată în jale, să ceri rămăşiţe de mâncare, când de-atâtea zile aici nu s-a zărit nici o urmă de fum! Crezi c-ai venit aici să benchetuieşti? Mai degrabă ar trebui să verşi lacrimi şi să iei o înfăţişare de tristeţe, potrivită locului unde te afli!" Spunând aceste cuvinte, se întoarse către servitoarea sa: „Myrrhina, îi spuse ea, dă-i numaidecât o lampă şi untdelemn şi, după ce-l vei fi încuiat în cameră pe păzitor, pleacă repede de acolo şi caută-ţi de treabă".

Astfel, rămas singur ca să ţin tovărăşie mortului, mă frecam la ochi, pe care voiam să-i deprind cu vegherea şi din când în când cântam ca să mă liniştesc. Iată că vine amurgul, apoi, noaptea înaintată, apoi ora celui mai adânc somn, în sfârşit miezul nopţii. Mă simţeam cu totul cuprins de o spaimă care creştea în fiecare clipă, când deodată o nevăstuică, intrând pe nesimţite şi târându-se, se opri în faţa mea şi-mi aruncă o privire atât de pătrunzătoare, încât un animal aşa de mic, dar atât de îndrăzneţ, mă umplu de groază. În sfârşit îi spusei: „De ce nu pleci, dobitoc spurcat, de ce nu te ascunzi la şoriceii tăi, la semenii tăi, mai înainte de a cunoaşte din propria-ţi experienţă năprasnica dezlănţuire a puterii mele? De ce nu pleci?"

Nevăstuica întoarse spatele şi dispăru numaidecât din cameră. Nu trecu însă mult şi deodată căzui într-un somn adânc[30], încât nici chiar zeul de la Delfi[31], n-ar fi putut deosebi uşor care dintre cele două trupuri întinse era mortul. Astfel, lipsit de cunoştinţă şi având eu însumi nevoie de un alt păzitor, eram acolo aproape ca şi cum n-aş fi fost.

Alaiul orătăniilor cu creste din vecinătate tocmai anunţa cu mare zgomot încetarea nopţii. În sfârşit, mă deşteptai brusc şi îngrozit de spaimă alerg la cadavru; apropii lampa şi descoperindu-i faţa, încep să examinez cu de-amănuntul chipul pe care-l primisem întreg. Deodată sărmana soţie, nespus de îngrijorată şi plângând, se repede înăuntru, urmată de martorii din ajun, se aruncă imediat asupra trupului şi după ce-l acoperă îndelung cu sărutări îl cercetează-n întregime, la lumină, după inventar. Apoi, întorcându-se, chemă pe administratorul ei, Filodespotus, şi-i ordonă să plătească fără întârziere acestui paznic aşa de bun suma ce i se cuvenea, ceea ce se făcu îndată. „Tinere, îmi zise ea după aceea, îţi sunt foarte recunoscătoare, şi pentru zelul

---

[30] Privirea pătrunzătoare a nevăstuicii îşi produsese efectul soporific.

[31] Apolo.

cu care ţi-ai îndeplinit serviciul, te voi socoti de aci înainte în numărul prietenilor mei!"

Încântat de acest câştig neaşteptat şi zăpăcit de strălucitoarele monede de aur, pe care le vânturam dintr-o mână într-alta, i-am zis: „Ba nu, doamnă, mai degrabă socoteşte-mă ca pe unul dintre servitorii dumitale, şi ori de câte ori vei mai avea nevoie de serviciile mele, porunceşte cu toată încrederea!"

Nici nu terminasem bine acest cuvinte că toţi prietenii ei mă copleşesc cu blesteme ca pe o cobe[32], şi, apucând tot ce le venea la îndemână, se iau după mine. Unul mă loveşte cu pumnii în obraz, altul îmi zdrobeşte umerii cu coatele, alţii îmi frâng coastele cu mâini vrăjmaşe, îmi dau lovituri de picior, îmi smulg părul, îmi sfâşie hainele. Astfel, asemenea tânărului şi orgoliosului Aonian[33], sau cântăreţului inspirat[34], gloria muntelui Pimpla, mă aruncară afară din casă schilodit şi făcut bucăţi.

În timp ce, în strada cea mai apropiată, venindu-mi în fire, îmi reaminteam, dar prea târziu, de vorbele nechibzuite şi cobitoare rostite de mine şi recunoşteam că pe bună dreptate aş fi meritat mai multe lovituri, ultimele bocete şi ultimele chemări de rămas-bun se terminaseră. Mortul fusese deja pornit din casă şi după obiceiul tradiţional, fiindcă era dintr-o familie foarte nobilă, impozantul cortegiu funebru era condus prin piaţa publică. Deodată, un bătrân îmbrăcat în negru vine în fuga mare lângă mort; faţa lui adânc mâhnită era scăldată în lacrimi şi-şi smulgea bogatu-i păr alb. Cu amândouă mâinile el cuprinde patul funebru şi cu glas în adevăr puternic, dar des întrerupt de suspine, zise: „Pe tot ce aveţi mai scump, cetăţeni, în numele pietăţii publice, răzbunaţi uciderea unui concetăţean al vostru şi pedepsiţi cu cea mai mare asprime pe această ticăloasă şi criminală femeie, care s-a făcut vinovată de cea mai groaznică nelegiuire. Căci ea, şi nimeni altul, l-a otrăvit pe acest nefericit tânăr, fiul surorii mele, în vederea unei iubiri adultere şi spre a pune mâna pe moştenire!"

Astfel vorbi bătrânul şi, trecând de la unul la altul, repeta fiecăruia tânguielile şi plânsetele sale. În acest timp, poporul de rând se aprinde de mânie şi, crima părându-i verosimilă, era pornit să creadă uşor acuzaţia. Toţi cer în gura mare torţe, caută pietre, asmut pe cei mai tineri să ucidă femeia. Dar ea, vărsând lacrimi prefăcute şi jurându-se pe toţi zeii în cel mai solemn chip cu putinţă, tăgăduieşte o crimă atât de îngrozitoare.

---

[32] Orice afirmaţie aruncată la întâmplare şi fără nici o intenţie rea căpăta tăria unei prevestiri funeste inevitabile. Sfârşitul naraţiunii lui Telyfron pare să confirme această superstiţie.

[33] Penteu, rege al Tebei. Aonia e un nume poetic al Beoţiei.

[34] Adică Orfeu, numit Pimpleus, după muntele Pimpla din Pieria (un ţinut din Macedonia), lăcaş al Muzelor. Spre deosebire de Penteu, sfâşiat de bachante, poetul a căzut victimă femeilor trace, neadmise la întrunirile bărbaţilor lor.

„Ei bine, zise atunci bătrânul, să lăsăm providenţei divine grija de a descoperi adevărul. Avem aici un egiptean numit Zatchlas, proroc de frunte, care, pentru o sumă foarte mare s-a învoit să readucă pentru puţin timp sufletul defunctului din Infern şi să recheme la viaţă acest corp după moartea sa."

Spunând acestea, aduce în mijlocul mulţimii un tânăr îmbrăcat într-o manta scurtă din pânză de in, încălţat cu nişte sandale uşoare, împletite din mici fâşii de frunze de palmier şi cu capul complet ras[35]. Sărutându-i îndelung mâinile şi cuprinzându-i chiar genunchii cu braţele[36]: „Ai milă de noi, divine pontif, îi zise el, ai milă de noi! Te rog fierbinte, pe astrele cerului, pe divinităţile Infernului, pe elementele din care e alcătuit universul, pe tăcerea nopţilor, pe sanctuarele de lângă oraşul Coptos, pe revărsarea apelor Nilului[37], pe misterele de la Memfis, pe sistrele[38] din Pharos! Aruncă puţină lumină în aceşti ochi închişi pe veci şi lasă-i o clipă să se bucure de razele soarelui. Noi nu ne împotrivim şi nu refuzăm pământului prada sa, dar cerem pentru acest mort câteva clipe de viaţă, numai pentru mângâierea noastră de a-l fi răzbunat."

Profetul, făcut binevoitor prin această invocaţie, pune de trei ori o anumită iarbă pe gura mortului şi o alta pe piept. Apoi, întorcându-se spre răsărit, se roagă încet augustului soare, care-şi urma drumul pe bolta cerească. Prin această scenă impunătoare el atrage atenţia tuturor celor prezenţi asupra marii minuni ce avea să se producă.

Eu mă amestec în mulţime şi, aşezându-mă chiar în spatele patului mortuar, pe un stâlp de piatră mai înalt, privesc totul cu cel mai viu interes. Numaidecât, pulsul începe să bată, corpul să se umple de viaţă; cadavrul tânărului se ridică şi vorbeşte: „Vai! de ce mă rechemaţi la funcţiile unei vieţi de o clipă, după ce am băut din apa Lethei, acum când pluteam pe mlaştinile Stixului? Încetează, te rog, încetează şi lasă-mă să-mi găsesc odihna mormântului." Acestea au fost cuvintele care au ieşit din gura cadavrului, dar profetul, aprinzându-se din ce în ce mai mult, zise: „Nu, arată poporului tot ce s-a petrecut, şi dezvăluie taina morţii tale. Crezi tu că vrăjile mele n-au putere să cheme Furiile şi că nu pot să pun la caznă membrele tale obosite?"

---

[35] E ţinuta preoţilor şi a credincioşilor consacraţi Isidei. Preoţii egipteni purtau straie de in, dispreţuind lâna oilor.

[36] La cei vechi genunchii au cultul lor. Cei care rugau pe cineva îi îmbrăţişau genunchii, adorându-i ca pe nişte altare.

[37] În Egipt, spune Pliniu, lângă oraşul Coptos, este o insulă închinată zeiţei Isis. Spre a o feri de pustiirile Nilului, rândunelele, când se apropie creşterea lui, construiesc în ea un dig din paie lipite cu nămol. Ele lucrează la acest dig trei nopţi în şir şi cu atâta zel, încât multe mor la lucru şi în fiecare an reîncep această muncă grea.

[38] Instrumente de metal întrebuinţate de egipteni în cultul Isidei. Isis ţinea în mână un sistru. Aici atributul e întrebuinţat în locul divinităţii şi Pharos în locul Egiptului.

Înviatul, reluând atunci cuvântul din patul lui, se adresează poporului cu un geamăt adânc: „Da, zise el, viclenele uneltiri ale noii mele soţii m-au ucis şi, victimă a unei băuturi mortale, am cedat patul meu cald încă unui adulter!"

Atunci demna lui soţie, cu o mare prezenţă de spirit şi cu o îndrăzneală la înălţimea situaţiei, respinge în mod hotărât acuzaţiile soţului, susţinând în mod nelegiuit că sunt curate născociri. Poporul se aprinde, însufleţit de sentimente diferite. Unii spuneau că femeia e o criminală şi că trebuie numaidecât îngropată de vie împreună cu corpul soţului ei, alţii susţineau că nu trebuie să se dea crezare minciunilor unui cadavru.

Dar orice şovăire se risipi, când tânărul continuă: „E curatul adevăr, spuse el, gemând din nou mai tare, am să vă dau dovadă cum nu se poate mai vădită, am să vă arăt o întâmplare pe care, fireşte, nimeni altul n-a putut s-o cunoască în afară de mine. Căci pe când acest neadormit paznic – şi mă arăta cu degetul pe mine – îmi păzea trupul cu cea mai mare grijă, vrăjitoare bătrâne încercară să se apropie de cadavrul meu. În acest scop, ele îşi schimbară forma în mai multe rânduri, dar în zadar; neputând să înşele zelul şi vigilenţa paznicului meu, împrăştiară în cele din urmă asupra lui un nor de somn şi-l îngropară într-un somn adânc. Apoi, începând să mă cheme pe nume, ele n-au încetat de a mă striga decât atunci când corpul meu înţepenit şi membrele-mi îngheţate începură, după încete şi anevoioase sforţări, să se supună vrăjilor lor. El, ca unul care într-adevăr era viu, dar care numai în somn avea înfăţişarea unui mort, auzind că este chemat căci – el are acelaşi nume ca şi mine – se deşteptă, neştiind ce era şi, pornind ca o umbră neînsufleţită, ajunge la uşa camerei. Deşi foarte bine închisă, totuşi printr-o gaură ce se afla acolo, ele îi tăiară mai întâi nasul, apoi urechile şi în locul meu suferi el aceste amputări. Şi pentru ca aceste operaţiuni să rămână necunoscute, vrăjitoarele îi plăsmuiră din ceară nişte urechi asemănătoare cu ale lui şi le lipiră exact în locul celor tăiate şi de asemenea îi făcură un nas la fel cu al lui. Ei bine, acum aveţi în faţa voastră pe acest nenorocit care a fost plătit nu pentru vigilenţă, ci pentru mutilarea lui."

Înspăimântat de aceste cuvinte, vreau să mă conving de adevărul acestei nenorocite întâmplări. Pun mâna pe nas şi rămân cu el în mână, îmi pipăi urechile şi ele se dezlipesc. Atunci, văzând că toţi mă arată cu degetele, că toţi întorc capul spre mine şi că râsetele erau gata să izbucnească, mă strecor neobservat printre picioarele celor care mă înconjurau şi fug scăldat într-o sudoare rece. Astfel, desfigurat şi expus ridicolului, n-am mai avut curajul să mă întorc în patria şi la familia mea. Rana urechilor am ascuns-o cu părul pe care l-am lăsat să-mi cadă pe tâmple, iar sluţenia nasului am acoperit-o destul de bine cu bucăţica asta de pânză pe care o vedeţi lipită acolo.

Îndată ce Telyfron îşi termină povestirea, oaspeţii, ameţiţi de băutură, izbucnesc din nou în hohote de râs, şi în timp ce marii beţivani cer să se

golească în cinstea zeului Râsului cupele obişnuite, Byrrhena mi se adresează astfel:

– Mâine e o zi mare şi o sărbătoare solemnă, e aniversarea întemeierii oraşului nostru, şi în această zi noi suntem singurul popor pe pământ care, prin ceremonii vesele şi distractive, invocăm bunăvoinţa augustului zeu al Râsului[39]. Prezenţa ta va face mai plăcută pentru noi această sărbătoare. O, cât aş dori ca tu, cu bunul tău spirit, să găseşti vreun subiect de râs pentru sărbătorirea zeului, ca să facem cât mai plăcută şi mai deplină cinstirea pe care o aducem divinităţii lui atât de puternice!

– Foarte bine, doamnă, îi spun eu, dorinţa dumitale va fi împlinită, dar, o, de-aş putea găsi vreo idee pe care să mi-o inspire cu generozitate un zeu atât de puternic! După aceasta, sluga mea înştiinţându-mă că se făcuse târziu, mă ridic numaidecât, ameţit de băutură eu însumi, salut grăbit pe Byrrhena şi cu un pas şovăitor iau drumul spre casă.

Dar în prima piaţă prin care am trecut, deodată, stârnindu-se vântul şi stingând lumina cu care ne călăuzeam paşii, ne-a fost foarte greu să ieşim din această întunecime neaşteptată şi numai după ce ne-am zdrobit degetele picioarelor de toate pietrele drumului, ajungem în sfârşit la gazda noastră, rupţi de oboseală.

Când ne apropiam de casă, strâns lipiţi unul de altul, iată că trei indivizi voinici şi largi în spate se reped cu toată puterea asupra porţii noastre, şi nu numai că nu se sperie câtuşi de puţin de prezenţa noastră, ci dimpotrivă, care mai de care se silea s-o spargă cu lovituri dese şi violente, încât nouă, şi mie, mai ales, mi s-a părut că erau nişte adevăraţi tâlhari şi încă din cei mai furioşi. Într-o clipă scot de sub manta sabia pe care o ţineam ascunsă acolo pentru cazuri de acest fel şi, repezindu-mă fără şovăire în mijlocul bandiţilor, pe măsură ce ei veneau spre mine, ca să mi se împotrivească, le înfig adânc sabia în pântece până când, în sfârşit ciuruiţi de adânci şi de numeroase răni, şi-au dat sufletul chiar la picioarele mele. Zgomotul luptei deşteptase pe Fotis şi eu, găsind uşa deschisă, mă strecor în casă, gâfâind şi ud leoarcă de sudoare. În sfârşit, istovit de uciderea succesivă a acestor trei îndârjiţi tâlhari care făceau cât întreitul Gerion[40], mă aruncai în pat şi adormii numaidecât.

[39] Numai la Sparta exista un cult al Râsului, neatestat în altă regiune a Greciei antice.

[40] Uriaş cu trei capete şi trei trupuri unite care locuia în insula Erythia unde păşteau nenumăratele sale turme de boi. Hercule l-a răpus pe Gerion la porunca lui Eurystheus, răpindu-i cirezile pe care le-a adus cu el în Grecia.

CARTEA A TREIA

În legănarea braţelor trandafirii, Aurora tocmai îşi avântase spre slava cerului caii ei împodobiţi cu falere[1] purpurii, când, smulgându-mă dintr-un dulce somn, noaptea făcu loc zilei. Dar, cu gândul la crima mea de aseară, am fost cuprins de o mare îngrijorare. Aşezat în pat, în capul oaselor, cu picioarele încrucişate, cu mâinile împreunate pe genunchi şi frământându-mi degetele, vărsam şiroaie de lacrimi, fiindcă în închipuirea mea vedeam tribunalul, desfăşurarea procesului, sentinţa, în sfârşit pe călău. S-ar putea găsi oare vreun judecător atât de blând, atât de binevoitor, care să mă poată declara nevinovat, după ce săvârşisem trei omoruri şi mă mânjisem cu sângele atâtor cetăţeni? Iată glorioasa călătorie pe care caldeeanul Diofane mi-o prezisese în mod sigur.

Iată ce gânduri îmi treceau necontenit prin minte şi îmi jeleam soarta nenorocită. În acest timp afară, la intrare, se auzeau puternice bătăi în uşă, strigăte neîncetate, în sfârşit se făcea un zgomot îngrozitor şi uşa într-o clipă fiind deschisă cu o smucitură violentă, toată casa se umplu de magistraţi, de slujbaşii lor şi de o gloată de tot soiul. Numaidecât doi lictori, din ordinul magistraţilor, pun mâna pe mine şi încep să mă târască, fără ca eu, fireşte, să opun vreo rezistenţă. Pe când treceam pe prima uliţă, toată populaţia oraşului, revărsându-se pe străzi, se ţinea după noi într-un număr neobişnuit de mare. Şi, deşi înaintam abătut, cu capul plecat până în pământ, ba chiar până-n fundul Infernului, totuşi, privind cu coada ochiului, observai ceva foarte ciudat. În adevăr, printre atâtea mii de inşi care ne înconjurau, nu era absolut nici unul care să nu se strice de râs. În sfârşit, după ce am fost purtat prin toate pieţele şi plimbat pe la fiecare colţ de stradă, ca acele victime care, în procesiunile de ispăşire şi de purificare sunt destinate să înlăture vreo nenorocire de care eşti ameninţat[2], fui oprit în for, în faţa tribunalului. Magistraţii toc-

[1] Plăci de metal strălucitor, servind ca podoabe la gâtul cailor. Apuleius încearcă să reînnoiască vechea metaforă homerică: „Aurora cu degete purpurii".

[2] Acest rit de lustraţie, întâlnit în diferite locuri, se celebra de pildă la Roma prin ceremonii anuale de *Amburbium*, sau ocazionale, prilejuite de minuni, când se decretau jertfe ispăşitoare. Victimele sortite sacrificiului erau plimbate în prealabil prin toate cartierele oraşului sau districtului asupra căruia se extindeau efectele purificării, luând asupra lor influenţele malefice şi ducându-le departe.

mai se aşezaseră pe înaltele lor scaune, şi pristavul public striga cu glas puternic să se facă linişte, când deodată toţi spectatorii cerură, într-un glas, ca din cauza extrem de numeroasei mulţimi, căreia o înghesuială prea mare îi putea pune viaţa în primejdie, un proces atât de important să se judece în teatru. Într-o clipă, poporul se repezi din toate părţile şi tot interiorul teatrului se umplu cu o iuţeală uimitoare. Chiar şi intrările şi tot acoperişul erau pline până la refuz. Cei mai mulţi erau încolăciţi pe coloane, alţii erau cocoţaţi pe statui, unora li se vedea numai jumătate din corp pe ferestre sau printr-o deschizătură a tavanului, în sfârşit toţi, în nemărginita lor dorinţă de a vedea, nu se mai gândeau la primejdiile la care se expuneau. În curând sunt împins până în mijlocul scenei de către slujbaşii dreptăţii, ca o victimă, şi aşezat în centrul orchestrei[3].

Atunci crainicul, întărindu-şi iar din răsputeri glasul, cheamă pe acuzator. Se dădu cuvântul unui bătrân. Spre a-şi fixa timpul cât va vorbi, el turnă apă într-un vas în formă de pâlnie cu ţeava fin găurită la capăt, pe unde apa se scurgea picătură cu picătură[4], apoi se adresă astfel poporului:

– Onoraţi cetăţeni, pricina care e supusă judecăţii voastre este una dintre cele mai importante, pentru că priveşte în special liniştea întregului oraş: o pildă cumplită va fi de cel mai mare folos. De aceea, se cuvine ca voi, fiecare-n parte şi toţi la un loc, să apăraţi onoarea publică, ca nu cumva un ucigaş nelegiuit să rămână nepedepsit, după ce a măcelărit atâtea victime într-un chip aşa de crud. Şi să nu vă închipuiţi că eu sunt atât de aspru cu el din pricina vreunei duşmănii sau uri personale. Eu sunt comandantul pazei de noapte, şi până în ziua de astăzi nu cred că cineva a putut să aducă vreo învinuire vigilenţei şi zelului meu. În scurt, vin la fapt şi vă voi expune întocmai ceea ce s-a întâmplat noaptea trecută. Cam pe la al treilea schimb al străjilor de noapte[5], când făceam inspecţia întregului oraş cu o minuţioasă exactitate, cercetând totul din uşă în uşă, deodată zăresc pe tânărul acesta cu sabia în mână, semănând în toate părţile măcelul crâncen şi în aceeaşi clipă văd la picioarele lui trei cetăţeni ucişi, victime ale cruzimii sale, respirând încă şi cu trupurile zbătându-se într-un lac de sânge. Zguduit el însuşi pe drept cuvânt de vina unei crime atât de înfiorătoare, o luă numaidecât la fugă şi, furişându-se într-o casă, mulţumită întunericului a rămas ascuns acolo toată noaptea. Dar providenţa divină nu îngăduie niciodată ca vinovaţii să rămână nepedepsiţi. Venind să-l pândesc dis-de-dimineaţă, mai înainte ca el

---

[3] În teatrul antic grec, spaţiul în care evolua corul ajunsese să fie ocupat de scaunele senatorilor în vremea romanilor.

[4] Era clepsidra sau ceasul de apă. Toată apa din ea se scurgea într-un sfert de oră. În Roma imperială clepsidrele de apă măsurau îndeobşte timpul acordat oratorilor şi avocaţilor.

[5] „Tertia vigilia“ începea pentru soldaţi sau paznicii nocturni pe la miezul nopţii şi se sfârşea la ora 3 dimineaţa.

să fi putut fugi prin vreun coridor secret, mi-am dat toată osteneala să-l aduc înaintea severei măreţii a judecăţii voastre. Aveţi, aşadar, în faţa voastră un acuzat pătat de mai multe omoruri, un acuzat prins asupra faptului, un acuzat din altă ţară. De aceea pronunţaţi fără şovăire o sentinţă de condamnare în contra unui străin pentru o crimă pentru care aţi pedepsi aspru chiar şi pe un concetăţean al vostru!

După ce vorbi astfel, acest foarte sever acuzator îşi opri temutu-i glas. Îndată crainicul mă pofti să iau cuvântul, dacă aveam ceva de răspuns la toate acestea. Dar în momentul acela eu nu eram în stare să fac altceva decât să plâng, gândindu-mă desigur mai puţin la această îngrozitoare acuzaţie decât la nenorocita mea conştiinţă. Cu toate acestea, ca printr-o inspiraţie divină, începând să-mi vină curajul, iată ce am răspuns:

– Ştiu bine cât e de grea, în faţa cadavrelor a trei cetăţeni, situaţia aceluia care e acuzat de uciderea lor. Deşi spune adevărul şi recunoaşte singur faptul, totuşi cu greu va putea el să convingă de nevinovăţia sa o adunare atât de numeroasă. Dar dacă bunătatea voastră îmi va acorda un moment de ascultare, vă voi demonstra uşor că azi mă găsesc în primejdie de a fi trimis la moarte, nu din vina mea, şi că numai din pricina unei întâmplări neprevăzute şi a legitimei mele indignări, îndur fără nici un motiv ura stârnită de o acuzaţie atât de groaznică.

În adevăr, pe când mă întorceam acasă, ceva mai târziu, de la un ospăţ, de altfel aproape beat turtă, ceea ce desigur nu voi tăgădui că e adevărata mea vină, văd chiar în faţa casei unde locuiesc – casa onorabilului vostru concetăţean Milo – nişte tâlhari foarte fioroşi, care dădeau năvală la intrare şi care, spărgând balamalele, căutau să sfarme uşile. Toţi drugii, deşi fixaţi cu cea mai mare grijă, fuseseră smulşi cu violenţă şi tocmai se sfătuiau între ei cum să omoare pe cei care locuiau în casă. În sfârşit, unul din bandă, mai curajos şi cu un trup de uriaş, îi îndemna pe ceilalţi cu aceste cuvinte: „Haideţi, băieţi, curaj! Să-i atacăm voiniceşte şi cu braţe sprintene, cât timp ei sunt adânciţi în somn. Să alungăm din inimile noastre orice şovăire şi orice moliciune şi, cu sabia în mână, să răspândim măcelul în toată casa. Cei care vor fi adormiţi, să fie ucişi, cei care vor încerca să se apere, să fie loviţi. Numai aşa vom scăpa teferi de aici, dacă nu vom lăsa pe nimeni viu în casă!". Vă mărturisesc, cetăţeni, socotind că era de datoria mea de om cinstit[6] şi totodată temându-mă mult pentru gazdele mele şi pentru mine însumi, înarmat cum eram cu o sabie, pe care o port întotdeauna la mine din pricina primejdiilor de acest fel, încercai să pun pe fugă şi să înspăimânt pe aceşti ticăloşi

[6] Literal: *de bun cetăţean*. Dar Lucius nu era cetăţean al Hypatei. E o contrazicere. Până şi grecii tesalieni sunt numiţi „quirites" – cetăţeni romani – şi nu „cives".

bandiţi. Dar ei, oameni cu desăvârşire barbari şi fioroşi, nu o iau la fugă şi, deşi vedeau că sunt înarmat, totuşi îmi rezistă cu îndrăzneală.

Săbiile noastre se încrucişează. În cele din urmă, însuşi şeful şi stegarul bandei se aruncă asupra mea cu toată puterea, într-o clipă mă apucă de păr cu amândouă mâinile şi, răsturnându-mă pe spate, arde de nerăbdare să mă zdrobească cu o piatră. Dar, pe când cerea de zor să i se întindă una, eu îl străpung cu o mână sigură şi am norocul să-l culc la pământ. După aceea, pe un altul care îşi încleştase dinţii în picioarele mele, îl ucid cu o lovitură de sabie, dată exact între umeri, iar pe al treilea, care alerga spre mine fără prevedere, îl dobor cu o lovitură mortală dată în piept. Liniştea fiind astfel restabilită şi salvarea gazdelor mele asigurată, ca şi aceea a întregului oraş, credeam nu numai că nu voi fi pedepsit, dar chiar că voi merita laude publice. De altfel eu, neapărând niciodată în faţa judecăţii nici chiar pentru o cât de mică vină, şi fiind foarte stimat în ţara mea, am pus întotdeauna cinstea mai presus de toate avantajele Soartei. Şi nu pot să-mi explic de ce mi se aduce azi o acuzare de crimă, pentru că, în dreapta mea indignare, am pedepsit pe aceşti ticăloşi bandiţi, când nimeni n-ar putea dovedi să fi existat înainte vreo duşmănie personală între noi şi că aş fi cunoscut câtuşi de puţin pe acei tâlhari. Sau să mi se arate cel puţin vreun lucru de-al lor găsit la mine, din cauza căruia să se creadă că am făptuit o crimă atât de îngrozitoare!

După ce vorbii astfel, ochii mi se umplură din nou de lacrimi şi, ridicând mâinile în chip rugător, imploram, plin de mâhnire, când pe unii, când pe alţii, în numele milei publice şi al iubirii pentru tot ce aveau ei mai scump pe lume. Tocmai când îi credeam pe toţi foarte înduioşaţi şi mişcaţi de lacrimile mele şi voiam să iau ca martor al nevinovăţiei mele ochiul Soarelui şi al Dreptăţii şi să încredinţez providenţei divine nenorocirea în care mă aflam, ridicându-mi privirea puţin mai sus, zării absolut toată mulţimea izbucnind în hohote de râs şi până şi pe buna mea gazdă, pe tatăl meu Milo, îl văd prăpădindu-se de râs. „O, bună-credinţă, o, conştiinţă! îmi zisei eu atunci în sinea mea. Pentru salvarea gazdei mele am ajuns în adevăr un ucigaş şi m-am expus primejdiei unei acuzaţii capitale, iar el, nefiindu-i de ajuns că-mi refuză chiar mângâierea unui slab ajutor, îşi mai permite să râdă de marea mea nenorocire!“

În acest moment, o femeie scăldată în lacrimi, în cea mai adâncă tristeţe, înaintă alergând în mijlocul teatrului. Era îmbrăcată în haine de doliu şi purta la sân un copil mic. După ea venea o alta, bătrână, îmbrăcată în zdrenţe groaznice, tristă, şi de asemenea plângând: amândouă clătinau ramuri de măslin[7]. Înconjurând patul pe care erau aşezate cadavrele celor ucişi, acoperite cu o manta, şi bătându-se în piept, începură să ţipe şi să se bocească jalnic.

---

[7] O ramură de măslin, înconjurată de panglicuţe de lână, era semnul rugătorilor, al ambasadorilor.

– În numele milei publice, în numele drepturilor întregii omeniri, spuneau ele, fie-vă milă de aceşti tineri ucişi în mod nedemn şi, prin pedepsirea ucigaşului, aduceţi o slabă consolare unei văduve nenorocite şi unei mame fără sprijin. Uşuraţi cel puţin soarta acestui micuţ lipsit de tată, chiar în primii lui ani de viaţă şi, prin sângele acestui tâlhar, ştergeţi insulta adusă legilor şi moralei publice!

Atunci magistratul cel mai în vârstă se ridică şi spuse poporului următoarele:

– Cât priveşte această crimă, care desigur trebuie aspru pedepsită, însuşi autorul ei n-o poate tăgădui, dar nouă acum nu ne mai rămâne decât o singură sarcină de mai mică importanţă şi anume să descoperim pe ceilalţi complici ai unei crime atât de îngrozitoare. În adevăr, nu pare verosimil că un singur om a putut să doboare trei tineri atât de puternici. Prin urmare, trebuie să-l torturăm, ca să-i smulgem adevărul. Căci sclavul care-l însoţea a fugit pe furiş şi nu ne mai rămâne decât să-l punem pe acesta la caznă, ca să arate pe complicii săi, pentru a stârpi cu totul groaza răspândită de o bandă atât de primejdioasă!

Într-o clipă se aduc, după datina grecească, focul, roata şi bice de tot felul. Durerea îmi sporea nespus de mult, ba chiar devenea dublă, fiindcă cel puţin nu puteam să mor neschilodit[8]. Dar bătrâna aceea care-i tulburase pe toţi cei de faţă cu lacrimile ei zise:

– Preabuni cetăţeni, înainte de a pironi pe cruce pe acest tâlhar, ucigaşul nenorociţilor mei copii, îngăduiţi să se dezvelească trupurile celor ucişi, pentru ca, privind la marea lor frumuseţe şi tinereţe, să stârnească în voi o şi mai vie indignare şi să vă facă să-i daţi o pedeapsă cât mai aspră, pe măsura crimei sale!

Aceste cuvinte au fost primite cu ovaţii şi numaidecât magistratul îmi ordonă să dezvelesc cu propria mea mână trupurile care fuseseră aşezate pe un pat. M-am împotrivit multă vreme şi am refuzat să reînnoiesc groaznica întâmplare din ajun şi să mă expun din nou privirilor, dar lictorii, din ordinul magistraţilor, mă silesc în chipul cel mai stăruitor şi, în cele din urmă, apucându-mi cu brutalitate braţul pe care-l ţineam lipit de corp, mi-l întind cu forţa, spre marea mea nenorocire, deasupra cadavrelor. Biruit în sfârşit de nevoie, mă supun şi, împotriva voinţei mele, pun mâna pe manta şi dezvelesc corpurile. Zei mari! Ce spectacol! Ce minune! Ce schimbare neaşteptată în soarta mea! Deşi mă prenumăram chiar printre bunurile Proserpinei şi în familia lui Orcus[9], chipul meu luă dintr-o dată altă înfăţişare şi rămăsei încremenit, fără să pot explica în cuvinte demne de încredere cum se întâmplase

---

[8] Cel tras pe roată era biciuit şi ars cu bucăţi de fier înroşit.

[9] Geniu al Infernului, asimilat cu Pluton şi sinonim cu moartea.

acea metamorfoză, căci în adevăr, cadavrele celor măcelăriţi de mine erau în realitate trei burdufuri umflate[10], găurite în diferite locuri, şi pe cât îmi aducem aminte de lupta mea de aseară, crăpate în aceleaşi locuri, unde rănisem pe cei trei tâlhari.

Atunci râsul acela, pe care şiretenia unor glumeţi reuşise să-l înfrâneze câtva timp, izbucni în mulţime în toată libertatea. Unii mă felicitau pentru această revărsare de veselie, alţii se prăpădeau de râs şi se ţineau cu mâinile de pântece. Într-adevăr, erau nebuni de bucurie şi, la ieşirea din teatru, toţi întorceau capul să mă mai vadă. Dar eu, din clipa în care ridicasem colţul acela de manta, rămăsesem ţintuit locului, îngheţat ca o marmură, întocmai ca una din celelalte statui sau coloane ale teatrului. N-am revenit din Infern[11] decât în clipa când gazda mea, Milo, apropiindu-se, a pus mâna pe mine. La început nu voiam să mă mişc din loc, lacrimile începeau din nou să-mi curgă şi am izbucnit într-un plâns cu sughiţuri, dar Milo, cu un gest blând, a avut grijă să mă conducă până acasă la el, pe nişte drumuri dosnice şi neumblate, şi a căutat să-mi risipească mâhnirea şi tulburarea de care eram stăpânit, prin tot felul de vorbe de mângâiere, dar în nici un chip nu a reuşit să-mi potolească indignarea pe care o astfel de insultă o înfipsese adânc în inima mea. Deodată, înşişi magistraţii intrară în casa noastră şi se grăbiră să mă liniştească prin următoarele cuvinte:

– Nobile Lucius, noi nu ignorăm nici meritul tău personal, nici chiar lungul şir al strămoşilor tăi, căci nobleţea ilustrei tale familii e cunoscută de toată provincia noastră. Nu spre a te insulta ai fost silit să înduri această încercare, de care te plângi atât de amarnic. Alungă deci din inima ta tristeţea şi smulge din sufletul tău adânca-ţi durere. Află că sărbătoarea asta, pe care noi în toţi anii o celebrăm în public cu mare pompă, în cinstea celui mai plăcut zeu, al Râsului, devine întotdeauna mai strălucită dacă avem norocul să născocim ceva nou. Tu ne-ai dat un bun prilej de a-l sărbători şi acest zeu binevoitor te va însoţi pretutindeni cu dragoste. El nu va îngădui niciodată să ai vreo durere adâncă, ci neîncetat va răspândi pe fruntea ta farmecul şi seninătatea bucuriei. În sfârşit, tot oraşul, pentru mulţumirea ce i-ai produs, ţi-a acordat onoruri strălucite, căci te-a numit patronul său şi a decis să-ţi ridice o statuie de bronz.

După acest discurs, luând la rândul meu cuvântul, răspunsei:

– Mulţumesc, cum dator sunt s-o fac, pentru astfel de onoruri, celui mai strălucit oraş din toată Tesalia, unic în felul său, dar statuile şi chipurile vă rog să le păstraţi pentru alţii mai vrednici şi mai mari decât mine!

---

[10] Faptul că burdufurile, deşi găurite, rămâneau umflate, nu trebuie să ne surprindă într-o povestire fantastică, cu atât mai mult cu cât, dezumflate, nu mai puteau avea aparenţa unor cadavre.

[11] Unde el şi credea instalat.

După acest răspuns plin de modestie, un zâmbet îmi descreţi puţin fruntea şi luând un aer cât mai vesel cu putinţă, salutai politicos pe magistraţi, la plecarea lor.

Iată însă că un servitor al Byrrhenei intră la mine alergând:

– Mama ta, Byrrhena, zise el, te roagă să nu uiţi că se apropie ora cinci la care, ieri seara, ai promis că vei veni![12]

La aceste cuvinte, îngrozit şi scârbit numai la singurul gând al acestei case, răspunsei servitorului Byrrhenei:

– Spune-i stăpânei tale că aş dori nespus de mult să mă supun ordinelor sale, dacă mi-ar fi îngăduit s-o fac fără să calc un cuvânt dat; dar gazda mea, Milo, rugându-mă stăruitor, în numele binevoitoarei divinităţi pe care o cinstim azi, m-a făcut să-i promit că vom cina astăzi împreună; el nu mă părăseşte o clipă şi nici nu-mi dă voie să plec de acasă. O rog deci să amânăm respectarea promisiunii făcute pentru o altă dată!

Nu terminasem încă de vorbit, când Milo pusese vârtos mâna pe mine; şi poruncind să se aducă în urma noastră cele necesare îmbăierii, mă conduse la baia cea mai apropiată. Dar eu, pentru a mă feri de privirile tuturor şi a scăpa de râsul trecătorilor, pe care eu însumi îl stârnisem, păşeam alături de el, acoperit de statura lui. Nici nu-mi mai amintesc, atât eram de ruşinat, cum m-am spălat, cum m-am şters, cum m-am întors din nou acasă. Astfel arătat din ochi, prin semne din cap şi cu degetul de toţi, nu mai putui să-mi păstrez firea şi rămăsei încremenit.

În sfârşit, am terminat în grabă sărăcăcioasa cină pe care mi-o oferi Milo şi după ce am pretextat o cumplită durere de cap, pricinuită de multele mele lacrimi, am obţinut uşor permisiunea de a mă duce la culcare. Întins în patul meu, îmi reaminteam cu tristeţe tot ce mi se întâmplase, până în clipa când sosi, în sfârşit, Fotis a mea, după ce o culcase pe stăpâna ei. Dar ea era cu totul schimbată, nu mai avea acel chip voios, nu mai rostea acele cuvinte scânteietoare de spirit, ci faţa-i era mohorâtă şi fruntea brăzdată de cute adânci. În sfârşit, vorbind într-un târziu şi cu multă sfială, zise:

– Eu însămi, eu însămi, o mărturisesc fără ocol, sunt cauza supărării prin care ai trecut! – şi o dată cu aceste cuvinte, scoase din sân o curea pe care mi-o prezintă, urmând: Pedepseşte, te rog, o femeie perfidă, şi dacă vrei, dă-mi chiar o pedeapsă şi mai aspră. Totuşi, te rog, să nu crezi că ţi-am produs cu intenţie această mâhnire sfâşietoare. Ferească zeii ca tu să suferi din cauza mea cea mai mică supărare şi, dacă vreo nenorocire ameninţă capul tău, cerul să-mi îngăduie ca eu s-o pot răscumpăra îndată cu tot sângele meu. Dar

---

[12] Cei vechi, când invitau pe cineva la masă, aveau obiceiul să-l mai înştiinţeze o dată, când se apropia ora mesei.

ceea ce mi se poruncise să fac împotriva altuia, reaua mea soartă a făcut ca neplăcerea să cadă pe capul tău!

Atunci eu, îmboldit de obişnuita mea curiozitate şi arzând de nerăbdare să cunosc cauza acestei misterioase întâmplări, îi răspunsei:

– Iată această piele nespus de păcătoasă şi aspră de bici pe care tu ai hărăzit-o propriei tale cazne! Mai curând pe dânsa o voi distruge şi o voi tăia în mii de bucăţi decât să ating cu ea o piele moale ca puful şi tot aşa de albă ca laptele. Dar, spune-mi sincer, care e fapta pentru care te învinuieşti şi pe care fatalitatea a întors-o împotriva mea? Căci jur pe capul tău, care-mi e nespus de scump, că n-aş putea crede absolut pe nimeni şi nici pe tine însăţi, chiar dacă ai afirma-o, că ai plănuit vreodată ceva care să mă facă să sufăr. Dar un gând curat, chiar dacă a avut un rezultat îndoielnic sau chiar potrivnic, nu poate fi socotit vinovat!

Terminând astfel vorbirea mea, acopeream cu nenumărate şi fierbinţi sărutări, date scurt şi apăsat, ochii umezi şi tremurători ai dragei mele Fotis, cuprinşi de o nestăpânită dorinţă şi pe care, din lâncezeală, îi ţinea pe jumătate închişi. Regăsindu-şi vesela-i dispoziţie, zise:

– Mai întâi, dă-mi voie, te rog, să închid cu toată grija uşile camerei, căci dacă, prin nechibzuinţa mea, s-ar afla vreuna din vorbele mele, ar fi o profanare demnă de un mare scandal! Spunând aceste cuvinte, trase zăvoarele la uşi şi înţepeni solid drugul, apoi, întorcându-se lângă mine şi încolăcindu-şi braţele în jurul gâtului meu, îmi zise cu o voce slabă şi abia perceptibilă:

– Mi-e frică, mi-e tare frică să-ţi dezvălui misterele acestei case şi ocultele secrete ale stăpânei mele. Dar am o părere bună despre tine şi despre educaţia ta. Fără să mai amintesc de strălucita nobleţe a familiei tale şi de înaltul tău spirit, ştii desigur, iniţiat cum eşti în mai multe culte religioase, ce înseamnă să păstrezi cu sfinţenie un secret. Aşadar, destăinuirile ce-ţi voi face să rămână în tainicul sanctuar al inimii tale şi să fie pe veci închise acolo. Sinceritatea destăinuirii mele te rog s-o răsplăteşti numai printr-o desăvârşită discreţie, fiindcă puterea iubirii, care mă leagă de tine, mă împinge să-ţi dezvălui lucruri pe care numai eu singură pe pământ le cunosc. Vei afla tot ce se petrece în casa noastră, vei cunoaşte uimitoarele secrete ale stăpânei mele, secrete de care şi morţii ascultă, care tulbură astrele, forţează voinţa zeilor, supun elementele. Ea însă nu întrebuinţează niciodată puterea meşteşugului său cu mai multă patimă decât atunci când privirile i s-au îndreptat cu plăcere spre un tânăr chipeş, ceea ce i se întâmplă destul de des.

Chiar acum iubeşte la nebunie pe un tânăr beoţian, nespus de frumos, şi cu o patimă de necrezut se foloseşte de toată iscusinţa ei vrăjitorească şi de întregu-i arsenal de război. Aseară am auzit-o cu urechile mele ameninţând groaznic chiar soarele că-l va învălui într-o negură greu de pătruns, condamnându-l la un veşnic întuneric, dacă nu va dispărea mai repede din înal-

tul cerului şi nu va face de îndată loc nopţii, ca să-şi poată executa vrăjitorile sale. Ieri, pe când se întorcea de la baie, zărind din întâmplare pe tânărul ei instalat într-o frizerie, îmi porunci să adun şi să-i aduc pe furiş părul care cădea jos din capul lui în timpul tunsului. Pe când eu îl adunam cu grijă şi pe ascuns, bărbierul mă recunoscu, şi cum de altfel suntem rău văzute în oraş din cauza meşteşugului nostru vrăjitoresc, puse mâna pe mine şi mă dojeni fără nici o milă:

– Ticăloaso, n-ai să încetezi o dată de a mai aduna, pe furiş, resturile de păr ale celor mai frumoşi tineri ai noştri? Dacă nu renunţi la aceste mijloace criminale, am să te dau, fără şovăire, pe mâna magistraţilor![13] Şi însoţind cuvintele cu gesturi, îşi vârî mâna în sânul cămăşii mele şi scotocind îmi smulse, cu mânie, părul pe care-l ascunsesem acolo. Eram tare mâhnită de această întâmplare şi, gândindu-mă la apucăturile stăpânei mele, care de obicei se supără groaznic de o astfel de neizbândă, şi mă bate în chipul cel mai sălbatic, tocmai îmi făceam planul să fug, dar amintirea ta, chipul tău, m-au făcut să renunţ numaidecât la această hotărâre.

Plecasem tristă de acolo şi-mi era frică să mă-ntorc acasă cu mâinile goale, când deodată zării un om care tundea cu foarfecele nişte burdufuri de ţap. Văzându-le umflate, bine legate şi spânzurate, am adunat de pe jos o cantitate ceva mai mare din părul pe care-l tunsese de pe ele, un păr blond, la fel cu acela al tânărului beoţian, şi l-am dus stăpânei mele, ascunzându-i adevărul. La începutul nopţii, şi mai înainte ca tu să te fi întors de la cină, Pamfila mea, nebună de dragoste, se urcă într-o baracă de scânduri, locuinţa ei secretă din cealaltă parte a casei, un fel de pavilion expus tuturor vânturilor, de unde se vede răsăritul ca şi celelalte direcţii ale orizontului, şi care este locul cel mai potrivit pentru vrăjitoreştile ei operaţiuni. Mai întâi îşi rânduieşte în lugubrul ei laborator materialul obişnuit: aromate de tot felul, plăci de metal cu litere indescifrabile[14], jalnice rămăşiţe de corăbii naufragiate, având înlăuntrul lor bucăţi de cadavre îngropate: nasuri şi degete, bucăţi de carne, smulse de pe cruci de la criminali răstigniţi, sânge păstrat de la oameni măcelăriţi, căpăţâne pe jumătate mâncate de fiare şi scoase din colţii lor.

După aceea, descântând nişte măruntaie care încă palpită, se pregăteşte pentru un sacrificiu cu favorabile prevestiri turnând peste ele când apă de izvor, când lapte de vacă, când miere de la munte. Face şi libaţiuni de apă îndulcită cu miere. Apoi, împletind cu putere şi înnodând presupusul păr al

---

[13] Legea romană condamna practicarea curentă a magiei, Apuleius însuşi fiind nevoit să se apere de acuzaţia de magie printr-o pledoarie celebră. Atributele corporale (părul tuns, unghiile tăiate), precum şi obiectele personale constituiau „materia primă" a celor ce recurgeau la practici vrăjitoreşti.

[14] Plăci de plumb acoperite cu formule odioase, prin care se stabilea soarta celor numiţi; ele cuprindeau cuvinte necunoscute şi lipsite de noimă în orice limbă.

tânărului beoţian, îl arde pe cărbuni aprinşi împreună cu o mare cantitate de substanţe aromate şi iată că deodată, prin forţa de nebiruit a ştiinţei sale vrăjitoreşti şi prin nevăzuta putere a duhurilor evocate, aceste burdufuri, al căror păr sfârâia pe cărbunii aprinşi şi scotea fum, apar, dobândesc un suflet omenesc; ele simt, aud şi umblă, şi venind acolo unde le atrăgea mirosul părului tuns de pe ele, dau năvală la uşă, arzând de nerăbdare să intre înăuntru în locul tânărului beoţian. Atunci, ameţit de băutură şi înşelat de întunericul nopţii, tu ai tras sabia cu îndrăzneală, ca odinioară furiosul Aias[15], nu pentru a ucide cirezi întregi cum a făcut acela, furios pe animale vii, ci – faptă mult mai vitejească – spre a lipsi de viaţă trei burdufuri de capră, umflate cu aer, pentru ca eu, după ce ai spintecat pe duşmanii tăi fără să te mânjeşti cu nici o picătură de sânge, să strâng acum în braţele mele nu un omucid, cu un utricid![16]

Această vorbă de duh m-a făcut să râd şi, la rândul meu, i-am zis lui Fotis pe un ton glumeţ:

– Ei bine, acum şi eu pot să socotesc glorioasa mea ispravă ca o primă biruinţă şi s-o compar cu una dintre cele douăsprezece munci ale lui Hercule, punând uciderea acestor trei burdufuri pe aceeaşi treaptă cu uciderea lui Gerion, uriaşul cu trei trupuri, sau cu punerea în lanţuri a Cerberului cu trei capete[17]. Dar ca să-ţi iert bucuros şi din toată inima această greşeală, din cauza căreia am avut atâtea supărări, fă-mi hatârul pe care ţi-l cer cu toată hotărârea şi arată-mi pe stăpâna ta în timpul când face vreo ispravă a divinei ei ştiinţe, când invocă demonii, sau cel puţin când se metamorfozează. Căci ard de cea mai mare dorinţă să cunosc boscăriile ei vrăjitoreşti chiar în clipa înfăptuirii lor. De altfel, nici tu nu-mi pari lipsită de experienţă şi străină de aceste îndeletniciri. Ştiu şi văd prea bine acest lucru, căci, pe mine, care de altfel am dispreţuit întotdeauna îmbrăţişările nobilelor matroane, tu, cu ochii tăi scânteietori, cu rumenii tăi obrăjori, cu părul tău strălucitor, cu lacomele tale săruturi, cu sânul plăcut mirositor, mă ţii sub stăpânirea ta ca pe un sclav ce ţi-a fost atribuit prin judecată şi care, mai mult încă, ţi s-a vândut singur, de bunăvoia lui. În sfârşit, nu mă mai gândesc la căminul meu, nu mă mai

[15] Aias, fiul lui Telamon, regele Salaminei, care după moartea lui Achile şi-a disputat armele eroului cu Ulise, fiind biruit de acesta. Furios din cauza acestei înfrângeri, Aias iese noaptea din cort, ca să răzbune afrontul suferit, dar Minerva, sprijinitoare a grecilor, îi tulbură mintea şi-i abate loviturile asupra turmelor care formau prada armatei.

[16] Ucigător de burdufuri; *uter*, în latineşte înseamnă burduf.

[17] A douăsprezecea muncă a eroului a fost aducerea din Infern pe pământ a Câinelui tricefal care stătea de strajă la porţile Hadesului, Hercule fiind singurul care a izbutit să-l supună. Ceea ce apropie cele două munci constă în faptul că avem de-a face cu monştri cu trei trupuri şi trei capete.

îngrijesc de întoarcerea mea acasă şi nu preţuiesc nimic mai mult decât o noapte petrecută cu tine!

– Dragul meu Lucius, îmi zise ea, cât aş vrea să-ţi îndeplinesc această dorinţă, dar din cauza firii ei duşmănoase, stăpâna mea îndeplineşte de obicei tainicele ei făcături întotdeauna ascunsă în cea mai adâncă singurătate şi ferită de orice priviri omeneşti. Totuşi, voi sacrifica siguranţa mea personală dorinţei tale, şi pândind cu atenţie prilejul potrivit, îţi voi satisface curiozitatea, numai să ai încredere şi să fii discret, căci lucrul e foarte serios!

În timp ce ne şopteam acestea la ureche, o reciprocă dorinţă aprinse minţile şi simţurile noastre. Lepădând hainele de pe noi, într-un cuvânt goi-goluţi, ne lăsarăm pradă iubirii pătimaşe, şi chiar după ce mă istovisem, Fotis, cu caracteristica ei generozitate, îmi mai oferi o mică şi delicioasă recompensă. Îndată somnul ne închise ochii obosiţi de veghe şi ne ţinu unul lângă altul până a doua zi de dimineaţă. După câteva nopţi petrecute în astfel de plăceri, într-o zi Fotis veni repede la mine, foarte emoţionată şi, aproape tremurând, îmi spuse că stăpână-sa, nereuşind deloc cu celelalte meşteşuguri în iubirile ei, urma să se prefacă în pasăre, noaptea viitoare, şi sub această formă să zboare la iubitul ei.

– Deci pregăteşte-te cu multă băgare de seamă, îmi zise ea, ca să vezi această operaţie atât de însemnată!

Cam pe la începutul nopţii, ea însăşi mă conduse în tăcere şi în vârful picioarelor, până la odaia de sus a stăpânei sale şi mă pofti să privesc, printr-o crăpătură a uşii, cele ce s-au petrecut precum urmează.

Mai întâi Pamfila îşi lepădă toate hainele de pe ea, apoi deschise o lădiţă şi scoase din ea mai multe cutii. Săltă capacul uneia din ele şi, luând o anumită alifie, o frecă mult în palme şi se unse cu ea pe tot corpul, de la unghiile picioarelor până în creştetul capului. Apoi vorbi mult timp cu lampa ei[18] în cuvinte misterioase, îşi scutură cu o mişcare sacadată mădularele şi, în timp ce ele se legănau uşor ca valurile, mai întâi îi apăru un puf moale, apoi îi crescură pene puternice, nasul i se încovoie şi se întări, unghiile i se strânseră şi luară formă de gheare. Pamfila s-a transformat în bufniţă. Atunci, după ce scoase un ţipăt jalnic, încercă să se înalţe puţin câte puţin de la pământ şi în curând, se înălţă şi îşi luă repede zborul afară din cameră, fâlfâind din aripi.

Într-adevăr, prin puterea artei sale, ea se metamorfozase de bunăvoia ei. Dar, deşi pe mine nu mă fermecase cu nici o vorbă vrăjitorească, totuşi eram aşa de înmărmurit de ceea ce văzusem, încât mi se părea că sunt cu totul altul decât Lucius. Astfel, ca un smintit şi încremenit în nebunia mea, visam cu

[18] Lampa era socotită ca o emblemă a discreţiei, pentru că ea vede totul şi nu lasă să se vadă nimic în afară.

ochii deschişi şi, frecându-mă mereu la ochi, căutam să-mi dau seama dacă eram cu adevărat treaz. În sfârşit, venindu-mi în fire, luai mâna Fotidei şi o apropiai de ochii mei[19], spunând:

– Te rog, acordă-mi, cât clipa mai e prielnică, o puternică şi preţioasă dovadă a iubirii tale şi dă-mi un pic din această alifie, te rog, pe ochii mei care ţi se închină ţie, dulce şi gingaşă prietenă! Leagă astfel de tine de-a pururi pe sclavul tău prin această binefacere ce nu se poate răsplăti şi fă acum să pot zbura ca un Cupidon înaripat în jurul tău, Venus a mea!

– Cum, îndrăgostitule, zise Fotis, faci pe vulpea şireată şi ai vrea să-mi dau singură cu scoaba în picioare[20]? Frumos mijloc de a te păstra pentru mine, abia scăpat de aceste lupoaice tesaliene[21]! O dată devenit pasăre, unde să alerg să te caut? Şi când te voi mai revedea?

– Ferească-mă zeii tăriei de o astfel de nelegiuire! zisei eu. Chiar când aş străbate toată întinderea cerului într-un zbor sublim de vultur, ca un vestitor demn de încrederea marelui Iupiter, sau ca fericit purtător al trăsnetelor lui, voi alerga totuşi în grabă, după strălucitele-mi plimbări aeriene, la cuibuşorul meu iubit. Jur pe acest drag nod al părului tău, cu care mi-ai înlănţuit sufletul, că nu iubesc pe nimeni mai mult decât pe Fotis a mea! De altfel, chiar atunci îmi veni în minte că, o dată ce voi fi luat chipul unei astfel de păsări, mulţumită acestei alifii, va trebui să stau departe de orice casă. În adevăr, frumos şi vesel amant va fi pentru femei o bufniţă! Ce să mai spun de faptul că aceste păsări ale nopţii, atunci când pătrund în vreo casă, sunt prinse cu toată grija şi ţintuite de uşă, ca să ispăşească, prin aceste chinuri, groaznica nenorocire cu care ameninţă familiile prin zborul lor rău prevestitor? Dar era aproape să uit a te întreba ce va trebui să spun sau să fac, pentru a părăsi aceste pene şi a deveni iarăşi Lucius?

– Fii pe pace în ce priveşte grija asta, îmi zise ea, căci stăpâna mea mi-a arătat toate leacurile prin care astfel de întrupări pot fi readuse la forma omenească. Şi să nu-ţi închipui că a făcut acest lucru din bunăvoinţa faţă de mine, ci numai ca s-o pot ajuta cu leacul priincios, când se întoarce acasă. De altfel, priveşte cu ce buruieni neînsemnate şi obişnuite se face o minune atât de uimitoare: cu puţin anet[22] amestecat cu câteva foi de laur în apă de izvor, din care-i prepar o baie şi o băutură.

Dându-mi de mai multe ori această asigurare, ea se strecoară în grabă în odaie, extrem de tulburată, şi scoate din lădiţă o cutie, pe care eu o iau

---

[19] Acest fel de a ruga pe cineva era foarte obişnuit la orientali.

[20] Adică: să fiu eu însămi cauza nenorocirii mele? E o metaforă luată din meseria dulgherilor, cu referire la cei care sunt atât de stângaci încât se rănesc cu propriile lor unelte.

[21] Vrăjitoarele rivale care puteau să-i răpească iubitul.

[22] După naturalistul Pliniu, e o iarbă cu miros plăcut, care provoacă râgâieli, calmează colicele şi opreşte sughiţurile.

numaidecât în mâini şi, acoperind-o cu sărutări, o rog fierbinte să-mi ureze un zbor norocos, precum doream. Apoi, lepădând repede toate hainele de pe mine, vâr cu lăcomie mâinile, şi luând de acolo cât mai multă alifie, încep să mă frec cu putere pe tot trupul, apoi, mişcându-mi pe rând amândouă braţele, caut să imit mişcările unei păsări[23]. Nici pomeneală însă de fulgi, aripioare nici atât. Dar părul de pe corp mi se îngroaşă întocmai ca părul aspru de animal şi pielea mea cea moale mi se întăreşte ca pielea dobitoacelor; la extremitatea fiecărui picior şi a fiecărei mâini, în locul celor cinci degete ale mele, se formează câte-o copită, şi de la capătul şirei spinării îmi creşte o coadă lungă; faţa mi se lăţeşte enorm, gura mi se măreşte, nările se lărgesc, buzele mi se lasă în jos; urechile îmi cresc extrem de lungi şi se acoperă cu un păr aspru. În această jalnică transfigurare, nu vedeam altă consolare pentru mine, care atunci nu mai puteam strânge în braţe pe Fotis, decât că toate membrele mi se lungiseră. Lipsit pentru moment de orice mijloc de salvare, mă uitam cu toată atenţia la trupul meu şi văzui că nu eram pasăre ci măgar. Revoltat de fapta Fotidei, dar în acelaşi timp lipsit de gesturile şi de glasul unui om, tot ce mai puteam face era să-mi las buza jos şi, uitându-mă la ea pieziş, cu ochii totuşi umezi, să-i adresez un mut reproş. Îndată ce ea mă văzu în această stare, începu să se lovească fără milă în obraz cu amândouă mâinile.

– Nenorocita de mine, strigă ea, sunt pierdută! În tulburarea şi graba mea am făcut o greşeală şi asemănarea cutiilor m-a înşelat. Dar noroc că leacul e mai uşor pentru această transformare: numai mestecând trandafiri, vei scăpa de acest chip de măgar şi, revenit în starea ta de mai înainte, vei fi din nou dragul meu Lucius. O, dacă aş fi pregătit aseară, după obiceiul meu, câteva ghirlande pentru noi, n-ai mai avea să suferi acum nici chiar întârzierea acestei nopţi. Dar în zorii zilei mă voi grăbi să-ţi aduc leacul!

Aşa se jelea ea. Eu, însă, deşi eram un măgar desăvârşit, îmi păstrasem totuşi sentimentele de om. În sfârşit, chibzuii îndelung şi adânc în mine însumi dacă trebuia să ucid cu numeroase lovituri de copită şi să sfâşii cu dinţii pe această rea şi nelegiuită femeie. Dar o judecată mai sănătoasă mă făcu să renunţ la acest plan nesocotit, ca nu cumva, pedepsind pe Fotis cu moartea, să mă lipsesc din nou de un ajutor care-mi era folositor. Aşadar, cu urechea pleoştită şi clătinând din cap, suferind în tăcere această ruşine vremelnică şi resemnându-mă cu prea cruda mea soartă, am pornit spre grajd, la bunul meu cal de călărie, unde am mai găsit instalat un măgar, care aparţinea lui Milo, mai adineauri gazda mea. Eu credeam că, dacă între animalele necuvântătoare există vreo trainică şi firească solidaritate, calul meu recunoscându-mă şi împins de un sentiment de compătimire, îmi va face o bună primire în grajd şi-mi va oferi un loc şi hrană. Dar, o, Iupiter, primi-

[23] Un gest care ţine şi de ritualul magiei imitative.

torule de oaspeţi! O, tu, divinitate a Bunei-credinţe[24]! Preanobilul meu cal, apropiindu-şi capul de acela al măgarului, se sfătuieşte cu el şi amândoi se înţeleg să mă piardă. Temându-se desigur să nu mănânc din porţia lor, îndată ce văzură că mă apropii de iesle, cu urechile lăsate-n jos, se reped furioşi asupra mea şi cu nemiloase lovituri de copită mă gonesc cât mai departe de orzul pe care, seara în ajun, eu cu mâinile mele îl pusesem înaintea acestui slujitor foarte recunoscător.

Astfel lovit şi alungat departe, eu m-am retras într-un colţ al grajdului. Pe când mă gândeam în sinea mea la obrăznicia colegilor mei de grajd şi plănuiam contra perfidului meu cal o pedeapsă pentru a doua zi, când prin puterea unui trandafir aveam să fiu din nou Lucius, întorcând capul, zăresc într-o firidă, aflată aproape la jumătatea stâlpului care susţinea acoperişul grajdului, o statuie a zeiţei Epona[25], împodobită grijuliu cu ghirlande de trandafiri şi încă proaspeţi. În sfârşit, văzând leacul salvator şi începând să sper, îmi lungesc cât mai mult cu putinţă picioarele dinainte, mă reped cu toată puterea şi cu gâtul întins, cu buzele exagerat de lungite, fac sforţări de necrezut ca să ajung la ghirlande. Pe când mă trudeam astfel, printr-o fatalitate în adevăr nenorocită, rândaşul meu, care avusese întotdeauna sarcina de a îngriji de cal, mă vede numaidecât şi se scoală înfuriat.

– Până când, zise el, vom mai răbda mârţoaga asta? Mai adineauri voia să fure mâncarea animalelor şi acum atacă chiar chipurile zeilor. Ei bine! am să-i frâng eu acum şalele acestui nelegiuit şi am să-l las beteag de un picior!

Şi căutând o armă, dădu peste o legătură de lemne, care din întâmplare se afla la picioarele lui şi alegând o cracă cu frunze, mai groasă decât toate celelalte, începu să-mi care la lovituri în spate, nenorocitul de mine, şi nu încetă decât atunci când o luă la fugă, speriat de un zgomot puternic şi de o gălăgie îngrozitoare ce se auzea la uşă. Erau ţipetele vecinilor care se alarmaseră, şi care strigau din toate părţile: „Săriţi, hoţii!“

Casa fiind numaidecât deschisă cu forţa, o mare ceată de tâlhari pătrunde înăuntru, iar restul bandei, înarmată până în dinţi, împresoară toate corpurile de clădire. Vecinii sar repede în ajutor dintr-o parte şi din alta, dar tâlharii se împrăştie în grabă şi acum le ţin piept în toate părţile. Noaptea se lumină de mulţimea torţelor şi a săbiilor, ale căror flăcări şi tăişuri scânteiau ca soarele la răsăritul lui. Atunci unii dintre ei atacară o cămară aşezată în mijlocul casei, unde Milo îngrămădise o mulţime de bogăţii. Cu puternice lovituri de topor sparg uşa care era încuiată cu zăvoare şi bine înţepenită cu drugi de fier

[24] Fides – divinitate romană care întruchipa încrederea, cinstea şi respectarea cuvântului dat, având înfăţişarea unei bătrâne cu părul alb.

[25] Divinitatea căruţaşilor şi a catârgiilor, având în grija ei grajdurile. Statuia ei, grosolan făcută, era aşezată de obicei într-o nişă scobită într-un stâlp al grajdului.

foarte solizi, puşi de-a curmezişul, scotocesc pretutindeni, iau toate bogăţiile, le împachetează în grabă şi le împart între ei. Dar mulţimea boccelelor depăşea numărul purtătorilor. Atunci, faţă de prisosul acestei prăzi foarte bogate, sunt nevoiţi să recurgă la ultima posibilitate. Ei ne scot din grajd pe noi, cei doi măgari şi calul meu, ne încarcă cât pot mai mult cu pachetele cele mai grele şi, părăsind casa acum goală, ne mână înaintea lor ameninţându-ne cu ciomegele. Îl lăsă pe unul dintre tovarăşi ca observator, ca să le dea informaţii amănunţite în legătură cu cercetarea isprăvii lor, iar pe noi, cărându-ne întruna la lovituri, ne duc în galop pe cele mai neumblate poteci ale munţilor. Greutatea enormă a bagajelor, urcuşul anevoios, lungimea prea mare a drumului, mă aduseseră în aşa hal, încât eram aidoma unui mort. Atunci, cam târziu, e adevărat, totuşi în mod serios, mi-a venit ideea să recurg la legile care apără pe fiecare cetăţean şi am vrut să iau ca mărturie, în favoarea mea, numele august al împăratului spre a mă scăpa de atâtea suferinţe.

În scurt, ziua-n amiaza mare, pe când treceam printr-un târg foarte populat şi vestit prin bâlciul său, chiar în mijlocul tărăboiului făcut de greci, am încercat să invoc în limba mea firească augustul nume al Cezarului şi în adevăr am scos de mai multe ori numai un „O“ destul de lămurit şi de tare, dar celălalt nume, Cezar[26], nu l-am putut pronunţa. Fără să dea nici o atenţie discordantului meu glas, tâlharii începură, dintr-o parte şi din alta, să-mi zdrobească nenorocita-mi piele, încât n-o mai lăsară bună nici pentru a face din ea un ciur. Dar, în sfârşit, marele Iupiter îmi oferi un mijloc de scăpare, la care nu mă aşteptam. Într-adevăr, pe când trecem pe lângă un şir de căsuţe de ţară şi de proprietăţi considerabile, am zărit o grădiniţă foarte drăguţă, în care, pe lângă celelalte flori nespus de plăcute, se plecau într-o parte încărcaţi de roua dimineţii, nişte trandafiri de o prospeţime virginală. Gâfâind de dorinţă şi înveselit de nădejdea salvării, mă apropii de ei mai mult; îmi lăsa gura apă, dar pe când voiam să-i apuc cu buzele, îmi veni în minte un gând cu mult mai înţelept. Mă gândeam că, dacă aş părăsi chipul de măgar şi aş apărea din nou ca Lucius, ar însemna să-mi găsesc o moarte sigură în mijlocul acestor tâlhari, fie că şi-ar închipui că sunt vrăjitor, fie că s-ar teme să nu-i denunţ în viitor. Aşadar, nu m-am atins de acei trandafiri, ce-i drept de nevoie şi, îndurând cu răbdare nenorocita-mi soartă, am început să-mi rumeg fânul, ca un bun măgar.

---

[26] Cetăţenii oprimaţi strigau: „O, Cezar!“ şi, din veneraţie pentru numele împăratului, judecata se suspenda şi procesul era adus înaintea lui.

CARTEA A PATRA

Cam pe la amiază, tocmai când arşiţa soarelui era în toi, ne oprirăm într-un târg la nişte bătrâni, care erau cunoştinţe şi buni prieteni cu tâlharii. Ce-i drept, oricât eram eu de măgar, prima lor întâlnire, lunga conversaţie şi reciprocele lor sărutări îmi dădeau de gândit. Ei luară din spinarea mea unele lucruri, pe care le dăruiră acestora şi, şuşotindu-le la ureche, păreau să le spună că sunt lucruri de furat. În curând, uşuraţi de toată povara, furăm lăsaţi să păştem în libertate, într-o livadă vecină. Eu însă nu mă putui hotărî deloc să ţin tovărăşie la păscut celuilalt măgar şi calului meu, şi de altfel nici nu eram încă deprins să mănânc fân. Dar zărind chiar în dosul grajdului o grădiniţă, cum eram atunci mort de foame, mă reped cu îndrăzneală asupra ei şi, deşi acolo nu se găseau decât legume crude, totuşi nu stau la îndoială să-mi umplu pântecele până la refuz. Apoi, rugându-mă fierbinte tuturor zeilor, mă uit în toate părţile, să văd dacă nu cumva, întâmplător, aş descoperi în grădiniţele învecinate vreun trandafir cu flori splendide şi parfumate. Într-adevăr, chiar singurătatea în care mă aflam îmi dădea ferma credinţă că, dacă aş găsi acest preţios leac, graţie depărtării drumului şi tufişurilor care mă ascundeau, aş putea să scap, fără să mă fi văzut cineva, de înfăţişarea mea de animal cu patru picioare, şi să revin la chipul omenesc.[1]

Astfel deci, pe când pluteam în acest ocean de gânduri, am zărit ceva mai departe, într-o vâlcea întunecoasă, o pădure în mijlocul căreia, printre diferitele plante şi mii de flori care smălţau cea mai fermecătoare pajişte, străluceau nişte minunaţi trandafiri de un roşu aprins. În închipuirea mea, care nu era cu totul aceea a unui animal, socoteam că e pădurea sfântă a Venerei şi a Graţiilor în a cărei tainică umbră strălucea floarea de o eleganţă regală, destinată sărbătorilor. Atunci, invocând vesela şi prielnica divinitate a Norocului, mă reped într-un galop nebun, aşa încât, pe Hercule, eu însumi nu mă mai simţeam măgar, ci un cal de curse, extraordinar de iute. Dar năvalnica mea goană nu putu să prevină nenorocita-mi soartă. Fiindcă, vai! când ajunsei foarte aproape de locul acela, nu mai văzui nicăieri trandafiri proaspeţi şi

[1] Lucius se temea să nu fie văzut de cineva pentru a nu fi luat drept vrăjitor şi judecat ca atare.

fermecători, umezi de lacrimile vreunei zeiţe şi de nectar divin, pe care-i produc fericiţii mărăcini în mijlocul spinilor binecuvântaţi, şi nici chiar acea vâlcea surâzătoare, ci numai un mal de râu mărginit de un şir des de arbori. Aceşti arbori, foarte bogaţi în frunze ce semănau cu ale laurului, produceam un fel de floare cu caliciul lunguieţ şi puţin purpuriu, în felul trandafirului, dar cu totul lipsită de miros. Aceştia erau copăcei cărora vulgul ignorant le-a dat numele rustic de leandri, şi a căror floare este o hrană mortală pentru orice fel de animale.

Într-o situaţie aşa de nenorocită, aveam cea mai mare dorinţă să mănânc de bunăvoie din otrăvitoarele flori ale acestor leandri. Dar pe când mă apropiam încet, ca să rup câteva din ele, un tânăr, pe cât mi s-a părut mie, grădinarul căruia-i prăpădisem aproape toate legumele, şi care văzuse groaznica pagubă ce-i făcusem, o ţinea tot într-o fugă, grozav de furios, cu un ciomag mare în mână. Tăbărând asupra mea, mă snopi în bătaie, şi mi-ar fi pus viaţa în primejdie, dacă, în sfârşit, n-aş fi avut bunul simţ să mă ajut singur. În adevăr, ridicând în sus partea posterioară a spinării, îi repezii cu picioarele dinapoi o mulţime de lovituri şi, lăsându-l să zacă într-o stare jalnică, la poalele dealului învecinat, îmi găsii scăparea prin fugă.

Dar într-o clipă o femeie, soţia lui fără îndoială, îndată ce-l văzu de pe deal aruncat la pământ şi pe jumătate mort, alergă numaidecât la el cu gemete jalnice, desigur spre a stârni mila vecinilor şi a-mi provoca imediat moartea. Într-adevăr, toţi ţăranii, atraşi de bocetele ei, cheamă îndată câinii, îi întărâtă şi-i asmut din toate părţile, în contra mea, ca să mă sfâşie-n bucăţi. De data aceasta n-am mai avut nici o îndoială că eram foarte aproape de moarte, când am văzut că această îngrozitoare mulţime de dulăi uriaşi, în stare să se lupte cu urşi şi cu lei, e îndârjită împotriva mea. Luând însă povaţă de la împrejurare, m-am oprit din fugă şi, întorcându-mă, intrai din nou, cât mai repede, în grajdul care ne găzduise mai înainte. Dar ţăranii, după ce opriră câinii cu destulă greutate, pun mâna pe mine şi, legându-mă cu o curea solidă de un inel înţepenit în zid, încep din nou să mă bată şi cu siguranţă că m-ar fi dat gata, dacă maţele mele, strânse de durerea loviturilor şi pline de legumele ce le mâncasem nu s-ar fi destins cu putere şi n-ar fi lăsat să ţâşnească o anumită materie care, pe unii stropindu-i cu un lichid scârbos, iar pe alţii infectându-i cu mirosul ei respingător, îi îndepărtă de spinarea mea zdrobită.

Tocmai când soarele, trecut bine de amiază, îşi începea coborârea, tâlharii ne încărcară din nou, îndeosebi pe mine, şi ne scoaseră din grajd. Făcusem o bună bucată de drum şi umbletul îndelungat mă istovise; eram strivit de greutatea bagajului, spetit de loviturile de ciomege şi mai mult, având copitele tocite, şchiopătam şi abia mă mai ţineam pe picioare. În sfârşit, ajungând la un pârâu cu apa domol şerpuitoare şi încântat de această fericită ocazie, mă gândeam să mă las la pământ cât eram de lung, îndoindu-mi picioarele sub

mine cu mult iscusinţă. Eram neclintit în hotărârea de a nu mă mai ridica, pentru a porni din nou, oricâte lovituri aş fi primit, ba încă eram gata să mor nu numai de ciomag, ci chiar străpuns de sabie. Într-adevăr, lipsit cu totul de răsuflare şi olog cum eram, credeam că voi merita un concediu pentru motive de sănătate. Îmi închipuiam de bună-seamă că tâlharii, în parte supăraţi din cauza întârzierii, în parte doritori de a fugi în grabă, vor repartiza bagajul meu în spatele celorlalte două animale de povară şi că pe mine, spre a se răzbuna cumplit, mă vor lăsa pradă lupilor şi vulturilor. Dar nemiloasa soartă îmi zădărnici acest plan atât de frumos! Celălalt măgar care îmi ghicise gândul, mi-o luă înainte şi, prefăcându-se ostenit, se trânti la pământ cu toate bagajele. Lungit ca un mort, nu mai făcu nici o încercare de a se ridica de jos, deşi fusese lovit, înţepat şi chiar tras în toate părţile de coadă, de urechi şi de picioare. În cele din urmă, scoşi din răbdări că-şi puseseră nădejdea într-un răposat, tâlharii se sfătuiesc între ei şi hotărăsc să nu-şi mai întârzie fuga, ocupându-se aşa de mult de un măgar mort, sau mai curând preschimbat într-un bolovan. Ei pun bagajele lui în spinarea mea şi a calului meu şi, scoţând săbiile, îi taie picioarele de la încheieturi. Apoi îl târăsc puţin în afara drumului şi, de pe o înălţime foarte mare, îl aruncă, respirând încă, în cea mai apropiată vale.

Gândindu-mă atunci la soarta nenorocitului meu tovarăş de suferinţă, am renunţat numaidecât la şiretlicuri şi înşelăciuni şi m-am hotărât să mă port cu stăpânii mei ca un măgar de treabă. De altfel, din convorbirea lor pricepusem trebuia să ne oprim undeva, foarte aproape, şi să ne odihnim, în sfârşit, după atâta umblet şi că locul acela de oprire era locuinţa lor. În sfârşit, după ce mai trecurăm un deal în pantă uşoară, ajunserăm la destinaţie, unde am fost uşuraţi de toate poverile noastre, care au fost duse înăuntru. Liber, în sfârşit, de orice povară, mă rostogoleam în praf, în loc de baie, pentru a-mi alunga oboseala.

Aici e timpul şi locul să fac o descriere a acelei aşezări şi a peşterii în care locuiau tâlharii. În acelaşi timp, îmi voi încerca talentul şi vă voi face şi pe voi să vedeţi lămurit dacă eram măgar atât prin suflet, cât şi prin inteligenţă. Închipuiţi-vă un munte sălbatic înfiorător de întunecos, acoperit de o pădure deasă, cu copaci foarte stufoşi şi extraordinar de înalt. Pantele sale înclinate erau înconjurate de nişte stânci ascuţite şi prin aceasta inaccesibile, iar între ele şi şerpuitoarele povârnişuri ale muntelui o mulţime de văgăuni extrem de adânci, acoperite cu mărăcini şi ascunse din toate părţile, care formau o pavăză naturală de jur-împrejurul muntelui. Din vârful lui ţâşnea, în mari clocote, un izvor bogat care, aruncându-se în jos, îşi vărsa în vale undele-i de argint, apoi se împărţea într-o mulţime de râuleţe care umpleau toate aceste văgăuni cu apa lor liniştită, astfel încât tot muntele, de jur-împrejur, era înconjurat de o mare împresurată sau de un fluviu leneş. La poalele muntelui

era intrarea peşterii, deasupra căreia se ridica un foişor înalt şi de fiecare parte a lui se afla un ţarc de vite, împrejmuit cu garduri zdravăn împletite din nuiele, bun pentru a închide oi. În faţa porţii foişorului, în loc de ziduri, se vedeau nişte poteci întortocheate printre crăci şi mărăcini, pe care cu toată dreptatea ai fi putut să le numeşti intrările unui locaş de tâlhari. Prin apropiere, nu era altă locuinţă, decât o mică colibă grosolan construită din papură, unde după cum am aflat mai târziu, stăteau la pândă şi spionau noaptea aceia dintre tâlharii care ieşiseră la sorţi.

Banditii se târâră pe aceste poteci, unul câte unul, cu braţele strâns lipite de corp, şi când ajunseră în faţa porţii, pe noi ne priponiră cu câte o curea solidă, apoi începură să ia la ceartă, cu glas răstit, pe o bătrână încovoiată de povara anilor, în grija căreia se părea că fusese lăsată viaţa şi gospodăria întregii bande:

– Ei bine, tu, hârcă bătrână, bună de ars pe rug, cea mai mare ruşine a lumii celor vii şi unica lepădătură a împărăţiei morţilor, oare aşa ai să-ţi baţi tu joc de noi, stând acasă fără să faci nimic? N-o fi, oare, timpul să mâncăm şi noi ceva, la o oră atât de înaintată, după atâtea osteneli şi primejdii? N-ai nimic gata să ne dai, tu, care de obicei ziua şi noaptea nu faci altceva decât să înghiţi vinul în valuri în prăpastia pântecului tău nesăţios?

La aceste cuvinte, bătrâna, înspăimântată şi tremurând, le răspunse cu o voce răguşită:

– Dar preabunii şi preaputernicii mei ocrotitori tineri, mâncările sunt gata, îndeajuns de fierte şi foarte plăcute la gust, pâine aveţi câtă doriţi, vin din belşug, gata pus în pahare bine spălate şi apa caldă vă aşteaptă ca de obicei, pentru baia pe care voi o faceţi în grabă!

După acest răspuns al bătrânei ei se dezbrăcară îndată, şi, aşa goi, se înviorară la căldura unui foc puternic, apoi se scăldară în apa caldă, se unseră pe tot corpul cu untdelemn şi se aşezară în jurul unor mese încărcate cu bucate.

Abia se aşezaseră, când iată că sosesc alţi indivizi cu mult mai numeroşi, pe care fără nici o şovăire i-ai fi putut socoti tot tâlhari. Căci şi ei aduceau o bogată pradă: monede de aur şi argint, veselă de argint, stofe de mătase ţesute cu fir de aur. După ce se îmbăiară ca şi ceilalţi şi îşi alungară oboseala trupească, se aşezară la masă în mijlocul tovarăşilor lor. Serviciul mesei era făcut de cei care ieşiseră la sorţi. Ei mâncau şi goleau fără măsură şi în dezordine sumedenie de mâncări, mormane de pâine şi nenumărate şiruri de pahare. Apoi, ca să se distreze, încep să zbiere, să cânte în mijlocul gălăgiei, să glumească în mod grosolan; într-un cuvânt, te-ai fi crezut la ospăţul centaurilor, oameni doar pe jumătate, precum şi al semisălbaticilor lapiţi[2] din Teba.

[2] Lapiţii şi centaurii erau triburi sălbatice şi războinice, care locuiau în munţii Tesaliei. Centaurii sunt pomeniţi de Homer ca nişte oameni păroşi, cu coama zbârlită, dârji şi aprigi. Mai târziu, imaginaţia greacă le-a dat o formă monstruoasă: jumătate oameni, jumătate cai.

Atunci unul dintre ei, care prin forţa sa întrecea pe toţi ceilalţi, luă cuvântul:

– Noi, într-adevăr, am luat vitejeşte cu asalt casa lui Milo din Hypata. În afară de bogata pradă pe care am pus mâna, mulţumită curajului nostru, ne-am întors în tabără fără să fi pierdut un singur om şi, dacă merită să vorbesc de asta, ne-am întors cu opt picioare mai mult[3]. Dar voi care aţi atacat oraşele beoţiene v-aţi întors cu o bandă foarte micşorată, pierzând până şi pe şeful vostru, pe foarte curajosul Lamachus[4], a cărui salvare cu drept cuvânt aş fi preferat-o, desigur, tuturor acestor prăzi pe care le-aţi adus. Dar oricum, pe el l-a pierdut prea marea lui vitejie: un bărbat atât de curajos va trăi în amintirea oamenilor laolaltă cu regii vestiţi şi glorioşi conducători de războaie. Voi însă, pe cât se pare, sunteţi hoţi cumpătaţi şi vă mulţumiţi cu mici furtişaguri de sclavi, strecurându-vă cu teamă prin băile publice, sau prin odăiţele vreunor bătrâne, spre a şterpeli numai vechituri care nu valorează nici un ban![5]

Unul din banda celor care veniseră în urmă îi răspunse:

– Să fi rămas tu, oare, singurul care să nu ştie că marile case sunt cu mult mai uşor de jefuit? Fiindcă, deşi în spaţioasele lor apartamente sunt multe slugi, totuşi, fiecare se îngrijeşte mai mult de salvarea lui decât de avutul stăpânului. În schimb, oamenii economi şi cărora le place să trăiască singuri, ascunzând cu cea mai mare grijă mica lor avere, care uneori este chiar destul de mare, o apără cu toată străşnicia şi o păstrează cu primejdia propriei lor vieţi. În sfârşit, ceea ce am să vă povestesc va adeveri spusele mele.

Cum am sosit la Teba cea cu şapte porţi, ne-am informat foarte amănunţit asupra averii cetăţenilor, lucru de cea mai mare importanţă în meseria noastră. Astfel am aflat că un cămătar, numit Chryseros[6], avea o foarte mare avere şi că, spre a scăpa de obligaţiile şi sarcinile publice[7], îşi ascundea enorma-i bogăţie prin iscusite vicleşuguri. Căci trăia singur şi retras, mulţumindu-se cu o căsuţă, mică într-adevăr, dar foarte întărită, că, de altfel, zdrenţăros şi murdar, nu se dezlipea niciodată de sacii lui de aur. Ne hotărâm deci să ne îndreptăm mai întâi spre el, crezând că vom termina repede cu un singur om şi că vom pune mâna în tihnă şi fără nici o greutate pe toată avuţia lui.

Cum se înnoptă, ne şi înfiinţarăm la poarta lui, dar n-am socotit prudent s-o ridicăm, nici s-o deschidem cu forţa şi încă mai puţin s-o spargem, de teamă ca zgomotul celor două canaturi să nu trezească toată vecinătatea şi să

---

[3] Aduceau cu ei un cal şi un măgar.

[4] În greceşte înseamnă luptător viteaz.

[5] Furtul veşmintelor din băile publice, palestre sau săli de ospeţe, frecvent menţionat de autorii antici, era aspru pedepsit de lege, stârnind dispreţul tâlharilor de profesie.

[6] *Iubitor-de-aur* (în elină).

[7] În afara evitării impozitelor, el se sustrăgea de la obligaţia bogaţilor de a înfrumuseţa cetatea, contribuind la distracţiile concetăţenilor săi.

ne pună viaţa în primejdie. Atunci strălucitul nostru şef, Lamachus, încrezându-se în extraordinara lui putere, vârî puţin câte puţin mâna în gaura cheii[8] şi se căznea să smulgă broasca. Dar acest Chryseros, de bună-seamă cel mai ticălos dintre toate bipedele, era de mult la pândă şi urmărea fiecare mişcare a noastră. Călcând în vârful picioarelor şi fără să scoată o vorbă, se apropie puţin câte puţin şi, opintindu-se din toate puterile, străpunge cu un piron mâna şefului nostru şi o ţintuieşte de lemnul uşii, apoi, lăsându-l astfel crud pironit de zăvor ca pe o cruce, se urcă pe acoperişul păcătoasei lui cocioabe, şi de acolo începe să strige cât îl ţine gura, să ceară ajutor vecinilor, să-i cheme pe fiecare din ei pe nume, spunând că e vorba de salvarea obştească şi răspândind zvonul că la el a izbucnit focul pe neaşteptate. Astfel, fiecare îngrozit de o primejdie atât de apropiată, aleargă îngrijorat ca să-i vie în ajutor.

Atunci, aflându-ne în îndoitul pericol – de a fi prinşi asupra faptului, sau de a părăsi pe camaradul nostru –, dată fiind situaţia, ne gândirăm la un mijloc energic, care primi aprobarea lui. Cu o lovitură precis dată la mijlocul încheieturii, tăiem de la cot braţul şefului nostru şi-l lăsăm acolo pironit de uşă; apoi acoperind rana cu câteva cârpe, pentru ca picăturile de sânge să nu ne trădeze urmele, luarăm în grabă cu noi ceea ce mai rămânea din Lamachus.

În acest timp, eram foarte neliniştiţi de groaznica agitaţie a suburbiei şi, temându-ne de primejdia care ne ameninţa, nu ne gândeam decât la fugă, dar el nu putea să ne urmeze destul de repede şi nici să rămână la urmă fără primejdie. Gemând de durere, omul acesta cu suflet nobil şi extraordinar de curajos ne îndemna stăruitor şi ne ruga fierbinte, pe braţul drept al zeului Marte[9], pe credinţa jurământului, să scăpăm pe un bun tovarăş de arme ca el de chinuri şi de captivitate: „Un tâlhar curajos, spunea el, de ce să mai trăiască, după ce şi-a pierdut singurul braţ cu care putea să jefuiască şi să ucidă? Aş fi prea fericit să mor de bunăvoia mea, de mâna unui tovarăş!". Şi cu toate stăruitoarele lui îndemnuri şi rugăciuni, neputând îndupleca pe nici unul dintre noi să comită acest voluntar paricid, apucă cu mâna care-i rămăsese liberă sabia sa şi, după ce o sărută îndelung cu dragoste, şi-o înfipse cu toată puterea în mijlocul pieptului. Atunci, închinându-ne cu respect în faţa eroismului şefului nostru, îi înfăşurarăm cu grijă cadavrul într-un cearşaf de in şi-l încredinţarăm mării, spre a-i servi de mormânt. Şi acum, scumpul nostru Lamachus se odihneşte, îngropat în tot întinsul acestui element.

Cel puţin, el şi-a sfârşit viaţa într-un chip vrednic de strălucitele lui isprăvi. Dar Alcimus[10], cu tot planul lui bine chibzuit, n-a putut să întoarcă

---

[8] De aici se vede că broaştele din acel timp nu se deschideau la fel ca şi cele de azi.

[9] Patronul hoţilor de drumul mare. Pungaşii de buzunare (*fures*) aveau ca protectori pe Mercur şi zeiţa Laverna.

[10] Adică: curajosul.

din drum voinţa de neînlăturat a Soartei. Spărgând păcătoasa şandrama a unei bătrâne în timp ce ea dormea, se urcase în odaia ei de culcare de la catul de sus şi, în loc s-o dea repede gata strângând-o de gât, aşa cum s-ar fi cuvenit, preferă să arunce mai întâi una după alta, pe fereastra destul de largă, mobilele pe care desigur noi, cei de afară, trebuia să le luăm numaidecât în primire. După ce le aruncă pe toate la iuţeală, nu voi să cruţe nici chiar patul în care dormea bătrâna. O zvârli jos din pat şi, punând mâna pe cuvertură, se pregătea s-o arunce pe fereastră, aşa cum făcuse cu celelalte lucruri, când ticăloasa aceea vicleană, aruncându-se la picioarele lui, începu să-l implore astfel: „De ce, rogu-te, fiul meu, de ce să dai aceste păcătoase lucruşoare, aceste zdrenţe ale unei preanenorocite bătrâne, bogaţilor vecini, spre casa cărora dă fereastra mea?“ Înşelat de aceste cuvinte, care nu erau decât o iscusită viclenie, Alcimus crezu că spusele ei sunt adevărate şi, de bună-seamă, temându-se că şi ceea ce aruncase mai înainte şi ceea ce voia să mai arunce va ajunge, acum după ce i se semnalase greşeala, într-o casă străină şi nu în mâinile tovarăşilor săi, se aplecă pe fereastră până la jumătatea corpului, spre a examina cu atenţie poziţia locului şi mai ales ca să observe cu de-amănuntul bogăţia casei alăturate, de care-i vorbise bătrâna.

Într-adevăr, pe când se silea din răsputeri, dar nu cu destulă băgare de seamă, ca să vadă mai bine, bătrâna criminală, profitând de clipa când el, aplecându-se într-un mod primejdios, nu-şi mai păstra echilibrul şi era ocupat să vadă totul, îl împinse destul de uşor, e adevărat, cu o mână tremurătoare, dar, luându-l pe negândite, îl dădu peste cap. Pe lângă faptul că înălţimea era foarte mare, căzând şi peste un bolovan enorm, care se afla lângă casă, îşi frânse şira spinării şi-şi rupse coastele. Vărsând pe gură valuri de sânge, muri fără să se fi chinuit mult, după ce, cu un glas stins, ne povesti ce se întâmplase. Îi făcurăm şi lui o înmormântare la fel cu cea de mai înainte, şi-l trimiserăm lângă Lamachus, ca să-i ţină bună tovărăşie.

Atunci, slăbiţi de această îndoită pierdere, renunţarăm la loviturile noastre din Teba şi ne urcarăm îndată în oraşul cel mai apropiat, Plateea. Acolo, dintr-un zvon des repetat, aflarăm că un oarecare Demohares[11] era pe punctul de a organiza o luptă de gladiatori. Într-adevăr, era unul dintre cetăţenii cei mai de seamă prin naştere, extraordinar de bogat şi de darnic, şi organiza petreceri publice cu un lux vrednic de bogăţia sa. Ce talent, ce elocvenţă ar putea să descrie în cuvinte potrivite toate aspectele sub care se prezentau numeroasele şi fastuoasele lui pregătiri? Ici erau gladiatori cu braţul faimos, colo vânători de o iuţeală încercată, aiurea criminali condamnaţi la moarte care trebuiau să servească de hrană îngrăşând fiarele. Se mai vedea şi o tribună de scânduri, cu nişte turnuri de lemn, artistic construite, susţinută de un

[11] Adică: plăcut poporului.

par bătut în pământ, un fel de şandrama de bâlci portativă, zugrăvită în culori bătătoare la ochi şi cu loji frumoase, de unde se putea privi vânătoarea ce urma să aibă loc. În afară de toate acestea, ce număr, ce soiuri de fiare! Căci Demohares, dintr-o patimă ciudată, adusese chiar din ţări străine acele nobile animale care trebuiau să ucidă criminali.

Dar pe lângă celelalte pregătiri ale acestui măreţ spectacol, el şi-a procurat, fără nici o cumpătare, un însemnat număr de urşi nemaipomenit de mari, risipindu-şi nebuneşte averea. Căci în afară de cei prinşi de el în vânătorile sale particulare, în afară de cei cumpăraţi cu sume enorme, el mai creştea cu grijă şi întreţinea cu hrană foarte costisitoare şi pe aceia pe care prietenii i-i dăruiau care mai de care cu diferite prilejuri.

Dar pregătirile atât de strălucite şi de bogate ale acestei serbări publice nu scăpară privirilor funeste ale pizmaşului destin. Urşii, obosiţi de o lungă captivitate şi totodată slăbiţi de marea căldură a verii şi moleşiţi de şedere şi trândăvie, fură loviţi de o molimă ce izbucni pe neaşteptate şi pieiră aproape toţi. Ici şi colo, pe străzi, puteai vedea întinse, ca epavele unui naufragiu, trupurile pe jumătate moarte ale acestor animale. Poporul de jos, căruia crunta sărăcie nu-i îngăduia să aleagă mâncările, şi care pentru stomacul lui slăbit era nevoit să caute suplimente dezgustătoare şi o hrană care nu costă nimic, alerga din toate părţile la aceste mese publice, de pe la răspântii.

Atunci, dată fiind împrejurarea, eu şi cu Eubulus[12] ăsta pe care-l vezi aici de faţă, ne gândirăm la următorul ingenios şiretlic. Aducând în adăpostul nostru un urs care era mai mare şi mai gras decât ceilalţi, ca pentru a-l pregăti şi a-l mânca, îi despărţirăm cu îndemânare blana de carne, păstrând cu grijă toate ghearele animalului şi lăsându-i întreg capul până aproape de grumaz; îi răzuirăm cu toată atenţia pielea pe dinăuntru ca s-o subţiem şi, după ce am presărat-o cu cenuşă fină, o puserăm la soare ca să se usuce. În timp ce se usca la flăcările acestui foc ceresc, noi, în aşteptare, ne îndopam vârtos cu carnea ursului; după aceea, organizarăm precum urmează apropiata noastră expediţie, sub chezăşia jurământului. Ne-am înţeles ca unul dintre noi, superior celorlalţi mai mult prin hotărâre decât prin puterea fizică, şi care mai ales se va oferi de bunăvoie, să se ascundă în pielea ursului şi sub înfăţişarea lui să se introducă în tăcerea prielnică a nopţii, în casa lui Demohares, spre a ne uşura intrarea înăuntru.

Nu puţini au fost aceia din preaviteaza noastră bandă pe care-i ispitise gândul să primească această ingenioasă misiune. Dar dintre toţi, prin libera alegere a bandei, fu preferat Thrasyleon[13], care acceptă primejdioasa sarcină a travestirii. Cu un aer liniştit, el intră numaidecât în blana moale şi uşor de

---

[12] Adică: bun sfetnic.

[13] Adică: îndrăzneţ, temerar.

purtat a ursului, care-i venea ca turnată. După aceea, noi prinserăm cap la cap cu o cusătură fină cele două margini din afară ale blănii şi urma cusăturii, deşi era puţin vizibilă, o acoperim cu părul bogat şi des care se revărsa din dreapta şi din stânga. În locul unde fusese tăiat capul fiarei, aproape de gâtlej, băgarăm cu oarecare cazná capul lui Thrasyleon, iar în dreptul ochilor şi nasului îi făcurăm nişte găuri mici, spre a putea respira. Viteazul nostru tovarăş, fiind astfel complet travestit în fiară, îl băgarăm într-o cuşcă, pe care o cumpărasem pe un preţ modest, cuşcă în care de altfel se furişase singur, repede şi cu o hotărâtă energie.

Operaţia fiind astfel pregătită, iată în ce chip am dus până la capăt şiretlicul. Aflând că un oarecare Nicanor, de neam trac, se afla în cele mai strânse legături de prietenie cu acel Demohares, ticluirăm o scrisoare mincinoasă ca din partea lui, prin care-i făcea cunoscut lui Demohares că, pentru a contribui la înfrumuseţarea jocurilor sale, îi trimitea, în calitate de bun prieten, primele roade ale vânătorii sale. Când seara se lăsase de-a binelea, mulţumită întunericului, am prezentat lui Demohares pe Thrasyleon în cuşca lui şi acea scrisoare falsă. Foarte uimit de mărimea fiarei şi încântat de generozitatea prietenului său, venită tocmai la timp, Demohares porunci să ni se plătească imediat din caseta lui de bani, pentru bucuria ce-i făcusem, zece monede de aur. Atunci curiozitatea, care întotdeauna atrage pe oameni la un spectacol nou, strânse în jurul animalului o mare mulţime, care se uita la el plină de admiraţie. Dar înţeleptul nostru Thrasyleon împiedica adeseori privirile lor uluite, ţinând oamenii la distanţă prin sărituri ameninţătoare. Nemaiauzita fericire şi norocul lui Demohares erau într-un glas slăvite de concetăţenii săi, pentru că, după ce pierduse atâtea animale, putea până la un punct oarecare să nu se plece nenorocirii, graţie acestui nou succes. El porunci ca ursul să fie dus numaidecât la una dintre moşiile sale[14] şi transportat cu cea mai mare grijă. Atunci eu intervenind: „Ia seama, stăpâne, îi spun, că acest animal, pe care arşiţa soarelui şi lungimea drumului îl vor obosi, să nu fie pus la un loc cu alte animale, care, după cum aud, nu sunt sănătoase. De ce nu-i cauţi mai bine în casa ta un locşor retras şi spaţios, bine aerisit şi mai mult decât atât, aproape de un bazin care să-i aducă răcoarea? Oare nu ştii că acest soi de animale locuieşte întotdeauna în desişuri de păduri, în peşteri năpădite de rouă, pe culmi răcoroase şi lângă izvoare încântător de limpezi?“

Aceste îndemnuri îl speriară pe Demohares. Socotind în gând numărul urşilor pierduţi, el se învoi fără nici o greutate să punem cuşca unde vom crede noi de cuviinţă. „Mai mult, noi suntem gata cu toţii, i-am spus eu, să

[14] Unii traducători au optat pentru „vivarium“ – parc sau rezervaţie unde se păstrau în antichitate animale vânate vii.

petrecem aici nopţile înaintea acestei cuşti, ca să dăm cu cea mai mare grijă animalului obosit de căldură şi de suferinţă hrana care-i trebuie şi băutura sa obişnuită."

„Nu e nevoie să vă osteniţi, răspunse el, căci aproape toţi servitorii mei, după o îndelungată practică, s-au deprins cu hrănirea urşilor."

Ne luarăm deci rămas-bun şi plecarăm. Ieşind din oraş, noi observarăm la oarecare depărtare de drum[15] un cimitir aşezat într-un loc retras şi ascuns privirilor. Acolo am găsit nişte coşciuge numai pe jumătate acoperite din cauza vechimii şi a putrezirii în care se odihneau morţii, din care nu mai rămăsese decât pulbere şi cenuşă. Am deschis câteva şi le-am pus deoparte ca să ascundă viitoarea noastră pradă. Apoi, după obiceiul bandei noastre, am pândit o noapte fără lună, când somnul vine de la sine, şi de la primul său atac cuprinde mai puternic şi pune stăpânire pe inimile muritorilor. Pe o astfel de noapte oprim banda noastră, înarmată cu pumnale, chiar în faţa porţii lui Demohares, exact la ora jefuirii, ca la un soroc de înfăţişare înaintea judecăţii. La rândul său, Thrasyleon, folosindu-se cu pricepere de scurtul timp al nopţii prielnic tâlharilor, iese pe nesimţite din cuşcă şi cu pumnalul ucide până la unul pe toţi paznicii care se odihneau pe jumătate adormiţi, îl omoară şi pe portar şi, luându-i cheile, deschide cele două canaturi ale porţii. Noi alergăm cu toţii în grabă şi, intrând în interiorul casei, el ne arată podul unde, seara în ajun, cu ochii lui iscoditori, observase că se ascundea multă argintărie. După ce podul a fost spart la repezeală de întreaga bandă, porunceşte fiecăruia dintre tovarăşii noştri să ia atâta aur şi argint cât putea şi să se ducă repede să-l ascundă în acel locaş al morţilor, în care te puteai încrede, apoi să se întoarcă grabnic înapoi şi să ia din nou alte bagaje. În interesul comun, le spun că eu voi rămâne singur în pragul casei, ca să observ cu grijă tot ce s-ar întâmpla până la întoarcerea lor.

În adevăr, înfăţişarea ursului, care alerga încoace şi încolo prin toată casa, mi se părea că e de ajuns să sperie şi să pună pe fugă pe aceia dintre servitorii care întâmplător n-ar fi adormit. Căci ce om, oricât ar fi el de puternic şi de curajos, văzând o dihanie atât de mare şi de îngrozitoare, şi mai ales noaptea, n-ar lua-o îndată la fugă şi nu s-ar închide cu zăvorul în camera lui, înspăimântat şi tremurând de frică?

Dar o nenorocită întâmplare zădărnici tot ce rânduisem după un plan bine chibzuit. Într-adevăr, pe când aşteptam cu răsuflarea tăiată întoarcerea tovarăşilor noştri, un mic servitor, pe care desigur o voinţă divină îl deşteptase la zgomotul făcut de urs, înaintă încet şi văzând fiara care umbla în libertate şi se plimba încoace şi încolo prin toată casa, se întoarse repede din drum,

---

[15] Cimitirele erau depărtate de drumuri şi, după legea celor 12 table, nimeni nu era îngropat sau ars în oraş.

silindu-se din toate puterile să nu ţipe, şi înştiinţă pe toţi cei din casă de ceea ce văzuse. Numaidecât se adunară servitorii care erau foarte numeroşi şi toată casa se umplu de mulţimea lor. Torţe, lămpi, lumânări de ceară, de seu şi alte mijloace de luminat încep să strălucească în întunericul nopţii. Din această mulţime atât de mare nu era unul fără arme: toţi erau înarmaţi cu ciomege, cu suliţe şi cu săbii trase din teacă, astupând intrările. În acelaşi timp ei dau drumul şi câinilor de vânătoare, acei vestiţi câini cu urechile ciulite şi cu părul zbârlit, şi-i asmut ca să se arunce asupra fiarei.

Atunci, în timp ce zgomotul creştea mereu, eu mă trag înapoi încetul cu încetul şi ies din casă pe nesimţite. Dar, ascuns după o uşă, eu însumi văd bine de tot pe Thrasyleon apărându-se admirabil împotriva haitei. Într-adevăr, deşi se apropia de ultima limită a vieţii sale, totuşi, aducându-şi aminte de rostul şi de interesele noastre sau de vitejia lui de altădată, se silea încă din răsputeri să ţie piept Cerberului şi gurii lui căscate. Jucând cu preţul vieţii sale rolul pe care şi-l luase de bunăvoie, când se trăgea înapoi, când se împotrivea, şi mulţumită variatelor mişcări şi aplecări ale corpului, reuşi în sfârşit să scape din casă. Dar, cu toate că ajunsese liber în stradă, nu-şi putu găsi totuşi salvarea prin fugă. Asta fiindcă toţi dulăii din ulicioarele învecinate, extrem de numeroşi şi din cale afară de sălbatici, se amestecară cu câinii de vânătoare care tocmai ieşiseră din casă în urmărirea lui. Atunci am fost martorul unui spectacol vrednic de plâns şi funest, privind cum sărmanul nostru Thrasyleon, împresurat şi atacat de aceste haite de câini furioşi, era sfâşiat cu mii de muşcături.

În sfârşit, nemaiputând răbda o durere atât de mare, eu mă amestec în mulţumea zgomotoasă, care alerga din toate părţile, şi fiindcă numai în acest chip puteam să ajut pe viteazul meu tovarăş, fără să se simtă, am încercat să abat de la urmărire pe şefii hăitaşilor cu următoarele cuvinte: „O, ce mare păcat, le spuneam eu, ce crimă josnică! Pierdem un animal superb, un animal cu adevărat de preţ!“ Dar meşteşugita mea vorbire nu a servit totuşi la nimic nefericitului nostru ortac. Un lungan puternic s-a repezit dintr-o casă şi fără să mai stea la gânduri a aruncat o suliţă în pieptul ursului. Un altul l-a imitat şi iată că acum, după ce spaima se risipise, cei mai mulţi se apropiară din ce în ce mai mult şi-l străpunseră pe-ntrecute cu lovituri de săbii. În sfârşit Thrasyleon, aleasa podoabă a bandei noastre, a trebuit să-şi termine glorioasa-i viaţă, mai curând vrednică de nemurire decât de suferinţă. Dar el nu-şi trădă prin nici un strigăt sau măcar prin vreun urlet, jurământul ce-l făcuse. Sfâşiat de muşcături şi ciopârţit de săbii, se silea totuşi să mugească şi să mormăie ca un urs, şi înfruntând moartea apropiată cu un curaj fără pereche, a salvat gloria plătind tributul său destinului.

Cu toate acestea, el vârâse în mulţimea adunată o atât de mare spaimă, încât până-n zori, ba chiar până foarte târziu în cursul zilei, nimeni nu

îndrăznise să atingă nici cu vârful degetului această fiară, deşi zăcea fără viaţă. În sfârşit, după multă şovăială şi teamă, un măcelar ceva mai îndrăzneţ deschise pântecele animalului şi despuie de pielea de urs pe curajosul tâlhar.

Iată cum l-am pierdut pe Thrasyleon, dar prin gloria lui el va trăi de-a pururi. Strângând în grabă boccelele pe care ni le păstraseră acei morţi credincioşi, părăsirăm în grabă teritoriul plateenilor, făcând de mai multe ori în noi înşine reflecţia că nu e deloc de mirare că buna-credinţă nu se mai găseşte în această lume, deoarece, scârbită de necinstea celor vii, demult s-a retras în Infern şi la morţi. Zdrobiţi de povara bagajelor şi cu toţii istoviţi de greutatea drumului, în sfârşit am reuşit să aducem prada pe care o vedeţi aici, după ce am pierdut trei dintre tovarăşii noştri!

După terminarea acestei povestiri, ei vărsară din cupe de aur vin curat în amintirea tovarăşilor de arme răposaţi şi, după câteva imnuri de slavă în cinstea zeului Marte, adormiră cu toţii pe nesimţite. Iar nouă, bătrâna aceea ne dădu orz proaspăt din belşug şi fără să-l măsoare. Calul meu, ce e drept, obţinând o porţie atât de mare numai pentru el, se credea la un ospăţ al preoţilor salieni[16]. Eu însă, deşi mâncam întotdeauna orz mărunt pisat şi fiert mult în zeama lui, scormonind într-un colţ, unde erau îngrămădite bucăţile de pâine rămase de la toată această mulţime, începui să mestec de zor, că trecuse o veşnicie de când eram chinuit de foame şi gâtlejul mi se îmbrăcase în pânze de păianjen.

Noaptea fiind destul de înaintată, tâlharii se deşteptară şi, îmbrăcaţi în felurite haine caraghioase, unii înarmaţi cu săbii, alţii deghizaţi în stafii[17], se făcură în mare grabă nevăzuţi. Cu toate acestea, eu mestecam vârtos şi vitejeşte şi nici chiar somnul care era aproape să mă doboare nu mă putu opri. Deşi mai înainte, când eram Lucius, mă ridicam de la masă mulţumit cu o pâine sau cu două, acum, ascultând de nevoile atât de mari ale stomacului meu fără fund, terminasem al treilea coş, când spre marea mea uimire, fui surprins de lumina zilei. În sfârşit, călăuzit de buna-cuviinţă caracteristică măgarilor, părăsii totuşi această ocupaţie cu cea mai mare părere de rău, spre a mă duce să-mi potolesc setea în pârâul apropiat.

Tâlharii se întoarseră numaidecât, supăraţi şi îngrijoraţi, fără să aibă absolut nici o pradă, nici chiar o haină cât de proastă. În schimb, drept pradă unică, apărată de toate săbiile lor, de toate braţele şi de toate forţele bandei, aduceau cu ei numai o tânără care, după trăsăturile fine ale feţei şi după exte-

---

[16] Salienii erau preoţii lui Marte. Romanii, care pretindeau că se trag din acest zeu, cinsteau şi îmbogăţeau aşa de mult pe aceşti preoţi ai lui, încât expresia „ospăţul salienilor" devenise proverbială. Într-o ceremonie periodică de zece zile, care avea loc în luna martie, preoţii salieni străbăteau oraşul, executând un dans şi izbindu-şi scuturile. În fiecare seară, ei se opreau într-o casă desemnată dinainte, unde se ospătau copios.

[17] În original *lemures* – strigoi, spirite ale morţilor, stârnind spaima celor vii.

riorul ei cuviincios, se vedea că este dintr-o nobilă familie a locului. Era o bucăţică la care, pe Hercule!, putea râvni chiar şi un măgar ca mine, şi în adânca ei mâhnire îşi smulgea părul şi-şi rupea hainele de pe ea.

După ce tâlharii o introduseră în peşteră, căutară să-i uşureze nenorocirea de care se plângea, adresându-i-se astfel:

– Fecioară, îi spuneau ei, viaţa şi cinstea dumitale sunt în siguranţă, ai însă puţină răbdare, ca să ne alegem şi noi cu un bun câştig, că sărăcia ne-a silit la această meserie. Părinţii dumitale, dimpotrivă, sunt putrezi de bogaţi şi, oricât ar fi ei de avari, totuşi nu vor sta la gânduri să plătească o sumă îndeajuns de mare, ca să-şi răscumpere copilul!

Prin aceste trăncăneli ridicole şi altele de acelaşi fel căutau în zadar să potolească durerea tinerei fete. Ce folos? Aceasta, cu capul între genunchi, plângea şi mai amarnic. Banditii chemară atunci înăuntru pe bătrână, îi porunciră să se aşeze lângă ea, să-i vorbească cu blândeţe şi s-o liniştească pe cât e posibil, apoi plecară la obişnuitele lor treburi. Totuşi, nici o vorbă a bătrânei nu reuşi să potolească lacrimile tinerei fete, care, dimpotrivă, bocindu-se şi mai tare şi plângând întruna cu sughiţuri, de i se zguduia tot pântecele, îmi smulse lacrimi chiar şi mie.

– Cât sunt de nenorocită! zicea ea; având o familie ca a mea, rude atât de numeroase, sclavi aşa de dragi, părinţi atât de venerabili, victimă a unui rapt mizerabil, ajunsă roabă şi închisă ca ultima sclavă în această temniţă de piatră, lipsită de toate plăcerile în care m-am născut şi am crescut, nesigură de viaţă în această vizuină, unde călăii îşi pun victimele la tortură, în mijlocul unor astfel de tâlhari şi de ucigaşi, voi mai putea eu oare să-mi opresc vreodată lacrimile, sau să mai trăiesc?

Iată cum se tânguia şi în cele din urmă, doborâtă de mâhnire, cu gâtul umflat şi cu trupul obosit, închise ochii istoviţi de plâns şi adormi. Dar nu trecu mult de când aţipise şi, ca o posedată de nimfe[18], trezindu-se brusc din scurtu-i somn, din nou începu să se chinuiască cu mult mai cumplit, bătându-se în piept chiar cu mâini vrăjmaşe şi lovindu-şi fermecătoru-i chip. În zadar o întreba bătrâna foarte stăruitor să-i spună pricinile noii mâhniri care o cuprinsese:

– Vai! acum sunt cu adevărat pierdută, îi răspunse ea cu un adânc suspin, acum nu mai am nici o speranţă de salvare. Ştreangul, sabia sau desigur vreo prăpastie e fără îndoială tot ce mai am de aşteptat!

Atunci bătrâna se supără, şi cu o faţă de data asta mai iritată, o pofti să-i spună ce i-a venit şi de ce, după scurtu-i somn, s-a pornit aşa deodată, din nou, pe plânsul care nu se mai sfârşea.

---

[18] În original *lymphatico ritu*: nimfele fiind înzestrate cu harul prezicerii, profeticul suflu de care erau animate putea fi transmis şi sub forma posesiei.

– Nu cumva, frumoaso, ai avea de gând să lipseşti pe tinerii mei stăpâni de însemnatul câştig al răscumpărării tale? Dacă vei continua tot aşa, voi pune imediat să te ardă de vie, fără să mai ţin seamă de lacrimile astea pe care tâlharii de obicei pun foarte puţin preţ!

Îngrozită de aceste cuvinte, tânăra fată, sărutând cu foc mâna bătrânei, îi zise:

– Iartă-mă, mamă, ai, rogu-te, milă de mine şi ajută-mă cât de puţin în cruda nenorocire care m-a lovit; căci aşa bătrână şi înţeleaptă cum eşti, cu părul ăsta alb şi venerabil, nu pot să cred că mila şi omenia au secat cu totul în inima ta. Dar, lasă-mă, te rog, să-ţi descriu cumplita poveste a nefericirii mele!

Eram logodită cu un frumos tânăr, fruntaş printre ai săi, pe care întreaga populaţie îl adoptase în unanimitate ca fiu al cetăţii. De altfel, era vărul meu primar, şi nu era decât cu trei ani mai mare decât mine. Din fragedа noastră copilărie crescusem împreună, eram nedespărţiţi şi locuiam în aceeaşi căsuţă sub al cărei acoperiş se aflau odaia şi patul nostru. Uniţi prin legătura unei iubiri curate, de mult ne dasem unul altuia cuvântul printr-o promisiune de căsătorie. Părinţii noştri îşi dăduseră consimţământul şi în actele legale era numit soţul meu[19]. Înconjurat de o mare mulţime de rude de sânge şi prin alianţă, adunate pentru celebrarea căsătoriei noastre, el făcea în faţa tuturor un sacrificiu în templu, oferind victime zeilor. Toată casa, îmbrăcată în crengi de laur şi puternic luminată de facle nupţiale, răsuna de cântece de nuntă. Atunci, nefericita mea mamă, ţinându-mă la sânul ei, îşi făcea o plăcere, să-mi aranjeze frumos rochia şi podoabele mele de nuntă. În timp ce, prin săruturi dulci ca mierea, mă făcea să nădăjduiesc copii, şi în dorinţele ei hrănite cu iluzii îşi şi vedea neamul sporit, o ceată de tâlhari înarmaţi se reped în casă şi dezlănţuind, ca la război, un puternic atac, fac să scânteieze în ochii noştri săbiile lor ameninţătoare; ei însă nu se apucă să ucidă sau să jefuiască, ci în rânduri strânse, în formaţie triunghiulară, năvălesc numaidecât în camera unde eram noi, fără ca vreunul dintre prietenii noştri să lupte pentru a ne apăra, sau chiar să le opună cea mai mică rezistenţă. Moartă de frică, tremurând toată de spaimă, ei m-au răpit fără milă de la sânul mamei mele. Astfel a fost tulburată şi întreruptă nunta mea, ca şi aceea a lui Attis sau a lui Protesilaus[20].

---

[19] Este vorba de *tabulae nuptiales* sau *dotales*, un contract care valida căsătoria, ţinând loc de act oficial.

[20] Iubit de Cibele, mama zeilor, tânărul Attis încalcă promisiunea de a rămâne fidel zeiţei şi se căsătoreşte cu fiica regelui Midas din Pesinunt. Cuprinsă de gelozie, Cibele îl face pe Attis să se automutileze şi toţi nuntaşii sunt loviţi de nebunie. La rândul său, Protesilaus este silit să-şi părăsească tânăra soţie la numai o zi după nuntă, spre a lua parte la războiul troian şi este primul dintre grecii care moare de mâna lui Hector.

Dar iată că acum visul înfiorător pe care l-am avut îmi reînnoieşte toată durerea şi pune vârf nefericirii mele. Se făcea că eram smulsă cu violenţă din casa părintească, din iatacul meu, din odaia mea, în sfârşit, chiar din patul meu şi că, târâtă prin pustietăţi neumblate, chemam în ajutor numele nenorocitului meu soţ; că el, văzându-se lipsit de îmbrăţişările mele, încă stropit de parfumuri şi încununat cu flori, mă urmărea pas cu pas, în timp ce eu fugeam fără voia mea. El ţipa furios şi, plângându-se că i se răpea frumoasa lui soţie, chema poporul să-i vină în ajutor. Atunci, unul dintre tâlhari, foarte supărat din cauza acelei neobosite urmăriri, puse mâna pe un pietroi care se afla la picioarele lui şi, izbind cu putere pe nenorocitul tânăr, omorî pe soţul meu. Spăimântată de grozăvia unei astfel de vedenii, m-am deşteptat, tremurând de frică, din somnul meu prevestitor de moarte!

Atunci bătrâna suspinând la aceste lacrimi ale fetei, îi vorbi astfel:

– Ai curaj, draga mea stăpână, şi nu te speria de înşelătoarele arătări ale unui vis, fiindcă, în afară de faptul că apariţiile din timpul somnului de peste zi sunt privite ca mincinoase, apoi chiar şi vedeniile visurilor de noapte prevestesc de cele mai multe ori întâmplări cu totul contrarii. Astfel, a plânge, a fi bătut şi uneori a fi omorât sunt o prevestire de câştig şi de izbândă fericită, pe când, dimpotrivă, a râde, a-ţi îndopa stomacul cu tot felul de lucruri dulci ca mierea, sau a gusta plăcerile iubirii sunt semne că vei fi încercat de vreun necaz, de vreo boală sau de alte neplăceri. Dar eu ştiu basme foarte frumoase şi istorioare bătrâneşti; am să-ţi spun una, care te va distra.

Şi ea începu:

– A fost odată, într-o ţară, un rege şi o regină care aveau trei fete, tustrele de o rară frumuseţe. Dar oricât de încântătoare erau cele două mai mari, puteai nădăjdui să găseşti lumeştile cuvinte de laudă cu care să le slăveşti cum se cuvine, pe când frumuseţea celei mai mici era atât de neobişnuită, atât de minunată, încât nu putea fi exprimată şi nici chiar îndestul de lăudată din cauza sărăciei de cuvinte a graiului omenesc. Locuitorii ţării, străinii, toţi în sfârşit alergau cu grămada, dornici să vadă această rară minune, de care se dusese vestea. Muţi de admiraţie în faţa neasemuitei sale frumuseţi, de care nu te puteai apropia, duceau mâna dreaptă la buze cu arătătorul pus pe degetul cel gros[21], ridicat în sus şi, aruncându-se la picioarele ei, o venerau cu un respect religios, ca pe însăşi zeiţa Venus. Prin oraşele învecinate şi ţările de primprejur se şi răspândise zvonul că zeiţa, născută din adâncul azuriu al mării şi crescută în roua valurilor spumoase, binevoia să arate pretutindeni semne de bunăvoinţă ale puterii sale; se mai spunea că venea des în adunările muritorilor sau că, de astădată, printr-o nouă picurare creatoare a astrelor

[21] Gest de adoraţie menţionat frecvent de autorii antici.

cereşti, pământul şi nu marea a germinat o altă Venus, împodobită cu floarea-i virginală.

Această credinţă creştea din zi în zi mai mult; din insulele vecine, ea trecu uşor pe continent şi, răspândindu-se din provincie în provincie, făcu ocolul lumii. Soseau din toate părţile mulţi curioşi, care făcuseră lungi drumuri şi străbătuseră vaste întinderi de mări, ca să admire această glorioasă minune a veacului. Nimeni nu se mai ducea la Pafos, nimeni nu se mai ducea la Cnidos şi nimeni nu mai naviga nici chiar spre Cythera[22], ca să contemple şi să adore pe zeiţa Venus. Sacrificiile ei erau părăsite, templele ei cădeau în ruină, pernele[23] îi erau călcate în picioare, slujbele religioase îi erau lăsate-n părăsire; statuile ei rămâneau neîncununate şi altarele-i fără ofrande îi erau pângărite de o cenuşă rece. Rugăciunile se îndreptau spre tânăra fată şi de acum înainte atât de puternica zeiţă era adorată sub chipul unei muritoare; dimineaţa, când această fecioară ieşea din palat, i se închinau jertfe şi ospeţe ca Venerei, iar când trecea pe străzi, poporul îi oferea cununi, îi arunca flori, îi adresa umile rugăciuni.

Această trecere, lipsită de măsură, a unor astfel de onoruri divine asupra unei simple muritoare şi cinstirea ce i se aducea ca unei zeiţe, aprinseră în sufletul adevăratei Venus o puternică mânie. Nemaiputându-şi stăpâni indignarea, ea scutură din cap fierbând toată de ciudă şi zise în sinea ei: „Cum, eu, Venus, prima plăsmuitoare de viaţă a naturii, obârşia şi cauza tuturor elementelor, eu, care fac să rodească întregul univers, să împart cu o tânără fată, cu o muritoare, onorurile datorate înaltului meu rang, iar numele meu slăvit în cer să fie astfel pângărit şi murdărit pe pământ?! Fireşte, în sacrificiile obşteşti ce se aduc divinităţii mele, nu voi putea fi niciodată sigură dacă oamenii mă cinstesc pe mine sau pe alta. Şi cine va înfăţişa chipul meu pretutindeni în lume? O creatură menită morţii. Oare în zadar faimosul păstor[24], a cărui sentinţă dreaptă şi întemeiată a fost aprobată de marele Iupiter, m-a preferat pe mine, pentru neobişnuita mea frumuseţe, unor zeiţe atât de puternice? Dar nu, oricine ar fi aceea care-şi însuşeşte pe nedrept onorurile mele, ea nu se va bucura prea mult de triumful său. O voi face eu în curând să se căiască de această frumuseţe ce nu-i este îngăduită“.

Numaidecât ea chemă pe fiul său, acel copil înaripat, aşa de uşuratic, care prin urâtele lui purtări înfruntă morala publică, înarmat cu torţe şi săgeţi,

---

[22] La Pafos, oraş din insula Cipru, la Cnidos, pe ţărmul Asiei Mici şi în insula Cythera, la sud de Pelopones, avea Venus cele mai renumite sanctuare ale sale.

[23] Erau pernele şi mai ales micile paturi ridicate în mijlocul templelor, pe care se aşezau statuile zeilor sau zeiţelor.

[24] Este vorba de Paris care, mai înainte de a fi recunoscut de regele Priam ca fiul său, fusese păstor şi într-un concurs de frumuseţe dăduse câştig de cauză Afroditei, în detrimentul Herei şi Atenei.

introducându-se noaptea prin casele străine, băgând vrajbă în toate căsniciile, săvârşind nepedepsit cele mai mari neorânduieli şi nefăcând vreodată o faptă bună. Deşi e îndrăzneţ din fire şi neruşinat, îl mai întărâtă şi ea prin vorbele sale. Îl conduce în oraşul despre care e vorba, şi-i arată pe Psyche[25] (căci aşa se numea tânăra fecioară). După ce-i povesti până la capăt cum tânăra fată caută să rivalizeze cu ea în frumuseţe, îi spuse, plângând şi tremurând de indignare: „Fiul meu, în numele iubirii de mamă care te leagă de mine, pe dulcile răni ale săgeţii tale, pe acest îndrăgit tăciune al torţei pe care o porţi, răzbună, te rog, pe mama ta, dar răzbun-o pe deplin şi, ca un respectuos fiu, pedepseşte această trufaşă frumuseţe. Îndeplineşte-mi bucuria aceasta singură, această unică rugăciune pe care ţi-o adresez. Fă ca această tânără fată să se aprindă de cea mai înfocată iubire pentru cel din urmă dintre oameni, pentru un nenorocit osândit de Soartă care să n-aibă o stare în lume, nici avere şi nici chiar viaţa asigurată, într-un cuvânt pentru o fiinţă atât de josnică, încât pe întreg pământul să nu-şi găsească pereche în mizerie!“

Astfel grăi Venus şi apăsându-şi uşor buzele întredeschise pe acelea ale fiului său, îi dădu multe şi mângâietoare săruturi. Apoi, îndreptându-se înspre apropiatul ţărm al mării, pe care talazurile îl scaldă cu mişcările lor de înaintare şi retragere, şi călcând uşor cu picioarele-i de trandafir pe crestele valurilor în veşnică mişcare, se aşeză în carul său şi porni pe mlădioasa suprafaţă a adâncului Ocean. Numai la un început de dorinţă a ei, ca şi când ar fi dat poruncă mai demult, divinităţile mării se grăbesc să-i dea ascultare. Iată pe fetele lui Nereu, care cântă în cor, şi pe Portunus[26] cu barba lui albăstruie şi zbârlită, şi pe Salacia[27], încărcată de peşti în toate cutele rochiei sale, şi pe micul vizitiu Palaemon[28] călare pe un delfin; în sfârşit, iată cetele Tritonilor, care sar din toate părţile pe mări. Unul cântă plăcut dintr-o scoică sonoră, altul cu o învelitoare de mătase o apără de arşiţa supărătoare a soarelui, un altul ţine o oglindă sub ochii zeiţei; iar alţii, înotând pe sub apă, ţin la suprafaţă carul ei tras de doi cai. Acesta e alaiul care însoţeşte pe Venus în drumul ei către Oceanus.

În acest timp Psyche, cu toată minunata ei frumuseţe, nu se alegea cu nici un folos de pe urma acestui dar. Toată lumea o privea cu admiraţie, toată lumea îi aducea laude, dar nimeni, nici rege, nici prinţ, nici măcar un om de rând nu venea cu dorinţa de a o cere în căsătorie. Toţi admirau, e adevărat,

[25] În greceşte: suflet.

[26] Zeul porturilor maritime. El apără intrarea vaselor în porturi.

[27] Străveche divinitate romană, personificând apele mării, identificată cu Tethys.

[28] Palaemon era fiul lui Atamas, rege al Tebei şi al lui Ino şi se numea Melicerte. Ino, mama sa, fugind de furia lui Atamas, se aruncă cu fiul său în mare, unde fu schimbată de Neptun în zeiţă marină, numită de greci Leucothea şi de latini *Mater matuta*, iar micul Melicerte fu schimbat în acest zeu numit Palaemon de greci şi Portunus de romani.

această frumuseţe divină, dar o admirau ca pe o statuie măiestrit lucrată. Cele două surori mai mari ale ei, a căror obişnuită frumuseţe nu fusese ridicată în slavă de nici un popor, de mult se măritaseră cu regi care le ceruseră mâna şi făcuseră căsătorii strălucite; în schimb Psyche, lipsită de soţ, rămânea în casa părintească, să-şi plângă singurătatea şi părăsirea. Cu trupul slăbit de suferinţă şi cu inima rănită, ea ajunse acum să-şi blesteme propria-i frumuseţe, care plăcea atât de mult tuturor popoarelor. Astfel că tatăl atât de nefericitei fete era în culmea disperării. Crezându-se urgisit de zei şi temându-se de mânia lor, se duse să consulte un foarte vechi oracol al lui Apolo din Milet[29] şi, cu rugăciuni şi jertfe aduse pentru fecioara care nu reuşea să placă nimănui, ceru puternicului zeu s-o ajute să-şi găsească un bărbat şi să se mărite. Dar Apolo, deşi grec şi ionian prin fondatorul care-i ridicase altare în Milet, îi dădu în latineşte următorul răspuns:

„Lasă copila, gătită în haine de nuntă funebră,
Sus pe-o stâncă-n vârful unui munte înalt:
Ginere coborâtor dintr-un neam muritor n-o aşteaptă,
Ci un balaur cumplit, foarte sălbatic şi crud,
Care cu aripi zburând prin văzduh orişice prăbuşeşte
Şi nimiceşte în cale-i totul cu flăcări şi fier;
Iupiter însuşi se teme de el, înspăimântă şi zeii,
Se-nfioară şi Stixul cu-ntunecatele-i valuri".

Regele fericit altădată, după ce primi acest răspuns al divinului oracol, se întoarse acasă cu totul părăsit de curaj şi adânc întristat, şi aduse la cunoştinţa soţiei funesta voinţă a destinului. Erau în culmea disperării, plângeau şi se jeleau de mai multe zile, dar groaznica împlinire a crudului destin se apropia. Atunci, pentru mult nenorocita fecioară, fu pregătită toată pompa acestei căsătorii funebre. Făclia de nuntă fu înlocuită cu torţe negricioase care scot o flacără şi o cenuşă neagră ca funinginea. Sunetul flautului nupţial se schimbă în jalnicul ton lidian[30], veselul cântec de nuntă se prefăcu în sfâşietoare ţipete de înmormântare şi tânăra mireasă îşi şterse lacrimile chiar cu voalul ei de nuntă[31]. Tot oraşul lua parte la cruda nenorocire ce lovise această familie şi din cauza durerii tuturor se proclamă, cu drept cuvânt, un doliu obştesc[32].

Dar nevoia de a se supune poruncilor cereşti chemă grabnic pe sărăcuţa Psyche la chinul ce-i era destinat. Astfel, după ce se săvârşiră în cea mai

---

[29] Profeticul sanctuar se afla la Didyma, localitate din vecinătatea Miletului.
[30] Melancolicul mod muzical lidian era adecvat înmormântărilor.
[31] Aşa-numitul *flammeum* roşu-portocaliu era simbolul căsătoriei.
[32] Proclamarea doliului obştesc ducea la întreruperea activităţilor sociale şi chiar comerciale.

adâncă mâhnire ceremoniile acestei funeste căsătorii, alaiul funebru al unei fiinţe vii se puse în mişcare, urmat de tot poporul. Psyche, care-ţi storcea lacrimi, însoţea nu alaiul ei de nuntă, ci întreg cortegiul îngropăciunii sale. Şi, în vreme ce tatăl şi mama sa, plini de tristeţe şi zguduiţi de o nenorocire atât de mare, nu se puteau hotărî să îndeplinească această nelegiuită crimă, fiica lor însăşi îi încurajă cu următoarele cuvinte: „De ce vă chinuiţi cu atâta plâns nefericita voastră bătrâneţe? De ce, prin aceste jelanii fără sfârşit, vă scurtaţi viaţa, care-mi este mai scumpă decât viaţa mea? De ce vă necinstiţi pentru mine obrajii vrednici de respect cu aceste lacrimi nefolositoare? Secându-vă prin plâns ochii voştri, oare nu-i secaţi pe ai mei? De ce vă smulgeţi părul vostru albit? De ce nu conteneşti, tată, de a-ţi lovi pieptul cu pumnii, şi tu, mamă, respectabilul tău sân? Iată ce strălucit folos aveţi de pe urma rarei şi multslăvitei mele frumuseţi! Gelozia unei crude zeiţe vă dă lovitura de moarte, voi însă o simţiţi prea târziu. Când neamurile şi popoarele mă cinsteau cu onoruri divine, când toţi într-un singur glas mă numeau o a doua Venus, atunci, da, atunci ar fi trebuit să vă mâhniţi, să mă fi plâns şi chiar să mă fi bocit ca pe o moartă. Acum înţeleg, acum văd eu că numai numele de Venus m-a pierdut. Duceţi-mă deci şi aşezaţi-mă pe stânca pe care soarta mi-a hărăzit-o. Eu mă grăbesc să fac această fericită căsătorie, eu mă grăbesc să văd pe nobilul meu soţ. De ce să mai zăbovesc? De ce aş mai căuta să fug de acela care s-a născut pentru pieirea întregului univers?".

Astfel vorbi fecioara, apoi ea tăcu şi cu un pas hotărât, se amestecă în marea mulţime ce venea în urma ei. Ajungând la stânca destinată, pe vârful muntelui greu de urcat, ei aşază pe tânăra fată, apoi toţi o părăsesc şi, aruncând acolo, stinse de lacrimile lor, torţele nupţiale cu care luminaseră alaiul, se pregătesc, cu capetele plecate, să se întoarcă acasă. Nenorociţii părinţi, zdrobiţi de o pierdere atât de îngrozitoare, se închiseră în fundul palatului şi se condamnară la o noapte veşnică.

Psyche, în acest timp, tremurând de spaimă în vârful stâncii, plânge amarnic, când, deodată, plăcuta adiere a Zefirului[33], agitând uşor văzduhul, face să-i fâlfâie rochia din amândouă părţile şi, umflându-i cutele pe nesimţite, ridică încetişor în aer, cu o suflare liniştită, pe tânăra fată şi o transportă lin, de-a lungul înaltului perete al stâncii, într-o vale adâncă unde o depune binişor în mijlocul unei pajişti înflorite.

[33] Zefirul făcea parte din ceata Venerei şi a lui Amor. E reprezentat sub figura înaripată a unui tânăr fermecător, cu capul încoronat de flori.

CARTEA A CINCEA

Culcată pe iarba deasă şi fragedă a pajiştii, ca pe un pat moale de verdeaţă umedă de rouă, Psyche se linişteşte puţin după o tulburare atât de puternică şi în curând e cuprinsă de un dulce somn. Odihna dându-i noi puteri, se deşteaptă cu sufletul înseninat. Ea vede o pădure plantată cu copaci înalţi şi stufoşi şi în mijlocul ei un izvor cristalin. Nu departe de cursul acestei ape se înălţa un palat regesc, construit nu de mâini omeneşti, ci cu o artă într-adevăr divină. De cum treci pragul acestui palat, simţi că te afli în locuinţa splendidă şi încântătoare a vreunei zeităţi. Tavanele îmbrăcate în tăblii artistic sculptate în fildeş şi în lemn de tuia sunt susţinute de coloane de aur. Toţi pereţii sunt în întregime acoperiţi cu migăloase înflorituri de argint, reprezentând animale sălbatice şi domestice care păreau că îţi ieşeau în întâmpinare când intrai înăuntru. Numai un muritor de un talent cu totul extraordinar, ba chiar un semizeu sau mai curând un zeu, a putut să dea atâta aparenţă de viaţă acestor animale, pe o atât de mare suprafaţă de argint, cu fineţea unei arte atât de desăvârşite. Pardoseala însăşi formează un mozaic de pietre preţioase de toate culorile, tăiate în mii de mici bucăţi şi potrivite în aşa fel una lângă alta, încât înfăţişau cele mai variate picturi. Preafericiţi, de zeci de ori fericiţi cei care calcă pe diamante şi mărgăritare! Şi celelalte părţi ale acestui vast şi măreţ edificiu de asemenea sunt de o bogăţie ce nu se poate preţui şi pereţii, în întregime construiţi din blocuri de aur masiv, strălucesc cu strălucirea care le e proprie, încât acest palat s-ar lumina singur, chiar dacă soarele i-ar refuza lumina sa: aşa de orbitor sclipesc odăile de dormit, galeriile şi chiar uşile cu două canaturi. Şi celelalte bogăţii sunt de asemenea la înălţimea acestei măreţe locuinţe, astfel încât, cu drept cuvânt, îţi venea să crezi că marele Iupiter şi-a construit acolo acest palat divin, pentru a locui mai multă vreme printre muritori.

Atrasă de farmecul acestei privelişti, Psyche se apropie mai mult şi, din ce în ce mai încrezătoare, îndrăzneşte să treacă pragul locuinţei. Apoi, cucerită de atâtea frumuseţi care-i desfătau privirile, ea le cercetează pe toate una după alta. De cealaltă parte a palatului ea zăreşte nişte cămări domneşti lucrate cu o măiestrie divină, în care erau îngrămădite comori nepreţuite.

Ceea ce nu se găsea acolo nu exista nicăieri pe pământ. Dar, în afară de uimirea produsă de asemenea minunate bogății, îndeosebi de ciudat pentru ea era faptul că acest tezaur al întregului univers nu avea nici lanțuri, nici încuietori și nici paznici care să-l apere și să-l păzească.

Pe când privea totul cu o nemărginită plăcere, un glas ieșit dintr-un corp nevăzut îi ajunge la urechi: „De ce te miri, stăpâna mea, de atâta bogăție? Tot ce vezi aici este al tău. Intră deci într-unul din aceste dormitoare, culcă-te și te odihnește pe unul din aceste paturi și poruncește o baie când îți va plăcea. Noi, ale căror glasuri le auzi, suntem în slujba ta, vom îndeplini cu toată luarea-aminte poruncile tale și după ce vom fi avut grijă de persoana ta, un regal ospăț, anume pentru tine pregătit, nu se va lăsa așteptat."

Psyche își dă seama că o divinitate se îngrijește de fericirea ei și, ascultând de îndemnurile glasurilor lipsite de trup, se culcă și doarme, iar după aceea face o baie care-i risipește toată oboseala. Îndată, lângă dânsa vede un pat semirotund și, crezând că e o cină, pregătită pentru ea, ca să-și recapete puterile, se așază cu plăcere. Într-o clipă i se aduc vinuri dulci ca nectarul, tăvi pline cu mâncări îmbelșugate și de tot felul, fără să apară nici o ființă omenească, ci ca împinse numai de o suflare. În adevăr, Psyche nu vedea pe nimeni, nu auzea decât vorbe care veneau din aer și ca slujitoare avea numai glasuri. După o masă delicioasă, intră un cântăreț care cântă din gură fără să fie văzut, un altul cântă din chitară și nu se vedea nici instrumentul, nici omul. Apoi se auzi un concert executat de o mare mulțime de glasuri armonioase și, cu toate că nu apărea nici o făptură omenească, totuși părea sigur că era un cor.

După toate aceste desfătări, Psyche, văzând că s-a făcut seară, se duce să se culce. Trecuse o bună parte din noapte, când un zgomot abia simțit ajunse la urechile ei. Temându-se pentru virginitatea ei în mijlocul unei atât de mari singurătăți, e cuprinsă de frică, de groază și, mai mult decât orice primejdie, se teme de un rău pe care nu-l cunoștea. Era soțul necunoscut: el se urcase în patul ei, făcuse din Psyche soția sa și înainte de răsăritul soarelui o părăsise în grabă. Numaidecât glasurile, care așteptau la ușa camerei, dau toate îngrijirile tinerei căsătorite, a cărei virginitate se pierduse. Lucrurile se petrecură astfel multă vreme și, după cum e lăsat de la natură, această noutate repetându-se în mod obișnuit, i-a produs plăcere, iar vorbele glasurilor misterioase o consolau în singurătatea ei.

În acest timp, tatăl și mama sa îmbătrâneau în durere și în mâhnire. Zvonul dureroasei întâmplări a Psychei răspândindu-se până departe, cele două surori mai mari aflaseră totul și numaidecât, întristate și suspinând, își părăsiseră casele și plecaseră în grabă la părinții lor, spre a-i vedea și a le aduce cuvinte de mângâiere.

Chiar în acea noapte, soţul vorbi astfel Psychei sale (căci, deşi ea nu-l vedea, totuşi îl atingea şi-l auzea): „Prea dulcea mea Psyche şi scumpa mea soţie, cruda Soartă te ameninţă cu o primejdie de moarte şi părerea mea este că trebuie să te fereşti de ea cu cea mai mare băgare de seamă. Surorile tulburate de zvonul morţii tale, îţi caută urma şi vor sosi în curând la această stâncă. Dacă din întâmplare bocetele lor vor ajunge până la tine, nu le răspunde şi nici măcar o privire să nu-ţi arunci în acea parte, căci altfel îmi vei pricinui mie cea mai adâncă durere şi ţie cea mai mare nenorocire!“

Psyche se învoieşte şi promite că va face cum doreşte soţul ei. Dar, când el dispăru o dată cu noaptea, sărăcuţa îşi petrece toată ziua în lacrimi şi bocete repetând întruna că mai ales acum e cu totul pierdută, dacă, închisă în această temniţă plină de bogăţii, ea e lipsită de orice atingere cu lumea, de orice convorbire cu fiinţe omeneşti, dacă nu mai poate să mângâie nici chiar pe surorile ei îndurerate de soarta sa, şi nici măcar să le vadă o clipă. Ea refuză baia, mâncarea, în sfârşit tot ce putea să-i redea puterile şi, vărsând şiroaie de lacrimi, se duce să se culce.

Nu trecu mult şi soţul, mai devreme decât de obicei, se culcă lângă ea şi, îmbrăţişând-o aşa scăldată în lacrimi cum era, o dojeneşte în chipul următor: „Ei bine, scumpa mea Psyche, aşa îţi ţii făgăduiala? Ce mai pot aştepta eu de aici înainte, ce mai pot spera de la tine dacă toată ziua şi noaptea, şi chiar în braţele soţului tău, nu încetezi o clipă de a suferi atât de cumplit? Bine, de acum înainte fă cum vrei şi ascultă de capriciul tău, care-ţi va aduce o mare nenorocire, dar cel puţin să-ţi aduci aminte de asprele mele mustrări când vei începe să te căieşti; şi când va fi vai, prea târziu!“

Atunci Psyche, după multe rugăciuni şi ameninţând cu îndârjire că se va omorî, smulge soţului ei învoirea atât de dorită de a-şi vedea surorile, de a le potoli durerea, de a vorbi cu ele. Astfel soţul cedează stăruinţelor tinerei sale soţii şi-i acordă învoirea cerută, iar pe deasupra îi îngăduie să le dea oricât aur, oricâte bijuterii ar voi ea. Dar în acelaşi timp, îi aminteşte în mai multe rânduri, şi adeseori o înspăimântă cu cele mai grozave suferinţe, ca nu cumva, îndemnată de sfatul primejdios al surorilor ei, să caute să vadă chipul soţului său, căci această nelegiuită curiozitate, adăugă el, ar arunca-o din culmea unei fericiri atât de mari într-o nemărginită nenorocire, şi ar lipsi-o pe veci de îmbrăţişările sale.

Ea mulţumeşte soţului său şi, acum mai veselă, îi spune: „Oh, dar mai bine să mor de o sută de ori, decât să fiu lipsită de această viaţă atât de dulce cu tine! Căci eu te iubesc nebuneşte şi, oricine ai fi tu, îmi eşti cu mult mai drag decât viaţa mea şi nici chiar Cupidon nu se poate asemui cu tine! Dar, te rog, mai acordă-mi la stăruinţele mele o favoare şi porunceşte Zefirului, slujitorul tău, să transporte pe surorile mele şi să mi le aducă aici în acelaşi chip cum m-a adus pe mine“. Şi acoperindu-l cu dulci sărutări, spunându-i

cele mai ademenitoare cuvinte, strângându-l puternic în braţe, ea adăugă la dezmierdările sale cuvinte ca: „Dulce iubit, soţ drag, suflet scump al Psychei tale!“ Şi el cedează fără voia lui, biruit de străşnicia şi puterea acestor cuvinte de iubire încet murmurate şi-i promite că va face tot ce doreşte. Apoi, la apropierea zilei, dispare iarăşi din braţele soţiei sale.

În acest timp, cele două surori, aflând care era stânca şi locul unde Psyche fusese părăsită, veniră acolo în grabă şi începură să verse şiroaie de lacrimi, să se bată cu pumnii în piept şi să se jelească aşa de zgomotos, încât stâncile şi munţii răsunau de ecourile des repetate ale vaietelor lor. Şi cum nu mai încetau de a chema pe nume pe nenorocita lor soră, la zgomotul pătrunzător al acestor glasuri plângătoare care ajungeau până în vale, Psyche, scoasă din minţi şi tremurând, se repede în sfârşit din palat. „De ce, le zise ea, vă faceţi în zadar atâta rău cu aceste amarnice tânguiri? Iat-o în faţa voastră pe aceea pe care o plângeţi. Încetaţi odată jalnicele voastre bocete, ştergeţi-vă ochii înecaţi de-atâta timp în lacrimi, fiindcă de-acum înainte puteţi îmbrăţişa pe sora voastră a cărei moarte o jeleaţi.“

Atunci, chemând Zefirul, îi aduce la cunoştinţă poruncile soţului său. Fără întârziere, dând ascultare ordinului ei, el le ridică îndată cu o suflare abia simţită şi le duce la sora lor fără nici o greutate. Surorile se îmbrăţişează, cu nenumărate sărutări, în culmea fericirii, şi lacrimile care încetaseră, începură din nou să curgă, dar de astădată de bucurie. „Dar hai, le zise Psyche, intraţi vesele în casa mea, în căminul meu şi, alungând mâhnirea din sufletele voastre, bucuraţi-vă împreună cu draga voastră Psyche!“

Vorbindu-le astfel, ea le arată neînchipuitele bogăţii ale acestui palat cu totul de aur, le invită să asculte acea mare mulţime de glasuri care o servesc şi, după ce le pofteşte într-o baie luxoasă, le oferă, spre a mai prinde puteri, o masă îmbelşugată şi aleasă, mai presus de orice închipuire omenească; într-un cuvânt, le primeşte aşa de bine, încât, sătule de această nesfârşită abundenţă de bogăţii cu totul cereşti, amândouă încep să simtă invidia născându-se în fundul inimii lor.

În sfârşit, una dintre ele n-o slăbeşte nici o clipă cu cele mai amănunţite şi mai indiscrete întrebări, voind să afle cine e stăpânul unor bogăţii atât de minunate? Cine e bărbatul ei? Cum se numeşte şi cum arată la faţă? Psyche însă nu calcă făgăduiala făcută soţului şi nu lăsă să-i scape taina din inimă, dar, dată fiind împrejurarea, născoceşte un neadevăr, că soţul său este un frumos tânăr, la vârsta când pe obraji apar umbrele primelor fire de barbă, şi că mai tot timpul e ocupat cu vânătoarea prin câmpii şi munţi. Apoi, temându-se ca nu cumva, în cursul conversaţiei care se prelungea, să uite de hotărârea tacită ce o luase, cheamă numaidecât Zefirul, şi după ce le încarcă cu giuvaeruri de aur şi coliere împodobite cu pietre scumpe, îi porunceşte să le ducă înapoi, ceea ce el făcu îndată.

Preabunele ei surori, întorcându-se acasă, ardeau de veninul invidiei, care creştea tot mai mult, pe nesimţite, şi vorbeau între ele cu mare însufleţire. „Soartă oarbă, crudă şi nedreaptă, zise în sfârşit una din ele, oare aşa a fost voinţa ta ca noi, născute din acelaşi tată şi din aceeaşi mamă, să avem un destin diferit? Noi, care suntem cele mai mari, măritate cu nişte străini ca să le fim servitoare, să ne petrecem viaţa departe de casa în care ne-am născut, de ţara noastră, de părinţii noştri, ca într-un exil, şi Psyche, cea mai mică dintre noi, ultimul rod al unei fecundităţi pe care naşterea sa a secat-o, să fie stăpână pe atâtea bogăţii şi să aibă ca soţ un zeu, ea care nici măcar nu ştie să se folosească cum trebuie de o atât de mare mulţime de avuţii? Ai văzut tu, sora mea, ce lucruri scumpe se găsesc în acest palat, ce giuvaeruri, ce rochii minunate, ce diamante şi briliante sclipitoare, fără să mai vorbesc că pretutindeni calci numai pe aur! Iar dacă are şi un bărbat aşa de frumos, după cum se laudă, atunci în toată lumea nu e fiinţă mai fericită decât ea. Obişnuindu-se unul cu altul tot mai mult şi iubirea lor întărindu-se, zeul, soţul său, poate o va face şi pe ea zeiţă. Da, da, cu siguranţă, fiindcă astfel de ifose îşi lua şi astfel de mers avea. De pe acum ea îşi întoarce privirile spre cer şi muritoarea se întrevede zeiţă, are în preajmă glasuri pentru a o servi şi porunceşte chiar vânturilor. Dar eu, cât sunt de nenorocită! Mai întâi am avut parte de un bărbat mai bătrân decât tatăl meu, apoi e mai pleşuv decât un dovleac, mai mic decât un copil şi, pe lângă toate acestea, acasă ţine totul încuiat cu lacăte şi chei!“

„Eu, răspunde cealaltă, duc în spinare un bărbat prăpădit, înţepenit de gută, şi care, pentru acest motiv, dă foarte rar cinstirea cuvenită farmecului meu. Aproape tot timpul îi fricţionez degetele strâmbe şi tari ca piatra şi-mi stric mânuţele astea atât de delicate cu oblojeli urât mirositoare, cu cârpe murdare şi cataplasme dezgustătoare şi nu mai am pe lângă el înfăţişarea atrăgătoare a unei soţii, ci greaua slujbă a unei îngrijitoare de bolnavi[1]. Asta e treaba ta, dragă soră, să vezi până unde ai să mergi cu răbdarea, sau mai degrabă – căci îţi spun sincer ce gândesc – cu slugăritul tău. Dar eu nu mai pot suferi o atât de mare fericire căzută pe mâini atât de nevrednice. Într-adevăr, adu-ţi aminte cu câtă trufie şi cu câtă obrăznicie s-a purtat cu noi şi cum, prin însăşi graba de a-şi arăta nemărginita-i bogăţie, şi-a dat pe faţă toată îngâmfarea ce i-a năpădit inima.

Şi din toate aceste bogăţii, nouă ce ne-a dat? Ne-a aruncat câteva nimicuri fără nici o valoare, şi asta cu părere de rău; apoi, în curând, plictisită de prezenţa noastră, a poruncit să fim alungate cu o suflare, cu un şuierat. Să nu mai fiu eu femeie, să mor dacă n-am s-o răstorn din culmea unei bogăţii atât de mari şi, dacă ruşinea ce ne-a făcut te-a atins şi pe tine, după cum gândesc,

---

[1] Practicarea medicinii, nu numai în domeniul naşterilor, n-a fost străină femeilor din antichitate.

să căutăm amândouă un mijloc hotărât de a ne răzbuna! Mai întâi, să nu arătăm nimănui şi nici chiar părinţilor noştri darurile pe care le-am primit şi, mai mult, să spunem că n-am aflat nimic de existenţa ei. Destul că am văzut, necum să mai răspândim, în familia noastră şi în toată lumea, vestea fericirii ei atât de nemărginite. Căci nu sunt fericiţi aceia a căror bogăţie n-o cunoaşte nimeni. Da, da, va afla ea că noi suntem surorile ei mai mari, nu slugile ei. Deocamdată să ne întoarcem la bărbaţii noştri, să revenim la sărmanele noastre gospodării şi când, după o matură chibzuire, vom fi pus totul la cale, să ne întoarcem mai neclintite în hotărârea noastră de a pedepsi pe o înfumurată."

Acest îngrozitor plan e găsit bun de cele două perfide surori. Ele ascund toate darurile scumpe ce le primiseră şi, smulgându-şi părul, zgâriindu-şi obrajii, după cum de altfel meritau, încep din nou să verse lacrimi, de astădată prefăcute. Apoi, după ce reaprind astfel toată durerea părinţilor lăsându-i pradă deznădejdii, turbate de mânie, ele se îndreaptă spre casele lor pentru a pune la cale împotriva unei surori nevinovate un complot viclean şi criminal, ba mai mult, un adevărat fratricid.

În acest timp, necunoscutul soţ din nou îi aminteşte Psychei, în convorbirile lor nocturne, sfaturile ce-i dăduse mai înainte. „Nu vezi tu marea primejdie care te pândeşte? Destinul te ameninţă deocamdată de departe: dacă nu vei lua din vreme măsuri hotărâte de apărare, în curând te va învălui de aproape. Perfidele scorpii se silesc din toate puterile să-ţi întindă curse criminale şi cea mai primejdioasă dintre toate este aceea de a te îndupleca să-mi cunoşti faţa, pe care, aşa cum ades te-am prevenit, dacă ai s-o vezi o dată, n-o vei mai vedea după aceea. Astfel deci, în cazul când aceste groaznice zgripţuroaice vor veni aici, înarmate cu vinovatele lor gânduri – şi vor veni, o ştiu bine – să nu vorbeşti deloc cu ele şi dacă, din cauza înnăscutei tale inocenţe şi a gingăşiei tale sufleteşti, nu vei avea puterea să rezişti, cel puţin nu asculta nimic, nu răspunde nimic cu privire la bărbatul tău. Căci în curând familia noastră se va mări şi sânul tău până mai ieri ca al unui copil, poartă pentru noi un alt copil, menit să fie sau un zeu, dacă vei învălui secretul nostru în tăcere, sau dimpotrivă un muritor, dacă îl vei da în vileag."

La această veste inima Psychei se simte plină de bucurie şi fericită la gândul mângâietor că va da naştere unui vlăstar divin, tresaltă de mândrie, în aşteptarea acestui copil făgăduit, şi se bucură de gloriosul şi preacinstitul nume de mamă. Ea numără cu mare îngrijorare zilele ce vin, lunile ce trec şi se miră de începuturile unei sarcini de care nu avea nici o cunoştinţă şi de enorma creştere, după o uşoară împunsătură, a pântecului ei purtător de rod. Dar tocmai atunci cele două ciumăfăi, cele două îngrozitoare Furii răspândind numai venin de viperă vâsleau spre ea, însufleţite de o grabă nelegiuită.

Atunci nocturnul soţ din nou atrage luarea-aminte a Psychei. „Iată, îi spune el, a sosit ultima zi: primejdia e foarte mare. Cruzimea sexului şi

vrăjmăşia sângelui au şi ridicat armele, au şi rânduit tabăra, au fixat linia de bătaie, au sunat din trâmbiţă semnalul de a te lovi. Acum criminalele tale surori au tras sabia şi se pregătesc s-o înfigă în gâtul tău. Vai, câte nenorociri ne ameninţă, prea dulcea mea Psyche! Fie-ţi milă de tine, fie-ţi milă de noi, şi, prin păstrarea cu sfinţenie a tainei noastre, scapă casa noastră, pe soţul tău, pe tine însăţi şi pe copilaşul nostru de nenorocirea unui dezastru care se apropie. Pe aceste femei asasine, care te urăsc de moarte şi calcă în picioare legăturile de sânge dintre voi, tu nu le mai poţi numi surori. Fereşte-te de a le vedea sau de a le asculta, când ca Sirenele[2], aplecate din vârful acestei stânci, vor face să răsune munţii de glasurile lor aducătoare de moarte."

Psyche îi răspunse cu o voce întretăiată de lacrimi şi suspine: „De mult timp cred că ţi-am dat dovadă că ştiu să tac şi să-mi ţin cuvântul. Cu toate acestea, chiar şi acum îţi voi mai da o probă de tăria voinţei mele. Porunceşte numai din nou Zefirului să-mi dea ascultare, şi deoarece nu mi-e îngăduit să contemplu divina ta figură, cel puţin dă-mi putinţa de a-mi vedea surorile. Te rog, pe părul tău frumos înmiresmat, ale cărui bucle flutură în toate părţile, pe obrajii tăi atât de proaspeţi şi de delicaţi care seamănă cu ai mei, pe pieptul tău care arde de nu ştiu ce căldură! Cu aceeaşi patimă cu care doresc să cunosc chipul tău cel puţin în acest micuţ pe care-l port încă în mine, te rog să te laşi înduplecat de fierbinţile şi îndreptăţitele mele rugăciuni. Îngăduie-mi plăcerea de a-mi îmbrăţişa surorile şi înveseleşte inima Psychei, care nu trăieşte decât pentru tine şi care ţi-e dragă. De aici înainte nu mai cer să văd faţa ta, acum nu mă mai supără nici chiar întunericul nopţii, căci te am pe tine, lumina vieţii mele."

Vrăjit de aceste cuvinte şi dulci îmbrăţişări, soţul îi şterge lacrimile cu propriul său păr şi, făgăduind că-i va îndeplini dorinţa, dispare numaidecât, înainte de ivirea zorilor.

Cele două surori părtaşe la complot, fără să se mai ducă să vadă chiar pe părinţii lor, direct de la corabie o pornesc în cea mai mare grabă spre stânca ştiută şi, fără să mai aştepte ivirea vântului care trebuia să le transporte, se aruncă în gol cu o neobişnuită cutezanţă. Dar Zefirul, credincios ordinului stăpânului său, le primeşte, deşi cu părere de rău, în sânul unei dulci adieri şi le depune pe pământ. Fără să piardă nici o clipă, cu un pas grăbit, ele intră în casă, îşi îmbrăţişează prada, numindu-se în chip mincinos surorile ei, şi ascunzând sub o aparenţă veselă grămada de ură şi de răutate din inimile lor,

---

[2] În limba feniciană înseamnă cântăreţe. Erau fetele fluviului Achelous şi se numeau Parthenope, Ligia şi Leucosia, după unii jumătate peşti, iar după alţii jumătate femei şi jumătate păsări. Una cântă din gură, alta din flaut şi a treia din liră. E cunoscut episodul după care Ulise n-a putut scăpa de cântecul lor seducător decât astupând cu ceară urechile tovarăşilor săi şi poruncind să fie legat el însuşi de catargul corăbiei sale.

iată cu ce vorbe linguşitoare i se adresează: „Ei bine, Psyche, tu nu mai eşti fetiţa de odinioară şi în curând ai să fii mamă. Îţi închipui tu ce comoară porţi, pentru noi, în micul tău pântec? Ce bucurie pentru toată familia noastră! Ce fericite vom fi noi să hrănim acest minunat giuvaer! Dacă el va fi tot aşa de frumos ca tatăl şi ca mama sa, cum e neîndoios, atunci negreşit, va fi un adevărat Cupidon!"

Astfel, printr-o iubire prefăcută, încetul cu încetul, ele pun stăpânire pe sufletul surorii lor. Numaidecât ea le oferă scaune, ca să se odihnească de oboseala drumului, îngrijeşte să li se prepare băi calde din care ieşeau aburi, în sfârşit, le pofteşte într-o sufragerie superbă, unde li se servesc cele mai minunate şi mai alese gustări şi ruladă de carne. Porunceşte unei lire să cânte şi se aude cântec de liră; comandă un cântec din flaut şi numaidecât se aud sunete de flaut; în sfârşit doreşte un cântec în cor şi mii de glasuri se aud cântând, şi toate aceste suave melodii executate, fără ca nimeni să apară, încântau inimile celor care le ascultau. Dar nici chiar aceste armonii dulci ca mierea nu avură darul să înmoaie şi să potolească răutatea criminalelor femei. Neavând alt gând decât să-şi prindă sora în laţurile lor, ele îndreaptă conversaţia spre ţinta urmărită şi, fără să-şi mai dea osteneala de a se preface, o întreabă cum arată bărbatul ei, din ce neam se trage, din ce familie. Atunci Psyche, în naiva ei simplitate, uitând ce le spusese mai înainte, născoceşte o nouă poveste şi le spune că soţul ei este dintr-o provincie vecină, că are foarte mulţi bani şi face întinse afaceri de negoţ, că e de-o vârstă mijlocie şi puţin cărunt. Apoi, fără să se oprească mai mult asupra acestui subiect, ea le încarcă pentru a doua oară cu cele mai bogate daruri, şi le încredinţează din nou trăsurii aeriene.

Dar, pe când se întorceau acasă purtate prin aer de liniştita suflare a Zefirului, iată ce vorbe schimbară între ele: „Ce spui tu, dragă soră, de monstruoasa minciună a acestei neruşinate? Deunăzi bărbatul ei era un tânăr căruia de curând începuse să-i mijească barba, acum e un om între două vârste cu părul alb ca argintul. Dar cine o fi omul acela, care într-un răstimp aşa de scurt să fi îmbătrânit dintr-o dată? Sora mea, n-ai să poţi afla nimic mai mult, decât că vicleana asta sau spune minciuni, sau nu cunoaşte chipul soţului ei. Oricare din aceste două presupuneri ar fi adevărate, noi trebuie s-o lipsim cât mai curând de bogăţia şi de fericirea ei. Dacă nu cunoaşte faţa soţului său, atunci fără îndoială că s-a căsătorit cu un zeu şi că în pântecele ei poartă un zeu. Dar când voi auzi, ferească-ne cerul de aşa ceva, că e proclamată mamă a unui copil divin, eu, cel puţin, îmi voi lega numaidecât o funie de gât şi mă voi spânzura. Să ne întoarcem deocamdată la părinţii noştri şi, ca început a ceea ce-i vom spune Psychei, să urzim o minciună care să aibă aparenţa adevărului."

Astfel înflăcărate, ele abia adresează în dispreţ părinţilor câteva cuvinte. Toată noaptea se frământă şi nu închid ochii nici o clipă: sunt ca două fiinţe

pierdute. Dis-de-dimineaţă aleargă întins la stânca de unde coboară în grabă cu obişnuitul ajutor al Zefirului şi, apăsându-şi pleoapele, spre a smulge câteva lacrimi de poruncească, iată în ce chip viclean se adresează tinerei soţii:

„Tu, dragă, desigur eşti mulţumită; şi fericită că nu cunoşti o atât de mare grozăvie, stai fără să-ţi pese de primejdia care te ameninţă. Dar noi, care cu o grijă veşnic trează ne gândim la interesele tale, suntem cumplit de chinuite din cauza marii nenorociri care te pândeşte. Într-adevăr, am aflat dintr-un loc sigur o taină pe care, fiindcă îţi împărtăşim durerea şi nenorocirea, nu putem să ţi-o ascundem. Un şarpe enorm ce se târăşte în mii de încolăcituri, al cărui gât e umflat de sânge care e un venin ucigător şi a cărui gură stă căscată, înfiorător de adâncă, acesta e bărbatul tău care în fiecare noapte vine pe furiş lângă tine. Acum, adu-ţi aminte de oracolul Pythiei[3], care ţi-a prezis că tu erai ursită să te căsătoreşti cu un monstru îngrozitor. Mai mulţi ţărani, vânătorii din împrejurimi şi cei mai mulţi vecini l-au văzut aseară, pe când se întorcea de la păşune, înotând în apa celui mai apropiat fluviu. Toţi susţin că el nu te va hrăni multă vreme cu aceste delicioase mâncări, care-ţi plac atât de mult, şi că, de îndată ce sarcina ta va fi ajuns la termen şi tu vei fi mai grasă şi mai gustoasă, te va înghiţi cu mare plăcere. Acum e treaba ta să chibzuieşti dacă e mai bine să asculţi pe surorile tale, care tremură pentru scumpa ta viaţă, şi să te hotărăşti dacă vrei să scapi de moarte şi să trăieşti cu noi fără teamă de primejdie, sau dacă preferi să-ţi găseşti mormântul în măruntaiele unui monstru nemilos. Dar, dacă ţie îţi face plăcere această singurătate, numai în tovărăşia câtorva glasuri, sau dacă pentru tine au un deosebit farmec plăcerile dezgustătoare şi primejdioase ale unei iubiri pe ascuns şi îmbrăţişările unui şarpe veninos, noi cel puţin, ca bune surori, ne-am făcut datoria!"

Atunci sărmana Psyche, prea simplă şi credulă, e cuprinsă de groază în faţa unei atât de crude descoperiri. Scoasă din minţi, ea uită cu desăvârşire sfaturile soţului şi făgăduielile ce-i făcuse şi se aruncă într-o prăpastie de nenorociri. Tremurând toată, palidă şi fără pic de sânge în obraz, ea murmură cu un glas abia auzit cuvinte întretăiate spunând: „Voi, preascumpele mele surori, nu încetaţi o clipă, cum e şi firesc, de a-mi arăta iubirea voastră, şi cei care vă afirmă astfel de grozăvii, vai!, nu cred că au scornit o minciună. Căci eu n-am văzut niciodată chipul soţului meu şi nu ştiu defel din ce ţară este. Numai noaptea îl aud vorbind încet şi sunt silită să îngădui lângă mine un bărbat care-mi ascunde starea lui şi fuge întotdeauna de lumină. Şi când spuneţi că trebuie să fie vreun monstru, aveţi dreptate, eu sunt de părerea voastră. Mai ales, întotdeauna el caută să-mi inspire frică de figura sa, şi mă ameninţă cu cele mai mari nenorociri în cazul când aş avea curiozitatea s-o cunosc. Ei

[3] Preoteasă care dădea răspunsurile sanctuarului din Delfi. Părintele Psychei a consultat în realitate oracolul milesian, dar cel delfic este totuşi menţionat pentru prestigiul vechimii sale.

bine, dacă puteţi să-mi daţi vreun ajutor şi să scăpaţi pe sora voastră dintr-o astfel de primejdie, ajutaţi-mă chiar acum, căci altfel, prin nepăsarea voastră, veţi distruge toate binefacerile prevederii pe care aţi arătat-o până acum."

Atunci, porţile fiindu-le larg deschise şi văzând-o pe sora lor lipsită de orice apărare, aceste ticăloase femei renunţă la uneltirile viclene pe care le puseseră la cale pe ascuns şi, trăgând pe faţă sabia înşelăciunii, pun stăpânire pe mintea înspăimântată a acestei simple copile. În sfârşit, iată ce-i spune una dintre ele: „Fiindcă legăturile de sânge ne obligă, când e vorba de salvarea ta, să nu ţinem seama de nici o primejdie, noi, după ce ne-am gândit mult, mult de tot, îţi vom arăta singurul mijloc de scăpare ce-l mai ai. Iată-l: ia un hanger foarte ascuţit, mai ascute-l încă, trecându-l uşor pe podul palmei, şi ascunde-l cu mare grijă în patul tău, în partea în care te culci de obicei, apoi umple o lampă uşor de mânuit cu destul untdelemn ca să dea o lumină puternică şi pune-o într-o crăticioară pe care s-o acoperi cu un capac. Toate aceste pregătiri să le faci în cea mai mare taină. Când monstrul va fi intrat în camera ta şi, târându-se pe pardoseală cu încolăciturile lui, se va fi urcat în pat ca de obicei, când se va fi întins lângă tine şi, cufundat în primul somn care întotdeauna e mai greu, va fi început să respire adânc, atunci coboară uşor din pat şi, în picioarele goale, călcând în vârful degetelor, fără să faci cel mai mic zgomot, du-te de scoate lampa din întunecoasa-i ascunzătoare unde vei fi închis-o şi, călăuzită de lumina ei, prinde momentul potrivit pentru săvârşirea curajoasei tale fapte. Apucând atunci hangerul cu două tăişuri, ridică mai întâi mâna dreaptă în sus cu îndrăzneală şi cu cât mai puternică sforţare retează de la încheietura gâtului capul acestui periculos şarpe. Ajutorul nostru, de altfel, nu-ţi va lipsi. Noi vom sta îngrijorate la pândă şi, îndată ce prin moartea lui îţi vei fi scăpat viaţa, noi vom alerga la tine şi, după ce vei fi luat repede toate bogăţiile din acest palat, te vom uni printr-o căsătorie după pofta inimii tale, pe tine, făptură omenească, cu un bărbat din neamul omenesc."

Aţâţând prin aceste cuvinte incendiare focul din inima Psychei, care în acel moment clocotea toată de mânie, ele se grăbesc s-o părăsească, temându-se mult să mai rămână aproape de locul unei crime atât de sângeroase. Fiind duse, ca de obicei, în vârful stâncii de uşoara suflare a Zefirului, o iau îndată repede la fugă, se urcă în corăbii şi dispar.

Dar Psyche, care rămăsese singură, nu era totuşi singură, căci în afară de nemiloasele Furii ce o urmăreau neîncetat, ea era zbuciumată de o adâncă mâhnire, ca marea pe timp de furtună. Deşi planu-i era întocmit şi voinţa neclintită, totuşi, chiar atunci când mâinile îi erau ocupate cu criminalele pregătiri, ea şovăia încă. Hotărârea ei se clatină şi inima-i e sfâşiată de mii de simţăminte potrivnice: nerăbdarea, nehotărârea, cutezanţa, teama, neîncrederea, mânia, într-un cuvânt, în această fiinţă ea urăşte un şarpe îngrozitor şi adoră

un soţ. Totuşi, fiindcă în curând seara avea să facă loc nopţii, începe să pregătească totul în mare grabă, pentru îngrozitoarea ei crimă.

Noaptea sosise, de asemenea şi soţul care, după ce dăduse prima luptă amoroasă, căzuse într-un somn adânc. Atunci Psyche, de altfel slăbită la trup şi la suflet, simţindu-se din nou puternică prin neînduplecata voinţă a destinului, scoase lampa din ascunzătoare şi puse mâna pe hanger. Slăbiciunea sexului său se schimbă în îndrăzneală.

Dar, îndată ce lampa lămuri taina patului conjugal, ea văzu pe cel mai dulce şi mai plăcut dintre toţi monştrii, pe Cupidon, însuşi acel zeu atât de frumos, dormind într-o poziţie neasemuit de graţioasă. La vederea lui, însăşi lumina lămpii crescu făcându-se mai puternică, iar lama nelegiuitului hanger deveni mai strălucitoare.

Psyche rămase încremenită în faţa unei privelişti atât de neaşteptate; ieşită din minţi, desfigurată, fără un pic de sânge în obraz, sfârşită şi tremurând, se prăbuşi în genunchi, şi căută să ascundă hangerul, dar în propria ei inimă, ceea ce ar fi făcut, desigur, dacă fierul, de teama unei nelegiuiri atât de mari, n-ar fi alunecat din mult prea cutezătoarea ei mână şi n-ar fi căzut jos, la pământ. Dar în curând, istovită, şi cu totul lipsită de viaţă, privind îndelung frumuseţea acestui chip divin, îşi veni repede în fire. Ea văzu un cap strălucitor de raze, un păr bogat, scăldat în ambrozie[4], un gât alb ca laptele, obraji de purpură pe care cădeau nişte bucle răsucite cu artă, unele atârnându-i pe frunte, iar altele pe spate şi strălucirea lor era aşa de orbitoare, încât chiar lumina lămpii începu să tremure şi să pălească. Pe umerii zeului zburător străluceau două aripioare aidoma florilor năpădite de rouă de un roz pal, scânteietor, şi cu toate că erau în repaos, puful dulce şi moale de pe marginile lor tremura într-o uşoară fâlfâire şi nu înceta de a se agita. Restul corpului său era atât de strălucitor şi de frumos, încât Venus n-ar avea motiv să regrete că l-a adus pe lume. La piciorul patului se afla arcul, o tolbă şi săgeţile, arme gata să dea ascultare acestui puternic zeu.

Psyche nu se mai sătura privindu-le. În nemărginita ei curiozitate, ea examinează şi admiră armele soţului său: scoate din tolbă o săgeată şi o încearcă pe vârful degetului mare, ca să vadă dacă vârful îi este bine ascuţit, dar chiar în clipa aceea, tremurându-i mâna, ea apasă ceva mai tare şi se înţeapă destul de adânc pentru ca la suprafaţa pielii să-i apară câteva mici picături de sânge trandafiriu. Astfel, fără să ştie, Psyche se îndrăgosteşte ea însăşi de Amor şi, aprinzându-se din ce în ce mai mult de patimă pentru zeul Iubirii, se apleacă pătimaşă asupra lui, cu buzele întredeschise de plăcere, îl acoperă în grabă cu nenumărate şi înfocate sărutări, temându-se doar să nu-l trezească prea curând din somn.

---

[4] Homerica hrană a zeilor a devenit la Apuleius un parfum pentru înmiresmarea pletelor.

Dar în timp ce ea, ameţită de atâta fericire şi cu inima rănită pluteşte în nehotărâre, lampa pe care o avea în mână, fie din cea mai nelegiuită perfidie, fie dintr-o vinovată gelozie, sau fiindcă ea însăşi ardea de nerăbdare să atingă un trup atât de frumos şi să-l sărute, ca să zic aşa, deodată aruncă din focarul luminii sale o picătură de untdelemn fierbinte pe umărul drept al zeului. Ah, îndrăzneaţă şi nesocotită lampă, rău slujeşti tu dragostea! Cum, tu arzi pe însuşi zeul care aprinde flacăra oricărei iubiri, tu, care, fără îndoială, ai fost născocită de vreun îndrăgostit ca să se poată bucura mai mult timp şi chiar noaptea de farmecul iubitei sale! Zeul, simţind arsura, se deşteptă brusc, şi, văzând că taina lui a fost trădată în mod aşa de jignitor, fără să spună o vorbă, zboară îndată dinaintea ochilor şi din braţele mult nefericitei lui soţii.

Dar Psyche, chiar în clipa când el se înălţa, îi cuprinde cu amândouă mâinile piciorul drept şi, astfel atârnată de el în timpul plutirii lui prin văzduh, nenorocita îl însoţeşte în zboru-i legănat prin împărăţia norilor, până când, în sfârşit sleită de puteri, îşi desprinde mâinile şi cade jos pe pământ.

Zeul, care încă o iubea, nu o părăsi în durerea ei şi, zburând pe un chiparos vecin, din vârful lui îi vorbi astfel, adânc mişcat:

„Mult prea încrezătoare Psyche, eu, în loc să ascult de poruncile mamei mele Venus, care-mi ceruse să te leg printr-o puternică iubire de un om vrednic de plâns şi din neamul cel mai jos, şi să te condamn la o căsătorie nevrednică de tine, am preferat să zbor eu însumi la tine, ca un îndrăgostit. Dar m-am purtat cu uşurinţă, ştiu, fiindcă eu, renumit aruncător de săgeţi, m-am rănit singur cu una dintre săgeţile mele, şi te-am făcut soţia mea, pentru ca tu să vezi în mine un monstru şi să retezi cu pumnalul un cap ai cărui ochi te privesc cu atâta drag? De câte ori te-am sfătuit să fii cu cea mai mare băgare de seamă! De câte ori te-am înştiinţat, cu atâta drag, să te păzeşti de toate aceste primejdii! Dar bunele tale povăţuitoare îşi vor primi în curând răsplata pentru primejdioasele sfaturi ce ţi-au dat. Pe tine însă te voi pedepsi numai prin fuga mea.“ Sfârşind aceste cuvinte, îşi luă zborul în văzduh şi dispăru.

Psyche, întinsă la pământ şi urmărind cu ochii, cât putea să vadă, zborul soţului său, se chinuia amarnic strigându-l şi plângând fără nădejde. Când însă, purtat de aripi, el se ridică în văzduh la o mare înălţime şi pieri din ochii ei, ea se repezi pe malul unui fluviu din apropiere şi se aruncă în apă. Dar binevoitorul fluviu, din respect, fără îndoială, pentru zeul care de obicei aprinde şi apele, dar şi dintr-o teamă personală, o prinse îndată într-o volbură de val şi, fără să-i facă nici un rău, o depuse pe malul catifelat de o iarbă deasă.

Tocmai atunci, din întâmplare, Pan, zeul rustic, şedea pe o movilă aproape de fluviu. El o strângea în braţe pe Echo[5], zeiţă de munte, şi o învăţa să repete

[5] Unii poeţi i-au atribuit lui Pan o iubire neîmpărtăşită pentru Echo, nimfă a munţilor. Pentru a se răzbuna că a fost dispreţuit, Pan a silit pe nişte păstori să o taie în bucăţi, dar chiar şi după moarte, ea şi-a păstrat darul de a repeta sunetele şi cântecele.

tot felul de cântece. Aproape de mal zburau caprele sale care păşteau ici şi colo iarba de pe malul apei. Zeul cu picioare de ţap, care cunoştea nenorocirea Psychei, văzând-o atât de obidită şi de sleită de puteri, o cheamă la el cu blândeţe şi cu vorbe pline de bunătate o mângâie astfel: „Frumoasa mea copilă, e drept că eu nu sunt decât un om de la ţară, un păstor de capre, dar graţie bătrâneţii mele înaintate am dobândit multă experienţă. Dacă nu mă înşel în bănuielile mele – ceea ce într-adevăr oamenii cu judecată numesc profeţie – acest pas şovăitor şi de cele mai multe ori nesigur, prea marea paloare a feţei tale, aceste suspine nesfârşite şi chiar această tristeţe din ochii tăi, totul mă face să văd că suferi din cauza unei prea mari iubiri. De aceea, ascultă-mă pe mine: nu te mai arunca în prăpastie şi nu mai încerca să-ţi pui capăt zilelor prin orice fel de moarte năprasnică. Şterge-ţi lacrimile, potoleşte-ţi mâhnirea şi mai degrabă cinsteşte cu rugăciuni şi prinoase pe Cupidon, cel mai mare dintre zei, şi cum e tânăr, fermecător şi senzual, caută să-i câştigi bunăvoinţa printr-o dulce supunere."

Astfel vorbi zeul păstor. Psyche nu-i răspunse nimic, ci adorându-l numai ca pe o divinitate ocrotitoare, îşi continuă drumul. Dar, după ce rătăci destul, cu pasul obosit, spre sfârşitul zilei, apucând pe o potecă necunoscută care ducea la vale, ajunse în apropierea unui oraş, unde domnea bărbatul uneia dintre surorile sale. Psyche, aflând acest lucru, ceru să se anunţe prezenţa sa acestei surori; fu primită îndată şi după ce se îmbrăţişară şi-şi adresară reciproc cuvinte amabile, sora întrebând-o de motivul venirii ei, Psyche începu astfel:

„Ţi-aduci aminte, desigur, de sfatul pe care amândouă mi l-aţi dat. Mi-aţi spus că un monstru, sub falsul nume de bărbat, venea noaptea să doarmă lângă mine şi m-aţi povăţuit ca, mai înainte de a fi înghiţită eu, nenorocita, în lacomul lui pântec, să-l ucid cu un hanger cu două tăişuri. Ca şi voi, am găsit bun acest lucru, dar îndată ce apropiai lampa şi-i zării faţa, avui înaintea ochilor o întruchipare minunată şi cu totul divină: era însuşi fiul zeiţei Venus, da, era chiar Cupidon, cufundat într-un somn liniştit. Fermecată de frumuseţea unui astfel de tablou şi tulburată de năvalnica forţă a iubirii, suferearn din cauza neputinţei de a-mi potoli arzătoarele-mi dorinţe, când, deodată, printr-o întâmplare cu adevărat nenorocită, lampa care ardea aruncă o picătură de untdelemn fierbinte pe umărul său. Durerea îl trezi îndată şi, văzându-mă înarmată cu fier şi foc, îmi spuse: «Crima ta e îngrozitoare, părăseşte numaidecât patul meu şi ia tot ce-ţi aparţine[6]. Acum mă voi căsători cu sora ta în chip legiuit şi cu toată pompa cuvenită»[7] – şi el a pronunţat numele tău – şi îndată porunci Zefirului să sufle şi să mă arunce afară din cuprinsul palatului său."

[6] Era formula obişnuită de care se servea bărbatul când divorţa de soţia sa.

[7] Căsătoria religioasă, celebrată în prezenţa preoţilor şi a zece cetăţeni, în care se aducea ca ofrandă o turtă din făină de grâu (*far*), a primit numele de *confarreatio*. Această tradiţională ceremonie căzuse demult în desuetudine.

Psyche nu terminase încă bine vorba, când sora sa, împinsă de o pasiune nebună şi de criminala-i gelozie care o chinuia, înşală pe bărbatul ei printr-o minciună dinainte pregătită şi, sub cuvânt că ar fi aflat ceva despre moartea uneia din rudele sale, se îmbarcă numaidecât şi ajunse repede la stâncă şi, cu toate că atunci sufla un alt vânt, totuşi, mânată de o speranţă oarbă şi de nerăbdare, începu să strige: „Primeşte-mă, Cupidon, primeşte o soţie vrednică de tine, şi tu, Zefire, poartă pe aripile tale pe suverana ta!" Spunând acestea ea se repezi cu putere şi se aruncă în prăpastie. Dar nu putu ajunge în vale nici cel puţin moartă, căci, zdrobindu-se de colţii ascuţiţi ai stâncilor, membrele i se risipiră în toate părţile aşa cum merita şi, măruntaiele fiindu-i făcute bucăţi, serviră de hrană păsărilor şi fiarelor sălbatice. Aşa a fost sfârşitul ei.

Pedeapsa celeilalte surori nu întârzie nici ea prea mult. Într-adevăr Psyche, pornind iarăşi la drum, cu pasul rătăcitor, ajunse într-o altă cetate, în care locuia cealaltă soră a ei. Înşelată şi aceasta de aceeaşi amăgitoare născocire şi, plină de nerăbdare de a lua locul surorii mai mici printr-o căsătorie criminală, ea alergă repede la stâncă şi, aruncându-se în prăpastie, îşi găsi o moarte asemănătoare.

În timp ce Psyche, stăpânită numai de gândul de a găsi pe Cupidon, făcea ocolul lumii, acesta, suferind de arsura lămpii, gemea culcat chiar în patul mamei sale. Atunci pescăruşul, pasărea aceea foarte albă, care în zborul ei atinge numai în treacăt cu aripile crestele valurilor mării, se dădu repede afund în adâncurile oceanului şi, oprindu-se tocmai lângă Venus care se scălda şi înota, îi aduse la cunoştinţă că fiul ei se află grav rănit de o arsură şi zace în pat foarte abătut, neştiind dacă se va face bine; că în toată lumea se răspândesc tot felul de zvonuri şi batjocuri ce creează o urâtă reputaţie Venerei şi familiei sale; că ei nu se mai arată nicăieri, pentru că fiul s-a retras în munţi cu o femeie desfrânată, în timp ce mama lui se veseleşte scăldându-se în valurile mării; că din această pricină nu mai e nici o plăcere, nici o graţie, nici o voioşie, că acum totul în lume e urât, grosolan şi dezgustător, şi de aceea nu mai sunt nici prietenii împărtăşite, nici nunţi fericite, nici căsnicii unite şi nici copii iubiţii, că e un desfrâu nemaivăzut, şi nici un fel de dispreţ pentru pângărirea legăturilor dintre oameni.

Astfel împuia urechile Venerei, defăimându-i fiul cu bârfele ei, această pasăre limbută şi foarte indiscretă.

„Cum, strigă Venus, mâniată foc, poama mea de fiu are aşadar o iubită? Hai, spune-mi tu, care singură mă slujeşti cu credinţă, spune-mi numele aceleia care a ademenit un copil nevinovat şi încă fără barbă. Oare e vreuna din poporul nimfelor, vreuna dintre Hore[8], dintre Muze, sau vreuna din Graţiile care sunt în slujba mea?"

---

[8] Zeiţele anotimpurilor, care fac parte din suita Venerei, împreună cu Graţiile, întruchipând frumuseţea în general şi cea din natură în special.

Pasărea limbută nu putu să-şi ţie gura: „Nu ştiu, stăpână, zise ea, dar, pe cât mi se pare, se spune că e amorezat la nebunie de o fată cu numele de Psyche, dacă-mi aduc eu bine aminte".

„Cum! strigă Venus înfuriată, iubeşte cu adevărat pe Psyche, rivala frumuseţii mele, pe aceea care mă gelozeşte şi vrea să-mi răpească numele! Sigur că băiatul ăsta şi-a închipuit că eu sunt o mijlocitoare şi că i-am arătat pe această fată uşuratică numai spre a-i face cunoştinţă!"

Bombănind astfel, ieşi repede din fundul mării şi numaidecât se îndreptă spre palatul ei de aur, unde, găsind pe fiul său bolnav, după cum i se spusese, chiar de la uşă începe să strige din toate puterile: „Frumoasă purtare şi, ce-i drept, vrednică să facă cinste şi familiei şi bunelor tale moravuri! Mai întâi, cum ţi-ai îngăduit să calci în picioare poruncile mamei tale, mai mult încă, ale suveranei tale? De ce n-ai făcut pe rivala mea să sufere ocara unei iubiri de rând? Apoi, cum ai îndrăznit tu, un copil, la vârsta asta, cu îmbrăţişările tale desfrânate şi prea timpurii, să faci din ea soţia ta şi să mă sileşti să suport ca noră o vrăjmaşă? Desigur, îţi închipui, secătură ce eşti, corupătorule, nesuferitule, că numai tu poţi avea copii şi că eu, din cauza vârstei, nu mai sunt în stare să fiu mamă! Dar binevoieşte să ştii că voi avea alt fiu cu mult mai bun decât tine. Ba, ca să te fac să simţi ruşinea şi mai mult, voi adopta pe vreunul dintre tinerii sclavi, născuţi în casa mea, şi lui îi voi da aceste aripi, torţa, arcul şi săgeţile tale, în sfârşit, toate acele atribute care-mi aparţineau mie şi pe care nu pentru această întrebuinţare ţi le dasem. De altfel, să ştii, că spre a te înzestra cu toate acestea, n-am luat nimic din averea tatălui tău[9]. Dar tu ai fost rău crescut din frageda-ţi copilărie şi ai mâini nestăpânite. De atâtea ori ai bătut în mod necuviincios pe cei mai mari decât tine şi chiar pe mine, mama ta, pe mine însămi, călăule, nu mă jigneşti în fiecare zi? De atâtea ori m-ai lovit şi, în tot cazul, mă dispreţuieşti, ca şi cum n-aş avea bărbat. De tatăl tău vitreg, acel mare şi puternic oştean, tu n-ai nici o teamă şi cum ai putea să ai, dacă, spre a-mi face mie necaz, ai luat obiceiul să-i faci rost de ţiitoare tinere şi frumoase! Dar am să te fac eu să te căieşti de zbenguiala ta amoroasă şi să simţi neplăcerea şi amărăciunea acestei căsătorii. Acum însă, ajunsă de râsul lumii, ce să fac? Cui să mă adresez? Cum să pedepsesc pe acest mic şarpe? Să mă duc să cer ajutor vrăjmaşei mele Cumpătarea, pe care de-atâtea ori am jignit-o, pentru a satisface capricioasele plăceri ale acestui copil? Dar cum să mă dau în vorbă cu o femeie aşa de grosolană şi cu înfăţişarea atât de neîngrijită? Mă înfior la gândul acesta şi, totuşi, consolarea răzbunării, indiferent de unde ar veni, nu este de dispreţuit.

---

[9] Cupidon era fiul lui Marte şi al Venerei, sau al lui Vulcan şi al Venerei? Părerile scriitorilor diferă în această privinţă. Apuleius, fiindcă-l dă pe Marte ca tată vitreg, îl socoteşte fiu al lui Vulcan.

Da, Cumpătării va trebui să mă adresez, căci numai ea e în stare să pedepsească cu toată asprimea pe acest desfrânat, să-i golească tolba şi să-i frângă fierul săgeţilor, să-i destindă coarda arcului, să-i stingă torţa şi să-i înfrâneze chiar trupul printr-o aspră abstinenţă. Numai atunci m-aş putea crede pe deplin răzbunată de ocara ce mi s-a adus, când ea îi va fi ras până la piele superbele lui bucle de culoarea aurului, prin care de-atâtea ori mi-am trecut uşor degetele, şi când îi va fi scurtat aceste aripi, pe care eu le-am udat cu valuri de nectar izvorâte din sânul meu!"

Astfel vorbind, ea se repezi furioasă din palatul său şi cu fierea încinsă de mânie – mânie de Venus! Dar Ceres şi Iunona se luară îndată după ea şi, văzând-o aşa de aprinsă la faţă, o întreabă de ce printr-o atât de groaznică încruntare de sprâncene întunecă farmecul şi strălucirea frumoşilor ei ochi. „Vă întâlnesc tocmai la timp, le zise ea, fiindcă inimii mele atât de aprinse voi sunteţi în stare să-i daţi satisfacţia aşteptată! Vă rog, faceţi tot ce stă în puterea voastră şi ajutaţi-mă să găsesc pe această Psyche, care a fugit şi nu ştiu unde se ascunde. Căci, desigur, voi cunoaşteţi faimosul scandal din familia mea şi isprava aceluia pe care nu vreau să-l mai numesc fiul meu!"

Atunci zeiţele, care ştiau ce se petrecuse, încercară să potolească astfel cumplita mânie a Venerei: „Ce mare greşeală a făcut fiul tău, zeiţă, ca să te împotriveşti cu atâta încăpăţânare plăcerilor lui şi să doreşti cu atâta patimă pierderea aceleia pe care o iubeşte? Ce crimă e, mă rog, dacă a făcut ochi dulci unei fete frumoase? Nu ştii că e bărbat şi că e tânăr? Sau poate ai uitat ce vârstă are? Fiindcă-şi poartă anii cu graţie, ai să-l socoteşti întotdeauna ca pe un copil? De altfel, tu, care eşti mamă şi în afară de asta o femeie cu judecată, vrei să urmăreşti veşnic cu o prea mare atenţie până şi jocurile amoroase ale fiului tău, să-l dojeneşti pentru neînfrânata lui pornire spre plăceri, să lupţi împotriva iubirilor lui şi să osândeşti, la un fiu aşa de frumos, tocmai legile tale şi plăcerile pe care le guşti tu? Ce zeu, ce muritor ar putea admite ca tu, care semeni în tot universul arzătoarele dorinţe, să interzici plăcerea iubirii în familia ta şi să opreşti pe fiul tău de la dreptul firesc de a lua parte la slăbiciunile sexului frumos?"

Cu astfel de cuvinte, cele două zeiţe, care se temeau de săgeţile lui Cupidon, îl linguşeau şi-l apărau în lipsa lui, cu gândul de a-i dobândi bunăvoinţa. Dar Venus, indignată că-i sunt luate în râs insultele pe care le-a primit, le întoarse spatele şi cu un pas grăbit se îndreptă spre mare.

CARTEA A ŞASEA

În vremea aceasta, Psyche, alergând la întâmplare în toate părţile, îşi căuta ziua şi noaptea, fără odihnă, soţul şi, oricât era el de mâniat, în inima ei încolţise o şi mai puternică dorinţă, dacă nu de a-l îmbuna prin dezmierdările unei soţii, cel puţin de a-l îndupleca prin rugăciunile ei de sclavă. Zărind de departe un templu pe creasta unui munte râpos, îşi spuse: „Cine ştie dacă nu locuieşte acolo soţul şi stăpânul meu?". Şi numaidecât îşi îndreptă paşii repezi într-acolo, unde cu toată oboseala ei necurmată, o mânau şi speranţele şi dorinţele sale. Ea urcă muntele cu mult curaj, intră în templu şi înaintă până aproape de altar[1] şi de statuia divinităţii. Aici văzu spice de grâu în grămezi şi altele împletite în cununi, şi de asemenea şi spice de orz. Mai erau acolo şi coase şi tot felul de unelte pentru munca secerişului, dar toate azvârlite pe jos şi amestecate fără nici o rânduială, aşa cum le aruncă de obicei mâinile muncitorilor când sunt obosiţi şi nu mai pot de căldură. Psyche alese cu grijă toate aceste lucruri, le aşeză pe fiecare la locul său şi puse totul în ordine, încredinţată într-adevăr că nu trebuie să neglijeze templele şi ceremoniile nici unei divinităţi şi că de la toţi zeii trebuie să ceară o milă binevoitoare.

Pe când era aplecată asupra lucrului ei cu cea mai mare râvnă şi atenţie, Ceres, hrănitoarea muritorilor, o zări de departe şi scoase un lung strigăt de mirare: „Ah, nenorocită Psyche! Venus, fără să ştie ce-i odihna, îţi caută urma în tot universul; cu o furie neîmpăcată, ea vrea să te pedepsească cu moartea şi, pentru a se răzbuna, se foloseşte de toată puterea ei de zeiţă. Iar tu acum te ocupi de interesele mele, şi la orice alt lucru te gândeşti în afară de salvarea ta!"

Atunci Psyche se aruncă la genunchii zeiţei şi, scăldându-i picioarele cu şiroaie de lacrimi şi măturând pământul cu părul ei, îi cere ocrotire cu multe şi fierbinţi rugăciuni.

„Ah! zise ea, pe această mână a ta, care face pământul să rodească, pe veselele sărbători ale secerişului, pe misterele secrete ale coşurilor[2], pe carul

[1] Literal: până la pernă. În mijlocul templelor se ridicau mici paturi pe care se aşezau statuile zeilor şi ale zeiţelor.

[2] Atributele secrete ale zeiţei Ceres erau depuse, în zilele de sărbătoare, în coşuri purtate de femei, numite canefore.

tău zburător la care sunt înhămaţi balauri supuşi poruncilor tale[3], pe brazdele ogoarelor siciliene[4], pe carul răpitor care a furat pe Proserpina, pe pământul[5] care o ţine ascunsă, pe întunecoasa ei nuntă săvârşită sub pământ, pe torţele care, după aflarea fiicei tale, ţi-au luminat drumul la întoarcerea din Infern, în sfârşit, pe toate tainele ce învăluie în tăcere sanctuarul tău din Eleusis[6], cetate a Aticei, fie-ţi milă de nenorocita de Psyche, care imploră ajutorul tău. Lasă-mă să mă ascund numai câteva zile în mijlocul acestei grămezi de spice, până ce timpul va fi domolit cruda mânie a unei zeiţe atât de puternice, sau cel puţin până când un răstimp de odihnă îmi va fi refăcut puterile sleite de o atât de îndelungată oboseală!"

Ceres îi răspunse: „Lacrimile şi rugăciunile tale m-au mişcat adânc şi aş vrea să te ajut, dar nu pot s-o supăr pe Venus, ruda mea, cu care întreţin vechi legături de prietenie şi care, pe lângă asta, e şi o femeie foarte bună. De aceea părăseşte cât mai repede acest templu şi socoteşte-te fericită că nu te reţin aici, punându-te sub pază!"

Alungată astfel împotriva aşteptărilor ei, Psyche făcu cale-ntoarsă cu sufletul năpădit de o îndoită mâhnire[7]. Întorcându-se înapoi, zări de departe într-o pădure sfântă, în fundul unei vâlcele, un alt templu clădit cu o desăvârşită artă. Voind să nu lase să-i scape nici o putinţă de salvare, fie chiar una îndoielnică, şi să implore ajutorul oricărei divinităţi, se apropie de uşile sfinte. Aici văzu daruri minunate şi rochii brodate cu litere de aur, atârnate de crengile arborilor şi de uşi, care, pe lângă exprimarea recunoştinţei pentru binefacerile primite, arătau şi numele zeiţei căreia-i fuseseră închinate. Atunci, căzând în genunchi şi cu mâinile îmbrăţişând altarul încă fumegând de jertfe, după ce mai întâi îşi şterse lacrimile, ea se rugă astfel:

„Soră[8] şi soţie a marelui Iupiter, fie că locuieşti în vechiul tău templu din insula Samos[9] care se mândreşte că ţi-a dat lumina zilei, că a auzit primele tale scâncete de copil şi te-a hrănit în copilăria ta, fie că vizitezi adesea

---

[3] E carul înhămat cu şerpi înaripaţi, pe care Ceres i-a dat lui Triptolem ca să ducă oamenilor binefacerea grâului.

[4] Sicilia era socotită leagăn al Cererei, al Proserpinei şi al artei de a cultiva pământul. Romanii au numit-o grânarul Italiei.

[5] Ceres obţinu ca Proserpina să petreacă şase luni ale anului cu soţul său în Infern, şi şase luni cu ea pe pământ. Cei care vor să găsească o explicaţie a acestei alegorii, pretind că Ceres este *pământul* şi Proserpina *sămânţa*, şase luni ascunsă sub pământ şi şase luni vizibilă pe pământ.

[6] Oraşul situat între Megara şi Pireu, celebru printr-un superb templu al zeiţei Ceres. Astăzi se numeşte Leptin.

[7] De refuzul zeiţei Ceres şi de teama pe care i-o inspira Venus.

[8] Prin Iupiter fizicienii înţelegeau *eterul* sau *focul*, iar prin Iunona *aerul*. De aici dubla legătură între aceste divinităţi, pentru că cele două se unesc şi sunt de o egală fineţe şi limpezime.

[9] Înainte de căsătoria ei cu Iupiter, Iunona a fost adorată mai întâi în Samos. După legenda locală, ea se născuse chiar în această insulă.

fericitele locuinţe ale trufaşei Cartagine care te adoră sub chipul unei fecioare cutreierând cerul pe spatele unui leu[10], fie că, în apropiere de malurile fluviului Inachus[11], care de multă vreme te face cunoscută posterităţii ca soţie a lui Iupiter Tunătorul şi ca regină a zeiţelor, ocroteşti vestitele ziduri ale Argosului[12], tu, pe care întregul Orient te adoră sub numele de Zygia[13] şi tot Occidentul sub acela de Lucina[14], fii pentru mine, în nemărginita mea nenorocire, Iuno Salvatoarea şi, văzând cât sunt de istovită de groaznicele încercări prin care am trecut, scapă-mă de teama unei nenorociri care mă ameninţă. Căci pe cât ştiu eu, tu ai obiceiul de a da ajutor din propria-ţi pornire femeilor însărcinate care sunt în primejdie."

Pe când ea se ruga astfel, Iuno i se arătă numaidecât în toată strălucirea maiestăţii sale divine. Şi îndată spuse Psychei: „Mult aş vrea, pe tot ce am mai sfânt, să ascult rugăciunea ce-mi faci, dar buna-cuviinţă nu-mi îngăduie să te ocrotesc împotriva voinţei Venerei, nora mea[15], pe care întotdeauna am iubit-o ca pe fiica mea. De altfel, chiar legile m-ar opri să dau azil sclavilor străini care au fugit de la stăpânii lor[16]".

Această nouă lovitură a Soartei o zdrobi cu totul pe Psyche. Neputând să găsească pe înaripatu-i soţ şi pierzând orice speranţă de scăpare, ea începu să cugete în sinea ei astfel: „Ce alt sprijin mai pot căuta sau avea acum, în marea mea nenorocire, când nici chiar aceste zeiţe, cu toată bunăvoinţa lor, nu pot să mă ajute? Înconjurată de atâtea curse, încotro să-mi mai îndrept paşii? În ce adăpost sau în ce colţişor întunecos să mă ascund ca să pot scăpa de privirile neiertătoare ale puternicei Venus? În sfârşit, sărmană Psyche, de ce nu iei o hotărâre bărbătească? Renunţă cu curaj la o slabă şi amăgitoare speranţă, predă-te de bunăvoie suveranei tale. Supunerea ta, chiar târzie, poate că-i va potoli mânia şi cruzimea. Cine ştie dacă pe acel pe care-l cauţi de-atâta vreme n-ai să-l găseşti chiar acolo, în palatul mamei sale?" Astfel pregătită pentru o îndoielnică supunere, ba chiar pentru o moarte sigură, se gândea în sinea ei cum să înceapă rugăciunea ce voia să-i adreseze.

În acest timp, Venus, renunţând la toate mijloacele de cercetare pe pământ, voia să se urce în Olimp. Ea dădu poruncă să i se pregătească iute

---

[10] Zeiţa supremă a Cartaginei, Tanit, asimilată de romani cu Iunona.

[11] Inachus, primul rege al Argosului, a dat numele său fluviului care curge pe lângă acest oraş, numit astăzi Planizza.

[12] În epoca homerică, Iunona avea la Argos sanctuarele sale cele mai vestite.

[13] Zeiţă a căsătoriilor, adorată sub acest epitet în Grecia Mare, adică în coloniile greceşti din Italia meridională şi Sicilia. În latină i se zicea *Iuno iuga*.

[14] Lucina era ocrotitoarea naşterilor la romani (la greci Eileithyia). Ea era venerată cu acest nume în apusul Greciei Mari, aşadar în restul Italiei.

[15] Venus se măritase cu Vulcan, care era fiul Iunonei.

[16] Ocrotirea sclavilor fugari era aspru pedepsită de legile romane. În pofida pretenţiilor Venerei, pe care nimeni nu cuteza să o contrazică, prinţesa Psyche nu era o sclavă.

carul ei de aur pe care Vulcan, minunat giuvaergiu[17], i-l lucrase cu toată grija şi măiestria sa, şi pe care i-l oferise ca dar de nuntă, înainte de pregătirea căsătoriei lor. Era o lucrare fină şi elegantă, mulţumită iscusinţei cu care metalul fusese meşterit cu pila şi subţiat şi, prin chiar pierderea acestui aur, ea dobândise un şi mai mare preţ. Din marele număr de porumbiţe care stăteau în jurul iatacului zeiţei, înaintară patru, albe ca zăpada şi, aplecând voioase gâturile lor smălţate, îşi strecurară capul într-un jug împodobit cu pietre scumpe, şi, după ce stăpâna lor se urcă în car, îşi luară zborul, fericite. Carul zeiţei e însoţit de vrăbii[18] care se zbenguie în jurul ei ciripind zgomotos; şi celelalte păsări ce nu mai contenesc din fermecătorul lor cântec, răspunzând prin dulci şi suave melodii, vestesc sosirea zeiţei. Norii se dau la o parte din calea ei, cerul deschide larg porţile fiicei sale, sublimul eter primeşte pe zeiţă cu o nespusă bucurie şi armoniosul alai al puternicei Venus nu se teme nici de vulturii pe care-i întâlneşte în drumul său, nici de ulii răpitori.

Numaidecât ea se îndreptă spre regalul palat al lui Iupiter şi, cu vocea-i hotărâtă, îi cere ajutorul lui Mercur, zeul cu glas răsunător, de care avea nevoie pentru planurile sale. Neagra sprânceană a lui Iupiter face un semn de încuviinţare. Atunci, triumfătoare, Venus coboară din cer, însoţită de Mercur, căruia cu multă băgare de seamă îi grăieşte astfel: „Tu, fratele meu, născut în Arcadia[19], desigur ştii că sora ta Venus n-a făcut niciodată nimic fără ajutorul lui Mercur şi, în orice caz, nu se poate să nu ştii de câtă vreme caut, fără a o putea găsi, pe sclava care se ascunde de mine. Aşadar, nu-mi mai rămâne altceva de făcut decât să aduc la cunoştinţa obştească, prin gura ta, că voi răsplăti pe acela care o va găsi. Fă deci tot ce-ţi stă în putinţă spre a-mi îndeplini dorinţa cât mai degrabă şi arată amănunţit semnele după care să poată fi recunoscută, pentru ca, în cazul când cineva va fi acuzat că a ascuns-o în mod nepermis, tăinuitorul să nu se poată apăra sub pretextul neştiinţei sale." Spunând acestea, ea îi întinde o inscripţie care cuprindea numele Psychei şi celelalte semnalmente, după care se retrase numaidecât în palatul ei.

Mercur se grăbeşte să-i dea ascultare. Alergând pe la toate popoarele, de la un capăt la altul al lumii, iată ce anunţă în public, după dorinţa zeiţei: „Cine va putea să prindă sau să arate locul unde se ascunde o fugară numită Psyche, fiică de rege şi sclavă a zeiţei Venus, să vie să dea de ştire lui Mercur,

[17] Pe lângă faima de fierar, Vulcan o avea şi pe aceea de cizelator şi de gravor, neîntrecut în prelucrarea metalelor preţioase, fapt dovedit şi de scutul lui Eneas, descris de Vergiliu în *Eneida* (VIII, v. 626 şi urm.).

[18] Vrăbiile, ca şi porumbeii, sunt privite ca embleme vii ale pasiunii amoroase.

[19] Pe muntele Cilene. Mercur era fiul lui Iupiter şi al Maiei, iar Venus era fiica lui Iupiter şi al Dionei.

crainicul, în dosul bornelor murciene[20] şi, ca răsplată pentru informaţiile sale, va primi chiar de pe buzele zeiţei şapte dulci sărutări şi încă una cu mult mai dulce decât toate celelalte, dată pe gură de divina ei limbă“. Când Mercur aduse astfel la cunoştinţa obştească acest anunţ, dorinţa unei recompense aşa de plăcute stârni o grabnică întrecere printre toţi muritorii, fapt care în cele din urmă înlătură cu totul orice şovăire din sufletul Psychei.

Pe când se apropia de uşa suveranei sale, îi ieşi înainte una din servitoarele Venerei, numită Obişnuinţa, şi îndată începu să strige la ea, cât putu mai tare: „În sfârşit, slugă nemernică, ai început să ştii că ai şi tu o stăpână. Sau cu neruşinarea ta obişnuită ai să te prefaci că nici măcar nu ştii câte osteneli am îndurat alergând după tine? Dar bine că ai căzut tocmai pe mâinile mele, sau mai exact în ghearele Infernului; fireşte că ai să-ţi primeşti numaidecât pedeapsa pentru o nesupunere atât de gravă!“ Şi punându-i mâna în păr cu îndrăzneală, o târa cu cruzime, deşi sărăcuţa de ea nu arăta nici o împotrivire.

Îndată ce fu introdusă şi înfăţişată Venerei, la vederea ei, zeiţa izbucni într-un zgomotos hohot de râs, aşa cum râd de obicei oamenii supăraţi foc, apoi clătinând din cap şi, scărpinându-se după urechea dreaptă[21], îi zise: „În sfârşit, ai binevoit să vii să saluţi pe soacra ta? Sau mai curând ai venit să-ţi vizitezi soţul, care e în mare primejdie din cauza rănii ce i-ai făcut-o? Dar fii pe pace, am să te primesc aşa cum se cuvine unei bune nurori. Unde sunt, strigă ea, servitoarele mele Grija şi Întristarea?“. După ce acestea fură aduse înăuntru, ea le dădu victima pe mână, spre a o chinui. Ascultând de porunca stăpânei lor, ele o bătură pe sărmana Psyche cu vergile, o torturară groaznic în mii de alte chipuri şi după aceea o aduseră, pentru a doua oară, sub ochii zeiţei.

Atunci Venus, izbucnind din nou în râs: „Iată, zise ea, acum vrea să-mi provoace mila şi să mă încânte cu sarcina prearotundului său pântece din care va ieşi ilustrul vlăstar care să mă facă, bineînţeles, o fericită bunică! Groaznică fericire, în adevăr, să aud spunându-mi-se mamă-mare, tocmai acum, în floarea vârstei, şi să ştiu că fiul unei servitoare de rând e numit nepotul Venerei! Dar trebuie să fiu nebună ca să-l numesc nepotul meu, fiindcă o căsătorie cu o persoană de treaptă inferioară[22] şi, în afară de asta, săvârşită

---

[20] Erau la Roma nişte borne conice aşezate la capătul Circului cel Mare şi dedicate mai multor zei. Cele zise murciene erau puse în cinstea Venerei. La Roma exista şi un vechi altar al Venerei Myrtea (de la Myrtus, arbust consacrat acestei zeiţe) numită, prin alterare, Venus Murcia. Acest altar era înălţat la poalele muntelui Aventin. Tot în spatele coloanelor murciene se afla şi templul lui Mercur.

[21] Zeiţei dreptăţii şi a răzbunării, Nemesis, îi era consacrată urechea dreaptă şi la ea îşi duceau oamenii antici degetul inelar când voiau să dobândească iertare de la zeii mâniaţi.

[22] Dacă Psyche ar fi fost realmente sclavă, atunci nu s-ar mai fi pus problema căsătoriei, iar copilul n-ar mai fi putut aspira la condiţia de fiu legitim.

într-un conac la ţară, fără martori, fără consimţământul tatălui, nu poate fi socotită legitimă, şi copilul tău, prin urmare, va fi un bastard, presupunând totuşi că-ţi voi lăsa timpul să-l naşti!“

Îndată după rostirea acestor cuvinte, se repede la ea, îi sfâşie rochia în mai multe locuri, îi smulge părul, o loveşte sălbatic în cap cu pumnii. După aceea, porunceşte să i se aducă grâu, orz, mei, seminţe de mac, năut, linte şi bob, amestecă totul la un loc, aşa încât să formeze o singură grămadă, apoi i se adresează în felul următor: „Ce-i drept, mi se pare că tu, o servitoare atât de slută, reuşeşti să-ţi procuri amanţi numai prin hărnicia cu care-i slujeşti. Ei bine, acum vreau să te pun şi eu la încercare şi să văd ce poţi. Descurcă-mi această grămadă de seminţe pe care le-am amestecat la întâmplare, alege-le bob cu bob şi pune-le deoparte, după soiul lor. Înainte de a se face seară, treaba să fie terminată şi supusă aprobării mele!“

Astfel, după ce-i dădu o aşa de mare grămadă de boabe, zeiţa plecă la un ospăţ de nuntă. Psyche nici măcar nu se gândea să se apropie de această grămadă amestecată şi cu neputinţă de descurcat, ci, îngrozită de cruzimea unei astfel de porunci, rămase înlemnită, fără să scoată o vorbă. Atunci mica şi neînsemnata furnică de câmp, dându-şi seama de o greutate aşa de mare, fu cuprinsă de o nemărginită milă pentru suferinţele soţiei unui puternic zeu. Blestemând neomenia unei astfel de soacre, ea alergă neobosită în toate părţile, cheamă şi adună toată armata furnicilor, vecinele ei: „Fie-vă milă, harnice fiice ale pământului atoateroditor, le spuse ea, fie-vă milă şi veniţi repede şi cu curaj în ajutorul soţiei lui Amor, o încântătoare copilă, care e în mare primejdie!“ Într-o clipă, asemenea valurilor care îngrămădesc unele peste altele, se reped aceste noroade cu şase picioare şi, cu o râvnă fără pereche, aleg bob cu bob toată grămada şi, după ce le separă diferitele soiuri şi le fac grămezi aparte, repede se fac nevăzute.

Spre seară, Venus se întoarse de la ospăţul de nuntă înfierbântată de vin, mirosind a balsam şi cu tot corpul încins cu ghirlande de trandafiri strălucitori. Văzând hărnicia cu care se împlinise această minunată lucrare, strigă: „Asta nu e opera ta, ticăloaso, n-ai făcut tu cu mâinile tale acest lucru, ci acela căruia ai cutezat să-i placi, spre nenorocirea ta şi a lui însuşi!“ Şi, aruncându-i o bucată de pâine neagră, se duce să se culce.

În vremea aceasta, Cupidon, închis într-o cameră izolată din fundul palatului, era păzit cu străşnicie, pe de-o parte ca să nu i se agraveze rana din cauza neînfrânatei lui senzualităţi, iar pe de altă parte spre a nu se putea întâlni cu multdorita lui Psyche. Astfel chinuiţi, şi sub acelaşi acoperământ despărţiţi unul de altul, cei doi îndrăgostiţi petrecură o noapte crudă.

Dar tocmai când Aurora se urca în carul său, Venus chemă pe Psyche şi-i spuse: „Vezi pădurea aceea care se întinde pe toată lungimea malurilor acestui fluviu adânc şi vijelios care izvorăşte din apropiere? Acolo pasc în voie,

nepăzite de nimeni, nişte oi strălucitoare, cu lâna de culoarea aurului. Prin orice mijloc, vreau să-ţi procuri şi să-mi aduci numaidecât un smoc din preţioasa lor lână.“

Psyche porneşte bucuroasă, dar nu pentru a aduce la îndeplinire porunca zeiţei, ci cu gândul de a se arunca pe povârnitele stânci ale fluviului, găsindu-şi în el alinarea suferinţelor. Dar, de acolo, din mijlocul apei, o trestie verde, plăcut instrument muzical, inspirată printr-o voinţă divină de uşoara atingere a dulcelui Zefir, începu să scoată prin şoapte aceste profetice cuvinte: „Psyche, multîncercată de atâtea nenorociri, să nu pângăreşti sfinţenia apelor mele prin nefericita ta moarte şi de asemenea să nu te apropii de îngrozitoarele oi care pasc pe aceste maluri, câtă vreme sunt încinse de căldura arzătoare a soarelui, căci de obicei atunci sunt cuprinse de o furie sălbatică şi, cu coarnele lor ascuţite, cu fruntea lor tare ca piatra şi uneori cu muşcături înveninate, se reped asupra oamenilor şi-i ucid cu cruzime. Dar după-amiază, când arşiţa soarelui se va fi potolit şi plăcuta răcoare adusă de fluviu va fi liniştit turma, te vei putea furişa sub acel platan înalt, care ca şi mine se hrăneşte din apa aceluiaşi torent. Şi îndată ce oile, după domolirea furiei lor, vor începe să se odihnească, scuturând frunzele copacilor din pădurea vecină, vei găsi lâna de aur, care se prinde şi rămâne pretutindeni atârnată de ramuri.“

Astfel o învăţa buna şi omenoasa trestie pe atât de nenorocita Psyche cum să scape de primejdie. Fără a pregeta să asculte cu toată atenţia aceste poveţe de care nu avea să se căiască, ea nu mai şovăi o clipă, ci făcând întocmai cum i se spusese, putu uşor să culeagă multe fuioare din această lână de aur moale ca mătasea şi, umplându-şi poala rochiei, o aduse Venerei.

Dar nici după această a doua încercare, cu toată izbânda ei, Psyche nu văzu vreun semn de bunăvoinţă din partea suveranei sale. Încruntând din sprâncene şi cu un amar surâs, Venus îi zise: „Nu mă las eu amăgită de vicleanul tău sfătuitor, care şi de astă-dată s-a amestecat în porunca ce ţi-am dat-o, dar chiar acum am să te pun la o încercare hotărâtoare, spre a vedea dacă cu-adevărat eşti foarte curajoasă şi neobişnuit de deşteaptă. Vezi acest munte râpos, în vârful căruia se ridică o stâncă foarte înaltă, din care ţâşnesc apele negricioase ale unui izvor întunecos, care după ce s-au adunat într-o vale închisă din apropiere, se varsă în mlaştinile Stixului[23] şi alimentează urlătoarele puhoaie ale Cocitului? Ei bine, să te urci până acolo, să-mi umpli chiar de la izvor această mică urnă cu apă rece ca gheaţa şi să mi-o aduci

[23] Un izvor din Arcadia a cărui apă e aşa de corosivă încât roade fierul şi arama şi sparge vasele în care e pusă. Cocitul, fluviul Infernului, după poeţi, şi al cărui nume înseamnă geamăt, este un râu noroios în Epir şi se varsă în Acheron.

numaidecât!“ Astfel grăind, îi dădu un mic vas de cristal lucrat cu măiestrie, ameninţând-o pe deasupra cu pedepse şi mai groaznice.

Psyche, iuţind pasul de zor, ajunse în vârful muntelui, hotărâtă să-şi găsească cel puţin acolo sfârşitul nenorocitei sale vieţi. Dar îndată ce se apropie de locurile învecinate cu stânca pomenită, ea văzu că nu-i va fi cu putinţă să îndeplinească porunca zeiţei şi înţelese ce piedici mortale îi stăteau înainte. Într-adevăr, această stâncă înspăimântător de înaltă, pe care nu te puteai urca din cauza povârnişului gloduros şi lunecos, vărsa din pereţii ei de piatră nişte izvoare care te înfiorau. Abia scăpate din crăpăturile stâncii înclinate, ele se aruncau de-a lungul pantei şi, curgând printr-un canal adânc şi îngust, cu totul ascunse din cauza înaltelor lui maluri, cădeau nevăzute într-o vale din apropiere, închisă din toate părţile. Din scobitura stâncilor, la dreapta şi la stânga izvoarelor, se vedeau ieşind şi lungindu-şi gâturile nişte balauri furioşi, cu ochii necontenit deschişi, veşnic veghetori, neadormiţi paznici ai acestor îngrozitoare locuri. De altfel, aceste ape care erau vorbitoare se apărau singure: „Pleacă! Ce faci? Ia seama! Unde te duci? Fereşte-te! Fugi! Ai să mori!“ îi strigau ele necontenit.

Neputinţa de a îndeplini porunca făcuse din Psyche o piatră. Cu trupul era acolo, dar simţurile îi pieriseră cu totul şi, zdrobită de povara primejdiei de care nu putea să scape, nu avea nici măcar ultima mângâiere, aceea de a plânge. Suferinţele acestui suflet nevinovat nu scăpară ochiului pătrunzător al binevoitoarei Providenţe, căci, deodată, pasărea regală a marelui Iupiter, vulturul răpitor, desfăşurându-şi aripile, veni lângă ea. El îşi amintise că altădată, pentru a se supune poruncilor stăpânului său, răpise, condus de Amor, pe un tânăr frigian[24], destinat să devină paharnicul lui Iupiter. Acum, găsind prilejul potrivit de a cinsti puterea divină a lui Cupidon, printr-un ajutor dat la timp soţiei lui, care era într-o situaţie nenorocită, părăsi nemărginitele înălţimi ale văzduhului şi, legănându-se încet pe aripi, veni sub ochii tinerei femei: „Cât eşti de naivă, îi spuse el, şi de necunoscătoare a unor astfel de primejdii, dacă speri că poţi lua fie şi o singură picătură din nu mai puţin sacrul decât cumplitul izvor, sau dacă crezi că măcar vei putea să te apropii de el! N-ai auzit niciodată spunându-se că zeii, şi chiar însuşi Iupiter, au groază de aceste ape ale Stixului, şi că jurămintele pe care voi muritorii le faceţi pe puterea zeilor, zeii le fac de obicei pe maiestatea Stixului? Dar dă-mi mie urna“, îi zise el şi i-o smulse îndată din mână ca să i-o umple numaidecât. Într-adevăr, cumpănindu-se pe grelele lui aripi, într-o parte şi în alta, şi întinzându-le ca nişte vâsle la dreapta şi la stânga, el trecu printre aceşti balauri cu fălcile înarmate cu dinţi ascuţiţi şi cu limbi cu trei vârfuri pe care le mişcau cu putere, şi izbuti să ia din această apă furioasă care-l ameninţa, să

[24] Ganimede, fiul unui rege troian.

fugă şi să nu se expună primejdiilor, numai născocind o minciună – că vine din porunca zeiţei Venus şi că în această clipă este slujitorul ei. Astfel putu să se apropie mai uşor de izvor.

Psyche primi bucuroasă urna plină cu apă şi se grăbi s-o ducă Venerei. Dar, nici de astădată, ea nu putu domoli mânia acestei crude zeiţe. Căci, ameninţând-o cu încercări mai grele şi mai periculoase, iată cum îi vorbeşte cu un zâmbet răutăcios: „Acum văd că într-adevăr eşti o vrăjitoare şi încă foarte pricepută în meşteşugul tău, fiindcă ai putut îndeplini cu atâta uşurinţă poruncile mele. Dar va trebui, puicuţă, să-mi faci un serviciu. Ia cutia asta (şi zicând i-o şi dădu) şi coboară-te în Infern, la întunecatul palat al lui Orcus. Apoi înmânând cutia Proserpinei, să-i spui: «Venus te roagă să-i trimiţi un pic din frumuseţea ta, de pildă atât cât trebuie numai pentru o singură zi, căci aceea pe care o avea a întrebuinţat-o pe toată şi a isprăvit-o îngrijind pe fiul său care e bolnav!» Dar la întoarcere vezi să nu întârzii pe drum, fiindcă trebuie să mă parfumez cu ea, înainte de a mă duce să văd un spectacol la teatrul zeilor.“

Atunci Psyche mai mult decât oricât îşi dădu seama că destinul ei se apropie de sfârşit şi, alungând orice umbră de amăgire, înţelese lămurit că era împinsă la o moarte sigură. Şi cum să se îndoiască de aceasta, când cu propriile ei picioare era silită să se ducă de bunăvoie în Tartar şi la mani? Fără să mai stea mult pe gânduri ea se îndreptă spre cel dintâi turn foarte înalt pe care-l văzu, hotărâtă să se arunce din vârful lui, căci, după cum gândea ea, acesta era drumul cel mai drept şi mai bun ca să coboare de-a dreptul în Infern. Dar, deodată, turnul prinse a glăsui: „De ce să te laşi doborâtă, fără nici o judecată, de această ultimă primejdie şi de această nouă încercare? Căci o dată ce sufletul tău va fi despărţit de trup, vei ajunge, e adevărat, în fundul Tartarului, dar în nici un chip nu vei mai putea să te întorci de acolo. De aceea, ascultă-mă pe mine. Nu departe de aici se află Lacedemona, nobila cetate a Ahaiei. În vecinătatea ei adastă Tenara[25], ascunsă între nişte cărări depărtate şi puţin cunoscute. Caut-o, căci acolo e o răsuflătoare a locuinţei lui Dis[26] şi prin porţile ei larg deschise se vede un drum nebătut de nimeni. După ce vei fi trecut de pragul acelei porţi şi vei fi pornit pe drum, mergând drept, n-ai decât să urmezi această potecă spre a ajunge tocmai la palatul lui Orcus[27]. Dar înainte de toate, n-ai voie să mergi cu mâinile goale prin întunericul acela, ci în fiecare mână va trebui să ai câte o plăcintă din făină

[25] Promontoriu la extremitatea Laconiei (azi Capul Matapan), în vecinătatea căruia era o văgăună privită ca una din intrările Infernului.

[26] Dis (=dives) este traducerea latină a numelui lui Pluton – zeul Infernului – asociat pe drept sau pe nedrept cu *ploutos*, cuvânt care în greceşte înseamnă bogăţie.

[27] Zeul Infernului, identificat cu Pluton.

de orz frământată cu vin îndulcit cu miere şi chiar în gură să ţii doi bănuţi de aramă. Mai mult, după ce vei fi făcut o bună parte din drumul care duce la morţi, vei întâlni un măgar şchiop, încărcat cu lemne, având un conducător tot şchiop şi el, care te va ruga stăruitor să-i ridici câteva bucăţi de lemn căzute pe jos din sarcina măgarului. Tu să nu scoţi însă nici o vorbă şi să treci înainte fără să deschizi gura. În curând vei ajunge la fluviul morţilor, unde stă Charon, luntraşul, care cere îndată o plată de trecere, fiindcă numai cu această condiţie transportă pe călători pe celălalt mal, în barca lui mereu cârpăcită şi reparată. Aşadar, şi printre morţi vieţuieşte lăcomia! Căci nici acest luntraş, nici însuşi Dis, un zeu atât de puternic, nu fac nimic fără plată[28], iar săracul, când moare, trebuie să se îngrijească de bani de drum şi, dacă cumva nu are bănuţul în mână, n-are voie să-şi dea sufletul! Vei da acestui îngrozitor bătrân ca taxă una din monedele tale, dar astfel încât s-o ia el singur cu mâna lui din gura ta. De asemenea, în timpul când vei trece peste această apă stătătoare, un bătrân mort, înotând la suprafaţa ei, va întinde mâinile-i putrezite şi te va ruga să-l tragi în barcă la tine. Dar să nu te laşi înduioşată de o milă care nu ţi-e îngăduită.

După ce vei fi trecut fluviul şi vei fi înaintat câţiva paşi, vei întâlni nişte ţesătoare bătrâne care, ţesând pânză, te vor ruga să le dai o mână de ajutor. Dar nici de pânza lor nu-ţi e îngăduit să te atingi, căci toate acestea şi multe altele nu sunt decât curse pe care ţi le-ntinde Venus, numai ca să te facă să laşi din mâini măcar una din plăcinte. Şi să nu crezi că pierderea acestor plăcinte e lipsită de importanţă, căci dacă vei pierde una din ele, n-ai să mai vezi lumina zilei. Într-adevăr, ai să vezi un câine uriaş, cu trei capete[29] enorme, un monstru gigantic şi înspăimântător, care prin lătratul său puternic, în zadar îi sperie pe morţi, cărora acum nu le mai poate face nici un rău. Stând veşnic de strajă chiar înaintea pragului şi a întunecoaselor portice ale Proserpinei, el păzeşte pustiul palat al lui Pluton. Dând acestui câine ca pradă una dintre plăcinte, îi vei domoli mânia şi vei putea trece uşor înainte. Vei intra direct la Proserpina, care te va primi cu bunătate şi blândeţe şi te va pofti chiar să te aşezi într-un jilţ comod şi să mănânci nişte bucate minunate. Dar tu aşază-te jos, pe pământ şi, în locul acelor mâncări, cere numai o bucată de pâine neagră şi mănânc-o. Arată apoi de ce ai venit şi, luând ceea ce ţi se va da, vino înapoi. Răscumpără furia câinelui, aruncându-i cealaltă plăcintă. Apoi, după ce vei fi dat lacomului luntraş moneda pe care ai păstrat-o şi după

[28] În adevăr, Charon nu era decât casierul lui Pluton. Acest obol pentru trecere avea un sens filosofic, căci, după cum spune un comentator, el trebuia să reamintească omului că din ambiţia sa, din comorile sale, nu-i va mai trebui şi nu-i va mai rămâne, într-o zi, decât un bănuţ.

[29] Cele trei capete ale Cerberului simbolizează Trecutul, Prezentul şi Viitorul, care devorează totul. Îmblânzirea Cerberului, realizată de Hercule, demonstrează că eroismul şi virtutea înfrâng timpul şi trăiesc veşnic.

ce vei fi trecut fluviul, întorcându-te pe drumul pe care ai venit, vei vedea din nou cerul cu puzderia lui de astre[30]. Dar, dintre toate aceste sfaturi, de unul mai ales cred că trebuie să ţii seama şi-anume: să nu cumva să-ţi vie pofta să deschizi cutia ce ţi s-a încredinţat sau să te uiţi la acel tezaur de frumuseţe divină, ascuns acolo cu cea mai mare grijă!“

Astfel proroci turnul acela care prevedea viitorul, întocmai ca un adevărat oracol. Fără întârziere, Psyche se îndreaptă spre Tenara. Având la ea, după datină, cei doi bănuţi şi cele două plăcinte, coboară repede pe poteca Infernului. Trece fără să deschidă gura pe lângă conducătorul şchiop al măgarului, plăteşte luntraşului obolul de trecere peste fluviu, nu răspunde nimic mortului care înota la suprafaţa apei, nu ia în seamă viclenele rugăciuni ale ţesătoarelor, molcomeşte cu una dintre cele două plăcinte furia îngrozitorului câine, în sfârşit pătrunde până la locuinţa Proserpinei. Aici, ea nu primi jilţul pufos pe care i-l oferi ospitaliera zeiţă, nici delicioasele-i mâncări, ci aşezându-se jos la picioarele ei şi mulţumindu-se cu o bucată de pâine neagră, îşi îndeplineşte solia cu care o trimisese Venus. I se dădu neîntârziat cutia umplută în taină şi bine închisă. După ce potoli înfiorătorul lătrat al câinelui, momindu-l cu cealaltă plăcintă, şi dădu luntraşului bănuţul ce-i mai rămăsese, ieşi din Infern mult mai lesne şi mai vioaie decât intrase. Când revăzu şi salută pe pământ alba lumină a cerului, cu toată graba ei de a-şi termina însărcinarea, o curiozitate nechibzuită îi cuprinse sufletul. „Dar aş fi o mare proastă, îşi zise ea, dacă, având în mâna mea frumuseţea zeiţelor n-aş lua şi pentru mine un strop, pentru a plăcea din nou, chiar în starea în care mă găsesc, frumosului meu soţ.“ Spunând aceste cuvinte, ea deschise cutia, în care nu era nici o frumuseţe, ci numai un abur amorţitor, asemenea somnului morţii, un somn cu adevărat stigian[31], care, îndată după ridicarea capacului, năvăli asupra ei, îi cuprinse tot trupul cu o ceaţă deasă şi adormitoare şi chiar pe drum, pe o potecă lăturalnică, o trânti la pământ şi o ţinu cu totul sub stăpânirea lui. Aşa cum zăcea nemişcată, nu mai era altceva decât un cadavru adormit.

Dar Cupidon, a cărui rană se vindecase de tot, îşi redobândise puterea, şi, nemaiputând îndura lunga absenţă a Psychei, fugise pe îngusta fereastră a odăii unde era ţinut închis. Zburând ca vântul cu aripile refăcute după o îndelungată odihnă, alergă la iubita lui Psyche, îi şterge de pe faţă aburii somnului care o cuprinsese şi-i închide din nou în cutia unde se aflau mai înainte, apoi, atingând-o uşor cu una din săgeţile sale, fără să-i facă nici un rău, o trezeşte la viaţă. „Iată, nenorocită Psyche, îi zise el, iată că pentru a doua oară era să pierzi din cauza neasemuitei tale curiozităţi! Deocamdată adu repede

[30] Potrivit cosmologiei populare antice, bolta cerească, împreună cu soarele şi stelele, constituiau, deasupra pământului, lumea superioară.

[31] Ca al morţilor din Infern.

la îndeplinire însărcinarea pe care ţi-a dat-o mama mea, căci de rest mă voi îngriji eu însumi!“ Grăind astfel, îndrăgostitul înaripat îşi luă zborul, iar Psyche duse în grabă Venerei darul Proserpinei.

În acest timp Cupidon, mistuit de o nemărginită iubire şi de o stare de tristeţe şi temându-se foarte mult de neaşteptata cumpătare a mamei sale, recurge la vechile-i mijloace. Cu sprintenele lui aripi se ridică în înaltul cerului, se aruncă la picioarele marelui Iupiter şi îşi apără cauza. Atunci Iupiter îl apucă cu mâna de obrăjiori, îi apropie de gura sa ca să-i sărute, şi-i spuse: „Deşi tu, fiule[32] şi stăpâne, n-ai respectat niciodată drepturile pe care ceilalţi zei au consimţit să mi le recunoască, deşi cu necurmatele tale lovituri rănești inima asta a mea, în care se întocmesc legile elementelor şi revoluţiile astrelor, cu toate că o înjoseşti prin dese prilejuri de intrigi amoroase pe pământ, în dispreţul legilor şi mai ales împotriva legii Iulia[33] şi a moralei publice, deşi mi-ai lovit cinstea şi renumele prin scandaloase adultere, silindu-mă să-mi schimb în mod josnic şi nedemn augusta înfăţişare şi să mă metamorfozez în şarpe, foc, pasăre, fiară sălbatică şi vită cornută, cu toate acestea, amintindu-mi că am inima bună şi că ai crescut pe mâinile mele, îţi voi îndeplini dorinţa, numai să ştii să te fereşti de rivalii tăi şi cu condiţia de a te obliga, în cazul când întâmplător s-ar ivi pe pământ vreo fată de o rară frumuseţe, să mă plăteşti prin iubirea ei pentru această binefacere a mea de acum!“

Astfel grăind, porunceşte lui Mercur să cheme numaidecât pe toţi zeii în sobor şi totodată să le aducă la cunoştinţă că, dacă vreunul dintre nemuritori va lipsi, va avea să plătească o amendă de zece mii de sesterţi. De teama acestei amenzi, amfiteatrul ceresc se umplu numaidecât, şi Iupiter, suindu-se pe înaltul său tron, rosteşte următoarele: „Zei conscrişi, al căror nume e trecut în lista Muzelor[34], cunoaşteţi fără îndoială cu toţii pe acest tânăr şi ştiţi că eu l-am crescut cu mâinile mele. Ei bine, întotdeauna eu am socotit că trebuie să se pună frâu înflăcăratelor porniri ale primei lui tinereţi. E multă vreme de când zilnic e bârfit şi s-a făcut de ocară din cauza adulterelor şi tuturor blestemăţiilor sale. Vreau să pun capăt destrăbălărilor lui şi să înfrânez aceste amoroase dezordini ale tinereţii prin lanţurile căsniciei. El şi-a ales o fată căreia i-a răpit fecioria. Să fie a lui, s-o păstreze, să ia de soţie pe Psyche şi să se bucure în veci de iubirea ei!“ Apoi, întorcându-şi faţa spre Venus: „Iar tu, fiica mea, îi zise el, nu te întrista. Nu te teme că marea nobleţe a familiei

---

[32] Nimeni n-a ştiut cine e tatăl lui Cupidon. Pentru Iupiter, fiul fiicei sale Venus e un fiu adoptiv.

[33] Legea promulgată de împăratul August în anul 17 î.Hr. instituia pedepse aspre împotriva adulterului.

[34] Muzele, în calitate de femei de litere, aveau în Olimp sarcina să încheie procesele-verbale, să ţină registrele de stare civilă a zeilor, la fel ca censorii care întocmeau lista senatorilor. Când absentau, aceştia erau nevoiţi să plătească o amendă. Iupiter vorbeşte de parcă ar fi în senatul roman, unde li se zicea senatorilor *patres conscripti*.

tale va fi înjosită, fiindcă nu e vorba de o legătură cu o muritoare. Eu voi stabili condiţii egale între soţi şi astfel căsătoria lor nu va fi o mezalianţă, ci o căsătorie legitimă şi în conformitate cu prevederile codului civil". Şi îndată porunceşte lui Mercur să găsească pe Psyche şi s-o aducă în cer. Iupiter, dând Psychei o cupă cu ambrozie, îi zise: „Bea, Psyche, şi fii nemuritoare. Cupidon niciodată nu se va desface din legăturile ce-l leagă de tine, căsătoria voastră va fi eternă!"

Numaidecât se întinde în faţa tuturor o splendidă masă de nuntă. Pe patul de onoare era culcat soţul, strângând la sânul său pe Psyche, şi în aceeaşi poziţie Iupiter cu Iunona sa, apoi toţi ceilalţi zei, după rangul lor. Lui Iupiter, fireşte, îi prezenta cupa tânărul cioban Ganimede, devenit paharnicul său, iar ceilalţi zei erau serviţi de Liber[35]. Vulcan pregătea cina la cuptoare. Horele împurpurau totul cu trandafiri şi alte flori. Graţiile răspândeau miresme de balsam, Muzele cântau cu glas armonios. Apolo le acompania din liră, iar Venus execută un dans plin de graţie în tactul muzicii sale, înjghebându-şi singură o orchestră în care Muzele cântau în cor, un satir din flaut şi un mic Pan din fluier. Astfel, Psyche trecu în mod legal sub puterea lui Cupidon şi după nouă luni li se născu o fiică, pe care o numim Voluptatea[36].

Iată ce povestea tinerei noastre prizoniere bătrâna aceea nebună şi pe jumătate beată. Şi eu, care nu mă aflam departe de ea, eram cu adevărat mâhnit că n-am la mine nici tăbliţe, nici stilet, ca să aştern în scris o poveste atât de frumoasă.

În acest moment, sosiră tâlharii încărcaţi cu pradă, după ce înfruntaseră nu ştiu ce luptă grea. Totuşi, lăsând acasă pe cei răniţi ca să-şi îngrijească rănile, unii dintre ei, cei mai curajoşi bineînţeles, erau nerăbdători să plece din nou ca să aducă restul prăzii, ascuns, după cum spuneau ei, într-o anumită peşteră. Înfulecând mâncarea la repezeală, mă iau pe mine şi calul meu ca să aducem acele lucruri şi, mângâindu-ne cu lovituri de ciomag, pornim fără zăbavă. După un drum obositor cu multe pripoare şi ocoluri, ajungem tocmai spre seară la o peşteră, de unde, fără să ne dea o clipă de răgaz, ne aduc înapoi în galop, încărcaţi cu o mulţime de pachete. Aşa de mare era graba şi zăpăceala lor, încât stâlcindu-mă cu o ploaie de lovituri şi împingându-mă peste un bolovan aflat în drum, mă poticnii şi căzui la pământ. Loviturile continuau să cadă una după alta, şi cu toate că eram rănit la piciorul drept şi la copita stângă, mă siliră să mă ridic cu greu.

---

[35] Zeu latin, asimilat cu Bacchus.

[36] Voluptatea avea un templu la Roma, unde era reprezentată sub chipul unei tinere femei încântătoare, gătită ca o regină şi călcând în picioare virtutea.

– Până când, zise unul dintre ei, vom mai hrăni degeaba mârţoaga asta deşelată şi care acum mai e şi şchioapă?

– Nu mai încape nici o îndoială, adăugă un altul, că a venit în casa noastră ca o piază rea şi că din clipa aceea nu numai că n-am mai avut nici o pradă cum se cade, ci dimpotrivă, cei mai viteji dintre noi au fost răniţi sau ucişi!

– Vă asigur, zise un al treilea, la rândul său, că îndată ce va fi adus acasă aceste pachete, îl voi arunca numaidecât în vreo prăpastie, unde va fi o hrană foarte plăcută pentru vulturi!

În timp ce aceşti miloşi oameni discutau despre felul morţii mele, noi şi ajunsesem acasă, căci frica făcuse aripi din copitele mele. Atunci ei ne iau la iuţeală poverile din spate, şi fără să se mai gândească la hrana noastră şi nici chiar la moartea mea, îşi alătură ca ajutoare pe aceia dintre tovarăşii lor pe care rănile îi reţinuseră acasă şi se întorc numaidecât, în mare grabă, ca să aducă singuri restul de pradă, deoarece, după cum spuneau ei, erau scârbiţi de încetineala noastră.

Cu toate acestea, eu treceam printr-o mare îngrijorare gândindu-mă la moartea cu care mă ameninţau şi-mi ziceam în sinea mea: „De ce nu fugi, Lucius? Ce ultimă încercare mai aştepţi? Moartea, o moarte groaznică ţi-a fost dinainte hotărâtă de tâlhari. Totul e gata pentru moartea ta şi lucrul nu cere mare osteneală. Priveşte aici, foarte aproape, văgăunile astea şi aceste stânci îngrozitor de ascuţite şi ieşite în afară: ele îţi vor străpunge carnea şi-ţi vor risipi membrele mai înainte de a fi căzut în prăpastie. Căci magia, faimoasa ta magie, ţi-a dat numai înfăţişarea şi necazurile măgarului, nu şi pielea lui cea groasă, a ta fiind tot aşa de subţire ca a unei lipitori. În sfârşit, de ce nu iei o hotărâre bărbătească, de ce nu te gândeşti la salvarea ta câtă vreme lucrul mai e posibil? Acum, în lipsa tâlharilor, ai cel mai bun prilej de fugă. Nu cumva te temi de supravegherea acestei bătrâne pe jumătate moartă, pe care ai putea s-o dai gata cu o singură lovitură de picior, fie şi şchiop? Dar unde să fugi? Cine-ţi va da ospitalitate?... Iată o idee neroadă, şi cu adevărat vrednică de un măgar. Dar ce călător n-ar fi bucuros să ia cu el un măgar găsit pe drum?".

Şi îndată, cu o puternică opintire, rup căpăstrul cu care fusesem legat şi o iau la fugă în galop.

Cu toate acestea, n-am putut scăpa din ochii de uliu ai viclenei bătrâne. Căci, îndată ce mă văzu dezlegat, prinzând o îndrăzneală mai presus de vârsta şi sexul ei, puse mâna pe căpăstru şi se sili să mă târască şi să mă aducă înapoi. Dar eu, care nu uitasem de planul funest al tâlharilor, nu mă lăsai mişcat de nici o milă şi dându-i câteva lovituri puternice cu picioarele de dinapoi o aştern îndată la pământ. Deşi doborâtă, ea se ţinea cu atâta îndărătnicie de curea, încât, în goana mea nebună, o târâi câtva timp după mine. Atunci, ţipând şi urlând, dar fără să dea drumul curelii, începe să implore aju-

torul unei mâini mai puternice. Dar cu gemetele ei zadarnice făcea un zgomot fără rost, căci nu era nimeni pe acolo care să-i poată veni în ajutor în afară de tânăra fată prizonieră. Aceasta, ieşind numaidecât din peşteră la strigătele ei, vede un spectacol în adevăr rar şi vrednic de transmis posterităţii – o bătrână Dirce[37], atârnată nu de un taur, ci de un măgar. Atunci, dând dovadă de un curaj bărbătesc, prizoniera săvârşeşte fapta cea mai îndrăzneaţă. Smulge căpăstrul din mâinile bătrânei şi cu vorbe blânde, oprindu-mă din fuga mea năvalnică, îmi sare sprintenă în spinare, şi astfel mă îndeamnă din nou să alerg.

Stăpânit eu însumi de dorinţa de a fugi şi în acelaşi timp de aceea de a salva pe tânăra fată, dar şi îndemnat de loviturile pe care ea mi le dădea destul de des, alergam în fuga mare cu iuţeala unui cal şi, prin nechezatul meu, căutam să arăt fetei cât eram de simţitor la gingaşele ei vorbe. Uneori, prefăcându-mă că mă scarpin în spinare, întorceam gâtul şi sărutam frumoasele ei picioare. Atunci, ea suspina mai adânc şi ridicând ochii spre cer cu gesturi agitate, spuse:

– Mari zei, ajutaţi-mă, în sfârşit, în aceste groaznice primejdii, şi tu, Soartă prea crudă, încetează o dată de a mă mai urmări cu furia ta. Ajungă-ţi chinurile şi supărările pe care ţi le-am oferit ca jertfă de ispăşire. Iar tu, apărător al libertăţii şi sprijin al salvării mele, dacă mă vei duce acasă nevătămată şi mă vei da părinţilor şi frumosului meu logodnic, ce recunoştinţă îţi voi purta! Ce onoruri, ce hrană îţi voi da! Mai întâi, îţi voi ţesăla bine coama şi o voi împodobi eu însămi cu colierele mele virginale; îţi voi despărţi frumos părul încreţit pe frunte, şi pe cel din coadă, încâlcit şi aspru, pentru că nu e niciodată spălat şi îngrijit, ţi-l voi pieptăna şi netezi cu cea mai mare grijă. Te voi împodobi cu coliere şi nenumărate bule[38] de aur şi vei străluci, ca şi cum ar fi presărate pe tine toate stelele de pe cer. Te voi plimba în triumf în mijlocul unei populaţii vesele, oferindu-ţi cu mâna mea, dintr-o desagă de mătase, migdale şi alte lucruri dulci şi gustoase, cu care te voi îngrăşa, salvatorul meu, în fiecare zi. Dar în afară de aceste mâncări alese, de această desăvârşită odihnă şi de fericirea întregii tale vieţi, nu-ţi va lipsi nici demnitatea, nici gloria. Căci voi perpetua amintirea prezentei mele întâmplări şi a ocrotirii divine printr-o mărturie veşnică: în vestibulul palatului meu voi aşeza la loc de cinste un tablou în care va fi reprezentată fuga noastră de acum. Toată lumea îl va privi, toată lumea îi va asculta povestea, trecând-o urmaşilor din gură în gură, iar scrierile învăţaţilor vor transmite de-a lungul

[37] Fiica lui Helios şi soţia lu Lycos, rege al Tebei. Ea s-a purtat rău cu Antiope, de care Lycos se despărţise. Mai târziu, fiii Antiopei, Amphion şi Zethos, voind să-şi răzbune mama, au pus mâna pe Dirce, au dus-o pe muntele Citeron, au legat-o de coarnele unui taur neîmblânzit care a ucis-o şi trupul i-a fost aruncat într-o fântână, care de atunci poartă numele ei.

[38] Bule sau amulete prinse de gâtul unui animal, ca semn de recunoaştere.

veacurilor naiva întâmplare a *Tinerei prinţese fugind din captivitate călare pe un măgar.* Tu însuţi vei fi pus printre vechile minuni şi, mulţumită acestei aventuri adevărate, vom crede că Phrixus[39] a trecut marea pe un berbec, Arion[40] a cârmuit un delfin şi Europa[41] un taur. Dar dacă Iupiter a mugit cu adevărat, sub chipul unui bou, poate că şi în măgarul meu se ascunde vreo taină, fie un chip de om, fie o faţă de zeu.

În timp ce tânăra fată repeta neîncetat aceste vorbe, şi în făgăduielile ei amesteca dese suspine, ajunserăm la o răspântie. Acolo, apucându-mă de căpăstru, ea se silea din toate puterile să mă facă s-o iau la dreapta, pentru că pe acolo era drumul care ducea la părinţii săi. Dar eu care ştiam că tâlharii plecaseră tocmai în această direcţie după prada rămasă, mă împotriveam cu îndărătnicie; şi fiindcă nu puteam grăi, iată ce o întrebam în gândul meu: „Ce faci, nenorocită fată, ce faci? De ce alergi aşa de zorită la moarte? De ce ţii s-o găseşti cu picioarele mele? Căci nu vei pieri numai tu, ci mă vei pierde şi pe mine."

În timp ce fiecare din noi se încăpăţâna să apuce în direcţie opusă, ca şi cum ne-am fi luptat într-un proces de hotare pentru dreptul de proprietate asupra vreunui teren, ne pomenim faţă în faţă cu tâlharii încărcaţi cu prada lor. La lumina lunii ei ne-au recunoscut încă de departe şi ne salutară cu râsete batjocoritoare. Unul din bandă ni se adresă astfel:

– Dar unde vă duceţi aşa grăbiţi, noaptea? La această oră târzie, nu vă e frică de stafii[42] şi de duhurile rele ale nopţii? Sau poate, preacinstita mea fată, alergi aşa de grăbită ca să-ţi vizitezi părinţii pe furiş? În acest caz, vom avea grijă să nu fii singură şi-ţi vom arăta un drum mai scurt pentru a ajunge la ai tăi!

Însoţind cuvintele de gest, puse mâna pe căpăstrul meu şi mă întoarse înapoi, fără să mă scutească însă de obişnuitele lovituri pe care mi le căra cu o măciucă noduroasă pe care o avea la el. Atunci, ştiind că, cu toată împotrivirea mea, eram din nou mânat la o moarte sigură, mi-aduc aminte de copita care mă durea şi încep să şchiopătez, scuturând din cap.

– Iacă, zise cel care mă întoarse din drum, iar începi să stai la gânduri şi să te clatini? Cum! Prăpăditele astea de picioare ale tale pot să fugă şi nu ştiu să umble? Dar mai adineauri întreceai în iuţeală pe înaripatul Pegas!

---

[39] Erou beoţian, fiu al lui Athamas, rege al Tebei, şi al Nephelei. Ţara fiind bântuită de foamete, Phrixus era gata să fie sacrificat lui Zeus împreună cu sora sa Hele, dar izbuti să fugă călare pe un berbec cu lâna de aur, pe care i-l dăduse Nephele şi trecu din Europa în Asia, peste Helespont.

[40] Poet liric grec (sfârşitul secolului al VII-lea şi începutul secolului VI-lea î.Hr.), născut în insula Lesbos. A trăit la curtea lui Periandru, tiranul Corintului. Într-una din călătoriile sale, fiind pe punctul de a fi aruncat în mare de corăbieri, i se îngăduie să cânte pentru ultima oară din liră. Un delfin, atras de cântecele sale, îl salvează din mijlocul valurilor şi-l poartă în spinare până la capul Tenara.

[41] Fiica lui Phoenix sau a lui Agenor, rege al Feniciei şi soră a lui Cadmus. Într-o zi, pe când se plimba cu prietenele ei pe ţărmul mării, a fost răpită de Zeus care se metamorfozase în taur. Trecând marea cu ea în spinare, a dus-o în insula Creta.

[42] În original Mani – sufletele rudelor decedate.

În timp ce acest binevoitor tovarăş glumea astfel cu mine, scuturându-şi deasupra mea ciomagul, ajunserăm la prima împrejmuire a vizuinii lor, unde găsirăm atârnată de o ramură a unui chiparos înalt pe bătrâna aceea, care se spânzurase. Ei o dezlegară îndată şi, fără să-i scoată funia de care atârna, o aruncară în fundul unei prăpăstii. Apoi, legând cobză pe tânăra fată, se năpustesc ca nişte lupi flămânzi asupra cinei pe care, în zelul său postum, o preparase nenorocita bătrână.

Pe când înghiţeau cu o nepotolită lăcomie tot ce era pe masă, încep să chibzuiască între ei cum să ne pedepsească şi cum să se răzbune pe noi. Ca în orice adunare furtunoasă, părerile erau împărţite: unul cerea ca tânăra fată să fie arsă de vie, altul susţinea să fie aruncată fiarelor, un al treilea să fie spânzurată pe cruce, al patrulea să i se smulgă carnea de pe ea cu instrumentele de tortură. Sigur însă e faptul că toţi erau pentru pedeapsa cu moartea, indiferent de felul ei. Atunci unul din tâlhari, după ce linişti tumultul, le vorbi astfel în cuvinte potolite:

– Nu convine nici principiilor bandei noastre, nici blândeţii fiecăruia dintre noi, nici chiar moderaţiei mele să îngădui o cruzime care ar fi exagerat de mare şi ar depăşi gravitatea greşelii. Nu vă mai gândiţi la fiare, la cruce, la flăcări, la torturi şi nu fiţi chiar aşa de grăbiţi s-o condamnaţi la întunericul unei morţi pripite. Ascultaţi-mă deci pe mine şi dăruiţi viaţa acestei tinere, dar viaţa pe care o merita. Desigur, vă aduceţi aminte ce aţi hotărât mai demult în privinţa acestui măgar, întotdeauna leneş, dar mâncăcios fără pereche, care mai adineauri se prefăcea că şchioapătă şi s-a făcut complice şi slujitor al fugii tinerei fete. Propun deci ca mâine să-l ucideţi, să-l goliţi de toate măruntaiele şi să coaseţi, goală, în pântecele lui pe această tânără pe care ne-a preferat-o nouă, astfel încât afară să-i rămână numai faţa, iar restul trupului să-i fie închis, ca într-o închisoare, în acest animal, pe care apoi, să-l expuneţi, aşa umplut şi cusut, în vârful unei stânci, în bătaia razelor arzătoare ale soarelui. Astfel, amândoi vor suferi pedeapsa pe care cu drept cuvânt le-aţi hotărât-o: măgarul va avea moartea pe care de mult a meritat-o, iar fata va simţi muşcăturile fiarelor sălbatice, când viermii îi vor devora trupul, chinul focului, când soarele cu preaputernica lui arşiţă va aprinde pântecele animalului şi agonia spânzurătoarei, când câinii şi vulturii îi vor smulge cele mai ascunse măruntaie. Mai puneţi la număr şi celelalte suferinţe şi dureri. Vie, ea va locui în pântecele unui animal mort; un miros îngrozitor îi va îneca nările şi o sufocă şi, mult timp lipsită de hrană, se va topi încet în chinurile mortale ale foamei fără să aibă cel puţin mâinile libere ca să-şi facă seama!

După ce termină astfel de vorbit, toţi primiră în unanimitate această propunere. Şi eu, care o auzisem cu urechile mele atât de lungi, ce mai avea am altceva de făcut decât să-mi jelesc cadavrul meu de mâine?

CARTEA A ȘAPTEA

Îndată ce, după risipirea întunericului, a început să se crape de ziuă şi carul strălucitor al soarelui a luminat întreaga fire, a mai sosit unul din banda tâlharilor, ceea ce se putea vedea uşor după chipul prietenos în care toţi se salutară. El se aşeză chiar la intrarea peşterii şi, după ce se odihni puţin, căci abia mai respira, iată ce veşti aduse tovarăşilor săi:

– În ce priveşte casa lui Milo din Hypata, pe care noi am jefuit-o de curând, grijile noastre s-au risipit şi de aici înainte putem fi fără nici o teamă. Preavitejii mei prieteni, după ce voi v-aţi întors în tabăra noastră încărcaţi cu toată prada, eu m-am amestecat în grupurile pe care le forma poporul şi, prefăcându-mă că sunt mâhnit şi revoltat, căutam să aflu ce se va hotărî cu privire la anchetarea întâmplării, dacă voiau să facă cercetări pentru aflarea tâlharilor şi până la ce punct le vor împinge, căci voiam să vă aduc totul la cunoştinţă, aşa precum mi-aţi poruncit. După indicii care în afară de orice îndoială păreau a fi adevărate, toată lumea bănuia pe un oarecare Lucius şi el era arătat ca autor vădit al acestei îndrăzneţe lovituri. Se spunea că în ultimele zile acest individ, cu ajutorul unei false scrisori de recomandare şi dându-se drept om cinstit, reuşise să câştige aşa de mult bunăvoinţa lui Milo, încât acesta îl primise în gazdă şi-l tratase ca pe un prieten intim, că rămânând mai multe zile în casa lui şi seducându-i servitoarea printr-o iubire prefăcută, cercetase de aproape încuietorile uşilor şi căutase să afle chiar locul unde Milo avea obiceiul să-şi ascundă tot avutul. Şi ca o probă foarte grăitoare a vinovăţiei sale, se scotea în evidenţă faptul că în aceeaşi noapte chiar, exact în clipa furtului, acest Lucius dispăruse, iar de atunci nu se mai arătase pe nicăieri; că pentru a fugi mai repede, cât mai departe cu putinţă, şi a scăpa de cei ce-l urmăreau, îşi procurase uşor mijlocul de fugă şi că luase cu el calul său alb, pe care de obicei umbla călare. De altfel, adăugă el, servitorul acestui Lucius fusese găsit acasă şi magistraţii, în speranţă că el va destăinui planurile criminale ale stăpânului său, îl aruncaseră în închisoarea oraşului; dar deşi, chiar a doua zi, el fusese supus la mai multe cazne şi ciopârţit până aproape de moarte, nu făcu nici o mărturisire de acest fel. Totuşi, un mare

număr de agenţi acoperiţi fură trimişi în ţara[1] acestui Lucius, ca să caute pe vinovat şi să-l dea pe mâna justiţiei.

Pe când hoţul povestea acestea, eu, comparând starea mea de mai înainte cu nenorocirea prezentă, şi timpul când eram acel Lucius, aşa de fericit, cu timpul de faţă, când nu eram decât un măgar nenorocit, oftam din adâncul inimii. Şi mă gândeam în sinea mea că nu fără temei vechii înţelepţi din cele mai depărtate vremuri şi-au închipuit şi reprezentat Destinul ca pe un orb şi de-a dreptul lipsit de ochi. Căci el întotdeauna acordă favorurile sale celor răi şi nevrednici şi nu e niciodată condus de judecată, când alege pe vreunul dintre muritori. Ba mai degrabă sălăşluieşte la aceia de care ar trebui să fugă cât mai departe, dacă ar vedea limpede şi, ceea ce e mai scandalos, e că el acordă onoruri la întâmplare şi chiar opuse acelora de care ne bucurăm, astfel încât un hoţ se făleşte cu renumele de om cinstit şi omul cel mai nevinovat, dimpotrivă, e bârfit de gura celor vinovaţi. În sfârşit eu, care, printr-o nemiloasă lovitură a acestei divinităţi, luasem chipul unui animal, al celui mai de rând patruped, eu, a cărui nenorocire, cu drept cuvânt, ar fi stârnit durerea şi mila celui mai împietrit duşman, mă vedeam acuzat de tâlhărie în paguba unei gazde atât de iubite, crimă care ar fi meritat să fie numită nu furt, ci mai degrabă paricid[2]. Şi cu toate acestea eu nu puteam să-mi apăr cauza sau să rostesc măcar un cuvânt de tăgăduire.

În sfârşit, ca să nu pară că tăcerea mea se datorează remuşcărilor şi că e o mărturisire a îngrozitoarei crime de care eram învinuit, pierzând orice răbdare, am vrut să strig numai atât: „Nu, nu sunt vinovat!“. Primul cuvânt, în adevăr am reuşit să-l strig, în mai multe rânduri, extrem de tare, dar pe celelalte, n-a fost chip să le rostesc. M-am oprit deci la prima vorbă şi n-am putut decât să strig de mai multe ori „nu, nu“, cu toată osteneala ce-mi dădeam a suci şi rotunji în tot chipul marile mele buze care atârnau în jos. Dar de ce să mă mai plâng de cruzimea Soartei, când ea nu se ruşinase să mă supună la aceeaşi robie, la acelaşi jug cu calul, care se supusese poruncilor mele şi mă purtase în spinare?

Pe când oscilam în mijlocul acestei agitaţii sufleteşti, un gând cu mult mai însemnat îmi răsări în minte: îmi amintii că hoţii hotărâseră să mă jertfească manilor tinerei fete şi, uitându-mă neîncetat la pântecele meu, mă şi vedeam dând naştere acestei nenorocite.

Atunci, cel care adusese falsa acuzaţie împotriva mea scoase o mie de monede de aur pe care le ascunsese în căptuşeala hainei, furate, după cum

---

[1] Prin *ţară* Apuleius înţelege *oraşul*.

[2] Violarea ospitalităţii, pentru Lucius, e un paricid, adică cea mai monstruoasă crimă. Legăturile cvasi-religioase ale ospitalităţii îl obligau pe Lucius să aibă faţă de Milo, gazda sa, sentimente de pietate filială.

spunea el, de la diferiţi călători şi pe care, dată fiind cinstea lui, le aducea în caseta comună. Apoi, cu o deosebită grijă, începu să se intereseze de sănătatea tovarăşilor lui. Când află că unii dintre ei, şi încă cei mai viteji, şi-au găsit moartea în împrejurări diferite, e drept, dar toţi cu un egal curaj, îi sfătui să lase deocamdată drumurile în pace, să înceteze orice atac, să nu se mai ocupe decât de înrolarea de oameni noi şi de recrutarea de tineri, pentru a umple golurile vechii bande şi a readuce vechea cohortă războinică în starea ei de mai înainte. Cei care se împotrivesc ar putea fi constrânşi prin teroare, iar cei care se arată binevoitori pot fi atraşi prin recompense, şi mulţi ar renunţa bucuros la o viaţă josnică şi servilă şi ar prefera să îmbrăţişeze viaţa noastră, care e tot aşa de neatârnată ca şi aceea a regilor.

Apoi, continuă el, acum câteva zile a întâlnit un tânăr de o statură uriaşă, nespus de puternic şi îndemânatic şi prin sfaturile sale în cele din urmă l-a convins să-şi întrebuinţeze mai cu folos mâinile-i amorţite de o îndelungată trândăvie. „Foloseşte-te, cât e posibil, i-am spus eu, de o sănătate aşa de înfloritoare, şi nu întinde o mână zdravănă pentru a cere de pomană, ci mai degrabă deprind-o să scoată aur!“

Aceste cuvinte au primit aprobarea tuturor şi s-a decis ca tânărul despre care fusese vorba să fie admis şi să se caute şi alţi oameni pentru întregirea bandei. Atunci hoţul ieşi numaidecât şi, după ce rămase câteva clipe afară, se întoarse cu un tânăr de o statură cu adevărat gigantică, cu care nu ştiu dacă vreunul din cei de faţă s-ar fi putut compara, căci, în afară de mărimea nemaipomenită a trupului, îi întrecea pe toţi cu înălţimea capului, şi cu toate acestea abia atunci începeau să-i iasă primele tuleie de barbă în obraji. Era numai pe jumătate îmbrăcat cu o zdreanţă de haină, făcută din tot felul de petice, rău cusute împreună, şi care numai cu mare greutate reuşeau să-i acopere largul lui piept şi pântecu-i acoperit de un strat gros.

Intrând înăuntru astfel îmbrăcat, zise:

– Vă salut, protejaţi ai viteazului Marte[3], şi din această zi credincioşii mei tovarăşi de arme, primiţi-mă în rândurile voastre cu aceeaşi bunăvoinţă cu care şi eu vin la voi, căci sunt un om curajos şi de acţiune, mai bucuros să-mi expun trupul la răni decât să primesc în mână partea mea de aur şi, în faţa morţii de care se tem atâţia alţii, devin mai cutezător. Să nu credeţi că sunt sărac şi un nenorocit şi să nu judecaţi valoarea mea după aceste zdrenţe. Căci eu am fost şeful unei bande foarte cutezătoare şi am pustiit în lung şi-n lat toată Macedonia. Eu sunt Haemus, din Tracia, vestitul tâlhar, la al cărui nume provincii întregi tremură de spaimă. Tatăl meu a fost Theron[4], şi el un hoţ

[3] Tâlharii cărora li se adresează tânărul erau organizaţi ca nişte soldaţi, depuneau jurământ şi cântau imnuri în cinstea zeului Marte, protectorul lor, căruia îi aduceau şi jertfe.

[4] *Thero* (fiară sălbatică) şi *Haemus* (sânge) – nume derivate din greceşte, foarte potrivite briganzilor.

celebru. Hrănit cu sânge omenesc, crescut chiar în rândurile bandei sale, eu am fost moştenitorul şi rivalul vitejiei părinteşti. Dar, într-un scurt răstimp, am pierdut toată mulţimea de odinioară a vitejilor mei camarazi şi nesfârşit de marea-mi bogăţie. În adevăr, într-o noapte, spre nenorocirea mea, atacasem pe un fost administrator al veniturilor împăratului cu rangul de 200 000 de sesterţi[5], destituit din slujbă, în urma unei crude soarte. Dar ca să puteţi cunoaşte mai bine această întâmplare, am să iau lucrurile ceva mai dinainte.

Era la curtea Cezarului un bărbat ilustru şi foarte însemnat prin numeroasele lui funcţii, pe care însuşi împăratul îl aprecia în chip cu totul deosebit. Dar viclenele acuzaţii ale unor răuvoitori, pornite împotriva lui de o feroce gelozie, îl aruncară în exil. Însă soţia sa, Plotina, o femeie de o rară fidelitate şi de o virtute fără seamăn şi care prin naşterea celui de-al zecelea copil îi consolidase familia, respinse cu dispreţ plăcerile şi luxul oraşului pentru a-l însoţi în surghiunul său şi a-i fi tovarăşă de nenorocire. Ea îşi tăie părul, se îmbrăcă în haine bărbăteşti, îşi înfăşură mijlocul cu mai multe cingători pline cu monede de aur şi cu cele mai preţioase coliere şi, curajoasă chiar în mijlocul soldaţilor care-i escortau cu săbiile trase din teacă, împărtăşea toate primejdiile soţului său şi, veghind neîncetat asupra vieţii lui, îndura cu un curaj bărbătesc cele mai mari şi mai necurmate necazuri.

În sfârşit, după ce îndură nenumăratele greutăţi ale drumului şi după spaimele prin care trecuse pe mare, exilatul se îndrepta spre insula Zacynthus[6], vremelnicul domiciliu pe care i-l hotărâse neînduplecata voinţă a soartei. El debarcase tocmai pe ţărmul de la Actium, pe unde noi umblam după pradă, de la ieşirea noastră din Macedonia.

Cum noaptea era foarte înaintată, toată lumea din corabie, ca să scape de valurile mării, se culcase într-un mic han foarte apropiat de coastă şi de vas. Tăbărâm asupra lor şi jefuim totul, dar când să ne retragem, ne văzurăm în faţa unei mari primejdii, căci la primul zgomot pe care-l auzi la uşă, Plotina se repezi în mijlocul odăii şi, cu strigătele ei neîncetate, puse toată casa în mişcare, chemând pe nume soldaţii, servitorii, şi strigând pe toţi vecinii să le vină în ajutor. Şi numai mulţumită spaimei tuturor acestor oameni, care stăteau ascunşi şi tremurau pentru viaţa lor, am putut să ne retragem fără pierderi grele.

Dar în curând această admirabilă femeie (căci trebuie să spunem adevărul), de un devotament fără exemplu, câştigă bunăvoinţa tuturor prin nobila sa purtare şi, prezentând împăratului divin o cerere, obţinu grabnica chemare

---

[5] Aceşti administratori, numiţi *procuratores Caesaris*, guvernau *provinciile* aparţinând împăratului şi încasau veniturile sale personale. Procuratorii imperiali erau ierarhizaţi după solda care o primeau, 200 000 de sesterţi fiind una din treptele maxime.

[6] Astăzi Zante. În timpul Imperiului era frecventă exilarea pe o insulă a celor căzuţi în dizgraţie.

a soţului său şi făgăduiala unei depline răzbunări pentru lovitura noastră. În sfârşit, Cezarul voi ca banda tâlharului Haemus să nu mai existe şi ea fu numaidecât nimicită: atât e de puternică cea mai neînsemnată voinţă a unui mare împărat! Într-adevăr, toată banda mea fiind urmărită de o companie de soldaţi cu steagul fâlfâind, în cele din urmă fu nimicită şi tăiată în bucăţi. Singur eu, ascunzându-mă cu mare greutate, am scăpat de căscata gură a Infernului în chipul următor. Îmbrăcat cu o rochie femeiască înflorată, cu numeroase cute lungi şi moi, mi-am pus în picioare nişte pantofi albi şi subţiri, cum poartă femeile şi ascuns astfel sub această înfăţişare a sexului slab şi cocoţat pe un măgar încărcat cu snopi de orz, am trecut printre rândurile soldaţilor ameninţători. Aceştia, crezând că sunt vreo păzitoare de măgari, mă lăsară să trec în deplină libertate, mai ales că obrajii mei, atunci fără barbă, erau moi şi strălucitori ca ai unui copil.

Cu toate acestea, eu n-am făcut de ocară gloria tatălui meu, nici curajul propriu. Deşi eram în apropierea săbiilor duşmane şi numai pe jumătate liniştit, singur şi graţie deghizării mele, am atacat mai multe conacuri şi aşezări întărite şi am adunat această mică sumă de bani de drum. – Şi descheindu-şi numaidecât zdrenţele, aruncă sub ochii lor două mii de monede de aur. – Iată, zise el, un mic dar, sau mai curând zestrea pe care bucuros o aduc bandei voastre. Bineînţeles, dacă primiţi, mă ofer să fiu şeful vostru foarte credincios şi în curând voi preface în aur sclipitor pietrele acestei locuinţe.

Fără întârziere, fără nici o şovăire, tâlharii, cu toate voturile, îi oferă în unanimitate şefia şi-i aduc un veşmânt destul de elegant ca să se îmbrace. Scăpat de zdrenţele în care până atunci ascunsese atâta bogăţie, noul şef, astfel preschimbat, îi sărută pe toţi pe rând, apoi, fiind aşezat la masă pe patul de onoare, se inaugurează instalarea lui printr-un mare ospăţ, unde se bea din belşug.

Atunci, din conversaţiile schimbate dintr-o parte şi din alta, el află de fuga tinerei fete, de ajutorul ce-i dădusem purtând-o în spinare şi de groaznica moarte ce ne aştepta pe amândoi. Întrebând în ce loc era prizoniera, ceru să fie dus acolo şi, când o văzu legată cu lanţuri, se întoarse cu un aer de nemulţumire şi de dezaprobare.

– Într-adevăr, vorbeşte el, eu nu sunt nici chiar aşa de lipsit de judecată, nici aşa de nesocotit ca să mă opun hotărârii voastre, dar n-aş putea îndura chinurile unei conştiinţe atât de vinovate, dacă v-aş ascunde ceea ce mi se pare mie mai folositor. Mai întâi, în interesul vostru, vă cer să-mi acordaţi toată încrederea şi, dacă propunerea mea nu vă convine, veţi putea să vă întoarceţi din nou la măgar. Eu însă cred că tâlharii, cel puţin aceia dintre ei care se pretind cu judecată, nu trebuie să pună nimic mai presus de câştig, nici chiar răzbunarea, care adeseori e tot atât de păgubitoare şi lor şi altora. Astfel

deci, dacă veţi lăsa pe această tânără fată să moară în hoitul măgarului, nu veţi avea alt câştig afară de mulţumirea că aţi făcut-o să simtă mânia voastră. Ei bine, eu socotesc că trebuie s-o duceţi undeva, în vreun oraş, şi s-o vindeţi, fiindcă o fată de vârsta ei se va putea vinde uşor şi cu preţ mare. De mult, eu cunosc personal nişte negustori de femei, dintre care unul, aşa cred, ar putea să dea singur o mare sumă de bani, după cum se şi cuvine pentru o prizonieră de un neam aşa de ilustru; el o va arunca în vreun lupanar, de unde nu va mai putea fugi, cum a mai încercat s-o facă. Şi mai mult, când ea va fi fost silită la această ruşinoasă meserie, credeţi voi că nu veţi fi îndeajuns de răzbunaţi? Eu vă dau această părere cu toată sinceritatea şi sunt convins că e cea mai bună, dar voi sunteţi stăpâni pe hotărârile voastre şi pe ceea ce vă aparţine!

Astfel, făcându-se apărătorul casei de bani a tâlharilor, el pleda cauza noastră şi devenea salvatorul vrednic de laudă al tinerei fete şi al măgarului. Dar deliberarea lor a fost lungă, şi încetineala ce puneau în luarea unei hotărâri îmi tortura inima, ba mai mult, punea capăt nenorocitei mele vieţi. În cele din urmă, căzând la învoială, ei se alăturară părerii tâlharului nou-venit şi numaidecât o dezlegară pe tânăra fată din legăturile ei. De altfel, îndată ce ea l-a zărit pe tânărul şef şi îndată ce l-a auzit vorbind de locuri de desfrâu şi de patroni de bordeluri, a început să râdă şi să arate prin gesturi o atât de mare bucurie, încât eu, văzând o tânără fecioară care se prefăcea că iubeşte pe tânărul ei pretendent şi că regretă o castă căsătorie, simţindu-se deodată aşa de înveselită numai la singurul nume al viciului şi al cuibului său dezgustător, cu drept cuvânt m-am crezut îndreptăţit să acuz tot sexul ei. Astfel purtarea şi cinstea tuturor femeilor erau supuse biciuirii unui măgar.

Atunci tânărul acela, luând din nou cuvântul, zise:

– De ce nu oferim noi un sacrificiu zeului Marte, Tovarăşul[7] nostru, ca să ne ajute s-o vindem pe această fată şi în acelaşi timp să recrutăm noi ortaci? Dar, după cum văd, nu avem nici un animal de sacrificat, nici chiar destul vin pentru a bea după pofta inimii. Ei bine, daţi-mi zece tovarăşi, nu-mi trebuie mai mulţi pentru a ataca târguşorul cel mai apropiat, şi vă procur ce ne trebuie pentru a face un adevărat ospăţ de preoţi Salieni.

După plecarea lui, ceilalţi fac un foc mare şi ridică zeului Marte un altar din brazde de pământ acoperit cu iarbă.

Puţin după aceea, cei plecaţi după pradă se întorc aducând burdufuri pline cu vin şi mânând înaintea lor o turmă de animale. Din acestea aleg un ţap mare, bătrân şi cu părul zbârlit, şi-l jertfesc lui Marte, Tovarăşul şi

[7] În original *Comes*, epitet devenit nume propriu pentru unele divinităţi de obârşie îndeobşte orientală.

însoţitorul[8] lor. Îndată se pregăteşte un copios ospăţ şi cu acest prilej străinul ia din nou cuvântul:

– Veţi vedea, le spuse el, că eu sunt un şef neobosit nu numai în expediţii şi tâlhării, ci şi atunci când e vorba de plăcerile voastre!

Şi, apucându-se de lucru, cu o mare uşurinţă, face toată treaba repede şi cu pricepere. Mătură, pune masa, frige carnea, găteşte şi potriveşte porţiile, serveşte la masă cu eleganţă, dar mai ales – având grijă să le umple întruna pântecoasele pahare – îi îneacă pe toţi în vin. Din când în când, totuşi, sub cuvânt că se duce să caute ceva trebuitor serviciului, el vizita mereu pe tânăra fată şi-i oferea voios porţii de mâncare luate de la masă pe furiş şi cupe de vin, din care gustase el mai înainte. Ea primea totul cu mare poftă şi uneori, când el voia să-i dea o săturare, ea i-o întorcea îndată cu o dragoste egală. Lucrul acesta nu-mi plăcea deloc. „Vai, uşuratică fată, îmi ziceam eu, ai uitat de căsătoria ta şi de tânărul de care erai legată printr-o iubire împărtăşită? Preferi tu acelui nobil bărbat pe care eu nu-l cunosc, dar cu care te-au unit părinţii tăi, un vântură-lume, un bandit cu mâinile pătate de sânge? Şi nu te mustră conştiinţa? În sfârşit, călcând în picioare dragostea ta, îţi face plăcere să te dedai desfrâului în mijlocul acestor lăncii şi săbii? Şi ce se va întâmpla dacă ceilalţi tâlhari, într-un chip sau altul, vor simţi că sunteţi înţeleşi? N-ai să te întorci din nou la măgar? Şi mie n-ai să-mi pregăteşti pentru a doua oară moartea? În adevăr, te joci cu pielea altuia!“

Pe când, ca un adevărat sycophant[9], îi aduceam, în mine însumi, cu cea mai mare indignare, aceste nedrepte învinuiri, din câteva cuvinte cu două înţelesuri, dar nu greu de priceput pentru un măgar inteligent, înţelesei că tânărul nu era Haemus, vestitul tâlhar, ci Tlepolemus[10], logodnicul tinerei noastre fete. În adevăr, conversaţia lor prelungindu-se, ei vorbiră puţin mai tare, fără să ia în seamă prezenţa mea, ca şi cum aş fi fost mort:

– Curaj, preadulcea mea Charite, îi spunea el, căci în curând pe toţi aceşti tâlhari, duşmanii tăi, îi vei avea prizonieri! Şi cu o mai mare stăruinţă, el le dădea de băut vin neamestecat cu apă, dar puţin încălzit şi, cu toate că erau doborâţi de îmbuibare şi ameţiţi de băutură, el care nu pusese vinul pe limbă, nu înceta de a le pune în mâini cu de-a sila cupele pline şi mie, zău, îmi dădea de bănuit că amesteca în ele vreo doctorie adormitoare.

Când în sfârşit toţi, până la unul, zăceau îngropaţi în vin, la dispoziţia oricui ar fi voit să scape de ei, el, fără cea mai mică greutate, i-a cetluit cât

[8] Textual *Secutor*, alt epitet al lui Marte, plăsmuit de povestitor şi alăturat celui de *Comes*, fără ca ele să fi fost obiectul unui cult oficial.
[9] Delator sau calomniator ipocrit, aducând învinuiri nefondate.
[10] În elină: Cel-care-îndură-bine-războiul.

mai strâns cu putinţă, legându-i fedeleş, după pofta sa şi, cu tânăra fată urcată în spinarea mea, a pornit spre oraşul ei.

Îndată ce ne-am apropiat, toată cetatea a ieşit să vadă acest spectacol mult dorit. Înaintea lor alergară părinţii, rudele, clienţii[11], favoriţii şi servitorii, toţi cu mulţumirea zugrăvită pe faţă, toţi plini de bucurie: era un alai de bărbaţi şi femei de toate vârstele şi, jur pe Hercule, o fecioară purtată în triumf pe un măgar era un spectacol nemaivăzut şi vrednic de transmis posterităţii. În sfârşit, chiar şi eu eram mai voios şi, ca să nu fac notă discordantă, ca un străin în împrejurarea de faţă, mi-am lungit urechile, mi-am umflat nările şi am început să zbier atât de puternic, de-ai fi crezut că se aud bubuituri de tunet.

Tânăra fată fusese dusă în camera sa de culcare, unde tatăl şi mama ei îi dădură toate îngrijirile cuvenite. Pe mine însă, urmat de o mare mulţime de cetăţeni şi de animale de povară, Tlepolemus m-a întors neîntârziat înapoi şi nu mi-a părut rău deloc, căci, în afară de obişnuita mea curiozitate, în acel moment doream să fiu de faţă la arestarea bandiţilor. Pe ei într-adevăr i-am găsit încă mai înlănţuiţi de vin decât de frânghii. Scotocind peştera şi luând tot ce era în ea, ei au încărcat în spinarea noastră aurul, argintul şi alte obiecte preţioase, iar pe tâlhari, pe unii rostogolindu-i, aşa legaţi cum erau, până în marginea stâncilor din apropiere, i-au azvârlit în prăpastie, iar pe alţii, decapitându-i cu propriile lor săbii, i-au lăsat pe loc.

După execuţie, ne-am întors în oraş veseli şi fericiţi. Această imensă bogăţie a fost depusă în tezaurul public şi Tlepolemus se căsători, după lege, cu tânăra fată pe care o recucerise. Din acel moment, tânăra soţie, care mă numea salvatorul ei, avea cea mai mare grijă să am mâncare din belşug şi tot ce-mi trebuia. Chiar în ziua nunţii, ea porunci să mi se umple ieslea până sus cu orz şi să mi se dea atâta fân cât ar fi fost de ajuns pentru o cămilă bactriană[12]. Şi cu toate acestea, puteam eu să nu blestem îngrozitor, dar cu toată dreptatea, pe acea Fotis, care mă prefăcuse în măgar şi nu în câine, mai ales când vedeam toţi dulăii casei îndopându-se şi ghiftuindu-se cu resturile unei mese îmbelşugate şi cu ceea ce furau?

După prima noapte, aceea a iniţierii în arta Venerei, noua căsătorită nu încetă de a reaminti părinţilor şi soţului ei nespus de marea recunoştinţă ce-mi datora, până când aceştia îi făgăduiră să mă trateze în chipul cel mai onora-

---

[11] Erau devotaţii unei familii sau ai unui patron. Între ei exista o strânsă dependenţă şi aveau unii faţă de alţii anumite obligaţii. Clientul era dator să ajute pe patron cu bani, să-l sprijine în alegeri etc., iar patronul trebuia să-l apere pe client în toate împrejurările şi mai ales în faţa justiţiei. De asemenea, nu le era îngăduit să pornească procese între ei.

[12] Din Bactria, capitala Bactrianei, un ţinut arid în Asia Centrală între fluviul Oxus (Amu-Daria) la nord şi muntele Paropamisus (Hindukush) la sud. În antichitate era un centru comercial activ, aici întâlnindu-se caravanele care veneau din Tibet. Cămila bactriană devenise proverbială prin forţa, pofta de mâncare, dar şi prin rezistenţa ei puţin obişnuită.

bil. În sfârşit se convoacă în consiliu cei mai înţelepţi prieteni pentru a delibera asupra celui mai bun mijloc de a mă răsplăti cum se cuvine. Unul era de părere să fiu ţinut închis în casă, fără să fac nimic, şi îngrăşat cu orz ales, cu bob şi borceag. Dar mai multă trecere a avut părerea altuia care, cerând să mi se redea libertatea, îi îndemna să fiu mai degrabă lăsat să alerg şi să zburd la ţară şi prin livezi cu caii, unde, amestecându-mă printre ei şi fecundând iepele, aş fi putut da stăpânilor mei o mulţime de mici catâri.

Aşadar, chemând îndată pe îngrijitorul hergheliilor, i se porunceşte să mă ia cu el. Într-adevăr, eu alergam înaintea lui, vesel şi fericit că de aci înainte am scăpat de poveri şi de alte suferinţe. Îmi redobândisem libertatea şi fiind la începutul primăverii, când pajiştile se acoperă cu iarbă şi flori, nu se putea să nu găsesc pe undeva nişte trandafiri. O dată cu această nădejde, mi-a răsărit în minte şi gândul că, dacă sub acest chip de măgar mi se arăta asemenea recunoştinţă şi mi se dădeau aşa de multe onoruri, cu atât mai mult va trebui să fiu cinstit când îmi voi fi reluat înfăţişarea mea de om.

Dar, după ce acest îngrijitor de cai m-a dus departe de oraş, nu m-am mai bucurat de nici una dintre plăceri, şi nici chiar de cea mai mică libertate, căci soţia lui, cea mai avară şi cea mai rea femeie din lume, m-a pus numaidecât să învârtesc piatra unei mori şi, lovindu-mă adesea cu un ciomag care mai avea încă frunze pe el, îşi câştiga pâinea ei şi a familiei pe spinarea mea. Nemulţumită de cum mă istovea pentru hrana ei, mă punea să macin şi grâul vecinilor, de la care lua plată pentru obositoarele mele învârtituri. Şi, culmea mizeriei, după o muncă atât de grea, nu mi se dădea cel puţin porţia fixată, căci orzul ce mi se cuvenea, după ce fusese măcinat şi cernut la aceeaşi moară graţie ocolurilor mele, ea îl vindea ţăranilor din apropiere, iar mie, care toată ziua învârtisem această râşniţă obositoare, îmi arunca numai spre seară nişte tărâţe murdare, necernute şi pline de pietriş!

Deşi eram copleşit de aceste nenorociri, cruda Soartă mi-a impus noi suferinţe, fără îndoială ca să am dreptul, după cum se zice, la o măsură plină[13] şi ca să mă pot făli cu eroicele mele servicii civile şi militare. Într-adevăr, acest prea cumsecade îngrijitor al grajdului, ascultând, deşi cam târziu, de poruncile stăpânilor săi, îmi permise într-o zi să mă amestec în hergheliile iepelor. Liber, în sfârşit, voios şi nemaiîncăpând de bucurie în pielea-mi de măgar, îmi manifestam aprinsa dorinţă printr-un mers uşor şi languros şi-mi alegeam iepele care mi se păreau vrednice de a-mi deveni soţii. Dar şi de astă dată, speranţa cea mai surâzătoare trebuia să ducă la o groaznică nenorocire în care era să-mi pierd viaţa. Căci armăsarii care erau lăsaţi să pască până la saturare şi să se îngraşe pe îndelete în vederea împerecherii şi care de altfel erau nişte înspăimântători adversari, în tot cazul cu mult mai

[13] Aluzie la obiceiul de a se da soldaţilor viteji, ca răsplată pentru curajul lor, o baniţă de grâu.

puternici decât orice măgar, bănuind gândurile mele şi voind să preîntâmpine o mezalianţă adulteră, fără să mai ţină seama de legile lui Iupiter Ospitalierul, începură să mă urmărească ca pe un rival al lor, cu o ură şi cu o furie nemărginită.

Unul, ridicând în sus enormul său piept, cu capul înălţat şi cu gâtul întins, mă loveşte cu copitele de dinainte: altul, întorcând o crupă rotunjită, muşchiuloasă şi cărnoasă, îmi aruncă zvârlituri cu picioarele dinapoi, un al treilea, ameninţându-mă cu un nechezat răutăcios, se repede asupra mea cu urechile pleoştite şi, arătând două rânduri de dinţi albi, sau mai degrabă nişte dălţi, mă sfâşie cu muşcăturile lui. Aşa citisem eu în istorie că un rege din Tracia[14] dădea pe nefericiţii lui oaspeţi pradă cailor săi sălbatici spre a-i sfâşia şi mânca cu lăcomie. Atât era de mare economia ce făcea la orz acel tiran, aşa de puternic şi de avar, încât potolea foamea mâncăcioşilor săi cai dându-le din belşug trupuri omeneşti.

Astfel zdrobit şi sfâşiat eu însumi de repetatele lovituri şi de dinţii acestor armăsari, ajunsesem să doresc iarăşi moara şi acele învârtituri în jurul ei. Dar Soarta, care nu se putea sătura cu chinurile mele, îmi rezervă din nou o altă nenorocire. Într-adevăr, fiind trimis să aduc lemne dintr-un munte, mi se dădu drept conducător un mic sclav care din toate punctele de vedere era un ticălos fără pereche. Şi nu era destul că urcuşul anevoios până-n vârful unui munte înalt mă obosea şi că, izbindu-mă de colţanii de stâncă, îmi zdrobeam copitele, dar mai trebuia să îndur şi o ploaie de lovituri cu care-mi mângâia şira spinării şi a căror durere o simţeam până-n măduva oaselor. Lovindu-mă neîncetat în coapsa dreaptă şi mereu în acelaşi loc, el îmi jupuii pielea şi, cu toate că îmi făcuse o rană largă, o gaură adâncă, o groapă, sau mai degrabă o adevărată fereastră, cu toate acestea călăul nu înceta o clipă de a lovi rana însângerată. Adăugaţi că el mă împovăra cu o încărcătură de lemne aşa de mare, încât ai fi crezut că această greutate era destinată unui elefant, iar nu unui măgar!

Şi de câte ori sarcina era mai grea într-o parte şi se apleca la dreapta ori la stânga, în loc de a lua câteva bucăţi de lemne din partea care ameninţa să cadă şi a mă uşura, sau cel puţin de a le trece în partea cealaltă, pentru a restabili echilibrul, el, dimpotrivă, adăuga în plus pietre pentru a cumpăni chipurile inegalitatea greutăţii. Cu toate acestea, nemulţumit că mă încărcase cu o povară mult prea grea după suferinţele mele atât de cumplite, de câte ori treceam peste vreun râu care din întâmplare se găsea în drumul nostru, ticălosul, ca să nu-şi ude ciubotele, dintr-o săritură se arunca în spinarea mea: adaos uşor, fireşte, pentru uriaşa mea povară! Dar dacă, fără voia mea

[14] E vorba de Diomede, regele bistonilor din Tracia. Îndemnat de Euristeu să-i aducă armăsarii mâncători de oameni ai acestuia, Hercule îi hărăzi crudului rege soarta propriilor lui oaspeţi.

alunecam în noroi pe marginea înaltă a celuilalt mal, şi dacă, nemaiputând suporta povara, mă clătinam pe picioare şi mă prăbuşeam, credeţi că preabunul meu conducător întindea mâna ca să mă împiedice să cad, că-mi ţinea capul în sus cu dârlogul, că mă ridica de coadă sau că-mi lua cel puţin o parte din povară ca să mă pot ridica? Ei bine, el nu-mi dădea nici un ajutor în suferinţa mea, ci dimpotrivă, începând de la cap, şi de preferinţă de la urechi până la coadă, mă snopea în bătaie cu un retevei enorm, până când, în loc de leac întăritor, înseşi loviturile mă făceau să mă ridic.

El a mai născocit împotriva mea o nouă şi primejdioasă răutate. A cules nişte mărăcini foarte înţepători ale căror ace erau veninoase şi otrăvite, a făcut din ei un mănunchi, l-a strâns bine cu un nod răsucit şi mi l-a legat de coadă, un chin atârnat, căci mărăcinii puşi în mişcare în timpul mersului şi aruncaţi într-o parte şi în alta, mă răneau adânc cu ucigătoarele lor înţepături. Astfel înduram un îndoit chin: dacă începeam să alerg pentru a scăpa de nemiloasele lovituri de ciomag, mărăcinii zburau şi mă înţepau mai tare; dacă mă opream un moment pentru a-mi cruţa durerea, loviturile lui mă sileau să alerg în galop. Într-un cuvânt, acest mic ticălos părea că n-are alt gând decât să mă facă să pier, într-un chip sau altul. Jurându-se c-o va face, m-a ameninţat chiar de mai multe ori; şi fără întârziere se ivi un prilej care împinse îngrozitoarea lui răutate la acte şi mai nelegiuite.

Într-o zi, pierzând orice răbdare din cauza prea multelor şi crudelor bătăi, i-am tras câteva puternice lovituri de copite iar el, ca să se răzbune, iată ce nelegiuire născoceşte împotriva mea: îmi pune în spinare o sarcină enormă de câlţi, o leagă bine cu sfoară şi mă porneşte la drum mânându-mă înaintea lui; apoi, de la cea mai apropiată vilişoară, el fură un tăciune aprins pe care mi-l pune exact în mijlocul poverii. Focul, care câtva timp arsese înfundat şi întreţinut de această materie inflamabilă, se ridica în mari vâlvătăi şi mă învăluia în întregime în cel mai groaznic incendiu. În această primejdie extremă nu văd nici un refugiu şi nici măcar mângâierea unei slabe şanse de salvare, căci un astfel de incendiu nu admite întârziere şi face de prisos orice chibzuire pentru alegerea unor hotărâri mai înţelepte. Dar în această crudă situaţie Norocul binevoi să-mi trimită o rază de lumină, nu ştiu dacă spre a mă destina unor viitoare încercări, dar cel puţin mă scăpă de o moarte sigură şi dinainte hotărâtă. Din întâmplare, zărind în apropiere o baltă noroioasă, formată din ploaia care căzuse în ajun, dintr-o săritură mă arunc în ea şi în cele din urmă, focul stingându-se cu totul, scap în sfârşit uşurat de povară şi în acelaşi timp salvat de la moarte.

Dar acest ticălos şi perfid băiat a aruncat asupra mea şi cu acest prilej toată ticăloşia faptei sale; el a afirmat înaintea oamenilor casei că eu, trecând pe lângă focul unor vecini, am făcut dinadins un pas greşit şi m-am lăsat să cad la pământ, pentru a pune câlţii pe cărbuni. Şi râzându-mi în nas adăugă:

– Până când vom mai hrăni fără folos pe acest incendiator?

După câteva zile, căută să-mi întindă o cursă cu mult mai perfidă. Vânzând la primul bordei întâlnit lemnele ce le purtam, mă aduce acasă fără povară şi începe să strige în gura mare că nu mai poate s-o scoată la capăt cu răutatea mea şi că renunţă la greaua lui meserie de a-mi fi conducător. Şi iată ce mincinoase învinuiri ticlui împotriva mea:

– Vedeţi voi, zicea el, acest măgar leneş, foarte greoi la mers şi din cale-afară de rău? Ei bine, pe lângă celelalte isprăvi, acum mă nelinişteşte mult şi din cauza unor noi primejdii. Căci, cum zăreşte de departe, pe drum, vreo persoană, fie că e o femeie frumoasă, fie o fată de măritat sau un tinerel plăcut, îndată aruncă povara din spinare şi, doritor de fiinţe omeneşti, se repede furios asupra lor, le aruncă la pământ şi cu gura deschisă încearcă voluptăţi bestiale, neîngăduite şi nemaiauzite şi le pofteşte la căsătorii detestate de Venus. Şi pentru a simula chiar sărutări imaginare, le apasă şi le muşcă încet şi des cu botul lui îngrozitor: ceea ce ar putea să ne atragă numeroase certuri şi procese şi poate chiar vreo acţiune criminală. Chiar adineauri, zărind o femeie tânără de bună condiţie, îndată a aruncat în toate părţile lemnele cu care era încărcat şi, repezindu-se asupra ei cu o furie de nebun, a răsturnat-o în noroi şi acolo, sub ochii tuturor, acest frumos şi elegant amorez se silea să se urce pe trupul ei. Dacă, la plânsetele şi ţipetele victimei, care chema în ajutor, n-ar fi alergat vreo câţiva trecători şi n-ar fi smuls-o de sub copitele lui, nenorocita, zdrobită şi făcută bucăţi, ar fi pierit în cele mai groaznice chinuri, iar noi am fi rămas sub povara unei acţiuni de omor care se pedepseşte cu moartea!

Prin astfel de minciuni şi prin alte vorbe pe care pudica mea tăcere le făcea mai convingătoare, el întărâtă în cel mai înalt grad pe păstori ca să scape de mine. În cele din urmă, unul din ei zise:

– Ei bine, de ce nu jertfim o dată pe acest soţ de răspântie, ba mai mult, pe acest adulter universal, ca o meritată ispăşire pentru monstruoasele lui porniri amoroase? Haide, băiete, zise el, taie-i capul numaidecât, aruncă-i măruntaiele la câini, iar tot restul cărnii păstrează-l pentru masa lucrătorilor noştri. Cât priveşte pielea, după ce vom usca-o presărând-o cu cenuşă, o vom duce stăpânilor noştri, pe care nu va fi greu să-i convingem că dobitocul a fost ucis de un lup!

Fără să zăbovească o clipă, nemilosul meu acuzator, încântat că e în sfârşit executorul sentinţei ciobanilor, bătându-şi joc de nenorocirea mea şi aducându-şi aminte de loviturile de copită ce le primise, de care, zău, îmi părea foarte rău c-au fost fără urmare, îşi pregătea cuţitul cu mare grabă, ascuţindu-l pe o piatră. Dar unul din gloata ţăranilor, luând atunci cuvântul, zise:

– Ar fi păcat să ucidem în acest chip un măgar aşa de frumos şi să ne lipsim de serviciile lui atât de necesare numai pentru vina că e pătimaş şi prea

necumpătat în pornirile lor amoroase. E mai bine să-l jugănim, căci în acest caz nu va mai simţi deloc fierbinţelile iubirii, pe noi ne va scăpa de teama oricărei primejdii şi pe deasupra va deveni cu mult mai gras şi mai corpolent. Eu am văzut un mare număr nu numai de măgari leneşi, ci şi de cai focoşi, care, într-o continuă şi prea mare excitare amoroasă, deveneau furioşi şi sălbatici şi pe care o astfel de stârpire i-a făcut în cele din urmă blânzi şi buni, supuşi la poveri şi potriviţi pentru orice alt serviciu. În sfârşit, dacă vreţi să-mi urmaţi sfatul, după câteva zile, în care am de gând să mă duc la bâlciul din apropiere, voi putea să-mi iau de acasă instrumentele pe care le am pregătite în acest scop, apoi să mă întorc repede aici să castrez, îndepărtându-i coapsele, pe furiosul şi insuportabilul vostru amorez şi să vi-l fac mai blând decât un miel!

Smuls din ghearele Infernului de propunerea acestui ţăran, dar destinat celui mai îngrozitor chin, eram nespus de trist şi plângeam că, lipsit de cea mai nobilă parte a corpului meu aveam să pier în întregime. În sfârşit, mă gândeam să isprăvesc cu viaţa, fie abţinându-mă mult timp de la orice hrană, fie aruncându-mă în vreo prăpastie, cu-adevărat hotărât să mor oricum, numai să mor întreg. Pe când ezitam în alegerea felului cum voi muri, a doua zi de dimineaţă acest băiat, călăul meu, mă conduse din nou la muntele pe care ne urcam de obicei. Acolo el mă legă de o ramură aplecată a unui stejar uriaş şi îndepărtându-se ceva mai mult de drum, tăia cu toporul lemnele pe care trebuia să le car eu; când deodată, dintr-o peşteră vecină, înălţând un cap enorm, iese încet şi liniştit un urs înfiorător. La această neaşteptată apariţie, tremurând de frică şi înspăimântat, îmi las toată greutatea corpului pe picioarele dinapoi, îmi întind gâtul, ridic capul în sus, rup cureaua cu care eram legat, o iau numaidecât la fugă în galop şi zbor pe povârnişurile repezi nu numai cu picioarele, ci şi cu tot trupul, dându-mă de-a rostogolul. În sfârşit, ajung în câmpiile care se întindeau în vale, fugind cât mă ţineau picioarele şi de ursul înfiorător şi de conducătorul meu, mai rău decât ursul.

Atunci, un trecător, văzându-mă singur şi fără stăpân, pune mâna pe mine, îmi sare repede în spinare şi, lovindu-mă cu un băţ pe care-l avea la el, mă duce pe un drum lăturalnic pe care nu-l cunoşteam. Mie îmi convenea foarte mult acest drum pe care apucase, fiindcă mă depărtam de fatala măcelărire a bărbăţiei mele. De altfel puţin îmi păsa de loviturile lui, căci eram obişnuit din capul locului cu loviturile de ciomag.

Dar Soarta care se înverşuna să mă piardă îmi spulberă cu iuţeală vrednică de plâns această şansă de scăpare atât de binevenită şi-mi întinse curse noi.

Într-adevăr, păstorii mei, căutând o vacă pierdută şi cutreierând prin diferite locuri, dau din întâmplare peste noi. Ei mă recunosc îndată şi, apucându-mă de căpăstru, se silesc să mă tragă la ei. Dar celălalt se împotrivea cu îndrăzneală şi cu putere, luând ca martori pe zei şi pe oameni.

– De ce mă târâţi aşa de sălbatic? zicea el. De ce mă atacaţi?

– Nu mai spune! Noi ne purtăm sălbatic, când tu ne-ai furat măgarul şi acum fugi cu el? Mai bine spune-ne unde ai ascuns copilul, conducătorul lui, pe care l-ai omorât, fără îndoială?

Şi numaidecât, smulgându-l din spinarea mea, şi aruncându-l la pământ, îl lovesc cu pumnii şi-l calcă în picioare deşi nenorocitul se jura pe toţi zeii că n-a văzut nici un conducător şi că dând de măgarul care alerga în galop, fără frâu şi singur, îl prinsese numai în nădejdea unei prime de denunţ[15], având de gând fireşte să-l înapoieze stăpânului său.

– O! spunea el, dacă însuşi acest măgar, pe care aş fi vrut să nu-l fi întâlnit niciodată, ar putea vorbi ca un om şi da mărturie de nevinovăţia mea, aţi regreta desigur o astfel de purtare nedreaptă şi sălbatică!

Dar aceste jurăminte şi asigurări nu serviră la nimic, căci, după ce-i aruncară o funie de gât[16], blestemaţii păstori îl aduseră înapoi pe munte, în pădurea de unde copilul avea obiceiul să aducă lemne. Nu l-au găsit nicăieri, dar în cele din urmă i-au zărit trupul rupt în bucăţi şi împrăştiat peste tot locul. Eu îmi dădeam cât se poate de bine seama că dinţii ursului făcuseră acest lucru şi aş fi spus, desigur, ce ştiam dacă aş fi avut darul vorbirii. Dar tot ce puteam face era să mă bucur în sinea mea de această răzbunare, deşi cam târzie.

În sfârşit, după ce fură găsite toate mădularele împrăştiate ale cadavrului şi potrivite la locul lor cu mare greutate, îl îngropară chiar în locul acela. Iar pe Belerofonul[17] meu, acuzându-l că e un hoţ dovedit şi un crunt ucigaş, deocamdată îl duseră legat zdravăn la bordeiele lor, pentru ca a doua zi dimineaţă, după cum spuneau ei, să-l dea pe mâna magistraţilor ca să-şi ia pedeapsa.

În timp ce părinţii jeleau moartea copilului bătându-se în piept şi suspinând, iată că sosi şi ţăranul care, ţinându-şi promisiunea, insista să facă operaţia hotărâtă.

– Alta e pierderea noastră de astăzi, îi zise unul din păstori, dar mâine vom fi încântaţi nu numai să înlături bărbăţia acestui blestemat măgar, dar chiar să-i tai şi capul, iar ajutorul tovarăşilor noştri nu-ţi va lipsi!

Aşa se făcu că nimicirea mea fu amânată pe a doua zi. Iar eu mulţumeam acestui băiat bun, care cel puţin prin moartea sa întârziase cu o zi supliciul meu. Dar nici chiar acest răgaz aşa de scurt nu-mi fu dat să mă bucur sau să mă odihnesc, căci mama copilului, jelind îngrozitoarea moarte a fiului ei, plângând şi

---

[15] În original: *indicivae praemium* – recompensă atribuită denunţătorului unui delict şi celui care contribuia la găsirea unui obiect pierdut.

[16] *Constricto* sau *oborto collo* este o expresie referitoare la persoana arestată, care urmează să ajungă la închisoare sau în faţa judecătorilor.

[17] Fiul lui Glaucus, regele Corintului, a primit în dar de la zeiţa Atena înaripatul cal Pegas, cu ajutorul căruia, la porunca regelui lician Iobates, a biruit amazoanele şi a ucis Himera, monstru cu trei capete vărsând foc pe gură. Mânat de o trufie oarbă, Belerofon a căutat să se înalţe cu Pegasul până la lăcaşul zeilor, fiind prăvălit de Zeus înapoi pe pământ. Măgarul închipuie aici calul înaripat, trecătorul care a pus mâna pe el fiind Belerofon.

suspinând, îmbrăcată în straie de doliu şi smulgându-şi cu amândouă mâinile păru-i alb acoperit de cenuşă, văitându-se şi ţipând îngrozitor, dădu năvală în grajdul meu şi lovindu-şi pieptul şi zdrobindu-şi sânul cu furie, zicea:

– Cum! măgarul ăsta să-şi îndestuleze lăcomia culcat în linişte pe aşternutul său de paie şi, mâncând fără încetare, să-şi umple pântecele-i nesăţios şi adânc fără să aibă milă de suferinţa mea, fără să-şi amintească de jalnicul sfârşit al răposatului său stăpân! Desigur, el mă dispreţuieşte şi-şi bate joc de bătrâneţea şi de slăbiciunea mea, şi, fără îndoială, îşi închipuie că o crimă atât de mare va rămâne nepedepsită. Sau poate se crede nevinovat, căci după cele mai criminale acţiuni e firesc să speri nepedepsirea, cu toată mustrarea conştiinţei. Dar, în numele zeilor, patruped ticălos, de-ai avea numai o clipă uzul vorbirii, care e nerodul pe care l-ai putea convinge că tu n-ai nici o vină în această groaznică nenorocire? Nu puteai să lupţi cu picioarele şi cu muşcăturile pentru a apăra pe nenorocitul meu copil? De foarte multe ori i-ai putut da lovituri de copită, dar când era în primejdie de moarte nu puteai să-l aperi cu aceeaşi uşurinţă? Cel puţin puteai să-l iei repede în spinarea ta şi să-l smulgi din mâinile pline de sânge ale primejdiosului său ucigaş. În sfârşit, nu trebuia să fugi singur, părăsind cu totul pe tovarăşul tău, pe conducătorul tău, pe stăpânul tău, pe cel care-ţi dădea de mâncare. Nu ştii că cei care refuză să ajute şi să salveze pe cei în primejdie de moarte, sunt aspru pedepsiţi pentru că prin acest refuz insultă morala publică? Dar n-ai să te bucuri tu mult de nenorocirea mea, ucigaşule! Am să te fac eu să simţi ce putere poate să dea natura unei mame disperate în durerea ei!

Sfârşind aceste cuvinte, şi-a vârât mâinile sub cingătoare şi, deznodând-o, mi-a legat cu ea amândouă picioarele dinapoi cât a putut mai strâns, ca să nu-mi lase nici un mijloc de a mă răzbuna şi apăra. Apoi, punând mâna pe stinghia cu care de obicei se înţepenea uşa grajdului, ea n-a încetat să mă lovească cu toată puterea decât atunci când forţele-i slăbite n-o mai ajutară şi când lemnul, sub propria lui greutate, îi scăpă din mâini. Tânguindu-se că braţele ei obosesc aşa de repede, ea alergă la vatră şi, aducând un tăciune, mi-l vârî între picioarele dinapoi. Atunci eu, folosindu-mă de singurul mijloc de apărare ce-mi mai rămânea, începui să arunc o baligă lichidă şi-i murdării ochii şi toată figura. Astfel orbită şi împuţită, ciuma se hotărî în sfârşit s-o ia la fugă. Altfel, tăciunele acestei Alteea[18] în delir ar fi făcut un nou Meleagru din sărmanul măgar care şi-ar fi pierdut viaţa.

[18] Când Alteea îl născu pe Meleagru, văzu pe cele trei Parce punând în foc un tăciune şi spunând: „Copilul acesta va trăi atât cât va dura acest tăciune!" După plecarea Parcelor, Alteea se sculă, luă tăciunele, îl stinse şi-l păstră cu grijă. Făcându-se mare, Meleagru se luptă şi ucise teribilul mistreţ care pustia ţara Calidonului, iar capul i-l oferi Atalantei. Fraţii Alteei, voind să aibă acest cap, se încăierară cu tânărul învingător, care-i omorî pe amândoi. Ca să răzbune uciderea fraţilor săi, Alteea aruncă tăciunele fatal în foc, unde-l lăsă să ardă mocnit, ceea ce cauză o moarte lentă lui Meleagru, ale cărui măruntaie erau mistuite de un foc nepotolit.

CARTEA A OPTA

Noaptea, pe la primul cântat al cocoşului, sosi din oraşul vecin un tânăr, pe cât mi s-a părut mie, unul dintre servitorii Charitei, acea copilă care, împreună cu mine, îndurase aceleaşi suferinţe la tâlhari. Aşezându-se aproape de foc, printre numeroşii săi tovarăşi de robie, iată ce veşti ciudate şi îngrozitoare aducea despre moartea stăpânei sale şi despre nenorocirea întregii case:

– Grăjdari, ciobani şi văcari, nefericita noastră Charite nu mai trăieşte; sărmana şi-a găsit sfârşitul în cea mai tragică împrejurare, dar cel puţin nu s-a coborât singură la mani. Ca să cunoaşteţi tot ce s-a întâmplat, voi lua de la început faptele, pe care fără îndoială unii, mai învăţaţi decât mine şi înzestraţi de la natură cu talentul de a scrie, ar putea să le aştearnă pe hârtie ca un model de povestire.

În oraşul vecin era un tânăr, dintr-o familie ilustră, cu o strălucită situaţie socială şi bucurându-se în acelaşi timp de o avere foarte mare. Dar era un stricat, un stâlp de cârciumă; trăind cu femeile uşoare şi ducând-o toată ziua într-o beţie, din nenorocire se înhăitase cu nişte bande de tâlhari şi-şi mânjise mâinile chiar cu sânge omenesc. El se chema Thrasyllus[1] şi faima pe care şi-o dobândise se potrivea de minune cu numele său. De îndată ce Charite ajunse la vârsta măritişului, el fusese printre primii pretendenţi şi arătase o dorinţă arzătoare de a obţine mâna ei. Deşi întrecea cu mult pe toţi ceilalţi pretendenţi şi prin daruri bogate căutase să stimuleze alegerea părinţilor, totuşi, din cauza stricăciunii şi a relei reputaţii, suferise afrontul unui refuz. Dar până în clipa când fiica stăpânului nostru fusese acordată virtuosului Tlepolemus, acest Thrasyllus hrănise neîncetat în el însuşi o iubire mistuitoare şi, furios că cererea lui fusese respinsă, căuta prilejul de a făptui o sângeroasă crimă.

Găsind, în sfârşit, o ocazie potrivită spre a-şi justifica prezenţa, se pregăteşte pentru crima pe care de mult o plănuise. În ziua în care tânăra fată, graţie iscusinţei şi vitejiei logodnicului ei, fusese scăpată de săbiile ameninţătoare ale tâlharilor, el, amestecându-se în mulţimea celor care o felicitau, s-a arătat în faţa noilor soţi neobişnuit de vesel şi de fericit pentru salvarea lor

[1] De la adjectivul elin *thrasys* = cutezător, temerar

prezentă şi pentru copiii ce în curând aveau să-i aibă. Din cinste pentru ilustra sa familie, a fost primit în casa noastră printre cei mai aleşi oaspeţi, dar sub masca mincinoasă a celui mai credincios prieten ascundea un plan criminal.

La scurt timp după aceea, el luă parte la toate conversaţiile lor, vizitele deveniră tot mai dese şi uneori chiar mâncau şi beau în comun. Din zi în zi prietenul devenea tot mai drag şi, fără să-şi dea seama, aluneca în prăpastia adâncă a iubirii. Şi nu e de mirare, căci flacăra crudului Amor e încă slabă la început şi ne farmecă prin plăcuta ei căldură, dar când e înteţită de obişnuinţă, în curând devine un foc mistuitor, care-l arde şi-l consumă pe muritor în întregime.

De multă vreme Thrasyllus se gândise în sinea lui şi nu găsise nici un prilej potrivit pentru o tainică întâlnire. Dar, deşi văzuse bine că posibilitatea unei legături adultere îi era închisă din ce în ce mai mult, deşi recunoscuse că legătura foarte puternică a unei noi şi crescânde iubiri nu putea fi ruptă şi că tânăra soţie, chiar dacă ar fi voit (cu toate că nu se putea să voiască), era împiedicată de un mare număr de supraveghetori şi de nepriceperea ei în materie de necredinţă conjugală, cu toate acestea, o funestă încăpăţânare îl împingea să încerce un lucru imposibil, ca şi cum ar fi fost posibil. Un lucru care astăzi pare a fi greu de făcut, iubirea îl face să pară uşor de îndeplinit. În sfârşit, veţi vedea, dar, vă rog, ascultaţi cu toată grija şi atenţia unde poate duce furia unei patimi fără frâu.

Într-o zi, Tlepolemus, luând cu el pe Thrasyllus, se duse la o vânătoare de animale sălbatice, dacă totuşi caprele sălbatice pot fi numite astfel. Charite nu îngăduia bărbatului ei să umble după animalele înarmate cu colţi sau coarne. Curând, ei ajunseră la o colină acoperită cu o pădure aşa de întunecoasă din cauza desului frunziş cu care erau îmbrăcate crengile copacilor, încât cei ce urmăreau vânatul nu mai vedeau nimic înaintea lor. Atunci se dă drumul câinilor vânătoreşti de rasă, pentru ca haita să gonească animalele din ascunzători. Îndată, aducându-şi aminte de dibaciul lor dresaj, ei împart şi împresoară toate ieşirile. La început, câinii scot numai un mârâit abia simţit, apoi, deodată, la un semnal dat, umplu toată pădurea cu lătratul lor furios şi răguşit. Dar din vizuini nu gonesc nici capra sălbatică, nici căpriorul speriat, nici ciuta, cel mai blând dintre toate animalele pădurii, ci un mistreţ uriaş şi nemaivăzut până atunci, o grămadă informă de muşchi şi de grăsime sub o piele învârtoşată şi murdară, acoperită cu un păr aspru şi zbârlit, care pe spinare se ridica drept în sus ca nişte spini; spumegând de turbare, îşi freca zgomotos dinţii unul de altul, din ochii lui ameninţători ţâşneau flăcări şi cu râtu-i fremătător se repezea şi răsturna cu iuţeala trăsnetului tot ce întâlnea în calea lui. Mai întâi el spintecă cu colţii şi ucide în dreapta şi în stânga câinii cei mai cutezători care se apropiaseră de urma lui; apoi, călcând în picioare reţelele prea slabe şi revenind în direcţia în care dăduse primul său atac, trece mai departe.

Într-adevăr, noi toţi eram înlemniţi de frică, şi, obişnuiţi să vânăm fără primejdie şi lipsiţi de arme şi de alte mijloace de apărare, cum eram în acel moment, ne ascunserăm într-un morman de frunze şi de arbori. Dar Thrasyllus, găsind prilejul potrivit pentru perfida lui crimă, iată cu ce vorbe viclene se adresează lui Tlepolemus:

„Cum! Încremeniţi de frică şi la fel cu sclavii ăştia pe care o zadarnică teamă i-a culcat la pământ sau doborâţi de spaimă ca femeile, vom lăsa noi să ne scape din mâini o pradă atât de bogată? De ce să nu-ncălecăm pe cai şi să pornim numaidecât pe urma lui? Tu ia ţăpoaia vânătorului, eu iau o lance!"

Fără întârziere, ei sar repede pe cai şi cu cea mai mare înflăcărare urmăresc mistreţul. Acesta, aducându-şi aminte de forţa lui firească, se-ntoarce din drum; dar, aprinzându-se în el cruzimea-i înnăscută, începe să-şi frece colţii, părând a chibzui asupra cui să se repeadă mai întâi. Tlepolemus aruncă primul în spinarea mistreţului ţăpoaia pe care o purta. Dar Thrasyllus, în loc să izbească fiara, îşi îndreptă lancea asupra calului prietenului său, şi-i reteză picioarele dinapoi de la genunchi. Animalul se prăbuşeşte scăldat în sânge şi, răsturnându-se pe spate, fără voia lui aruncă la pământ pe stăpânul său. Fără să şovăie, mistreţul se repede asupra călăreţului întins la pământ, îi sfâşie mai întâi hainele în mai multe rânduri, apoi pe el însuşi, care încerca să se ridice. În faţa acestui început de crimă, bunul său prieten nu avu nici o remuşcare şi, nici atunci când văzu într-o primejdie atât de mare pe cel căzut victimă cruzimii sale, nu fu mulţumit. Tlepolemus, nemaiştiind ce face de durere şi silindu-se să-şi acopere numeroasele lui răni, implora cu o voce vrednică de milă ajutorul prietenului său, dar ca răspuns, trădătorul îi aruncă lancea sa în coapsa dreaptă cu atât mai multă siguranţă, cu cât ştia că rănile produse de fier semănau cu împunsăturile colţilor de mistreţ. După aceasta, cu o mână sigură, străpunge şi fiara.

Murind astfel tânărul nostru stăpân, noi, servitorii, am ieşit din ascunzători şi am alergat spre el plini de mâhnire. Îndeplinindu-şi dorinţa, Thrasyllus, deşi era bucuros de uciderea duşmanului său, totuşi nu-şi arătă mulţumirea pe faţă. Luând un aer trist şi prefăcându-se îndurerat, el îmbrăţişează cu patimă cadavrul care era opera sa, şi-şi dă toată silinţa să ia o înfăţişare la fel cu a celor care plângeau fără făţărnicie, numai că lacrimile sale nu voiau să curgă. Astfel, imitând durerea noastră, care ne jeleam cu adevărat, înşelătorul aruncă asupra mistreţului crima pe care o săvârşise cu propria lui mână.

Abia se făptuise crima, şi zvonul se răspândi pretutindeni. Îndreptându-şi primul zbor spre casa lui Tlepolemus, ajunse la urechile nefericitei sale soţii... Aceasta, aflând o veste atât de îngrozitoare cum nu-i va fi dat să mai audă alta, îşi ieşi din minţi şi, cuprinsă de furie ca o bacantă în delir, se repezi într-o goană nebună pe străzile pline de lume, pe ogoare şi câmpii, plângând cu o voce rătăcită moartea soţului ei. Cetăţenii întristaţi alergară cu grămada,

toţi cei pe care îi întâlneau în cale îi urmau şi se asociau la durerea lor. Întregul oraş rămase pustiu, atât era de mare curiozitatea tuturor de a vedea acest spectacol. Dar, iată, Charite zări cadavrul soţului; ea alergă lângă el şi, fără suflare, prăbuşindu-se peste trupul său, puţin a lipsit să nu-şi dea chiar acolo sufletul pe care i-l închinase lui. În sfârşit, ridicată cu greu de mâinile rudelor, ea rămase în viaţă fără voia ei. În curând, alaiul funebru, însoţit de tot poporul care îl urma, se îndreptă spre locul de îngropăciune. Thrasyllus ţipa şi se jelea neobişnuit de mult şi de zgomotos, iar lacrimile, pe care nu reuşise să le stoarcă în primele clipe de prefăcută durere, îi curgeau acum de bună seamă dintr-un exces de bucurie şi cu nenumăratele lui cuvinte de dragoste ar fi putut înşela însuşi Adevărul.

„Drag prieten, scump camarad de aceeaşi vârstă, fratele meu!“ îi spunea el, chemându-l pe nume cu o voce jalnică, şi din când în când îndepărta mâinile Charitei care-şi zdrobea sânul, îi calma durerea, îi potolea lamentările prin vorbe dezmierdătoare, căutând să-i micşoreze sfâşietoarea-i mâhnire şi, ca s-o consoleze, născocea felurite exemple de nenorociri întâmplate multora. De altfel, prin aceste mincinoase mărturii de prietenie, el căuta un pretext pentru dorinţa lui de a mângâia văduva şi îşi hrănea astfel odioasa-i pasiune.

Dar, după îndeplinirea datinelor de îngropăciune, tânăra femeie se grăbeşte să coboare lângă soţul ei. Ea încearcă absolut toate căile şi se opreşte la acea cale dulce şi tihnită, care n-are nevoie de nici o armă şi care seamănă cu un somn liniştit; într-un cuvânt, nenorocita vrea să moară de foame. Nemaiîngrijindându-se deloc de persoana şi de îmbrăcămintea ei, se ascunde în fundul unei pivniţe întunecoase, renunţând pentru totdeauna la lumina zilei. Dar Thrasyllus, fie prin repetatele lui stăruinţe, fie prin acelea ale prietenilor Charitei, ale rudelor şi chiar ale părinţilor ei, o decide în sfârşit să facă o baie şi să ia puţină hrană spre a-şi înviora trupul aproape ruinat de slăbiciune şi murdărie. Cum de altfel ea îşi venera părinţii, se înclină înaintea sfintei lor dorinţe, ce-i drept, fără voia ei, şi cu o faţă nu veselă, ci doar ceva mai senină, îşi luă locul printre cei vii, aşa cum i se poruncise, dar în fundul inimii ei, în adâncul fiinţei sale se topea de jale şi mâhnire. Toate zilele şi toate nopţile şi le petrecea în regrete dureroase şi, cerând ca soţul ei să fie reprezentat cu atributele zeului Liber[2], se făgăduise ca roabă cultului său, cinstindu-l cu onoruri divine şi chinuindu-se astfel prin chiar această consolare.

Dar Thrasyllus, de altfel pripit şi îndrăzneţ, cum îl arăta chiar numele său, nu avu răbdare să aştepte ca lacrimile să fi putut sătura atâta durere, ca această rătăcire a unui suflet adânc zdruncinat să se potolească şi ca excesul prelungit al mâhnirii s-o facă să dispară. Atunci, când ea îşi plângea încă soţul, când îşi sfâşia încă hainele şi-şi smulgea părul, el nu şovăi să-i facă o

[2] Străveche divinitate italică a roadelor, identificată cu zeul vinului, Bacchus.

propunere de căsătorie şi, în neruşinarea-i fără margini, să-şi dezvăluie tainica iubire ce-i păstra în inima sa, crimă de care n-ar fi trebuit să vorbească niciodată. La această nelegiuită destăinuire, Charite fu cuprinsă de groază, de o adâncă scârbă şi, ca şi cum ar fi fost lovită de un trăsnet, de uraganul pogorât din cer sau chiar de fulgerul lui Iupiter, ea se prăbuşi la pământ şi-şi pierdu cunoştinţa. După câtva timp, venindu-şi în fire încetul cu încetul, scoase în mai multe rânduri nişte ţipete sălbatice şi, pătrunzând uneltirea vicleanului Thrasyllus, ea amână, până la luarea unei hotărâri bine chibzuite, dorinţele nerăbdătoare ale pretendentului.

În acest răstimp, umbra lui Tlepolemus, ucis într-un mod atât de crud, însângerată şi desfigurată de paloare, apăru soţiei sale, în timpul castului ei somn. „Scumpă soţie, zise el, nimeni să n-aibă dreptul să te numească astfel, dacă amintirea mea trăieşte în inima ta. Sau, dacă înfiorătoarea tragedie a timpuriei mele morţi a rupt legământul iubirii noastre, atunci mărită-te şi fii mai fericită decât cu mine, numai să nu încapi pe mâna nelegiuitului Thrasyllus, să nu stai niciodată de vorbă cu el, să nu te aşezi la masa lui, să nu te odihneşti în patul lui. Fugi de mâna mânjită cu sânge a celui care m-a ucis. Nu pune căsătoria ta sub zodia unui asasinat infam. Acele răni al căror sânge l-au spălat lacrimile tale n-au fost toate făcute de colţii mistreţului. Lancea crudului Thrasyllus m-a despărţit de tine!“ Apoi el arătă celelalte împrejurări şi puse în lumină toată desfăşurarea crimei.

Plină de tristeţe, Charite aţipise cu chipul întipărit în pernele patului ei şi, chiar dormind, lacrimile-i curgeau şiroaie şi-i scăldau obrajii. Această apariţie, asemenea unei violente dureri, o smulge din somnu-i agitat şi, izbucnind din nou în hohote de plâns, se jeleşte amarnic, îşi sfâşie cămaşa şi cu micile-i mâini îşi învineţeşte cu furie frumoasele ei braţe. Totuşi, neîmpărtăşind nimănui această apariţie nocturnă şi prefăcându-se că n-are cunoştinţă de crima ce-i fusese destăinuită, ea se hotărăşte în gândul său să pedepsească pe ticălosul ucigaş şi să scape de o existenţă vrednică de plâns.

Împins de neînfrânatele lui dorinţe, odiosul pretendent se prezintă din nou şi cu cererile lui în căsătorie oboseşte nişte urechi bine astupate. Dar Charite respingea cu multă bunătate vorbele lui, jucându-şi rolul cu o admirabilă fineţe şi la declaraţiile lui stăruitoare, la umilele lui rugăminţi, ea îi răspundea astfel: „Plăcutul chip al fratelui tău şi al mult iubitului meu soţ mai dăinuie înaintea ochilor mei, parfumul dulce al divinei sale făpturi stăruie încă în nările mele, frumosul Tlepolemus trăieşte încă în mintea mea. Ar fi deci din partea ta un act de bunăvoinţă şi dreptate dacă ai lăsa unei preanenorocite văduve timpul necesar doliului hotărât de legi. Mai sunt câteva luni până la sfârşitul anului[1], lasă-le să treacă. Acest răgaz, pe care-l cere

[1] Vechile legi romane impuneau văduvelor un răgaz de zece luni de la moartea soţului, pentru a se recăsători, răstimp care practic se prelungea până la un an.

pudoarea mea, va fi de folos chiar şi propriei tale siguranţe, căci prin preamarea noastră grabă de a ne căsători, cu drept cuvânt am putea stârni groaznica mânie a manilor soţului meu şi i-am împinge la pieirea ta!“

Aceste vorbe nu avură darul să potolească nerăbdarea lui Thrasyllus şi nici măcar promisiunea ce i se făcuse pentru mai târziu nu-l încântă. Neruşinata lui limbă nu încetează o clipă să şoptească în urechile Charitei cuvinte odioase şi vinovate, până când Charite, prefăcându-se că cedează, îi spune: „Cel puţin trebuie să-mi acorzi favoarea, te rog foarte mult, dragul meu Thrasyllus, ca pentru un moment unirea noastră să fie tacită şi pe ascuns, şi ca nici unul dintre servitorii noştri să nu observe nimic, până când anul nu-şi va fi terminat ultimele zile!“

Amăgit, Thrasyllus cedează în faţa acestei promisiuni înşelătoare şi consimte bucuros la o iubire tainică. El aşteaptă noaptea şi întunericul ei de nepătruns cu cea mai mare nerăbdare, sacrificând totul unicei lui dorinţe de a o poseda pe Charite. „Dar ai grijă, zice ea, să te înfăşori cât mai bine într-o manta şi, neînsoţit de nimeni, la începutul primei veghi, să te apropii fără zgomot de casa mea. Fluieră numai o dată şi aşteaptă. Doica mea, pe care o cunoşti, va fi acolo la uşă, pândind sosirea ta. Ea îţi va deschide şi, primindu-te fără nici o lumină care să te descopere, te va conduce în camera mea de culcare.“

Pregătirea acestei căsătorii funebre plăcu lui Thrasyllus. Nebănuind nimic, dar tulburat de aşteptare, el se plângea numai de lungimea zilei şi de întârzierea serii. Când, în sfârşit, soarele făcu loc nopţii, echipat aşa cum ceruse Charite şi amăgit de punctualitatea înşelătoare a doicii, se strecoară în cameră cu inima plină de nădejde. Atunci bătrâna, din ordinul stăpânei sale, nemaiştiind cum să-l îndatoreze, aduce pahare şi o amforă cu vin în care se amestecase o băutură soporifică. El bea pahar după pahar pe nerăsuflate şi fără nici o teamă, iar doica, scuzând întârzierea stăpânei sale sub cuvânt că şi-ar îngriji tatăl bolnav, îl cufundă uşor într-un somn adânc.

Îndată ce-l văzu răsturnat pe spate şi expus tuturor insultelor, ea o cheamă pe Charite care, intrând cu o energie bărbătească şi tremurând toată de o furie sălbatică, se aruncă asupra ucigaşului, dominându-l: „Iată-te deci, zise ea, credincios tovarăş al bărbatului meu, iată-te, cinstit vânător, iată-te, scump soţ! Asta e mâna care a vărsat sângele meu, asta e inima în care s-au urzit atâtea perfide comploturi pentru pierderea mea. Aceştia sunt ochii cărora am avut nenorocirea să plac şi care, totuşi, presimţind oarecum întunericul ce-i aşteaptă, încearcă mai dinainte chinurile viitoare. Dormi liniştit, visează fericit! Eu n-am să te lovesc nici cu sabia, nici cu pumnalul. Departe de mine de a voi să te pun pe aceeaşi treaptă cu soţul meu, chiar printr-un soi de moarte asemănător. Tu vei trăi, dar ochii tăi vor muri şi nu vei mai vedea nimic decât în vis. Voi face ca moartea duşmanului tău să-ţi pară mai fericită decât viaţa ta. Nu, tu nu vei mai vedea lumina şi vei avea nevoie de o mână

care să te conducă. Charite nu va fi a ta, tu nu te vei bucura de această căsătorie, tu nu vei avea nici liniştea morţii, nici bucuriile vieţii; fantomă nesigură, vei rătăci între întunericul lui Orcus[4] şi lumina soarelui, vei căuta multă vreme mâna care ţi-a străpuns lumina ochilor, şi, ca o culme a nenorocirii, nu vei şti de cine să te plângi. Dar eu, cu sângele ochilor tăi, voi face o libaţiune pe mormântul dragului meu Tlepolemus şi-i voi oferi manilor săi sfinţi ca jertfă de ispăşire. Dar de ce mai dau un răgaz de amânare chinurilor pe care le meriţi şi te mai las să visezi că te bucuri de îmbrăţişările mele ce-ţi vor fi fatale? Părăseşte noaptea somnului şi deşteaptă-te pentru o altă noapte care va fi pedeapsa crimei tale. Ridică-ţi faţa lipsită de vedere, recunoaşte răzbunarea mea, înţelege întinderea nenorocirii tale, numără suferinţele tale. Iată în ce stare plac ochii tăi unei soţii cinstite, iată torţele nupţiale care vor lumina căsătoria ta. Ca druşte[5] vei avea Furiile răzbunătoare şi ca părtaşi la nuntă, orbirea şi ghimpele veşnicelor remuşcări!"

Astfel prorocindu-i acest viitor, ea scoate din părul său un ac de cap şi străpunge de mai multe ori ochii lui Thrasyllus, lăsându-l cu desăvârşire orb. Pe când o durere necunoscută îi risipeşte somnul şi beţia în care era cufundat, Charite apucă şi trage din teacă sabia cu care Tlepolemus se încingea de obicei, se repede într-o goană nebună prin mijlocul cetăţii şi, fără îndoială, gândindu-se la nu ştiu ce act necugetat, se duce drept la mormântul soţului ei. Noi şi tot poporul – căci toată lumea părăsise locuinţele – ne luăm în grabă după ea, îndemnându-ne unii pe alţii să-i smulgem fierul din mâinile-i furioase.

Dar Charite, în picioare lângă sicriul lui Tlepolemus, îndepărta mulţimea cu sabia ei sclipitoare şi când ne văzu pe toţi vărsând şiroaie de lacrimi şi lamentându-ne în tot felul, zise: „Renunţaţi la aceste supărătoare lacrimi, sfârşiţi cu această întristare care nu-i potrivită curajului meu. M-am răzbunat pe cruntul ucigaş al soţului meu, am pedepsit pe criminalul răpitor al căsătoriei noastre. Acum e timpul să-mi deschid cu sabia asta un drum pe unde să cobor în lumea umbrelor, la dragul meu Tlepolemus!" Ea povesti atunci amănunţit tot ce soţul ei o înştiinţase în vis şi prin ce viclenie Thrasyllus fusese amăgit şi prins în cursă. Apoi îşi înfipse sabia sub sânul drept şi, căzând la pământ şi zvârcolindu-se în propriul ei sânge, abia a mai putut îngăima câteva cuvinte neînţelese şi şi-a dat bărbătescu-i suflet. Atunci, în grabă, prietenii familiei spălară cu cea mai mare grijă corpul nefericitei Charite şi, depunând-o în acelaşi mormânt, o uniră pe veci cu soţul ei.

---

[4] Divinitate din Infern sau Infernul însuşi.

[5] În original *pronuba* – nu o fată, ci o matroană care punea mâna dreaptă a miresei în mâna dreaptă a mirelui, conducând până la patul nupţial tânăra pereche. Acest rol revine aici temutelor Furii (Eumenide, în elină), pedepsitoarele nelegiuirilor.

Thrasyllus, în acest timp, aflase totul. Neputând să-şi dea o moarte vrednică de nenorocirea a cărei pricină fusese şi găsind că sabia nu era de ajuns pentru ispăşirea unei crime atât de mari, singur ceru să fie dus la mormântul lor. „Mani mâniaţi, iată, victima vine de bunăvoie la voi!“ strigă el de mai multe ori şi, închizând cu grijă peste el uşile mormântului, hotărî să sfârşească prin foame o viaţă condamnată de propria sa conştiinţă!

Iată ce povesti tânărul, scoţând lungi suspine şi uneori plângând, păstorilor adânc mişcaţi. Atunci aceştia, temându-se de stăpânirea unui nou proprietar şi plângând din adâncul inimii nenorocirea ce căzuse pe casa stăpânilor lor, se pregătiră de fugă. Dar şeful hergheliei, cel care fusese însărcinat cu recomandaţii atât de stăruitoare să aibă grijă de mine, a furat tot ce era mai de preţ din căsuţa lui, a încărcat toată prada în spinarea mea şi a celorlalte animale de povară şi a părăsit vechea-i locuinţă. Noi purtam în spinare copii mici şi femei, purtam pui, orătănii, iezi, căţei, într-un cuvânt, tot ce umbla anevoie şi ar fi putut să întârzie fuga mergea cu picioarele noastre. Greutatea acestei poveri, deşi uriaşă, mi se părea totuşi uşoară, căci eram nespus de bucuros să fug de acel blestemat ţăran care voia să-mi reteze bărbăţia.

Trecând peste creasta unui munte râpos şi acoperit cu păduri şi străbătând o câmpie nesfârşită, tocmai spre seară, când nu mai vedeam drumul din cauza întunericului, am ajuns într-un târg bogat şi foarte populat, ai cărui locuitori nu ne-au sfătuit să mergem mai departe în timpul nopţii, şi nici chiar dimineaţa: căci, după cum ziceau ei, lupi uriaşi, de dimensiuni extraordinare şi foarte de temut prin cumplita lor ferocitate, obişnuiau să pustiască, în lung şi-n lat, tot acel ţinut cu atacurile lor, să asedieze chiar drumurile şi, ca tâlharii, să se arunce asupra trecătorilor; ba uneori, împinşi de o foame sălbatică, luau cu asalt conacele vecine şi, după exterminarea animalelor lipsite de apărare, puneau în primejdie chiar viaţa oamenilor. Ei mai spuneau că pe drumul pe care trebuia să mergem zăceau cadavre de oameni pe jumătate mâncate, că tot terenul era albit de oase descărnate; că de aceea şi noi trebuia să pornim la drum cu cea mai mare băgare de seamă şi având mai ales grijă să plecăm numai când se va lumina bine de tot, când ziua va fi chiar mult înaintată şi soarele strălucitor, evitând astfel cursele ascunse la fiecare pas, dat fiind că numai lumina zilei potoleşte atacurile acestor feroce animale; în sfârşit, să nu mergem răzleţi unii de alţii, ci într-un convoi compact în formă de unghi, dacă vrem să trecem peste aceste greutăţi.

Dar aceşti ticăloşi fugari care ne conduceau, orbiţi de o grabă nechibzuită şi de teama unei eventuale urmăriri, fără să ţină seama de aceste înţelepte sfaturi şi fără să mai aştepte ivirea zorilor, cam pe la a treia veghe de noapte, au pornit la drum cu poverile noastre. Atunci eu, cunoscând primejdia de care ni se vorbise mai înainte, m-am ascuns cât mai în taină posibil, în mijlocul convoiului şi printre animalele de povară care mergeau înghesuite, spre a-mi feri

posteriorul de atacurile fiarelor. Toţi se minunau de repeziciunea cu care alergam şi întreceam pe ceilalţi cai, dar această iuţeală nu se datora sprintenelii mele, ci spaimei. Atunci mă gândeam în sinea mea că aceeaşi frică dăduse aripi faimosului Pegas şi că pe bună dreptate era înfăţişat înaripat, pentru că sărise şi iar se aruncase în văzduh până în cer, temându-se de muşcăturile Chimerei[6] care vărsa flăcări.

De altfel toţi acei păstori, care ne mânau înaintea lor, îşi înarmaseră mâinile ca pentru luptă. Unul purta o lance, altul o ţăpoaie de vânător, altul o suliţă, altul un ciomag şi chiar pietre, pe care drumul stâncos le oferea din belşug. Erau unii care învârteau în aer ţăruşi ascuţiţi la un capăt, dar cei mai mulţi voiau să pună fiarele pe fugă speriindu-le cu torţe aprinse. Numai o trompetă mai lipsea ca să semene cu o armată gata de a începe bătălia. Dar, după ce trecurăm în zadar printr-o spaimă destul de neîntemeiată, căzurăm într-o cursă cu mult mai de temut. Căci lupii, poate speriaţi de zgomotul acestei mulţimi înarmate sau mai curând de puternica lumină a torţelor, ori poate plecaţi în altă parte după pradă, nu veniră deloc să ne atace şi nici unul nu apăru barem la mare depărtare.

Locuitorii unui sat pe lângă care atunci treceam întâmplător, văzându-ne aşa de numeroşi, ne luară drept o bandă de tâlhari. Tremurând pentru avutul lor şi foarte spăimântaţi, ei asmut împotriva noastră, cu expresiile obişnuite şi cu tot felul de strigăte, nişte dulăi enormi şi furioşi, mai cruzi decât toţi lupii şi urşii din lume, pe care-i crescuseră cu grijă pentru paza şi apărarea lor. Întărâtaţi, de strigătele stăpânilor lor, ei ne înconjură din toate părţile, se aruncă asupra noastră, sfâşie fără alegere animalele şi oamenii; şi, după repetate atacuri, culcă la pământ pe cei mai mulţi dintre noi. Era un spectacol în adevăr mai mult vrednic de plâns decât de pomenit să vezi această mulţime de câini înfuriaţi, unii înhăţând pe fugari, alţii stând atârnaţi de cei care rămâneau pe loc, unii aruncându-se asupra celor căzuţi la pământ şi străbătând convoiul nostru în toate direcţiile cu muşcăturile lor.

Iată că acestei primejdii îi urmează alta şi mai mare, căci de pe acoperişurile caselor şi de pe un deal învecinat sătenii aceia încep să arunce asupra noastră o grindină de pietre, astfel încât ne era absolut cu neputinţă să hotărâm de ce nenorocire trebuia să ne ferim mai mult: de câinii care ne sfâşiau de aproape, sau de pietrele care ne loveau de departe. Într-adevăr, deodată, una din ele izbi în cap o femeie aşezată în spinarea mea. Cuprinsă de o mare durere, ea începe să plângă, să strige şi să cheme în ajutor pe bărbatul său care era baciul-cioban al caravanei noastre[7]. Dar el, luând pe zei ca martori şi ştergând sângele care curgea din rana soţiei, se jelea mai tare decât ea:

---

[6] Monstru răpus de Belerofon, graţie calului înaripat, Pegas.
[7] Fostul şef al hergheliei.

– De ce atacaţi, de ce zdrobiţi şi ucideţi cu atâta cruzime nişte oameni nenorociţi, nişte călători trudiţi? Ce prăzi râvniţi? Ce pagubă răzbunaţi? Locuiţi în vizuini de fiare sau pe stânci barbare ca să vă placă să vărsaţi sânge omenesc?

Abia rostise aceste cuvinte şi îndată ploaia de pietre încetă, câinii îndârjiţi fură rechemaţi şi furtuna se potoli. În sfârşit, unul dintre locuitori zise din vârful unui chiparos:

– Noi nu suntem tâlhari şi nu dorim prăzile voastre; voiam numai să respingem un atac din partea voastră. Acum puteţi să vă duceţi în linişte şi fără nici o grijă!

Aşa vorbi el; şi, răniţi în diferite locuri, ne continuarăm drumul, ducând cu noi unii urmele unor lovituri de pietre, alţii ale muşcăturilor de câini, într-un cuvânt, toţi betegiţi. După ce am făcut o bună bucată de drum, am ajuns într-o pădure plantată cu copaci înalţi şi acoperită cu întinse şi fermecătoare pajişti de verdeaţă, unde conducătorii noştri găsiră cu cale să se oprească puţin, să se odihnească şi să-şi îngrijească trupurile sfâşiate. Întinşi ici şi colo pe iarbă, mai întâi îşi împrospătară forţele sleite şi după aceea se grăbiră să aplice felurite leacuri pe rănile lor sângerânde. Unul se spăla de sânge în apa unui izvor care curgea prin pădure, altul îşi punea bureţi muiaţi în oţet peste umflături, un altul îşi lega rănile căscate. Şi în felul acesta, fiecare se îngrijea de vindecarea sa.

În acest timp, un bătrân îi privea din vârful unui deal şi caprele care păşteau în jurul lui arătau fără nici o îndoială că era un păstor. Unul dintre ai noştri îl întrebă dacă avea de vânzare lapte dulce sau brânză proaspătă. Dar el, clătinând multă vreme din cap, îi răspunse:

– Cum, voi vă gândiţi acum la mâncare, la băutură şi fireşte la odihnă? Oare nici unul din voi nu ştie în ce loc v-aţi oprit?

Şi cu aceste cuvinte, adunându-şi caprele, plecă şi dispăru în depărtare. Vorbele şi fuga lui înfricoşară mult pe păstorii noştri. Înspăimântaţi, ei ardeau de dorinţa de a şti ce fel de loc era acela, dar nu era nimeni pe acolo care să-i poată dumeri. Deodată, un alt bătrân de statură înaltă, încărcat de ani, cu totul încovoiat pe un toiag şi abia târându-şi paşii obosiţi, s-a apropiat de noi pe drum, vărsând şiroaie de lacrimi. Când ne-a zărit, a izbucnit într-un şi mai puternic hohot de plâns şi, atingând pe rând genunchii fiecăruia din noi, ne imploră astfel:

– Pe fericirea voastră şi pe geniul vostru ocrotitor, facă zeii să ajungeţi sănătoşi şi veseli până la o vârstă aşa de înaintată ca a mea! Ajutaţi pe un bătrân în deznădejde, smulgeţi din ghearele morţii pe micuţu-mi vlăstar şi redaţi-l părului meu alb. Era nepotul şi dragul meu tovarăş de drum, când, adineauri, voind să prindă o vrabie care ciripea pe un gard, a căzut într-un şanţ a cărui vedere era ascunsă de mărăcini şi acum se găseşte în cea mai

mare primejdie de a-şi pierde viaţa. După gemetele şi strigătele cu care cheamă destul de des pe bunicul său, văd bine că trăieşte încă, dar eu, din cauza slăbiciunii trupului meu şi prăpădit de bătrâneţe, după cum vedeţi, nu pot să-i vin în ajutor. Vouă însă, graţie tinereţii şi puterii voastre, vă este uşor să ajutaţi pe un prea nenorocit bătrân şi să salvaţi acest copil, ultimul din familia mea, unicul meu urmaş!

Tuturor li se făcu milă de bătrân, care-i implora cu atâta stăruinţă şi-şi smulgea părul său alb. Atunci unul din ceata noastră, mai curajos, mai tânăr şi mai robust decât ceilalţi şi care singur scăpase teafăr din lupta precedentă, se sculă în grabă şi, întrebând în ce loc a căzut copilul, se luă fără nici o şovăire după bătrân, care-i arătă cu degetul, nu prea departe de acolo, nişte mărăcini deşi şi ghimpoşi.

Între timp toată lumea se întremase, noi păscând, iar călăuzele noastre îngrijindu-şi rănile. Fiecare îşi luase micul său bagaj, dar, mai înainte de a porni la drum, toţi strigară cu putere după tânărul acela, chemându-l de mai multe ori pe nume. În curând, îngrijoraţi de marea lui întârziere, trimiseră pe unul dintre ei ca să-l caute şi să-l aducă pe tovarăşul lor, înştiinţându-l că era timpul de plecare. Dar după câteva clipe, cel trimis s-a întors palid ca merişorul şi tremurând de spaimă şi le-a istorisit despre camaradul său lucruri uimitoare:

– L-am văzut, le spuse el, răsturnat pe spate şi mai mult decât pe jumătate mâncat de un şarpe uriaş care stătea peste el şi-l sfâşia; iar pe ticălosul bătrân nu l-am zărit nicăieri!

Aflând de această nenorocire şi alăturând-o de vorbele păstorului care, fără nici o îndoială, voise a le da să înţeleagă că acest şarpe era singurul locuitor al ţinutului, ei părăsiră acest loc primejdios şi, luând-o cât mai repede la fugă, ne goniră înaintea lor cu nenumărate ciomege. În sfârşit, după ce, în foarte scurt timp, străbăturăm un drum destul de lung, ajunserăm într-un sat unde ne odihnirăm toată noaptea. Fiindcă acolo se petrecuse o adevărată tragedie care merită să fie cunoscută, ţin să v-o povestesc.

Un sclav căruia stăpânul îi încredinţase administrarea tuturor moşiilor sale şi care el însuşi era vechilul celei mai mari dintre ele, aceea unde noi veniserăm să rămânem peste noapte, deşi era căsătorit cu o femeie care, ca şi el, era din lumea sclavilor, iubea totuşi cu patimă o persoană de condiţie liberă şi dintr-o familie străină. Soţia sa, indignată de această legătură vinovată, a dat foc tuturor registrelor ţinute de bărbatul său şi tuturor grânelor păstrate în hambare. Nemulţumită că, printr-o astfel de pagubă, a răzbunat ruşinea patului ei conjugal, şi-a întors furia împotriva propriilor sale măruntaie. Ea şi-a petrecut un laţ în jurul gâtului, a legat de aceeaşi sfoară un copil mic, pe care îl avusesese, cu mult înainte, de la acelaşi bărbat, şi s-a aruncat într-un puţ foarte adânc, târând cu ea nevinovata odraslă. Stăpânul, adânc mâhnit de

această îndoită moarte, a prins sclavul care prin destrăbălarea lui adusese pe nenorocita-i soţie în situaţia de a făptui o crimă atât de mare, l-a dezbrăcat la piele, l-a uns cu miere din cap până-n picioare şi l-a legat zdravăn de un smochin al cărui trunchi găunos servea de locuinţă unui întreg popor de furnici, care fără încetare veneau şi plecau grăbite dintr-un loc în altul. Îndată ce furnicile au simţit dulcele miros de miere răspândit de trupul sclavului, s-au înfipt adânc în el cu muşcături mici, e drept, dar nenumărate şi repetate de mii de ori, şi l-au făcut să-şi dea sufletul în chinurile unei încete agonii, mâncându-i carnea şi chiar măruntaiele, până când nenorocitul, în întregime descărnat şi cu oasele albe şi lucioase, n-a mai fost decât un schelet atârnat de acest arbore funest.

Părăsim acest locaş blestemat unde ne oprisem, lăsând pe locuitori într-o adâncă jale şi din nou pornim la drum. După ce am mers o zi întreagă printr-un ţinut de câmpii, am ajuns frânţi de oboseală într-un oraş foarte populat şi foarte cunoscut. Acolo, păstorii hotărăsc să-şi aşeze pentru totdeauna larii şi sălaşul; pe de o parte, pentru că li se părea un adăpost sigur împotriva celor ce ar voi să-i urmărească aşa departe, iar pe de alta, fiindcă-i atrăgea marea abundenţă de alimente şi de tot felul de alte mărfuri. După ce nouă, animalelor de povară, ni s-au lăsat zile de odihnă pentru a ne întrema şi a fi mai uşor vândute, ne-au dus la târg. Pristavul, anunţând cu glas tare preţurile pentru fiecare, caii şi ceilalţi măgari sunt adjudecaţi unor cumpărători bogaţi. Singur eu rămânând de lepădat, aproape toată lumea trecea pe lângă mine cu dispreţ. În sfârşit, scârbit de pipăirea celor care voiau să-mi recunoască vârsta după dinţi, deodată am înhăţat mâna murdară şi infectă a unuia care-mi tot freca gingiile cu degetele lui împuţite şi i le-am sfărâmat cu totul, ceea ce i-a făcut pe cei de faţă să nu mă mai cumpere, de vreme ce păream aşa de fioros.

Atunci pristavul, strigând să-şi spargă pieptul cu glasul răguşit, începu să facă tot felul de glume ridicole pe seama mea:

– Până când vom mai pune degeaba la vânzare mârţoaga asta bătrână, betegită din pricina copitelor prea tocite, urâţită de dureri, leneşă şi stupidă, dar feroce, cu o piele care e bună doar pentru a face din ea un ciur de cernut molozul? De aceea mai curând s-o dăruim oricui, dacă bineînţeles voieşte să-şi irosească fânul.

Iată în ce chip stârnea pristavul hohotele de râs ale celor de faţă. Dar cruda mea Soartă, de care n-am putut să scap fugind prin atâtea ţări şi nici s-o potolesc cu precedentele mele nenorociri, îşi întoarse din nou asupra mea oarba-i privire, şi-mi prezentă o minunată descoperire a ei, un cumpărător foarte potrivit pentru a face să dureze veşnic grelele mele încercări.

Judecaţi omul: un desfrânat, un bătrân pleşuv, e adevărat, dar care tot mai avea câteva şuviţe de păr ce-i fluturau în bucle pe jumătate cărunte, ieşit din gloata cea mai de jos şi din drojdia răspântiilor, unul dintre acei ticăloşi care

cutreieră târgurile şi oraşele cântând din cimbal şi din triunghi şi poartă pe zeiţa siriană[8], silind-o să cerşească în folosul lor. Acest om, voind neapărat să mă cumpere, întrebă pe pristav din ce ţară eram.

– Din Cappadocia[9], îi răspunse celălalt, şi e un animal destul de zdravăn! Apoi se interesă de vârsta mea, dar pristavul continuă să glumească:

– Un astrolog, care i-a calculat constelaţia, ne-a asigurat că are cinci ani, dar numai el cunoaşte mai bine decât oricine care e data actului său de naştere. De altfel, deşi ştiu bine că mă expun la pedepsele prescrise de legea Cornelia[10], dacă-ţi vând drept sclav un cetăţean roman, cu toate acestea cumpără-l, căci e un sclav bun şi cinstit care-ţi poate fi de folos, atât la ţară cât şi la oraş! Dar nesuferitul cumpărător, care nu mai înceta de a pune întrebări după întrebări, se informă cu multă îngrijorare dacă eram blând. Pristavul însă îi spuse:

– Ai un miel în faţa ta, nu un măgar, la orice treabă l-ai pune, e potolit, nu muşcă şi nici măcar nu aruncă din picioare. Într-adevăr, sub această piele de măgar s-ar putea crede că se ascunde cel mai blajin om. Lucrul nu e greu de constatat: vâră-ţi capul între cele două coapse ale lui şi vei vedea uşor de câtă răbdare poate să dea dovadă!

Aşa îşi bătea joc pristavul de acest bătrân desfrânat, dar el, simţind batjocura, îi strigă amarnic de supărat:

– Stârv bătrân şi smintit pristav, dar-ar atotputernica zeiţă siriană şi mamă a naturii şi sfântul Sabazios[11], şi Bellona[12], şi mama Ideeană[13], cu Attis al ei, şi suverana Venus cu al ei Adonis[14] să ajungi surd, mut şi orb, tu, care de-atâta timp mă înţepi cu glumele tale de măscărici! Nerodule, crezi tu că eu aş putea să încredinţez zeiţa unui animal îndărătnic ca într-un acces de furie să arunce îndată la pământ divina ei imagine şi ca să fiu silit să alerg ca un nenorocit în toate părţile, cu părul în dezordine, căutând un medic pentru zeiţa mea întinsă la pământ?

Auzind aceste cuvinte, mă gândeam să sar în sus, pe neaşteptate, ca un nebun, pentru ca, văzând înclinarea mea spre violenţă, să renunţe la cumpărarea mea. Dar acest îngrijorat cumpărător, ghicindu-mi gândul, numără îndată şaptesprezece dinari pe care stăpânul meu, atât de scârbit de persoana

---

[8] Este vorba de Atargatis, care avea un templu renumit la Hierapolis, oraş din Frigia.

[9] Provincie din centrul Asiei Mici. Sclavii aduşi de aici erau renumiţi pentru forţa lor fizică, la Roma fiind aleşi să poarte pe umeri litiere.

[10] Lege altfel necunoscută, cu un nume inventat de autor.

[11] Zeu frigian care se pare că era cinstit tot în Hierapolis. Sub Seleucizi, el a fost asimilat cu Iahve al evreilor, şi de aici epitetul de „sfânt". La Roma, această divinitate s-a contopit cu Bellona.

[12] Nu e vorba de Bellona, zeiţa romană a războiului, ci de o tainică divinitate a naturii cu un cult fanatic din Cappadocia.

[13] Aluzie la Cibele, zeiţa din muntele Ida din Troada, îndrăgostită de chipeşul păstor frigian Attis.

[14] Paredrul zeiţei feniciene Astarte, asimilată cu Venus.

mea, îi primi foarte bucuros. Apoi, legându-mă cu un căpăţel de funie de papură, mă încredinţează lui Filebus[15], căci acesta era numele noului meu stăpân. Luând în primire pe noul său servitor, îl târăşte de funie acasă şi chiar din prag începe să strige din toate puterile:

– Uitaţi-vă, fetelor, v-am cumpărat un sclav drăguţ, şi vi l-am adus!

Dar fetele acelea erau o ceată de desfrânaţi care îndată începură să sară în sus de bucurie şi să scoată, cu un glas spart, răguşit şi muieratic, cele mai discordante sunete, crezând că el îşi procurase în adevăr vreun tânăr sclav care să-i înlocuiască pe ei la ruşinoasele lor desfrâuri. Dar când văzură nu o cerboaică în locul unei fecioare[16], ci un măgar în locul unui tânăr, strâmbară din nas şi luară în râs pe căpetenia lor, în toate chipurile, spunându-i că nu le adusese lor un servitor, ci un bărbat pentru uzul său personal.

– Ia seama, adăugară ei, să nu-l păstrezi numai pentru tine pe acest puişor aşa de drăguţ, ci să-l mai împarţi uneori şi cu noi, care suntem micile tale porumbiţe!

Bătându-şi joc de el cu aceste cuvinte şi cu altele la fel, mă priponesc lângă o iesle. Printre ei se afla un tânăr destul de trupeş şi neîntrecut flautist, acompaniator al corului, pe care-l cumpăraseră din târgul de sclavi, cu bani adunaţi cu talerul. Când porneau la drum, el mergea, cântând din flaut, alături de cei care purtau zeiţa, dar acasă îşi împărţea graţiile tuturor, fără deosebire, trecând dintr-un pat în altul. Îndată ce mă văzu în casă, fu încântat şi, dăruindu-mi hrană din belşug, îmi spuse plin de voioşie:

– În sfârşit, iată-te venit ca să mă înlocuieşti în greaua mea muncă! Dar, cel puţin o, de-ai putea să trăieşti mai mult, să fii pe placul stăpânilor noştri şi să aduci o uşurare şalelor mele ruinate! Auzind aceste cuvinte, prevedeam noile suferinţe care mă aşteptau.

A doua zi, îmbrăcându-se în haine de diferite culori, fiecare dintre ei îşi alcătuieşte o figură neînchipuit de hidoasă, mânjindu-şi obrajii cu un strat de noroi şi vopsindu-şi ochii artistic de jur împrejur, apoi pornesc de acasă cu capul acoperit cu mitre şi îmbrăcaţi în nişte mantii de culoarea şofranului, unele din pânză de in, altele de mătase. Unii au tunici albe, încrustate cu dungi roşii curgând în toate părţile, asemenea unor suliţe, strânse cu o cingătoare, iar în picioare toţi poartă sandale galbene. Îmi pun în spinare zeiţa, acoperită cu o manteluţă de mătase, apoi, suflecându-şi mânecile până la umăr, încep să-nvârtească în aer topoare şi săbii enorme, sărind şi urlând ca

[15] Cel-care-iubeşte-tinerimea (de la *filefebos*).

[16] Aluzie la cele întâmplate în portul Aulis, când Diana a pus o cerboaică în locul Ifigeniei, fiica regelui miceanian Agamemnon, pe care aheii intenţionau s-o jertfească pe altar la cererea zeiţei mâniate, spre a nu mai aştepta zadarnic lângă coasta beoţiană vânturi prielnice care să ducă flota grecească până la Troia.

bacantele-n delir, căci sunetele flautului însufleţeau şi mai mult dansul lor smintit. După ce trecură pe lângă multe bordeie sărăcăcioase, ajung la casa de ţară a unui proprietar bogat şi, chiar de la intrare, făcând un zgomot infernal şi ţipând cumplit, se reped dând capul pe spate ca nişte nebuni furioşi, sucindu-şi gâtul în mişcări periculoase şi făcând să li se învârtească în cerc părul ciufulit. Uneori îşi muşcau din carne şi, cu cuţitele lor cu două tăişuri, pe care le aveau întotdeauna la ei, toţi îşi crestau braţele.

În acest timp, unul dintre ei se zbătea mai turbat decât ceilalţi şi, respirând greu şi des din adâncul pieptului, ca un inspirat prea plin de duhul puternic al zeului, se prefăcea că e în prada celui mai violent delir, ca şi cum prezenţa zeilor avea obiceiul să facă pe muritori nu mai buni, ci să le aducă slăbiciuni şi boli.

De altfel, ascultaţi ce răsplată a primit, graţie providenţei cereşti, pentru meritele sale. Într-o prorocire zgomotoasă, care nu era decât o minciună născocită de el, începu să se acuze ca şi cum ar fi comis ceva neîngăduit de legile divine şi, mai mult, anunţă că se va pedepsi cu propriile lui mâini, cum se cuvine, pentru păcătoasa lui faptă. Apoi, punând mâna pe un bici, cum poartă îndeosebi aceşti eunuci – bici făcut din fire de lână răsucite şi terminate cu ciucuri lungi, dar prevăzute cu arşice de oi, în loc de noduri – începu să se lovească fără nici o milă, răbdând aceste dureroase lovituri cu un curaj în adevăr uimitor.

Din cauza tăieturilor de săbii şi a loviturilor de bice, pământul era înroşit de sângele spurcat al acestor invertiţi. Lucrul îmi inspira o mare îngrijorare, fiindcă văzând sângele curgând în valuri din atâtea răni, mă temeam ca nu cumva, prin vreo fatalitate, stomacului zeiţei străine să-i vie poftă şi de sânge de măgar, după cum unii oameni au poftă de lapte de măgăriţă.

În sfârşit, îndată ce se simţiră obosiţi sau cel puţin săturaţi de a se fi sfâşiat astfel, întrerupseră această vărsare de sânge pentru a primi în largile cute ale hainelor lor monede de aramă, ba chiar şi de argint, ce li se aruncau pe întrecute. Sufletele milostive oferindu-le un urcior de vin, lapte, brânză, grâu, făină de cea mai bună calitate, şi unii orz, pentru cel care purta pe zeiţă, aceşti oameni strângeau totul cu lăcomie şi, umplând saci dinainte pregătiţi cu grijă pentru această pomană, îi înghesuiau pe spinarea mea, astfel încât, doborât de greutatea dublei mele poveri, devenisem în acelaşi timp un hambar şi un templu ambulant.

Aşa vagabondau ei, din loc în loc, şi prădau toată regiunea aceea. Ajungând într-un sat cocoţat pe o înălţime, cum erau încântaţi datorită darurilor mai bogate decât de obicei, ei organizară un mare ospăţ. Unui sătean, pe care-l amăgiră cu o prorocire mincinoasă, îi cerură cel mai gras berbec din turmă, prin jertfirea căruia, ziceau ei, trebuiau să potolească foamea zeiţei siriene. Apoi, pregătind tot ce trebuia pentru ospăţ, se duseră la baie. La întoarcere, aduseră cu ei, ca tovarăş de masă, un ţăran voinic cu şale

puternice şi bine înzestrat în partea de jos a pântecelui, ca să reziste asalturilor lor. Abia gustară din câteva legume, şi, cuprinşi de-o fierbinţeală violentă, aceşti nemernici destrăbălaţi se dedau chiar înaintea mesei la cel mai josnic şi mai ruşinos act al unei patimi împotriva naturii. Îngrămădindu-se în jurul ţăranului îl dezbracă, îl răstoarnă pe spate şi cu spurcata lor gură jinduiesc la pudoarea lui. Ochii mei nu mai putură îndura o astfel de infamie şi vrui să strig din toate puterile: „O, cetăţeni!“, dar n-am reuşit să scot decât un „O“, lipsit de celelalte silabe şi litere, sonor fără îndoială, puternic şi aidoma cu al unui măgar, dar într-un timp cu totul nepotrivit. Căci mai mulţi tineri din târgul vecin care căutau un măgăruş furat lor peste noapte şi cercetau toate hanurile cu cea mai mare grijă, auzindu-mă zbierând în casă, au crezut că animalul lor e acolo şi, voind să-şi ia înapoi bunul, au intrat fără veste, în rânduri strânse, şi i-au surprins asupra faptului, în mijlocul acestor dezgustătoare turpitudini. Chemând îndată pe vecini, ei le-au arătat această scenă ruşinoasă, pe deasupra prefăcându-se că laudă în bătaie de joc înfrânarea şi neprihănirea acestor preoţi.

Îngroziţi de această ruşine care, trecând din gură în gură, s-a răspândit repede în mulţime, şi i-a făcut pe drept cuvânt nesuferiţi şi odioşi tuturor, ei şi-au strâns bagajele şi cam pe la miezul nopţii au şters-o din sat pe furiş. Făcând o bună parte din drum înainte de răsăritul soarelui, când se lumină bine de ziuă, au ajuns în nişte pustietăţi îndepărtate. După ce mai întâi se sfătuiesc îndelung între ei, se pregătesc să-mi facă de petrecanie neîntârziat. Iau pe zeiţa pe care o purtam în spinarea mea, o pun jos pe pământ, îmi scot şaua, hamurile şi tot ce mai aveam pe mine, mă leagă de un stejar şi, începând să mă bată cu bicele acelea împletite cu arşice de oi, m-au lăsat aproape mort. Unul din ei m-a ameninţat să-mi taie picioarele de la genunchi cu un topor enorm, sub cuvânt că-i insultasem în mod scandalos pudoarea, foarte neprihănită într-adevăr! Dar ceilalţi, nu atât în vederea salvării mele, cât din respect pentru idolul întins la pământ, au fost de părere să mă ţină în viaţă. Din nou deci îmi pun în spinare tot bagajul şi, ameninţându-mă cu latul săbiilor, ajunserăm într-un oraş renumit. Acolo, un cetăţean de seamă, om evlavios de altfel şi plin de respect pentru zei, atras de sunetul ascuţit al cimbalelor, de zăngănitul tamburinelor şi de dulcile acorduri ale modului frigian, se grăbi să iasă în întâmpinarea noastră. Pentru a-şi îndeplini o făgăduială făcută zeilor, el a cerut cinstea de a găzdui pe zeiţă, ne-a instalat pe toţi în casa lui spaţioasă şi cu cel mai mare respect şi cu jertfe de animale grase s-a silit să dobândească ocrotirea divinităţii.

Aici, mi-aduc aminte c-am fost în primejdie de a-mi pierde viaţa. Un arendaş adusese în dar gazdei noastre, proprietarul său, o parte din vânatul lui: o pulpă foarte grasă a unui căprior enorm. Deoarece fusese atârnată fără nici o grijă după uşa bucătăriei, nu destul de sus, un câine vânătoresc o

înhăţase pe furiş şi, bucuros de prada lui, dispăruse în grabă din ochii paznicilor. Bucătarul, aflând această pierdere şi învinuindu-se de neglijenţa sa, se bocea fără încetare şi vărsa şiroaie de lacrimi care nu-i foloseau la nimic. Puţin după aceea, stăpânul a cerut cina. Atunci bucătarul, foarte mâhnit şi încă şi mai înspăimântat, şi-a luat rămas-bun de la copilaşul său şi, punând mâna pe o frânghie, s-a pregătit să înnoade un laţ şi să se spânzure. Dar disperata lui hotărâre n-a scăpat credincioasei sale soţii care s-a repezit furioasă cu amândouă mâinile asupra nodului funest.

– Cum! îi zise ea, până într-atât te-a îngrozit nenorocirea de faţă, încât ţi-ai pierdut mintea? Nu vezi ce mijloc de scăpare ne oferă întâmplarea, sau mai degrabă providenţa divină? Ei bine, dacă mai eşti în stare să gândeşti cât de puţin, deşteaptă-te şi ascultă-mă cu toată luarea-aminte! Du măgarul ăsta într-un colţ retras, taie-i capul şi ia-i o pulpă care va semăna cu aceea pe care am pierdut-o. Toac-o mărunt cu toată grija, prepar-o cu un sos ceva mai picant şi serveşte-o stăpânului în locul pulpei de căprior!

Acest blestemat ticălos găsi bună ideea de a se salva cu preţul vieţii mele şi, lăudând mult mintea isteaţă a soţiei sale, tovarăşa lui de sclavie, îşi şi ascuţea cuţitele pentru hotărâta mea căsăpire.

CARTEA A NOUA

Astfel îşi înarma mâinile-i nelegiuite împotriva mea acest nemilos călău. Dar ameninţarea unei primejdii atât de mari grăbi planul pe care mi-l făcusem şi, fără să mai stau mult la gânduri, mă hotărâi să scap prin fugă de ciopârţirea care mă ameninţa. Într-o clipă rup funia cu care fusesem legat, o iau la sănătoasa, în goana mare şi, ca să-mi asigur o bună apărare, zvârleam des cu copitele de dinapoi. Repede ca fulgerul, străbătând colonada învecinată, intru într-o sufragerie în care stăpânul casei împreună cu preoţii zeiţei se ospătau cu carnea animalelor jertfite şi, în năvala-mi furioasă, sparg şi răstorn o bună parte din vesela ospăţului, mesele, chiar şi făcliile aprinse. Capul familiei, revoltat de această pagubă atât de însemnată, m-a dat, ca pe un animal nărăvaş şi rebel, pe mâna unuia dintre sclavii săi, poruncindu-i să mă închidă cu grijă într-un loc sigur, ca să nu-i mai tulbur din nou liniştea ospăţului printr-o astfel de zburdălnicie. Prin această ispravă pe care o născocisem cu destulă dibăcie, scăpasem din mâinile călăului şi mă bucuram de adăpostul salvator pe care mi-l oferea închisoarea.

Dar, hotărât lucru: când Soarta se împotriveşte, nimic nu-i reuşeşte omului aici, pe pământ, căci nu există sfat înţelept, nici mijloc iscusit care să poată răsturna sau schimba rânduiala fatală a Providenţei divine! În ce mă priveşte, chiar vicleşugul născocit de mine, care, pentru un moment, părea că mi-a asigurat salvarea, a atras asupra mea o mare primejdie, ba mai mult, o moarte care mă ameninţa de aproape. Căci deodată, un tânăr sclav, schimbat la faţă şi speriat, se repezi ca un nebun în sala banchetului, unde oaspeţii şuşoteau între ei prieteneşte şi anunţă stăpânului său că un câine turbat din ulicioara vecină a intrat mai adineauri pe uşa din dos cu o repeziciune uimitoare; că în furia lui turbată s-a aruncat asupra câinilor de vânătoare; că în cele din urmă s-a îndreptat spre cel mai apropiat grajd şi s-a năpustit asupra vitelor de povară cu o furie nemaipomenită, că în sfârşit n-a cruţat nici chiar oamenii.

– Pe Myrtilus, catârgiul, pe Hafaestion, bucătarul, pe Hypnophilus[1], camerierul, pe Apolonius, medicul, şi încă pe multe alte persoane din casă,

[1] În greceşte, prietenul somnului. Hefaestion vine probabil de la Hefaistos, zeul focului, Apolonius de la Apolo vindecătorul etc.

care încercau să-l gonească, i-a hărtănit în tot chipul cu muşcăturile lui şi e sigur că unele animale în care şi-a înfipt colţii otrăviţi s-au molipsit de turbare!

Această veste vârî spaima în mintea tuturor şi, crezând că şi eu mă molipsisem de această boală şi tocmai din această cauză eram furios, puseră mâna pe tot ce găseau nimerit şi, îndemnându-se unii pe alţii ca să înlăture o moarte obştească, deveniseră mult mai turbaţi decât mine şi porniră în urmărirea mea. Fără îndoială, mi-ar fi făcut mădularele bucăţi cu suliţele, cu ţăpoaiele de vânător şi mai ales cu topoarele cu două tăişuri, pe care li le procurau uşor servitorii, dacă la vederea acestei furtuni neprevăzute şi periculoase n-aş fi intrat numaidecât în camera unde erau găzduiţi stăpânii mei. Atunci, închizând repede uşa după mine şi trăgând zăvorul, ei m-au ferecat acolo, aşteptând, fără nici o primejdie pentru ei, ca mortala otravă a acestei boli de nevindecat să mă consume încetul cu încetul şi să mă ucidă. Dar în acest chip mi-am aflat libertatea şi, profitând de fericita întâmplare de a fi singur, m-am aruncat pe un pat gata făcut şi, într-adevăr, după atâta trecere de timp, am dormit şi eu ca oamenii.

Era de-acum ziuă demult când, cu oboseala înlăturată de moliciunea patului, mă trezii bine dispus şi plin de vigoare. Pe cei care făcuseră de gardă toată noaptea ca să mă păzească, îi auzii discutând astfel despre mine:

– Putem noi, oare, să fim siguri că acest mizerabil măgar o mai fi încă bolnav de turbare? Probabil că veninul bolii, ajungând la cel mai înalt grad de dezvoltare, şi-a pierdut orice putere!

Părerile fiind împărţite, ei se hotărăsc să verifice faptul şi privind printr-o crăpătură văd că eram sănătos şi că stăteam pe picioare, liniştit şi fără grijă. În curând, deschizând mai larg uşa, voiră să se asigure mai de aproape, dacă, în sfârşit, mă liniştisem.

Dar unul dintre ei, un adevărat salvator, pe care de bună seamă cerul mi-l trimitea, arătă celorlalţi următorul mijloc de a verifica dacă sunt sănătos: să mi se pună înainte o căldare plină ochi cu apă proaspătă ca să beau.

– Dacă nu începe să tremure, dacă bea apă ca de obicei şi apa îi face plăcere, să ştiţi, le zise el, că e sănătos şi cu desăvârşire scăpat de boală; dacă dimpotrivă fuge şi e cuprins de groază la vederea şi la atingerea apei, e sigur că o turbare îngrozitoare continuă să-l stăpânească cu îndărătnicie. Este o experienţă transmisă până şi de vechi autori şi o observaţie obişnuită.

Găsind bună părerea lui, ei, tremurând încă, mi-au pus dinainte o enormă găleată cu apă limpede, luată din cel mai apropiat izvor. Eu înaintam fără şovăire, alergam chiar cu grabă înaintea lor, căci eram mort de sete şi, afundându-mi în întregime capul în găleată, sorbeam cu lăcomie din această apă cu adevărat dătătoare de viaţă. Atunci am răbdat liniştit să fiu lovit uşor cu palma, tras de urechi, dus de căpăstru şi încercat în toate chipurile, până

când, împotriva neroadei lor presupuneri, am dovedit lămurit tuturor că sunt un animal blând şi supus.

Astfel scăpat de un îndoit pericol, a doua zi mi-au pus din nou în spinare sfintele podoabe şi, în sunetul castanietelor şi cimbalelor, m-au pornit la drum ca să cerşesc din sat în sat. După ce am trecut pe lângă multe bordeie şi case arătoase, am sosit într-un târg, zidit, după cum spuneau locuitorii, pe ruinele unui oraş, altădată bogat. Trăgând la cel mai apropiat han, auzirăm hazlia poveste a unui sărman om înşelat de nevasta lui, poveste pe care vreau s-o cunoaşteţi şi voi.

Era un sărman muncitor, un fierar care trăia de azi pe mâine din micul lui câştig. Avea o soţioară, ca şi el destul de săracă, dar renumită prin stricăciunea ei fără pereche. Într-o zi, omul plecând de acasă la o lucrare la care se angajase, îndată un ibovnic îndrăzneţ se strecură pe furiş în casă şi amândoi amanţii începură să dea luptele Venerei în deplină siguranţă. Bărbatul, care nu ştia şi nu bănuia nimic de felul acesta, se întoarse acasă pe neaşteptate. Găsind uşa încuiată cu zăvorul, ridică în slăvi cinstea soţiei sale. Bătu şi chiar fluieră ca să-şi anunţe prezenţa. Dar vicleana cumătră, foarte deprinsă cu astfel de destrăbălări, se smulse din braţele amantului care nu se-ndura să-i dea drumul şi-l ascunse pe furiş într-un butoi gol, pe jumătate îngropat într-un colţ. Apoi, deschizând uşa, chiar din prag, îşi primi bărbatul cu cele mai aspre cuvinte:

– Aşa va să zică, îmi hoinăreşti cu mâinile în sânul togii, fără să faci nimic şi fără să aduci un ban şi lăsând baltă munca ta obişnuită, puţin îţi pasă că nu avem cu ce trăi şi ce mânca! Şi eu, nenorocita, toată noaptea şi toată ziua îmi chinuiesc degetele, torcând lână pentru a avea cel puţin lumina unei lămpi în cămăruţa noastră! Cu cât mai fericită decât mine e vecina mea, Daphne, care începând de dimineaţă bea şi mănâncă de se sparge şi se tăvăleşte cu amanţii ei!

– Ce vrei să spui? îi răspunse bărbatul aşa de rău primit. Deşi patronul, având un proces, a închis atelierul, totuşi, eu m-am îngrijit de umila noastră cină. Vezi butoiul ăsta gol, care ocupă în mod nefolositor atâta loc şi care într-adevăr nu serveşte la nimic decât să ne încurce gospodăria? L-am vândut cu şase dinari şi omul va veni îndată să-l ia, după ce va fi achitat preţul. Ei, hai, dă-mi repede o mână de ajutor ca să-l dezgropăm şi să-l predăm numaidecât cumpărătorului.

Prinzând repede ideea, vicleana femeie a izbucnit într-un râs neruşinat:

– Adevărat, zise ea, strălucit şi priceput om de afaceri am mai găsit în bărbatul ăsta al meu, care a vândut aşa ieftin un obiect pe care eu, o simplă femeie şi fără să mă mişc din casă, l-am vândut demult cu şapte dinari!

– Cine l-a cumpărat cu o sumă aşa de mare? întrebă bărbatul încântat de acest adaos de preţ.

– Uite, nerodul acela, care mi s-a urât de când tot stă în butoi să se încredinţeze de tăria lui!

Celălalt nu scăpă prilejul de a se folosi de vorbele femeii şi, ieşind numaidecât, zise:

– Bună femeie, vrei să-ţi spun adevărul? Butoiul ăsta al dumitale e prea vechi şi în multe locuri e spart de se vede prin el!

Apoi, întorcându-se spre bărbatul ei şi prefăcându-se că nu-l cunoaşte, continuă:

– Şi tu, omule, oricine ai fi, dă-mi repede o lampă ca să pot vedea, după ce-i voi fi răzuit cu grijă murdăriile dinăuntru, dacă mă pot servi de el. Tu crezi că eu fur banii?

Fără întârziere şi fără să bănuiască nimic, bărbatul, model de pătrundere şi de fineţe, aprinse o lampă.

– Dă-te la o parte, frate, zise el, şi stai liniştit până ce-ţi voi da eu polobocul curăţat cum se cuvine!

Zis şi făcut: îşi scoase haina, intră în butoi cu lampa şi începu să răzuiască grosul strat de murdărie, care de multă vreme rodea lemnul. La rândul său amantul, un foarte frumos adolescent, pe când soţia fierarului se apleca înainte pe butoi, o strângea în braţe şi o lucra şi el după placul său. Dar ea, cu capul aplecat în butoi, îşi bătea joc de bărbatul ei ca o adevărată vicleană curtezană, arătându-i cu degetul locurile: ici, colo, apoi dincolo, şi mai încolo unde trebuia să răzuiască. Îndoita treabă fiind terminată şi cei şapte dinari număraţi, nenorocitul fierar, ridicând butoiul, fu obligat să-l ducă în spinare până la locuinţa înlocuitorului său.

Oprindu-se pentru câteva zile în locul acela, prea pioşii noştri preoţi, îngrăşaţi din dărnicia publică şi încărcaţi de numeroasele venituri aduse de prezicerile lor, au născocit un nou mijloc de câştig. Alcătuind un singur oracol tras la sorţi[2] pentru cele mai multe întâmplări, ei îşi băteau joc în chipul următor de marea mulţime a celor care veneau să-i consulte despre cele mai felurite lucruri. Iată cum era întocmit oracolul:

Doi boi puşi la jug brăzdează pământul,
Pentru ca mai târziu să aducă recolte bogate.

Dacă cineva îi întreba cu privire la o căsătorie, ei spuneau că oracolul era hotărâtor: că trebuia să se pună sub jugul căsătoriei şi că frumoasele recolte erau copiii care se vor naşte. Dacă-i consulta unul care voia să cumpere o proprietate, oracolul, cu drept cuvânt, îi vorbea de boi, de jug şi de câmpii semănate şi fertile. Dacă altul cerea părerea zeiţei despre o călătorie care-l îngrijora, i se răspundea că cele mai blânde dintre toate patrupedele sunt şi înju-

[2] În original *sors*, oracol redactat în scris, care era tras la sorţi, fiind interpretat fie de solicitant, fie de preoţi.

gate, şi gata de plecare, şi că recoltele bogate îi prevestesc câştig. Dacă cineva, hotărât să dea o luptă sau să urmărească o bandă de hoţi, voia să ştie de va izbândi sau nu, ei susţineau că după acest liniştitor oracol victoria îi era asigurată, căci avea să treacă pe sub jug capetele duşmanilor, şi din jefuirea lor să aducă o pradă bogată şi producătoare de câştig.

Astfel, ghicitorii noştri adunară mulţi bani prin şiretlicul acestor înşelătoare profeţii.

Dar, nemaiputând răspunde mulţumitor la neîncetatele întrebări ce li se puneau, trebuiră să pornească din nou la drum, un drum, vai! cu mult mai rău decât toate celelalte, străbătute în timp de noapte: erau numai gropi şi hârtoape adânci, ici era o baltă stătută în care te afundai, colo un smârc noroios în care alunecai. În sfârşit, cu picioarele zdrobite de multe poticneli şi necontenite alunecări, am reuşit, cu greu şi rupt de oboseală, să ajung la o potecă netedă în câmpie. Dar iată că, deodată, din spate, o ceată de călăreţi înarmaţi se reped asupra noastră şi, abia stăpânind cursa furioasă a cailor, se aruncă în grabă asupra lui Filebus şi a însoţitorilor lui, îi apucă de gât şi, numindu-i sacrilegi şi nemernici, îi burduşesc cu numeroase şi zdravene lovituri de pumn. Apoi, punându-i pe toţi în lanţuri, îi somează insistent, cu tot felul de ameninţări, să scoată, cât mai repede, din sacii lor, vasul[3] de aur care făcea dovada crimei.

– Da, ziceau ei, în timpul unei pretinse slujbe sfinte pe care aţi făcut-o în secret, l-aţi şterpelit chiar de pe pernele mamei zeilor[4] şi, ca si cum aţi fi putut scăpa de pedeapsa unei crime atât de mari, când ziua se îngâna încă cu noaptea, v-aţi luat tălpăşiţa pe tăcute şi aţi lăsat cu mult în urma voastră zidurile oraşului!

Atunci unul dintre călăreţi mi-a pus mâna în spinare şi, scotocind până şi în sânul zeiţei pe care o purtam, a aflat acolo vasul de aur şi l-a arătat tuturor celor de faţă.

Ei, bine! nici cel puţin această neînchipuită fărădelege n-a avut darul să înfunde sau să sperie pe aceşti indivizi atât de ticăloşi şi, cu un râs prefăcut, ei au început să ia lucrurile în glumă.

– Iată – spuseră ei – ce ruşine! Ce neomenie! Ca aproape întotdeauna, nevinovaţii sunt acuzaţi pe nedrept! Pentru o sărmană cupă pe care mama zeilor a dăruit-o ca semn de ospitalitate surorii sale, zeiţa siriană, slujitorii cultului său sunt învinuiţi şi aduşi la două degete de moarte!

---

[3] Aşa-numitul *cantharus* – vas de băut având două toarte. Creştinii îl vor folosi pentru păstrarea agheasmei.

[4] Nume sub care romanii au adoptat-o pe Cibele, frigiana zeiţă a fecundităţii, cu un cult orgiastic exercitat de preoţi castraţi care se chemau Galli.

Dar în zadar înşirară ei aceste nerozii şi altele la fel, că ţăranii i-au întors din drum şi, punându-i numaidecât în lanţuri, i-au aruncat în aşa-zisul Tullianum[5], iar vasul şi statuia pe care o purtam în spinare au fost depuse ca obiecte sfinte în tezaurul templului unde se păstrau ofrandele. Cât despre mine, a doua zi fiind dus la târg şi scos din nou la vânzare prin glasul pristavului, am fost cumpărat de un morar din satul vecin cu şapte dinari mai mult decât dăduse Filebus pe mine, mai înainte.

Numaidecât, noul meu stăpân m-a încărcat peste măsură cu nişte grâu pe care tocmai atunci îl cumpărase şi, pe un drum anevoios, plin de pietre ascuţite şi de rădăcini înţepătoare, m-a condus la moara lui. Acolo, un mare număr de animale de povară, înhămate la nişte maşini, învârteau mai multe pietre de moartă de diferite mărimi şi asta nu numai ziua, ci chiar toată noaptea, fără odihnă, producând prin această grea muncă o făină datorată nesomnului lor. Dar pentru ca ucenicia acestui serviciu să nu mă înspăimânte prea mult, noul meu stăpân, fireşte, m-a tratat ca pe un oaspete de onoare. În această primă zi, el m-a lăsat să mă odihnesc şi mi-a umplut ieslea cu hrană din plin. Dar fericirea de a nu face nimic şi de a mă îngrăşa a fost de scurtă durată, căci a doua zi, dis-de-dimineaţă, am fost pus la piatra de moară care părea cea mai mare. Într-o clipă mi se acoperă capul[6], şi sunt împins într-un şanţ îngust şi circular, unde călcând şi iar călcând pe propriile mele urme, trebuia să fac la nesfârşit acelaşi ocol, fără să înaintez deloc.

Cu toate acestea, cum eu nu uitasem de isteţimea şi de prudenţa mea obişnuită, avui grijă să nu mă arăt prea destoinic în ucenicia noii mele meserii, şi deşi, când făceam parte din specia umană, văzusem adesea umblând astfel de râşniţe, totuşi, ca şi cum n-aş fi avut nici cea mai mică deprindere sau nici cea mai mică idee cu privire la această muncă, rămâneam pironit locului şi mă prefăceam foarte mirat. Mă gândeam că, văzându-mă aşa de nepriceput şi neajutorat pentru o astfel de treabă, mă vor pune la orice altă muncă, în tot cazul mai uşoară, sau că poate mă vor hrăni fără să fac nimic. Dar în zadar am folosit eu această păgubitoare viclenie. Căci numaidecât o mulţime de braţe înarmate cu reteveie se ridică în jurul meu şi, în clipa când nu bănuiam nimic, fiindcă eram cu ochii acoperiţi, deodată, la un semnal dat, ei scot un chiot puternic şi loviturile încep să curgă ca ploaia pe spinarea mea. Acest zgomotos atac până într-atât mă zăpăci, încât, fără să mă mai gândesc la toate socotelile mele, am întins îndată şleaul de papură cu o perfectă sigu-

---

[5] Carceră subterană, care constituia partea cea mai de jos a închisorii publice. Exista la Roma prototipul. Apuleius dă însă o denumire romană unei banale închisori locale dintr-un oraş grecesc provincial.

[6] Ca să nu ameţească, învârtindu-se în cerc.

ranţă şi, la repezeală, am făcut mai multe ocoluri. Prin schimbarea asta aşa de neaşteptată a felului meu de a umbla provocasem râsul tuturor celor de faţă.

După ce trecu cea mai mare parte a zilei – eram de altfel frânt de oboseală –, mi-au scos funia de papură cu care trăgeam la râşniţă şi m-au dus în grajd. Deşi cădeam de oboseală, deşi aveam nespus de mare nevoie să-mi refac puterile şi eram cum nu se poate mai lihnit de foame, cu toate acestea, împins de curiozitatea mea firească şi destul de tulburat, am lăsat la o parte hrana care era din belşug şi cu un fel de interes am început să examinez cum era condusă această moară dezgustătoare. Mari zei! Ce-mi văzură ochii! Nişte oameni pipemiciţi, a căror piele era în întregime împestriţată de vânătăile loviturilor de bice; plină de răni, spinarea le era mai curând umbrită decât acoperită cu o zdreanţă peticită şi sfâşiată; unii n-aveau pe ei decât o fleandură de şorţ, care să le ascundă sexul, într-un cuvânt, toţi erau îmbrăcaţi în aşa fel, încât prin aceste zdrenţe li se vedea trupul. Erau însemnaţi cu litere în frunte, aveau părul pe jumătate ras şi cătuşe la picioare. Pe lângă că erau desfiguraţi de o paloare cadaverică, fumul cuptoarelor şi aburii fierbinţi[7] le roşeau pleoapele şi aproape le luaseră vederea. Şi, la fel ca pugiliştii care se acoperă cu praf foarte fin înainte de luptă, aceşti sclavi erau albi din cap până în picioare de o făină închisă şi murdară aidoma cenuşii.

Acum, în ce priveşte pe confraţii mei, animalele de povară, ce să spun sau cum să-i descriu? Ce catâri bătrâni! Ce mârţoage de cai deşelaţi! Aşezaţi în jurul ieslei în care îşi afundau capul, rodeau maldăre de paie. Gâtul le era mâncat de răni pline de puroi, o tuse continuă îi zguduia şi la fiecare respiraţie nările bolnave li se umflau şi dezumflau ca nişte foale. Pieptul le era numai o rană din cauza necontenitei frecări a funiei şi li se vedeau coastele jupuite până la os de veşnicele lovituri de ciomag. Copitele, din cauza atâtor învârtituri ale maşinii, li se lăţiseră enorm şi, în sfârşit, toată pielea le era aspră şi numai gloduri din cauza murdăriei învechite şi a râiei.

Jalnicul tablou al unei astfel de societăţi mă făcu să-mi fie frică. Mi-am adus aminte de starea mea de mai înainte, când eram Lucius şi, comparând-o cu această mizerie extremă şi fără mijloc de scăpare, mi-am plecat capul cu o adâncă mâhnire. Chinuitei mele existenţe nu-i găseam consolare decât în înnăscuta-mi curiozitate, care singură mă mai lega de viaţă şi, de altfel, cum nu se dădea nici o importanţă prezenţei mele, toţi se purtau şi vorbeau de faţă cu mine în toată libertatea. Nu fără dreptate, divinul creator al poeziei antice la greci[8], voind să arate un om de o rară înţelepciune, a spus că acesta dobândise cele mai mari virtuţi călătorind prin multe oraşe şi cercetând felu-

[7] În această epocă morarii frământau şi coceau pâinea.

[8] Homer, în primele versuri ale *Odiseii*, face portretul lui Ulise în termenii pe care îi reproduce aici autorul nostru.

rite popoare. Într-adevăr, eu însumi mi-aduc aminte cu recunoştinţă de existenţa mea de măgar, pentru că, ascuns sub acest înveliş şi încercat de multe şi felurite nenorociri, dacă nu m-am făcut mai înţelept, cel puţin am învăţat o mulţime de lucruri.

În sfârşit, iată o bună poveste, mai nostimă şi mai picantă decât celelalte, pe care m-am hotărât s-o aduc la urechile voastre. Încep:

Morarul acela care mă cumpărase era, de altfel, un om cumsecade şi tare aşezat, dar soarta îi dăduse ca soţie o femeie rea, o fiinţă cum nu se afla alta mai dezgustătoare, şi el îndura tot felul de supărări în căsnicia şi gospodăria lui, astfel încât eu însumi, pe drept cuvânt, de multe ori îi căinam soarta în tăcere. Nici un viciu nu lipsea acestei femei desfrânate; în sufletul ei, ca într-o cloacă mocirloasă, se strânseseră absolut toate ticăloşiile. Era răutăcioasă, crudă, stricată, beţivă, arţăgoasă, încăpăţânată, pe cât de lacomă în hoţiile ei murdare, pe atât de risipitoare în cheltuieli neruşinate, lipsită de bună-credinţă, duşmană declarată a ruşinii. Ea dispreţuia şi călca în picioare sfintele divinităţi şi, în locul adevăratei religii, pretindea că are cultul mincinos al unui zeu pe care-l numea unic[9]: prefăcătorie goală prin care ea amăgea pe toată lumea şi înşela pe nenorocitu-i soţ; se îmbăta de dimineaţă până seară şi se dădea primului venit cât era ziua de lungă.

Această femeie mă urmărea cu o ură nemaipomenită. Înainte de a se lumina de ziuă şi încă din patul ei, striga să se înhame la piatra de moară măgarul nou-venit şi, abia ieşită din cameră, cerea să mi se dea, în prezenţa sa, cât mai multe lovituri de ciomag, iar când sosea ora mesei şi celelalte animale erau deshămate, ea poruncea să fiu dus la iesle cu mult mai târziu. Aceste persecuţii au făcut să-mi crească şi mai mult înnăscuta-mi curiozitate de a cunoaşte moravurile şi purtarea ei. Ştiam că introducea zilnic în camera sa un anumit tânăr, a cărui faţă doream nespus de mult s-o văd. Dacă pânza care-mi acoperea capul ar fi lăsat un moment de libertate ochilor mei, nu mi-ar fi lipsit dibăcia de a descoperi, într-un chip sau altul, corupţia acestei blestemate femei.

O anumită bătrână era mijlocitoarea desfrâurilor ei şi purtătoare de veşti pe lângă amanţi. Toată ziua, de dimineaţă până seara, erau nedespărţite. Împreună începeau gustarea de dimineaţă bând pe întrecute vin neamestecat cu apă pe care şi-l turnau una alteia în pahare şi sfârşeau punând la cale, cu un meşteşug drăcesc, scandaloase legături amoroase spre pieirea nenorocitu-

---

9 Pentru a lovi în creştini, Apuleius, care era păgân, lasă să se înţeleagă că această femeie vicioasă şi rea era creştină. Ceremoniile superstiţioase şi desfrâul pe care i le reproşează sunt obişnuitele minciuni cu care păgânismul osândea adunările bisericii primitive, unde se cântau imnuri şi se dădeau în comun acele cunoscute ospeţe, numite agape. Din referirile lui Apuleius se poate deduce că literaţii aveau o idee vagă despre creştinism.

lui ei soţ. În ce mă priveşte, deşi foarte supărat pe Fotis care, voind să mă facă pasăre, din greşeală mă făcuse măgar, totuşi, în păcătoasa mea sluţenie, aveam această unică mângâiere că, mulţumită lungilor mele urechi, auzeam foarte bine tot ceea ce se spunea chiar destul de departe de mine. Într-o zi, în sfârşit, următoarele vorbe ale acelei bătrâne cu glasul ascuţit ajunseră la urechile mele:

– Te priveşte, stăpâna mea, amantul ce ţi-ai ales fără să mă întrebi pe mine! E moale şi fricos şi numai la o uşoară încruntare din sprâncene a plictisitorului şi nesuferitului tău bărbat începe să tremure; prin urmare, iubirea lui lipsită de vlagă şi statornicie va fi un adevărat chin pentru îmbrăţişările tale pline de foc. Cu mult mai bun ar fi pentru tine Filesiterus[10]! E tânăr şi frumos, darnic, curajos şi foarte hotărât să-şi bată joc de inutilele precauţiuni ale bărbaţilor. Da, numai el merită să se bucure de iubirea tuturor femeilor noastre, numai el e vrednic să poarte pe cap o coroană de aur, chiar numai pentru singura festă pe care a jucat-o de curând, cu o rară dibăcie, unui bărbat gelos. În sfârşit, ascultă şi compară cu cât sunt mai iscusiţi unii amanţi decât alţii!

Cunoşti pe un oarecare Barbarus, decurionul[11] oraşului nostru, pe care poporul, din cauza asprei lui firi, l-a numit Scorpion. El are o soţie dintr-o familie distinsă, de o rară frumuseţe, pe care, luând cele mai uimitoare măsuri de pază, o ţinea închisă cu cea mai mare grijă cu putinţă.

– Cum nu! răspunse la aceste ultime cuvinte soţia morarului. O cunosc foarte bine: e vorba de Areta, colega mea de şcoală.

– În acest caz, reluă bătrâna, cunoşti şi întreaga poveste a lui Filesiterus?

– Nicidecum, zise cealaltă, dar aş vrea foarte mult s-o cunosc şi, te rog, mamă, povesteşte-mi totul de la început până la sfârşit!

Fără să mai întârzie, neobosita şi guraliva bătrână începu astfel:

– Acest Barbarus, trebuind să facă o călătorie grabnică şi voind a păzi cu cea mai mare grijă castitatea scumpei sale jumătăţi, înştiinţează în secret pe tânărul sclav, Myrmex, a cărui rară credinţă o cunoştea, şi-i încredinţează întreaga pază a stăpânei sale, ameninţându-l cu închisoarea pe viaţă, în sfârşit, cu groaznica moarte prin foame, dacă un singur om, chiar în trecere, ar atinge-o numai cu vârful degetului. Şi, ca să dea mai multă tărie ameninţărilor sale, el jură solemn pe toate divinităţile cerului. Aşadar, lăsându-şi soţia în straşnica pază a lui Myrmex, bărbatul porneşte la drum cu toată siguranţa.

Într-adevăr, hotărât să fie neîncetat cu cea mai mare băgare de seamă, Myrmex nu permitea stăpânei sale să iasă nicăieri. Dacă era ocupată în casă cu torsul lânii, el, ca un credincios paznic, se aşeza lângă ea. Seara, când ea

---

10 În greceşte înseamnă: prieten al curtezanelor.

11 Membru al unui senat local, cu regim de municipiu.

trebuia neapărat să se ducă la baie, se prindea şi se lipea de ea, ţinând-o cu mâna de poala rochiei; într-un cuvânt, îşi îndeplinea cu o grijă vrednică de admiraţie misiunea de încredere cu care fusese însărcinat.

Dar uimitoarea frumuseţe a nobilei femei nu putu să scape înflăcăratului Filesiterus. Însăşi faima castităţii ei şi aceste excesive şi neobişnuite măsuri de pază îl aţâţau şi-l aprindeau mai mult; hotărât să facă totul, să sufere orice ca să înfrângă îndărătnica supraveghere a acestei case, îşi puse în mişcare toată iscusinţa. Ştiind cât e de fragilă credinţa omenească, că nu se află piedică pe care banul să n-o biruie, că de obicei cu aur se sparg chiar porţi de diamant, prinde un moment când Myrmex este singur, îi dezvăluie iubirea sa şi-l roagă stăruitor să-i uşureze chinurile, căci a hotărât şi a jurat să le sfârşească printr-o moarte apropiată, dacă nu va poseda în curând obiectul dorinţelor sale. „De altfel tu n-ai să te temi de nimic, căci lucrul e foarte uşor. Spre seară, mulţumită întunericului, care mă va învălui şi ascunde, eu voi putea să mă strecor în casă şi să ies după o clipă."

La aceste convingătoare argumente şi la altele de acelaşi fel, el a adăugat pe cel din urmă: era pana viguroasă care trebuia să despice cu putere inima atât de neînduplecată a sclavului. Deschizând mâna, i-a arătat nişte monede de aur nou-nouţe, orbitor de sclipitoare. „Douăzeci sunt pentru stăpâna ta, îi zise el, iar zece bucuros ţi le dau ţie!"

În faţa acestei crime nemaiauzite, Myrmex s-a înfiorat de groază şi, astupându-şi urechile, a luat-o numaidecât la fugă. Dar cu toate acestea, strălucirea de foc a aurului nu mai putea să dispară din ochii lui. În zadar fugise departe şi se întorsese acasă în goana mare, el continua să vadă acea frumoasă strălucire a monedelor şi se şi socotea, în gândul său, stăpân al acestei bogate prăzi. Mintea îi era agitată ca o mare în furtună şi nenorocitul era hărţuit şi chinuit fără răgaz de cele mai contradictorii gânduri care-l făceau să plutească într-o groaznică nehotărâre: de o parte datoria, de altă parte câştigul; de o parte chinurile, de alta plăcerea. În cele din urmă, aurul birui frica de moarte. Nestăpânita-i dorinţă de a avea aceste frumoase monede nu-i lăsa o clipă de linişte şi chiar noaptea era bântuit de molima lăcomiei; şi deşi ameninţările stăpânului îl reţineau acasă, aurul îl chema totuşi afară. Atunci, pierzând ruşinea şi lăsând la o parte orice şovăială, împărtăşeşte stăpânei sale tot ce i-a spus îndrăgostitul. Frumoasa n-a dezminţit uşurinţa firească a sexului său şi şi-a jertfit numaidecât cinstea pentru blestematul metal. Myrmex, nebun de bucurie, ardea de dorinţă nu numai de a primi, dar cel puţin de a atinge aurul pe care-l văzuse, spre nenorocirea lui. Foarte voios, aleargă să-l anunţe pe Filesiterus că dorinţa i-a fost împlinită; apoi, îi cere îndată răsplata promisă şi monedele de aur trec în mâna lui Myrmex, care nu văzuse niciodată nici măcar bani de aramă.

Când noaptea era destul de înaintată, el conduse în casă pe îndrăzneţul amant, singur şi cu capul bine acoperit, până în camera de culcare a stăpânei

sale. Tocmai când aduceau prinosul lor Iubirii prin nemaiîncercate şi reînnoite îmbrăţişări, exact când, ca nişte soldaţi goi dădeau prima bătălie amoroasă, împotriva oricărei aşteptări, bărbatul, găsind mai potrivită vremea nopţii, se întoarse acasă fără veste. El bate la intrare, dă cu o piatră în uşă şi, întârzierea mărindu-i din ce în ce mai mult bănuiala, îl ameninţă pe Myrmex cu pedepse îngrozitoare. Acesta, zăpăcit de neaşteptata primejdie şi neştiind, în excesiva lui tulburare, ce hotărâre să ia, invocă motivul mincinos, în lipsa altuia mai bun, că întunericul nopţii îl împiedică de a găsi cheia pe care o ascunsese cu cea mai mare grijă. În acest timp Filesiterus, care auzise zgomotul, se îmbracă la iuţeală şi în grabă fuge din cameră, uitând să-şi ia sandalele. Numai atunci, Myrmex pune cheia în broască, deschide uşa şi-şi primeşte stăpânul care, încă ţipând şi invocând pe toţi zeii, se duce glonţ spre camera de culcare. Sclavul, profitând de prilej, îl ajută pe Filesiterus să fugă printr-o ieşire tainică şi, o dată ce amantul a fost afară, Myrmex se simte mai liniştit şi, încuie casa şi se duce din nou să se culce.

Dar, îndată ce se lumină de ziuă, Barbarus sare din aşternut şi, plimbându-se prin cameră, zăreşte sub pat nişte sandale necunoscute: acelea cu care fusese încălţat Filesiterus când se strecurase în casă. După această descoperire, bănuind ce s-a petrecut, fără să împărtăşească nici soţiei şi nici unuia dintre prietenii săi adânca lui mâhnire, a luat sandalele, le-a ascuns pe furiş sub mantaua sa şi celorlalţi sclavi le-a poruncit doar atât: să-l lege pe Myrmex şi să-l târască în piaţa publică. Apoi, înăbuşindu-şi furia şi urletele, porneşte într-acolo, în pas grăbit, încredinţat că după sandale va putea găsi foarte uşor urma amantului. Iată-l deci pe Barbarus plimbându-se în lung şi-n lat în piaţa publică, aprins de mânie şi cu sprâncenele încruntate. În spatele lui, legat de mâini şi de picioare, Myrmex care, deşi nu fusese prins asupra faptului, simţindu-se totuşi condamnat de conştiinţa lui vinovată, vărsa şiroaie de lacrimi şi prin ruşinoase tânguiri voia să stârnească o milă nefolositoare.

Tocmai atunci, printr-o întâmplare, Filesiterus trecea pe acolo şi, deşi era preocupat de cine ştie ce afacere cu totul diferită, acest neprevăzut spectacol îl mişcă adânc. Fără să-şi piardă cumpătul, el îşi aduse aminte de greşeala ce o făcuse în graba fugii sale şi îşi închipui ce se petrecuse după aceea. Făcând numaidecât apel la sângele lui rece obişnuit, dă la o parte pe tinerii sclavi şi, cu strigăte puternice, se aruncă asupra lui Myrmex şi începe să-i care în obraji o ploaie de pumni, având totuşi grijă să nu-l lovească prea tare. „Ah! ticălosule, ah! sperjurule, strigă el, fie ca stăpânul ăsta al tău şi toate divinităţile cereşti pe care le invoci în mod aşa de neruşinat în jurămintele tale să te piardă ca pe un netrebnic ce eşti. Tu mi-ai furat ieri, la baie, sandalele. Meriţi, da, meriţi să toceşti aceste lanţuri şi pe deasupra să fii aruncat în întunericul unei închisori!“ Înşelat de vicleşugul atât de oportun al îndrăzneţului tânăr, Barbarus, în fericirea lui, deveni omul cel mai lesne crezător. Întors acasă, el

îl cheamă pe Myrmex, îl iartă bucuros şi-i dă sandalele, sfătuindu-l să le înapoieze proprietarului căruia i le furase.

Bătrâna nu terminase încă flecăreala ei, când morăreasa luă cuvântul:

– Ferice de aceea care are un prieten atât de curajos şi de stăpân pe el! Din nefericire, eu am dat peste unul care se sperie şi de zgomotul morii, ba chiar şi de mutra acestui măgar râios pe care-l vezi acolo!

– Ei bine, zise bătrâna, îl voi îndemna eu, îl voi încuraja eu pe celălalt amant care e aşa de întreprinzător şi-i voi da întâlnire aici!

Apoi, după ce a făgăduit că se va reîntoarce seara, a părăsit odaia. Numaidecât credincioasa soţie a preparat o masă strălucită vrednică de preoţii Salieni. A limpezit vinuri scumpe, a gătit cele mai gustoase mâncăruri din carne proaspătă, a pus pe masă din belşug tot ce se cuvenea; în sfârşit, şi-a aşteptat amantul, de parcă trebuia să sosească o divinitate. Asta fiindcă tocmai în seara aceea bărbăţelul lua masa în altă parte, la vecinul său piuarul[12]. Apropiindu-se ora încheierii zilei, mi se scoate funia cu care eram înhămat şi mi se dă în sfârşit răgazul să-mi mănânc tainul; dar eu nu eram mai puţin bucuros că scăpasem de munca mea decât de faptul că mi se luase vălul de pe ochi şi că puteam vedea în tihnă toate manevrele nelegiuitei femei.

Îndată ce soarele se afundă în adâncurile Oceanului pentru a lumina tărâmurile din adâncurile pământului[13], iată că, alături de ticăloasa bătrână, sosi şi amantul cel îndrăzneţ. Era aproape un copilandru, cu obrajii netezi şi strălucitori ca doi bujori proaspeţi, fermecând şi ispitind el însuşi pe amanţi. După ce-l primi cu nenumărate şi dulci sărutări, femeia îl pofti să se aşeze la masa pregătită de ea.

Dar, îndată ce tânărul atinse în treacăt cupa de bun venit şi apropie de buzele sale primele aperitive, iată că soseşte bărbatul, care se întorcea cu mult mai curând decât era aşteptat. Atunci, virtuoasa soţie se năpusteşte asupra lui cu un potop de blesteme îngrozitoare, urându-i să-l vadă cu picioarele rupte; iar pe amantul îngheţat de spaimă şi fără pic de sânge în venele lui, îl piti sub o albie de lemn, care întâmplător se găsea acolo şi în care de obicei se curăţa grâul pisat; apoi, cu înnăscuta ei viclenie, ascunzând o ruşine atât de mare şi arătând pe chipul ei o linişte înşelătoare, îl întrebă pe bărbatul său de ce a părăsit masa vecinului cu care e aşa de bun prieten şi de ce s-a întors aşa devreme acasă.

El, adânc îndurerat şi oftând de mai multe ori, îi răspunse:

---

[12] Piuarii (în original, *nacca*) se ocupau de îngrijirea hainelor de lână, alcătuind o corporaţie importantă atât la Roma cât şi în oraşele unde se purta toga.

[13] După o credinţă larg răspândită în antichitate, Oceanul se afla la marginea pământului şi, în timpul nopţii, soarele lumina lumea subterană.

– Nemaiputând să suport purtarea josnică şi criminală a nemernicei lui soţii, am fugit pe furiş de acolo cât am putut de repede. Vai, buni zei, o mamă de familie atât de credincioasă şi de înţeleaptă să se necinstească printr-o faptă atât de ruşinoasă! Jur pe divina Ceres[14] că nici chiar acum, după ce am văzut cu ochii mei, nu pot crede aşa ceva despre o asemenea femeie! Aţâţată de aceste vorbe ale bărbatului său, neruşinata soţie ardea de nerăbdare să cunoască întâmplarea: ea nu înceta să-l plictisească la culme ca să i-o povestească, în întregime, de la început, şi nu-i dădu pace până ce soţul nu se supuse voinţei ei. Fără să bănuiască ruşinea din propria lui casă, iată cum îi povesti el nenorocita întâmplare dintr-o gospodărie străină.

– Prietenul meu, călcătorul de postavuri[15], are o soţie care de altfel părea o femeie de o cinste fără pată. Ea se bucura de o reputaţie cu care se fălea şi conducea cu cinste gospodăria bărbatului ei, când deodată o patimă ascunsă o aruncă în braţele unui amant, cu care avea dese şi tainice întâlniri; şi chiar în clipa când, după baie, ne duceam să ne aşezăm la masă, ea făcea dragoste cu tânărul. Atunci, tulburată de venirea noastră neaşteptată, a luat repede hotărârea impusă de moment şi l-a ascuns sub o colivie de răchită, care graţie flexibilităţii nuielelor dispuse în cerc, se sfârşea în formă de turn ascuţit şi servea călcătorilor să-şi întindă pe ea postavurile când voiau să le albească cu aburi de pucioasă. Apoi, închipuindu-şi că amantul e ascuns în cea mai mare siguranţă, ea se aşeză la masă împreună cu noi, fără nici o grijă.

În acest timp, mirosul acru şi greu de pucioasă care-l îneca pe tânăr, ca şi aburii care se răspândeau în jurul lui ca nişte nouraşi, îl asfixiau iar pătrunzătorul mineral, cu însuşirea proprie lui, îl făcea pe tânăr să strănute foarte des. La primul strănut, deoarece zgomotul venea din direcţia femeii şi din spatele ei, bărbatul şi-a închipuit că strănută ea şi i-a adresat pe loc obişnuita urare: „Să-ţi fie de bine!“ Dar zgomotul începe din nou şi se repetă astfel de mai multe ori, până când, surprins că nu se mai sfârşea, bărbatul a început să bănuiască, în sfârşit, ceea ce şi era. Împingând masa şi dând colivia la o parte, scoase de acolo un om care respira des şi anevoie şi abia îşi mai putea trage sufletul. Aprins de mânie în faţa unei astfel de insulte, cu lacrimile în ochi, a cerut o sabie şi ardea de nerăbdare să ucidă pe acest muribund. Numai cu greu l-am oprit de la un atac, arătându-i primejdia în care ne-ar arunca pe toţi[16] şi asigurându-l că fără violenţa noastră duşmanul său va pieri în curând de la sine prin efectul pucioasei. Potolit nu atât de darul meu de convingere cât de forţa împrejurărilor, căci celălalt era pe jumătate mort, îl transportă la

[14] Jurământ bine plasat în gura unui morar, fiindcă Ceres era zeiţa grânelor.

[15] *Fullo* se numea cel care spăla şi călca hainele, albindu-le cu cretă, aburi de pucioasă ş.a.

[16] Musafirii puteau fi învinuiţi de complicitate la o crimă, chiar dacă era vorba de un flagrant delict de adulter. În asemenea cazuri, justiţia romană trata cu oarecare îngăduinţă soţii lezaţi, în detrimentul celor inculpaţi.

primul colţ de stradă. Atunci, cu glasul scăzut, eu am îndemnat-o pe soţia lui şi, în sfârşit, am convins-o să părăsească vremelnic prăvălia şi să se ducă la vreuna din prietenele sale, până ce timpul va fi potolit aprinsa mânie a soţului, care, într-adevăr, era aşa de înfuriat, încât eram sigur că în mintea lui frământa cine ştie ce lovitură tragică împotriva soţiei şi chiar a lui însuşi. Scârbit de această întâmplare, am părăsit masa tovarăşului meu şi m-am întors acasă!

Pe când morarul povestea aceasta, femeia sa, care încă de mult dăduse dovadă de obrăznicie şi neruşinare, o blestema cu vorbe urâte pe soţia călcătorului de postavuri:

– E o ticăloasă, zicea ea, o stricată, o mare ruşine a întregului nostru sex. Auzi! Să-şi piardă cinstea! Să calce în picioare îndatoririle sfinte ale căsătoriei! Să pângărească locuinţa soţului prin desfrâurile celor mai defăimate şi dezgustătoare lupanare! Să-şi piardă rangul de soţie legitimă spre a lua numele de prostituată! Da, adăugă ea, astfel de femei merită să fie arse de vii!

Totuşi, îngrijorată de tainicele chinuri ale unei conştiinţe necurate şi spre a-l scăpa mai repede pe amantul său din acea crudă închisoare, ea îşi îndemna încet bărbatul să se ducă la culcare, spunându-i că era târziu. Dar el, dimpotrivă, dat fiind că cina fusese întreruptă şi fugise acasă flămând, cerea binevoitor să-i dea mai curând să mănânce. Ea se grăbi, în silă, să-l servească. De ce, veţi întreba? Pentru că totul fusese destinat altuia. Dar mie mi se rupea inima când mă gândeam la fapta nelegiuită pe care această blestemată femeie o săvârşise mai înainte şi la neruşinarea ei prezentă. Chibzuiam cu grijă în mine însumi, spre a vedea dacă nu cumva prin descoperirea unor astfel de viclenii, aş putea da vreun ajutor stăpânului meu şi dacă pe celălalt, care era ghemuit sub o albie, ca o broască ţestoasă, nu l-aş putea face să îndepărteze carapacea şi să apară sub ochii tuturor.

Pe când eram astfel chinuit de ocara adusă stăpânului meu, Providenţa cerească şi-a aruncat în sfârşit ochii asupra mea. Era ora când un bătrân şchiop, căruia i se încredinţase paza noastră, ne mâna cu turma, pe noi, toate animalele de povară, la lacul vecin, ca să ne adăpăm. Această întâmplare mi-a dat prilejul atât de dorit de a mă răzbuna, căci trecând prin partea unde era tânărul şi zărindu-i vârful degetelor care ieşeau de sub albie, mi-am apăsat pe ele copita de-a curmezişul şi i le-am zdrobit fără milă în mii de fărâme, până când, răpus de o durere insuportabilă şi scoţând un strigăt jalnic, a răsturnat şi aruncat albia cât colo şi, expus astfel privirilor străine, el a dat pe faţă vicleşugurile unei femei fără ruşine.

Cu toate acestea, morarul nu prea părea mişcat de pierderea cinstei sale. În timp ce tânărul tremura de spaimă şi nu mai avea în venele lui o picătură de sânge, el îl mângâia cu aerul cel mai liniştit şi cu faţa cea mai binevoitoare.

– Fiul meu, începu el să-i spună, să nu te temi de nimic supărător din partea mea, căci eu nu sunt un barbar, nici un necioplit fără educaţie. Eu n-am

să te asfixiez, ca brutalul piuar, cu aburul ucigător de pucioasă. N-am să mă folosesc, cum aş avea dreptul, nici de asprimea legii privitoare la adulter[17], pentru a face pe un băiat aşa de plăcut şi de drăguţ să sufere pedeapsa capitală, ci vreau să împart cu soţia mea favorurile tale. Nu cer o despărţire, ci dimpotrivă o comunitate de bunuri, pentru ca, fără discuţie şi fără vrajbă, să nu fie aici decât un singur pat pentru tustrei. Eu am trăit întotdeauna cu soţia mea în aşa bună înţelegere încât, după preceptul înţelepţilor, aceleaşi lucruri ne-au plăcut întotdeauna la amândoi. De altfel, nu e îngăduit ca soţia să aibă mai multe drepturi decât bărbatul!

Cu aceste vorbe, în acelaşi timp blând şi batjocoritoare, îl trăgea în camera sa pe tânărul care se împotrivea, dar care totuşi îl urma. Şi după ce-o închise pe casta lui soţie într-o altă cameră, culcat singur cu adolescentul, se răzbună în cel mai plăcut chip pentru necinstea adusă căsniciei sale.

Îndată ce carul strălucitor al Soarelui aduse din nou ziua, morarul chemă pe doi dintre argaţii săi cei mai puternici şi, poruncindu-le să ridice pe tânăr cât mai sus, mi ţi-l bătu zdravăn la părţile moi cu o jordie:

– Cum! îi spunea el, aşa de fraged şi de delicat şi aproape un copil, lipsind pe amorezi de floarea tinereţii tale, îndrăzneşti să alergi după femei, şi încă după femei de condiţie liberă, să strici căsniciile întărite de lege şi să aspiri înainte de vreme la titlul de amant?

După ce-l mustră cu aceste vorbe şi cu altele de acelaşi fel şi după ce pe deasupra îi mai cără la spate şi o ploaie de lovituri, îl zvârli pe uşă afară. Şi st model de amant curajos, scăpat de primejdie, împotriva oricărei aşteptări, dar cu ambele lui fese vătămate din cauza dublei operaţii pe care o suferise noaptea şi ziua, se întoarse acasă tare mâhnit şi ruşinat. Cu toate astea morarul trimise soţiei sale o înştiinţare de despărţire şi o alungă numaidecât din casa sa.

Dar femeia, a cărei înnăscută răutate e şi mai întărâtată şi exasperată de asemenea insultă – cu toate acestea aşa de îndreptăţită – se întoarse la vechile ei năravuri şi recurse la farmecele obişnuite ale femeilor. Căutând cu toată grija o anumită bătrână şireată despre care se credea că, prin farmecele şi vrăjile sale, ar putea să facă tot ce voia, cu rugăciuni şi numeroase daruri, o rugă ca din toate dorinţele să-i îndeplinească una: fie să-i potolească bărbatul şi să-l facă să se împace cu ea, fie, dacă acest lucru n-ar fi cu putinţă, măcar să-i trimită vreo stafie sau vreo divinitate îngrozitoare, care să-l chinuiască şi să-i smulgă viaţa. Atunci vrăjitoarea, care avea mare putere asupra zeilor, încearcă armele cele mai la îndemână ale îngrozitoarei sale ştiinţe, se sileşte să îmblânzească inima adânc rănită a bărbatului şi să redeştepte în el iubirea;

[17] *Lex Iulia de adulteriis* prevedea surghiunirea femeii adultere şi a complicelui ei în două insule fireşte îndepărtate, pedepsirea cu moartea a seducătorului fiind introdusă abia de împăratul Constantin.

dar încercarea sa n-a dat rezultatul aşteptat. Atunci, înfuriată pe divinităţile sale şi – indiferent de plata ce trebuia să primească pentru osteneala sa – aţâţată de atâta dispreţ, ea începu să ameninţe capul nenorocitului soţ şi să întărâte în contra lui umbra unei femei care pierise de o moarte violentă.

Dar, poate tu, lector pricinaş, criticând povestirea mea, vei face această obiecţie: cum ai putut tu, măgar viclean, închis în mijlocul unei mori, să ştii ce făceau aceste femei, după cum susţii, în cea mai mare taină? Ei bine, află în ce chip, mulţumită curiozităţii mele de om metamorfozat în măgar, am putut să cunosc tot ce s-a făcut pentru pierderea morarului meu.

Cam pe la amiază, deodată, a apărut în moară o femeie cu o jalnică înfăţişare de acuzată şi desfigurată de o tristeţe cu picioarele goale, palidă ca merişorul şi slabă ca o umbră. Un păr în neorânduială, pe jumătate alb şi plin de o cenuşă murdară, îi acoperea aproape toată partea de sus a figurii. Această femeie, în halul pomenit, a pus uşor mâna pe umărul morarului şi, ca şi cum ar fi vrut să-i vestească ceva, l-a atras mai la o parte, într-una din camerele casei. A închis uşa şi a rămas foarte mult timp cu el. Dar cum în acest timp tot grâul pe care lucrătorii îl primiseră fusese măcinat şi cum trebuia neapărat să se obţină altul, mai mulţi sclavi veniră la camera stăpânului, începură să-l cheme şi să-i ceară un supliment de lucru. Deşi-l strigară de mai multe ori şi din toate puterile, nimeni nu le răspunse. Atunci ei bătură mai tare în uşă, şi fiindcă fusese închisă cu cea mai mare grijă cu zăvorul pe dinăuntru, presupunând că s-a întâmplat ceva grav şi funest, cu o puternică opintire, o sparg ori o scot din balamale, şi în sfârşit pătrund în cameră. Ei nu găsesc nicăieri pe femeia aceea, dar îl văd pe stăpânul lor atârnat de o grindă, sugrumat şi fără suflare. După ce i-au deznodat funia de la gât, l-au desprins de pe grindă şi cu tot felul de vaiete şi bocete îl spălară cu grijă pentru ultima oară şi, după îndeplinirea ultimelor datorii funebre, îl însoţiră în număr mare la ultima lui locuinţă, încredinţându-l mormântului.

A doua zi, fiica decedatului a venit în grabă dintr-un târg vecin, unde se măritase de curând şi, în marea ei durere, îşi smulgea părul care-i cădea pe ochi şi se lovea din când în când cu pumnii în piept. Ea aflase totul, fără ca cineva să-i fi anunţat groaznica nenorocire a familiei. Într-adevăr, jalnica imagine a tatălui ei, având încă funia la gât, i se arătase în vis şi-i dezvăluise toată purtarea criminală a mamei sale vitrege, adulterele sale, vrăjile sale şi cum, ajuns el însuşi sub stăpânirea unei stafii, se coborâse în Infern. După ce rămase multă vreme pradă unei chinuitoare mâhniri, dragostea prietenilor izbuti s-o liniştească în cele din urmă, punându-i capăt durerii. În ziua a noua[18], îndeplinindu-se la mormânt ceremoniile după datină, scoase în vânzare moştenirea rămasă de la tatăl ei:

[18] Morţii erau arşi în ziua a opta şi în a noua cenuşa lor, închisă într-o urnă, era depusă în mormânt cu ceremonii şi uneori cu întreceri atletice în cinstea lor.

sclavi, mobilier şi toate animalele de povară, şi astfel întreaga gospodărie se risipi în dreapta şi în stânga după şansele capricioase ale unei licitaţii aşa cum se-ntâmplă îndeobşte. În sfârşit, eu am fost cumpărat de un sărman grădinar cu cincizeci de sesterţi[19], sumă enormă, spunea el, dar nădăjduia că prin munca noastră comună va putea să-şi câştige hrana.

Acum mi se pare necesar să arăt şi ce obligaţii aveam în noua mea slujbă. Dimineaţa, stăpânul meu îmi punea în spinare mari cantităţi de legume şi mă ducea în oraşul vecin. Acolo, după ce preda marfa revânzătorilor şi încasa banii, se urca în spinarea mea şi se întorcea astfel la grădina sa. Cât timp săpa, cât timp uda şi încovoiat pe brazdele lui se ocupa de celelalte munci ale meseriei sale, eu aveam puţină tihnă şi mă bucuram de o odihnă care-mi plăcea. Dar când revoluţia ordonată a astrelor, care după un anumit număr de zile şi de luni aduse un an nou, lăsă în urmă toamna cu plăcerile culesului de vii şi ajunse în zodia Capricornului[20], când veni iarna cu zăpezile ei, cu ploi fără sfârşit şi nopţi umede şi reci, n-a mai fost acelaşi lucru. Lăsat sub cerul liber şi închis într-un staul fără acoperiş, sufeream grozav din cauza frigului care nu mai contenea, căci stăpânul meu, din pricina excesivei lui sărăcii, nu putea să-şi procure nici pentru el, necum pentru mine, un aşternut de paie sau vreo pătură oricât de păcătoasă şi trăia într-un bordei, acoperit cu ramuri şi frunze de copaci. În afară de asta, dimineaţa trebuia să merg cu picioarele goale şi cu sforţări de nedescris printr-un noroi îngheţat şi pe bucăţi de gheaţă foarte ascuţite. Nu aveam nici măcar hrana mea obişnuită ca să-mi umplu stomacul, căci, deşi mâncarea mea era una şi aceeaşi cu a stăpânului, era totuşi foarte puţină şi proastă: câteva lăptuci bătrâne şi amare, care, încetând de a mai creşte şi înzestrate cu seminţe, semănau cu nişte mături mari, deveneau un putregai acru şi slobozeau o zeamă noroioasă.

Într-o noapte, un proprietar din satul vecin, pe care întunecimea unui cer fără lună îl făcuse să zăbovească şi pe care o ploaie torenţială îl udase până la piele, rătăcindu-se din drumul cel bun, se opri la grădiniţa noastră cu calul său, care nu mai putea de oboseală. Dată fiind împrejurarea, el fu primit cu dragă inimă şi găsi la noi, dacă nu o găzduire aleasă, cel puţin o odihnă de care avea mare nevoie. Voind să răsplătească bunăvoinţa gazdei sale, îi promise o anumită cantitate de grâu şi de untdelemn de la moşia sa şi, pe deasupra, două chiupuri de vin. Fără multă întârziere stăpânul meu ia cu el un sac şi nişte burdufuri goale şi, urcându-se pe deşelate în spinarea mea, porneşte la drum pentru o călătorie de şaizeci de stadii[21]. Străbătând această

---

[19] Monedă romană de argint care valora doi aşi şi jumătate, adică un sfert de dinar.

[20] Soarele intră în zodia Capricornului la solstiţiul de iarnă.

[21] Măsură de distanţă antică, stadiul avea la greci 177,06 m, iar la romani 185 m. Aşadar drumul parcurs de Lucius şi stăpânul său nu depăşea 11 km.

distanţă, ajungem la moşia sus-numită, unde generosul şi primitorul amfitrion pofti îndată pe stăpânul meu la o masă copioasă.

În timp ce amândoi comesenii noştri se luau la întrecere cu paharul în mână, se întâmplă o minune dintre cele mai ciudate. O găină, alergând încoace şi încolo prin ograda casei, începu să cotcodăcească zgomotos ca şi cum ar fi voit să ouă. Stăpânul ei, privind-o, îi zise:

– Bună şi foarte prăsitoare slugă, e atâta timp de cât ne îngraşi zilnic cu ouăle tale! Şi chiar acum, după cum văd, te gândeşti să ne prepari o gustare!

Apoi strigă:

– Ei, băiete, ia repede coşul hărăzit pentru cuibarul găinilor şi pune-l în colţul obişnuit!

Servitorul a făcut ceea ce-i poruncise stăpânul, dar găina, dispreţuind aşternutul obişnuit al cuibarului, a depus un rod prematur chiar la picioarele stăpânului ei, pe care avea să-l arunce într-o mare îngrijorare. Căci, într-adevăr, nu era un ou cum îl ştim cu toţii, ci un puişor perfect format, cu aripi, cu pinteni, cu ochi şi chiar cu piuit, care îndată începu să se ţină după mama lui.

În afară de această minune, s-a produs o alta cu mult mai mare, care cu drept cuvânt îi îngrozi pe toţi. Chiar sub masa pe care se aflau încă resturile ospăţului, pământul s-a despicat adânc şi din el a ţâşnit un foarte bogat izvor de sânge ale cărui mari şi îmbelşugate picături cădeau pe masă şi o inundau. Şi chiar în clipa când toţi, încremeniţi de spaimă, contemplau cu groază aceste divine prevestiri, iată că în mare grabă vine un servitor din pivniţă pentru a-i anunţa că tot vinul păstrat acolo de multă vreme fierbe cu clocote în butoaie, ca şi cum s-ar fi pus sub ele un foc uriaş. Tot atunci s-a văzut o nevăstuică trăgând cu dinţii din gaura lui un şarpe mort. Din gura unui câine ciobănesc a ţâşnit o broscuţă verde şi însuşi câinele, atacat de un berbec, care se afla lângă el, a fost gâtuit de acesta dintr-o singură muşcătură.

Atâtea minuni aşa de îngrozitoare au aruncat o spaimă de nespus în sufletul stăpânului şi au umplut toată casa de o descurajare vecină cu încremenirea. Cu ce trebuiau să înceapă? Cu ce să sfârşească? Ce ispăşire putea să fie mai mult sau mi puţin izbăvitoare pentru a potoli ameninţările divinităţilor cereşti? Câte victime şi ce fel de victime trebuiau jertfite?

În timp ce toţi, în aşteptarea unei groaznice nenorociri, erau înmărmuriţi de spaimă, soseşte un tânăr sclav care anunţă stăpânului său cea mai mare, ultima nenorocire ce se abătuse asupra familiei sale.

El avea trei fii mari, foarte învăţaţi şi foarte bine crescuţi, care făceau fala vieţii sale. O veche prietenie îi lega pe aceşti tineri de un sărman posesor al unei căsuţe modeste. Neînsemnata lui căscioară se învecina cu întinsele şi îmbelşugatele ogoare ale unui tânăr moşier, bogat şi influent, dar care abuza

de gloria numeroşilor săi strămoşi. El era tare şi mare în diferite partide şi fără nici o împotrivire făcea, în oraş, tot ce-i plăcea. Cu sărmanul şi umilul său vecin se purta ca un adevărat duşman; îi omora oile, îi lua boii, îi călca în picioare grânele încă necoapte. Şi nemulţumit că l-a despuiat de toată recolta, voi să-l alunge chiar de pe micul lui ogor; pornind împotriva lui un neînsemnat proces de hotare, pretindea că tot terenul era al lui. Atunci plugarul, om respectuos de altfel, jefuit de lăcomia bogatului, ca să salveze din moştenirea părintească cel puţin un petic de pământ pentru mormântul său, foarte spăimântat, a rugat pe mai mulţi prieteni să vină să dea mărturie pentru hotarele sale. Printre aceştia se găseau şi cei trei fraţi, care voiau să dea tot ajutorul lor, oricât ar fi fost de neînsemnat, prietenului în primejdie.

Cu toate acestea furiosul tânăr, fără să se sperie câtuşi de puţin sau măcar să se ruşineze de prezenţa atâtor cetăţeni, nu voi să renunţe la tâlhăreştile lui pretenţii sau cel puţin să-şi stăpânească neobrăzatele-i cuvinte. În timp ce ei se jeluiau cu blândeţe şi, cu vorbe frumoase, căutau să potolească mânia care clocotea în el, deodată, jurând pe capul său şi pe al celor ce-i erau mai dragi, afirmă că puţin îi păsa de prezenţa atâtor mediatori şi că va porunci servitorilor săi să ia de urechi pe vecinul său şi să-l azvârle îndată cât mai departe de coliba lui. La aceste cuvinte, un val de indignare cuprinse pe toţi aceia care-l auziră şi unul dintre cei trei fraţi, fără şovăire şi cu multă îndrăzneală, îi răspunse că în zadar se bizuie el pe bogăţiile lui ca să ameninţe într-un mod aşa de tiranic şi de trufaş, fiindcă, de altfel, săracii au găsit întotdeauna, în nepărtinirea legilor, ajutor şi apărare în contra obrăzniciei bogaţilor. Aceste cuvinte, pentru un om aprins de mânie, au fost untdelemn peste foc, pucioasă într-un incendiu, un bici în mâinile Furiei, şi nu făceau decât să-i alimenteze brutala violenţă. Şi cu-adevărat nebunia lui sporise în aşa grad, încât striga în gura mare că puteau să se spânzure toţi, cu legile lor cu tot.

Şi cum el avea nişte câini ciobăneşti, câini de fermă, sălbatici şi uriaşi, obişnuiţi să mănânce hoiturile aruncate pe câmp şi, în afară de asta, dresaţi să se arunce asupra trecătorilor şi să-i muşte, fără deosebire, porunci să li se dea drumul şi să fie asmuţiţi împotriva acestei mulţimi. Îndată ce auziră obişnuitul semnal al ciobanilor, aceste animale întărâtate şi înrăite, umplând câmpia cu un lătrat confuz şi răguşit care le făcea şi mai înfiorătoare, se repeziră cu o furie nebună asupra oamenilor, şi, cu nenumărate muşcături, îi sfâşiară şi-i făcură bucăţi; n-au cruţat nici chiar pe fugarii pe care-i urmăreau cu şi mai multă înverşunare.

Atunci, în mijlocul înfiorătorului măcel al acestei mulţimi înspăimântate, cel mai tânăr dintre cei trei fraţi, lovindu-se de o piatră şi zdrobindu-şi degetele picioarelor, se prăbuşi la pământ şi căzu pradă acestor sălbatici şi fioroşi dulăi care, văzând pe nenorocitul tânăr întins la pământ, numaidecât se năpustiră asupra lui şi-l sfâşiară în bucăţi.

Auzind urletele lui de moarte, fraţii, adânc îndureraţi, alergară în ajutorul lui. Înfăşurându-şi mâinile stângi în pulpanele mantalelor[22], ei încercară să-şi apere fratele, aruncând o ploaie de pietre ca să alunge câinii, dar nu reuşiră nici să zdrobească, nici să pună pe fugă această haită sălbatică, iar prea nefericitul tânăr abia rostind ultimele cuvinte prin care cerea fraţilor săi să pedepsească pe acest bogat pângărit de crime pentru moartea fratelui lor mai tânăr, muri îndată sfâşiat. Atunci ceilalţi doi fraţi, nu atât din pricină că nu mai aveau nici o speranţă de salvare, cât mai ales din cauză că de bunăvoie renunţaseră la ea, se îndreptară spre cel bogat şi, cu un curaj nebun şi o furie oarbă, îl atacară cu o grindină de pietre. Dar acest ucigaş, setos de sânge, obişnuit de multă vreme cu numeroase asemenea crime, aruncă o suliţă şi străpunse pe unul din cei doi în coşul pieptului. Deşi fusese lovit de moarte şi era cu totul neînsufleţit, el nu se prăbuşi, căci suliţa cu care fusese străpuns, ieşindu-i aproape toată prin spate, se înfipse în pământ prin violenţa loviturii şi-i ţinea suspendat trupul ţeapăn care se legăna într-o parte şi în alta.

Apoi unul dintre servitori, grozav de îndrăzneţ şi de ticălos, veni în ajutorul ucigaşului şi, cumpănind în mână o piatră, ochi de foarte departe braţul drept al celui de-al treilea tânăr; lovitura nu-şi atinse ţinta, căci piatra îi atinse numai vârful degetelor şi, împotriva aşteptării tuturor, căzu mai departe fără să-l fi rănit. Totuşi, această fericită împrejurare dădu iscusitului tânăr o speranţă de răzbunare. Prefăcându-se că are mâna zdrobită, iată cum se adresă el acestui om barbar:

– Bucură-te de distrugerea întregii noastre familii, hrăneşte-ţi cu sângele a trei tineri nesăturata cruzime şi mândreşte-te cu glorioasa-ţi biruinţă asupra concetăţenilor tăi doborâţi, dar cel puţin să ştii că, dacă ai jefuit de pământul său pe un nenorocit ca să-ţi întinzi neîncetat hotarele moşiei, vei avea totuşi întotdeauna un vecin. Dar vai! dreapta mea, cu care desigur ţi-aş fi tăiat capul, a căzut sfărâmată de un destin nedrept!

Întărâtat la culme de aceste cuvinte, furiosul tâlhar puse mâna pe sabie şi, voind să ucidă cu propria lui mână pe nenorocitul tânăr, se repezi cu sete la el. Dar el nu provocase la luptă pe unul mai slab decât el şi întâmpină o rezistenţă la care nu se aşteptase deloc. Tânărul îi apucă cu putere mâna dreaptă şi învârtind sabia cu energie, o înfipse de mai multe ori în odiosul bogat şi-l făcu să-şi dea sufletul murdar... Apoi, ca să scape din mâinile servitorilor care alergau în fuga mare, deodată, cu sabia încă mânjită de sângele duşmanului său, îşi tăie adânc grumazul.

Acestea erau nenorocirile prevestite de atâtea minuni nemaiauzite, acestea erau nenorocirile anunţate nefericitului părinte. Doborât de atâtea lovituri în acelaşi timp, bătrânul nu putu să scoată nici o vorbă şi nici măcar să plângă

[22] La romani acesta era un gest de apărare şi protecţie, la care textele antice fac adesea aluzie.

în tăcere. Dar punând mâna pe cuţitul de care tocmai se servise la masă ca să împartă oamenilor brânză şi alte mâncări, după exemplul nefericitului său fiu, îşi tăie gâtul cu mai multe lovituri şi, căzând peste masă, cu capul în jos, spălă cu un nou val de sânge petele sângelui miraculos. Astfel pieri, într-un timp aşa de scurt, o întreagă familie. Jelind această nenorocită întâmplare şi plângând mai amarnic fatalitatea care-l urmărea, grădinarul îşi plăti masa cu lacrimi şi lovindu-şi în mai multe rânduri, una de alta, mâinile pe care le aducea goale, se urcă numaidecât în spinarea mea şi o pornirăm înapoi pe drumul pe care venisem. Dar nici întoarcerea nu i-a fost scutită de o nenorocită şi primejdioasă întâmplare.

Căci, ieşindu-ne în cale un individ de o statură înaltă, soldat dintr-o legiune, după cum îl arătau înfăţişarea şi purtarea sa, îl întrebă pe stăpânul meu pe un ton obraznic şi trufaş unde se ducea cu acest măgar fără povară. Stăpânul, tulburat încă de durere şi neştiind latineşte, trecu înainte fără să-i răspundă. Soldatul n-a putut să-şi înfrâneze obişnuita-i obrăznicie şi, înfuriindu-se de această tăcere ca de o insultă, l-a lovit cu un harac de viţă-de-vie, pe care-l ţinea în mână, şi l-a aruncat din spinarea mea. Atunci grădinarul i-a răspuns cu umilinţă că, neştiind limba sa, nu putea să înţeleagă ce i se spunea. Soldatul îl întrebă deci în greceşte unde se ducea cu măgarul, iar grădinarul îi răspunse că se ducea în oraşul vecin.

– Dar eu, zise celălalt, am nevoie de serviciile lui, căci împreună cu alte animale de povară trebuie să transport, din cetăţuia vecină, bagajele comandantului nostru!

Apoi, punând mâna pe mine, mă ia de căpăstru şi începe să mă tragă după el. Atunci grădinarul, ştergându-se de sângele care curgea din rana pe care i-o făcuse mai înainte la cap, îl roagă din nou să se poarte mai politicos şi mai omenos cu un camarad de arme.

– Te rog fierbinte, în numele celor mai fericite speranţe ale tale, îi spunea el, acest măgăruş n-are nici o putere – fapt care nu-l împiedică să muşte –, cade pe drum din pricina unei boli urâte şi abia poate să transporte din grădina mea, la o foarte mică distanţă, câteva legături de legume; oboseşte repede şi-şi pierde răsuflarea şi e departe de a fi în stare să poarte poveri mai mari!

Dar când văzu că nici o rugăciune nu îmblânzeşte pe militar şi că acesta e şi mai înfuriat şi gata să-i crape ţeasta cu cel mai gros nod al haracului său întors, recurse la cea din urmă posibilitate de salvare. Prefăcându-se că vrea să-i atingă genunchii pentru a-i stârni mila, se apleacă, se încovoaie şi, apucându-l de amândouă picioarele, îl ridică în sus şi-l trânteşte cu putere la pământ; apoi, fără să piardă o clipă, cu pumnii, cu coatele, cu dinţii şi chiar cu pietrele pe care le culegea de pe drum, îi zdrobeşte toată faţa, mâinile şi coatele. Celălalt, din clipa când fusese trântit pe spate la pământ, nu mai era în stare să se împotrivească sau să se apere în nici un fel, dar nu înceta să-l ameninţe pe gră-

dinar, că dacă va reuşi să se ridice, îl va tăia în mii de bucăţi cu sabia. Ţinând seama de aceste vorbe, grădinarul îi ia numaidecât sabia, o aruncă cât mai departe cu putinţă şi din nou începe să-l bată cu şi mai multă furie. Snopit în bătaie, ciuruit de răni şi nemaiputând găsi alt chip de scăpare, soldatul a recurs la singurul mijloc ce-i mai rămânea de făcut: a făcut pe mortul.

Atunci grădinarul, luând sabia cu el, s-a urcat în spinarea mea şi în goana mare s-a îndreptat spre oraş; fără să se mai gândească să-şi revadă mica grădină, se duce la unul din prietenii săi, îi povesteşte totul, îl roagă să-l ajute în această primejdie şi să-l ascundă câtva timp, pe el şi pe măgarul său, până când o dispariţie de două sau de trei zile îl va scăpa de o urmărire capitală. Amicul, neuitând vechea lor prietenie, îl primeşte fără şovăire. Pe mine, cu ajutorul unei scări, mă urcă cu picioarele îndoite, sus, în podul casei, iar grădinarul, rămas jos chiar în prăvălie, se ascunde într-un coş, al cărui capac a fost tras peste el.

În timpul acesta, soldatul – aşa cum am aflat mai târziu –, asemenea unui om care s-a trezit dintr-o lungă beţie, în cele din urmă s-a pus pe picioare şi, deşi zdrobit de durerea atâtor lovituri, clătinându-se şi abia sprijinindu-se în toiag, a ajuns în oraş. Ruşinat de slăbiciunea şi de nevrednicia sa, nu suflă o vorbă nici unuia dintre cetăţeni despre bătaia şi despre înfrângerea suferită şi îşi înghiţi în secret ocara, dar când întâlni câţiva camarazi le povesti numai lor nenorocita întâmplare. Se înţeleseră ca el să stea câtva timp ascuns în cortul lor, căci, în afară de insulta lui personală, se temea, din cauză că pierduse sabia, de urmările călcării jurământului militar[23]; iar în ce-i privea pe ei, după ce vor fi cercetat cu atenţie urmele noastre, îşi vor da toată silinţa să ne descopere şi să-l răzbune. Dar exact la timp se găsi un vecin perfid care-i înştiinţă numaidecât unde eram ascunşi. Atunci soldaţii chemară autorităţile şi minţind că pierduseră pe drum un mic vas de argint de foarte mare preţ, aparţinând comandantului lor, susţineau că-l găsise un grădinar şi că, nevoind să-l dea înapoi, sta ascuns în casa unui prieten al său.

Magistraţii, constatând valoarea obiectului pierdut şi aflând numele comandantului, se prezintă la uşa casei unde ne refugiasem şi cu glas tare somează pe gazda noastră să predea fără întârziere pe acela pe care-l ascundea, dacă nu voia să-şi piardă viaţa el însuşi. Dar el, fără să se sperie câtuşi de puţin şi neavând alt gând decât să salveze pe prietenul pe care-l luase sub ocrotirea sa, nu mărturiseşte nimic despre noi şi susţine că nu l-a văzut pe grădinar de mai multe zile. La rândul lor, soldaţii, jurând pe capul împăratului, pretind că e ascuns acolo şi nu în altă parte. În cele din urmă, magistraţii, spre a se convinge dacă cel care tăgăduia cu atâta încăpăţânare spune adevărul, hotărăsc o percheziţie. Se dă ordin lictorilor şi celorlalţi slujbaşi să intre în

[23] Pierderea sabiei, a scutului sau a căştii se considera şi se pedepsea ca o dezertare.

casă şi să cerceteze cu de-amănuntul până în cele mai mici colţuri. Ei raportează că înăuntru nu există nici om, nici măgar. Atunci lupta reîncepe cu şi mai multă violenţă, dintr-o parte şi din alta: militarii susţin că ei ştiu ce spun şi implorã dreptatea împăratului, iar gazda noastră tăgăduieşte neîncetat luând ca martori pe zei.

Auzind această dispută şi toată această zarvă, eu care, după cum se ştie, eram un măgar indiscret şi tot atât de curios, arzând de nerăbdare, îmi lungesc gâtul pieziş printr-o ferestruică, silindu-mă să văd cum arată tărăboiul acela. Dar, printr-o întâmplare neprevăzută, unul dintre soldaţi îndreptându-şi tocmai atunci privirile spre umbra mea, ia ca martori pe toţi cei de faţă şi un puternic strigăt se ridică îndată din piepturile lor. Repede, ei se urcă pe o scară, pun mâna pe mine şi mă coboară de acolo ca pe un captiv. Atunci, nemaiexistând nici o îndoială, se cercetează cu mai multă atenţie fiecare obiect în parte şi, în cele din urmă, ridicând capacul coşului, ei îl găsesc acolo pe grădinar. După ce fu scos din ascunzătoare şi târât înaintea magistraţilor, nenorocitul, care avea să plătească cu capul această întâmplare, a fost dus la închisoarea oraşului, iar nesocotita mea apariţie la fereastră stârnea tot felul de glume şi hohote de râs ce nu se mai sfârşeau. De atunci a rămas proverbul des repetat: „Cine vede umbra măgarului, vede măgarul“[24].

[24] Unii autori identifică aici două proverbe pe care Apuleius le-ar fi reunit într-unul singur. Un măgar, spun ei, privind pe o fereastră în atelierul unui olar, îi sparse mai multe oale. Olarul dădu în judecată pe stăpânul măgarului. Fiind întrebat de judecători de ce era acuzat: „De privirea măgarului meu“, le spuse el, răspuns care făcu asistenţa să râdă şi trecu de atunci în proverb.
În ce priveşte umbra măgarului, Demostene, pledând pentru un acuzat de o crimă capitală şi văzând că judecătorii nu dau nici o atenţie discursului său, le spune: „Un tânăr închiriase un măgar pentru a se duce undeva; pe drum, voind să se odihnească puţin în timpul excesivei călduri a zilei, se culcă la umbra măgarului. Conducătorul măgarului se opuse, spunând că el i-a închiriat măgarul, iar nu umbra măgarului, şi-l dădu în judecată pe tânăr“. Atunci Demostene se opri şi, observând că toţi judecătorii erau atenţi la această povestire, strigă: „Cum, onoraţi judecători, ascultaţi nişte fleacuri, şi o cuvântare în care e vorba de viaţa unui om nu o ascultaţi?“

CARTEA A ZECEA

Ce s-a ales, a doua zi, de stăpânul meu, grădinarul, nu ştiu. Dar în ce mă priveşte, soldatul acela, care din cauza furiei şi insolenţei sale fusese snopit în bătaie, m-a desprins de iesle şi m-a luat cu el, fără nici o împotrivire din partea cuiva. Apoi, strângându-şi din cort – cel puţin aşa l-am socotit eu – efectele personale, mi le puse în spinare şi astfel, complet echipat şi înarmat milităreşte, iată-mă la drum. Purta un coif scânteietor de-ţi lua ochii, un scut şi mai orbitor şi o lance remarcabilă prin lungimea cozii ei de lemn, armă care atunci de bună-seamă nu era cerută de rânduiala ostăşească, dar pe care el o aşezase artistic în vârful acelei poveri, aşa cum se face la război pentru a speria pe nenorociţii trecători. După ce am mers pe un drum de câmp destul de uşor, am ajuns într-un orăşel unde n-am tras la han ci la casa unui anumit decurion. Încredinţându-mă îndată unui tânăr servitor, plecă în grabă la şeful său, care avea sub comanda sa o mie de oameni. După câteva zile, mi-aduc bine aminte, chiar în această casă s-a comis o crimă de o cruzime înfiorătoare şi, ca s-o puteţi citi şi voi, o voi povesti în cartea mea.

Stăpânul casei avea un fiu tânăr, foarte instruit, şi prin urmare de o bunătate şi de o modestie pilduitoare, un fiu cum ţi-ai dori să ai şi tu sau barem unul care să-i semene. Mama tânărului fiind moartă de mulţi ani, tatăl se recăsătorise şi de la a doua soţie avusese un alt fiu, care şi el trecuse de vârsta de doisprezece ani. Dar mama sa vitregă, care se bucura de o mare autoritate în casa bărbatului, mai mult graţie frumuseţii decât moralităţii, fie că era stricată din fire, fie că fatalitatea o împingea la cea mai ruşinoasă faptă, puse ochii pe fiul ei vitreg. Acum, deci, scumpe lector, să ştii că vei citi o tragedie şi nu o simplă poveste şi că de la conduri, ne ridicăm la coturni[1].

Această femeie, atâta vreme cât micul Cupidon s-a aflat la începutul creşterii sale, a rezistat în tăcere, ascunzând uşor o slabă roşeaţă din obrajii

[1] Încălţăminte înaltă, cu talpă groasă şi şireturi de piele, purtată de obicei de actorii de tragedie. În loc de *cothurnus*, actorii de comedie purtau aşa numitul *soccus*, pantof de casă femeiesc. Comedia şi Tragedia sunt, aşadar, sugerate prin încălţămintea slujitorilor Thaliei şi ai Melpomenei.

ei. Dar când inima i-a fost cu totul cuprinsă de un foc nebun, a cărui violenţă Amor, în delirul lui, o aţâţa orbeşte, ea cedă, în sfârşit, crudului zeu; şi simulând o stare de slăbiciune, şi-a ascuns rana sufletului sub o pretinsă boală a trupului. Nu e nimeni care să nu ştie că toate simptomele de ruinare a sănătăţii şi a feţei sunt aceleaşi la amorezaţi ca şi la bolnavi: o paloare îngrozitoare, ochi fără viaţă, genunchi istoviţi, somn agitat, suspine cu atât mai adânci cu cât chinul este mai lung. Ai fi putut crede că era scuturată numai de o febră arzătoare, dacă n-ar fi fost lacrimile ce le vărsa. Vai, doctori ignoranţi, ce să însemne acest puls accelerat, acea îmbujorare excesivă, acea respiraţie grea, acele palpitaţii dese care zgâlţâiau rând pe rând şoldurile? Buni zei! Cât ar fi fost de uşor, nu pentru un medic iscusit, ci pentru primul venit, oricât de slab cunoscător în suferinţele iubirii, cât de uşor i-ar fi fost să priceapă, văzând o femeie care arde, fără ca trupul să simtă vreo căldură!

Aşadar, incapabilă să stăpânească violenta pasiune răvăşindu-i fiinţa până în adâncurile ei, ea rupse o tăcere ce dura de-atâta timp şi porunci să fie chemat la dânsa fiul ei vitreg, nume pe care ar fi voit să-l facă să dispară, ca să nu mai fie silită să roşească! Tânărul nu întârzie o clipă de-a da ascultare poruncii mamei sale vitrege bolnave. Cu fruntea brăzdată de o tristeţe care-i dădea un aer de bătrân, se îndreptă spre camera de culcare a soţiei tatălui său şi a mamei fratelui său, ca să-i arate respectul pe care în tot cazul i-l datora. Dar ea, obosită prea mult de suferinţa unei lungi tăceri, plutea, ca să zic aşa, într-un ocean de nehotărâri. Din nou dezaprobă toate cuvintele pe care le socotea ca cele mai potrivite pentru întrevederea de faţă; pudoarea sa făcând-o să şovăiască şi, mai ales, neştiind cum să înceapă, cuvintele îi mureau pe buze. Dar tânărul care nici atunci nu bănuia nimic, cu un aer supus, o întrebă el cel dintâi care e cauza bolii ei. Atunci femeia, profitând de fatalul prilej că se găsea singură cu el, izbucni cu îndrăzneală, şi vărsând şiroaie de lacrimi şi acoperindu-şi faţa cu poala rochiei, îi adresă cu o voce tremurătoare aceste puţine cuvinte:

– Pricina şi începutul suferinţei mele de azi şi în acelaşi timp leacul şi unica mea salvare tu eşti, căci ochii tăi pătrunzând prin ai mei până în fundul inimii mele, au aprins în ea un foc mistuitor. Fie-ţi dar milă de o femeie care piere din cauza ta. Să nu te oprească deloc teama şi respectul ce-l datorezi tatălui tău, căci altfel aş muri fără îndoială, şi tu îi vei păstra soţia în viaţă. Eu te iubesc, pentru că-i regăsesc chipul în trăsăturile feţei tale şi iubirea mea e legitimă. Singurătatea noastră să-ţi dea deplină încredere: ai tot timpul să săvârşeşti un act îndrăzneţ, dar devenit necesar. Căci ceea ce nu e ştiut de nimeni e aproape ceva nefăcut!

Această neaşteptată declaraţie îl aruncă pe tânăr într-o foarte mare tulburare şi, cuprins de groază la ideea unei astfel de crime, el se gândi totuşi că nu trebuie s-o întărâte printr-un refuz aspru sau nepotrivit, ci mai degrabă s-o

liniştească prin amânări şi promisiuni înşelătoare. Aşadar, îi promite bucuros, o îndeamnă nespus de mult să aibă nădejde, să se îngrijească şi să se întremeze, până când vreo călătorie a tatălui său le va lăsa un moment liber pentru plăcerile lor. Apoi fugi îndată din faţa vinovatei sale mame vitrege. Socotind că marea nenorocire ce-i ameninţa familia are nevoie de sfaturile unui om mai înţelept, numaidecât a spus totul fostului său învăţător, un bătrân de o înţelepciune cunoscută. După o îndelungată chibzuire, amândoi au găsit că cea mai bună hotărâre era să fugă cât mai repede de loviturile soartei vrăjmaşe. Dar nemaiputând să suporte nici cea mai mică amânare, femeia, sub un pretext oarecare, a reuşit să-şi convingă soţul, prin nemaipomenitele ei viclenii, să plece în grabă la nişte proprietăţi ce le aveau foarte departe de acolo. Atunci, mânată de o criminală speranţă, pe care o mai şi zorise, a cerut stăruitor satisfacţia promisă vinovatei ei patimi. Tânărul, când sub un pretext, când sub altul, fugea de această odioasă întâlnire, dar felurimea răspunsurilor făcând-o în sfârşit să vadă lămurit că el refuza să-şi ţină cuvântul, cu o repeziciune neaşteptată, ea trecu de la o nelegiuită iubire la o ură cu mult mai îngrozitoare.

Asociindu-se fără întârziere cu unul dintre sclavii daţi ei ca zestre[2], un ticălos fără pereche, gata la orice crimă, ea îi încredinţează perfidele sale planuri, şi nimic nu le păru mai nimerit decât să lipsească de viaţă pe nenorocitul tânăr. Ea trimite îndată pe criminal să-şi procure o otravă foarte puternică şi, dizolvând-o cu grijă în vin, o pune deoparte pentru uciderea nevinovatului său fiu vitreg.

Pe când aceşti doi criminali chibzuiau asupra celui mai potrivit moment de a-i oferi băutura, întâmplarea l-a adus acasă pe fratele cel mai mic, pe propriul fiu al acestei ticăloase femei, care se întorcea obosit şi flămând după lecţiile de dimineaţă. După ce a mâncat, i s-a făcut sete şi, găsind paharul de vin în care otrava fusese amestecată pe furiş, fără să bănuiască ce cursă ascundea, dintr-o înghiţitură l-a golit până-n fund. Îndată ce a băut otrava pregătită pentru fratele său, s-a prăbuşit lipsit de viaţă pe lespezile pardoselii.

Îngrozit de năprasnica moarte a copilului, preceptorul său, cu ţipete şi urlete, cheamă pe mamă şi pune în mişcare toată casa. În curând se află trista întâmplare a băuturii mortale şi toţi cei de faţă începură să acuze diferite persoane de această crimă josnică. Dar îngrozitoarea femeie, exemplu de cruzime a unei mame vitrege, rămânând nesimţitoare la tragicul sfârşit al fiului ei, la remuşcările acestui omor a cărui pricină era ea, la nenorocirea familiei sale, la durerea soţului, la jalea unei astfel de îngropăciuni, nu voi să vadă în

[2] Sclavii pe care femeile îi aduceau ca zestre soţilor treceau sub stăpânirea bărbaţilor, ca şi toate celelalte lucruri aduse ca zestre. Uneori însă femeile aveau şi alţi sclavi care le aparţineau numai lor.

acest dezastru domestic decât prilejul de a se răzbuna cât mai curând. Ea trimise grabnic o ştafetă care să-l înştiinţeze pe soţul său, aflat pe drum, de nenorocirea ce căzuse peste casa lui. Acesta întorcându-se în grabă din călătorie, ea îşi jucă rolul cu o cutezanţă uimitoare şi acuză pe fratele vitreg că i-a otrăvit fiul. Într-un fel, nu minţea decât pe jumătate, fiindcă băiatul, prin moartea sa, prevenise moartea destinată tânărului, dar era o minciună pe de-a-ntregul născocită când afirma că fratele mai mic fusese otrăvit de nelegiuitul său frate vitreg pentru că ea nu voise să cedeze ruşinoaselor lui fapte lubrice şi încercărilor de a o necinsti. Nemulţumită cu aceste minciuni atât de îngrozitoare, adăugă că el o ameninţa şi pe ea cu sabia pentru că-i demascase toată stricăciunea. Atunci nefericitul tată, lovit de îndoita moarte a fiilor săi, se zbuciuma într-o durere fără margini. Pe cel mai mic îl vedea îngropat sub ochii săi, iar despre celălalt ştia bine că, acuzat de incest şi fratricid, va fi fără îndoială condamnat la moarte. Şi pe deasupra, ipocritele lamentări ale unei soţii multiubite îl împingeau la o ură nemărginită împotriva copilului său.

De-abia se terminase pompa funebră şi înmormântarea fiului mezin, că îndată, chiar de lângă mormânt, nenorocitul bătrân, cu faţa scăldată în lacrimi proaspete şi smulgându-şi părul alb murdărit de cenuşă, o luă la fugă în goana mare spre piaţa unde se împarte dreptatea. Acolo, prin lacrimile sale, prin rugăciunile sale, atingând chiar genunchii decurionilor, fără să cunoască, vai! perfidia acestei femei rele şi necredincioase, a cerut cu toată puterea voinţei lui moartea celuilalt fiu, strigând că e un nelegiuit care voise să pângărească patul părintesc, un asasin care-şi omorâse fratele şi un criminal care ameninţase pe mama lui vitregă c-o înjunghie cu sabia. Pe scurt, prin aceste cuvinte atât de mişcătoare şi prin adânca-i indignare, înflăcără atât de puternic în disperarea sa şi tribunalul, şi poporul, încât toţi, renunţând la plictisitoarea procedură judecătorească, la expunerea dovezilor evidente ale acuzării şi la meşteşugitele pledoarii ale apărării, au cerut într-un glas că acest flagel public trebuia lapidat în interesul obştesc.

Totuşi magistraţii, de teama unei primejdii personale şi ca nu cumva din pricina acestei indignări de puţină importanţă să se nască vreo răscoală care putea pune în primejdie ordinea şi siguranţa oraşului, pe de o parte interveniră pe lângă decurioni, iar pe de alta frânară pe concetăţenii lor şi cerură ca judecata să se facă cu formele legale şi după obiceiul strămoşesc şi ca sentinţa să se dea juridiceşte, numai după ce se vor fi cercetat şi cântărit bine dovezile aduse de o parte şi de alta. Căci în acest chip nu se va da un exemplu de sălbăticie barbară sau de tiranie asupritoare, condamnând pe cineva fără să-l fi ascultat, şi nu s-ar mai oferi veacului o pildă atât de primejdioasă într-o vreme de adâncă pace.

Toţi aprobară acest fapt înţelept şi numaidecât pristavul public primi porunca să anunţe pe senatori că erau convocaţi în adunare, la senat. Îndată ce ei îşi ocupară locurile obişnuite, fiecare după drepturile şi cinstea cuvenite rangului său, la a doua strigare a pristavului, cel dintâi se prezentă acuzatorul şi numai după aceea fu chemat şi introdus acuzatul. După exemplul legii ateniene şi după procedura tribunalului lui Marte[3], aprodul aduse la cunoştinţa avocaţilor părţilor să nu pledeze cu introduceri lungi şi să nu caute să stârnească mila. Că toate acestea s-au petrecut astfel, am aflat-o de la mai mulţi inşi care vorbeau între ei. Dar ce dovezi a adus acuzatorul, cu ce motive l-a combătut acuzatul, care au fost în sfârşit discursurile şi replicile, nu ştiu, deoarece eram departe, la iesle, şi n-aş putea să vă spun lucruri de care n-am nici o cunoştinţă. Dar ceea ce am aflat sigur, am să vă povestesc acum.

Îndată ce pledoariile acuzării şi apărării se sfârşiră, senatul socoti că realitatea şi certitudinea acuzaţiilor trebuiau sprijinite cu dovezi sigure, că o hotărâre atât de importantă nu trebuia să se ia pe temeiul unor simple bănuieli şi că mai ales era necesar ca sclavul acela, care singur ştia cum s-au petrecut lucrurile, să fie adus prin orice mijloace înaintea judecăţii. Fără să se sperie câtuşi de puţin de sentinţa unui proces atât de serios, de impozantul aspect al senatului sau cel puţin de mustrările vinovatei lui conştiinţe, acest ticălos începu să înşire o întreagă poveste pe care o dădea drept purul adevăr: că tânărul, supărat de dispreţul mamei sale vitrege, îl chemase la el şi, ca să se răzbune de ruşinea suferită, îi ceruse să ucidă pe fiul ei, că îi făgăduise o mare recompensă dacă nu va sufla o vorbă şi-l ameninţase cu moartea dacă va refuza, că, după ce a preparat cu mâna sa otrava, i-o dăduse ca s-o ofere copilului, că, bănuind că sclavul nu-i va da băutura şi că va păstra cupa ca pe o neîndoielnică dovadă a crimei, în cele din urmă i-o oferise el însuşi fratelui său.

Această depoziţie, foarte verosimilă, pe care nemernicul o recita cu o prefăcută tulburare, se dovedi hotărâtoare pentru judecată. Crima tânărului părându-le dovedită cu prisosinţă, nici unul dintre senatori n-a rămas atât de favorabil tânărului încât, în faţa evidenţei, să nu admită că merita să fie cusut într-un sac.[4] Venise momentul când buletinele de vot, toate la fel, căci toţi scriseseră aceleaşi cuvinte, trebuiau, după un străvechi obicei, să fie aruncate în urna de aramă şi odată depuse acolo, nemaiputându-se schimba nimic, soarta acuzatului era pecetluită şi capul lui era dat pe mâna călăului. Chiar în acest moment, unul dintre senatori, un bătrân, care se bucura mai mult decât

---

[3] Adică Areopagul, care era un loc din Atena unde s-a judecat primul proces criminal în favoarea zeului Ares, acuzat că l-a ucis pe fiul lui Neptun. De aici numele de *areopagiţi*, pe care Solon l-a dat judecătorilor şi senatorilor din Atena.

[4] Aceasta era pedeapsa dată paricizilor. Bătuţi cu vergi până la sânge, erau cusuţi într-un sac de piele, împreună cu un câine, cu o maimuţă şi cu un şarpe, şi aruncaţi în mare sau într-un fluviu.

ceilalţi de o încredere deosebită şi de o mare vază şi care era medic, acoperind cu mâna gura urnei, pentru ca nimeni să nu arunce cu uşurinţă buletinele, se adresă în aceşti termeni adunării:

– Sunt fericit că în lunga mea viaţă m-am învrednicit de cinstea voastră şi nu voi suferi un vădit asasinat, nici ca, amăgiţi de minciunile unui mizerabil sclav, să vă călcaţi jurământul prin care v-aţi legat de a face dreptate. Eu însumi n-aş putea, călcând în picioare respectul datorat zeilor, să-mi mint conştiinţa şi să pronunţ o sentinţă nedreaptă. Aflaţi, deci, de la mine cum s-au petrecut lucrurile.

Acest criminal, fiind trimis să-şi procure o otravă cu efect imediat, a venit acum câteva zile la mine şi mi-a oferit în acest scop o sută de monede de aur masiv. Îi era absolut necesară, zicea el, pentru o persoană bolnavă, căzută într-o letargie declarată incurabilă, care dorea să pună capăt unei vieţi de suferinţă. Urmărind cu atenţie flecăreala acestui blestemat ticălos şi neîndemânaticile lui motive şi fiind sigur că punea la cale vreo crimă, i-am dat într-adevăr băutura, dar, prevăzând că afacerea va ajunge în faţa justiţiei, n-am primit numaidecât banii pe care mi-i oferea. Ca nu cumva, i-am spus eu, vreuna din monedele astea de aur pe care mi le oferi să fie falsă sau stricată, pune-le chiar în sacul ăsta şi pecetluieşte-le cu inelul tău şi mâine le vom verifica în faţa unui zaraf. Astfel l-am determinat să sigileze banii şi adineauri, îndată ce l-am văzut apărând în faţa voastră, am poruncit unuia din oamenii mei să dea fuga în laboratorul meu şi să-mi aducă sacul. Poftim, îl aveţi aci sub ochii voştri. Să-l vadă şi să-şi recunoască pecetea. Ei bine, cum poate fi acuzat acest tânăr că a dat fratelui său o otravă pe care a cumpărat-o sclavul ăsta?

Îndată criminalul a fost surprins de o frică nemaipomenită: culorile vieţii au făcut loc pe chipul său unei palori de mort şi din tot corpul îi curgea o sudoare rece. Se schimba când pe un picior, când pe altul, fără să ştie pe care să stea, se scărpina în cap când într-o parte, când în alta şi, bâlbâindu-se, mormăia printre dinţi nu mai ştiu ce nerozii, astfel încât nimeni, pe drept cuvânt, nu-l mai putea crede nevinovat. Dar vicleanul, reluându-şi treptat îndrăzneala, începu să nege totul cu cea mai mare încăpăţânare şi să acuze pe medic că spune minciuni. Bătrânul, în afară de conştiinţa lui de judecător, văzând că buna sa credinţă e atacată în public, îşi îndoi sforţările pentru a arăta toată vinovăţia acestui ticălos. În sfârşit, din ordinul magistraţilor, slujbaşii publici apucând de mâini pe acest sclav criminal, şi găsindu-i în deget un inel de fier[5], îl compară cu pecetea pusă pe sac. Această verificare întări primele bănuieli şi roata şi scaunul de tortură, după obiceiul grecesc, gata pregătite, au fost aduse numaidecât. Dar în faţa chinurilor el a arătat un curaj

[5] Sclavii n-aveau dreptul să poarte decât un inel de fier.

de necrezut, şi nici loviturile de bici, nici chiar focul nu l-au putut face să se dea învins.

– Pe Hercule, zise atunci medicul, eu nu voi suferi, nu, nu voi îngădui ca împotriva oricărei dreptăţi să trimiteţi la moarte un tânăr nevinovat şi ca acest mizerabil, bătându-şi joc de tribunalul nostru, să scape de pedeapsa îngrozitoarei lui crime. Am să vă dau o probă evidentă de vinovăţia acuzatului pe care îl aveţi în faţă. Fiindcă acest ticălos ardea de dorinţa de a-şi procura o otravă ucigătoare, am socotit că nu se cuvenea să dau nimănui băuturi mortale, căci eu ştiu că medicina a fost rânduită nu pentru uciderea oamenilor, ci pentru salvarea lor; pe de altă parte, temându-mă ca nu cumva, printr-un refuz inoportun, să-l fac să ia drumul crimei, împingându-l fie să-şi procure de aiurea vreo băutură ucigătoare, fie în sfârşit să se servească de pumnalul său sau de orice altă armă pentru făptuirea nelegiuirii plănuite, i-am dat o doctorie energică şi care nu e decât sucul soporific al mandragorei[6] renumit prin cunoscuta lui putere adormitoare, care produce un somn exact ca somnul morţii. Şi să nu vă miraţi că acest incorigibil criminal, care ştie bine ce pedeapsă îl aşteaptă după legile strămoşilor, suportă uşor aceste chinuri, ca unele ce sunt mai puţin grele. Dacă e adevărat că băiatul a luat băutura preparată de mâinile mele, atunci trăieşte, se odihneşte, doarme şi, îndată ce somnul lui letargic se va fi risipit, el va vedea din nou lumina zilei. Dar dacă a pierit, dacă este cu adevărat mort, puteţi căuta aiurea cauzele morţii lui!

Astfel vorbi bătrânul şi toţi îl aprobară. Într-o clipă pornesc în grabă la mormântul unde se odihnea trupul copilului. Senatorii, cetăţenii de frunte, toţi până la unul, chiar întreg poporul, aleargă acolo cu grămada, foarte curioşi. Iată-l şi pe tatăl care el însuşi, cu propriile-i mâini, ridică capacul raclei. Tocmai atunci, risipindu-se adormitoarea putere a soporificului, el îşi vede fiul sculându-se din somnul morţii. Îl strânge cu putere la piept şi, în negrăita-i bucurie, fără să poată scoate o vorbă, îl arată poporului. Apoi, aşa cum era înfăşurat şi acoperit cu giulgiul de îngropăciune, copilul e dus la tribunal. Atunci, dându-se pe faţă crimele sclavului şi ale acestei soţii criminale, adevărul ieşi la lumină în toată goliciunea lui. Mama vitregă a fost condamnată la exil pe viaţă, sclavul răstignit[7] şi, cu îngăduinţa tuturor, monedele de aur au revenit bunului medic ca răsplată pentru soporificul administrat la timpul potrivit. Astfel această faimoasă şi dramatică întâmplare a bătrânului tată a aflat o dezlegare întru totul vrednică de înţelepciunea zeilor, fiindcă

---

[6] Mătrăguna.

[7] Prin *patibulum* autorul înţelege *crucea*, hărăzită mai ales supliciului şi execuţiei sclavilor şi nu *furca patibulară* – bară transversală de lemn, găurită la mijloc, pe unde se vâra gâtul condamnatului, ale cărui mâini se legau sau se pironeau de extremităţile barei, fixată apoi de un stâlp gros. În limbajul curent, *furca* se confunda cu *crucea*, când venea vorba de *patibulum*.

într-un scurt răstimp, sau mai degrabă într-o clipă, el, care fusese în primejdie de a nu mai avea fii, deodată a redevenit tatăl celor doi tineri.

Cât despre mine, iată ce valuri ale soartei mă aruncară atunci încoace şi încolo. Soldatul acela care mă cumpărase fără ca nimeni să mă fi vândut şi care pusese stăpânire pe mine fără să fi dat vreun ban, fiind nevoit să plece la Roma, din ordinul tribunului său, ca să ducă urgent împăratului un raport oficial, mă vându cu unsprezece dinari unor fraţi care erau sclavi la un stăpân foarte bogat din vecinătate. Unul dintre ei era cofetar, specialist în plăcinte şi turte cu miere, iar celălalt bucătar, un bucătar meşter în mâncăruri gustoase, pe care le fierbea înăbuşit şi le dregea cu tot felul de sosuri şi mirodenii. Ei locuiau împreună, duceau o viaţă în comun şi mă cumpăraseră ca să le transport numeroasele vase de bucătărie necesare feluritelor nevoi ale stăpânului lor care călătoarea des dintr-un ţinut în altul. Iată-mă deci primit ca asociat al celor doi fraţi. Niciodată n-am cunoscut o soartă atât de binevoitoare. În fiecare seară, după cină, care era îmbelşugată şi strălucit prezentată, stăpânii mei aveau obiceiul să aducă în mica lor cămară numeroase feluri de mâncare rămase din belşug de la masă: unul aducea resturi întregi de porc, de pasăre, de peşte şi de alte mâncăruri de acest fel; celălalt pâini, prăjituri, minciunele, cornuleţe, pişcoturi şi o mulţime de lucruri foarte gustoase preparate cu miere. După ce închideau uşa odăiţei lor şi se duceau la baie ca să se refacă, eu mă îndopam până la refuz cu aceste lucruri bune pe care cerul mi le trimitea, căci nu eram nici atât de prost, nici atât de vădit măgar, încât să nu mă ating de nişte mâncăruri aşa de gustoase şi să-mi jupoi cerul gurii cu raţia mea de fân.

Multă vreme, ce-i drept, acest dibaci furt mi-a reuşit de minune, pentru că procedam tot cu frică şi cu destulă cumpătare, şterpelind numai câte puţin din atât de multele bunătăţi şi pentru că stăpânilor mei nici prin minte nu le trecea să arunce bănuieli asupra unui măgar. Dar când, dobândind o mai mare siguranţă că nu sunt descoperit, am început să înghit cele mai bune bucăţi şi să mănânc tot ce era mai ales, lăsând la o parte ce era cât de puţin rânced, o mare bănuială şi-a făcut loc în sufletele celor doi fraţi. Deşi nici chiar atunci nu mă credeau în stare de aşa ceva, totuşi au început să urmărească cu toată atenţia pe autorul acestor pagube zilnice. În cele din urmă s-au acuzat reciproc de aceste furturi neruşinate. Şi-au îndoit atenţia, se supravegheau mai de aproape şi au ajuns chiar să numere fiecare bucată pe care o aduceau.

În sfârşit, unul din ei, lăsând la o parte orice ruşine, spuse celuilalt:

– Într-adevăr, nu e nici drept, nici cinstit să mă înşeli în fiecare zi, furând cele mai bune bucăţi spre a le vinde în dreapta şi-n stânga şi a-ţi spori pe ascuns economiile personale, ca după aceea să ceri să împărţim restul în mod egal. Dacă, în sfârşit, asociaţia noastră nu-ţi mai convine, putem s-o desfacem şi să rămânem buni fraţi, căci văd bine că acuzaţiile mele, sporind la nesfârşit din cauza pagubei ce-mi produci, vor face să încolţească în noi o ură adâncă.

– Pe Hercule, răspunse celălalt, şi eu sunt foarte încântat că, după ce ai furat proviziile pe ascuns, ai avut îndrăzneala s-o iei înaintea plângerilor mele. E atâta timp de când le ţin pe buze şi gem în tăcere, ca să nu se pară că vreau să învinuiesc pe fratele meu de o hoţie aşa de ruşinoasă. Dar fiindcă şi unul şi altul am ajuns să ne plângem de acelaşi lucru, să căutăm deci mijlocul de a pune capăt acestei pagube, pentru ca duşmănia noastră, sporind în tăcere, să nu facă din noi doi Eteocle[8]!

Aducându-şi reciproc astfel de învinuiri şi altele la fel, amândoi se jurară că n-au comis absolut nici o înşelăciune, nici un furt şi se înţeleseră ca prin toate mijloacele posibile să-l caute pe autorul pagubei comune:

– Căci, ziceau ei, nu măgarul nostru, singurul rămas zilnic acasă, ar putea fi ispitit de aceste provizii. Cu toate astea, în fiecare zi dispar cele mai bune bucăţi şi pe cât se pare, în cămăruţa noastră nu intră muşte aşa de mari, cum erau altădată acele Harpii[9], care prădau mâncărurile servite lui Fineus[10]!

În acest timp, îndopat cu mâncăruri delicioase şi îngrăşat cu această hrană din belşug, mă împlinisem binişor la trup şi prinsesem un strat gros de osânză, care-mi făcuse pielea mai moale şi părul mai lucios. Dar această înfrumuseţare a corpului mi-a adus o mare ruşine demnităţii mele. Surprinşi de creşterea neobişnuită a trupului meu şi observând că raţia de fân rămânea în fiecare zi neatinsă, cei doi fraţi şi-au îndreptat atunci toată atenţia asupra mea. La ora obişnuită, prefăcându-se că se duc în baie, închid uşa ca de obicei şi printr-o gaurică mă văd ospătându-mă de zor cu proviziile lor rânduite ici şi colo. Atunci, fără să se gândească la marea pagubă ce le făceam şi minunându-se de ciudatele plăceri ale măgarului lor, izbucnesc în hohote de râs. Chemând un prieten, chemând doi, şi în curând pe toţi servitorii casei, le-au arătat nefireasca şi nemaipomenita lăcomie a acestui stupid dobitoc. Atunci pe toţi îi cuprinse un râs aşa de zgomotos şi de puternic încât ajunse până la urechile stăpânului care trecea pe acolo. El întrebă ce păţanie hazlie stârnise râsul oamenilor. Când i se spuse care-i pricina, se uită şi el prin aceeaşi găurică. Ceea ce văzu îl amuză nespus de mult şi începu să râdă cu atâta poftă că se ţinea cu mâinile de burtă. Venind lângă mine, cercetă totul de aproape.

---

[8] Eteocle şi Polinice erau fiii lui Oedip şi ai Iocastei, fraţii Antigonei şi Himenei. Ura acestor doi fraţi duşmani era legendară. În războiul numit al celor şapte contra Tebei, ei s-au ucis unul pe altul. Mitologia spune că nici moartea n-a putut stinge ura dintre ei şi că flacăra rugului lor a fost văzută depărtându-se în două părţi.

[9] Harpiile erau făpturi mitologice, închipuite ca fiinţe înaripate, cu chip de femeie, cu trup de pasăre acoperit cu pene şi cu două perechi de aripi, cu gheare lungi cu care înhăţau prada.

[10] Un rege legendar din Salmydessos, în Tracia, despre care se spune că primise de la Apolo darul de a ghici viitorul. Pentru că s-a purtat rău cu fiii săi, zeii l-au lipsit de vedere, l-au condamnat să trăiască veşnic şi l-au lăsat pradă Harpiilor ca să-şi bată joc de el şi să-i răpească sau să-i spurce mâncărurile.

Eu însă, văzând că soarta, cel puţin într-o privinţă, îmi arăta o faţă mai surâzătoare, şi încurajat de bucuria întipărită pe feţele tuturor, îmi vedeam de mâncare, fără să mă tulbur câtuşi de puţin.

În sfârşit, înveselit de noutatea acestui spectacol, stăpânul casei porunceşte să fiu condus, ba mai mult, el însuşi mă duce, cu propriile mâini, în sala de mâncare; porunceşte să se pună masa şi să mi se aducă felurite hălci de carne, neîncepute, şi tot felul de mâncăruri de care nu se atinsese nimeni. Eu eram plin până la gât, dar cu toate acestea, dorind să-mi atrag bunăvoinţa şi simpatia stăpânului, mă repezeam ca un flămând la bucatele puse pe masă. Ei îşi băteau capul să născocească tot ceea ce e mai ales şi care de obicei nu place unui măgar şi pentru a pune la încercare docilitatea mea, îmi ofereau cărnuri cu silfium[11], păsări piperate, peşti marinaţi într-o zeamă exotică, şi sala răsuna de puternice hohote de râs. În cele din urmă, un glumeţ din cei de faţă strigă:

– Daţi-i acestui tovarăş şi un pahar cu vin curat!

Propunerea plăcu stăpânului:

– Gluma ta nu e aşa de rea, ticălosule! îi răspunse el. Fireşte, e posibil ca oaspetele nostru să bea şi un pahar de vin bun îndulcit cu miere. Ei, băiete, începu el să strige, spală bine vasul acela de aur pe care-l vezi colo, umple-l cu vin amestecat cu miere şi oferă-l parazitului meu, spunându-i totodată că eu am băut primul în sănătatea lui!

Curiozitatea celor de faţă ajunse la culme, dar eu, fără să mă fâstâcesc şi cu aerul cel mai calm, îmi rotunjii cu graţie buza inferioară în chip de limbă şi dintr-o înghiţitură am golit vasul oferit care era foarte mare. Îndată s-a ridicat un strigăt şi toţi într-un glas au început să mă felicite. Stăpânul nu mai putea de bucurie. Chemând pe cei doi servitori care mă cumpăraseră, a poruncit să li se dea o sumă de patru ori mai mare decât cea plătită de ei. Apoi m-a încredinţat unuia din liberţii săi care era destul de înstărit şi i-a recomandat să aibă cea mai mare grijă de mine. Acesta mă trata cu destulă omenie şi blândeţe şi, ca să se facă mai plăcut stăpânului său, se silea în tot chipul să-l distreze cu micile mele comicării. Mai întâi mă învăţă să stau la masă rezemat într-un cot, apoi să lupt şi chiar să dansez, ridicând în sus picioarele dinainte şi, ceea ce păru cu totul extraordinar, să răspund cuvintelor prin semne. Când nu voiam un lucru, îmi aruncam capul înapoi, când voiam ceva, dădeam din cap de sus în jos; când mi-era sete, mă întorceam spre paharnic şi-i ceream de băut, clipind pe rând din fiecare ochi, separat. Mi-era foarte uşor să deprind toate aceste mişcări pe care, fireşte, aş fi putut să le execut fără să mă înveţe cineva, dar mă temeam că cei mai mulţi, în cazul în care le-aş fi executat fără profesor, întocmai ca o fiinţă omenească, să nu vadă în

---

[11] Substanţă răşinoasă, aromatică.

acest fapt o prevestire funestă şi, luându-mă drept un fenomen ciudat, un adevărat monstru, să nu-mi taie capul şi să mă arunce pradă bogată vulturilor.

În curând zvonul uimitoarelor mele talente se răspândise pretutindeni şi stăpânul meu ajunse celebru. „Iată-l, zicea lumea, pe cel care are ca oaspete şi prieten un măgar care ştie să lupte, un măgar care ştie să danseze, care înţelege vorba omenească şi se exprimă prin semne!“

Dar mai întâi trebuie să vă spun măcar acum lucrul pe care ar fi trebuit să-l fac de la început: cine era şi de unde venea stăpânul meu. El se numea Thiasus[12] şi era de fel din Corint, capitala întregii provincii Ahaia. După ce trecuse succesiv prin toate demnităţile la care-l chemau naşterea şi meritele sale, fusese numit în magistratura cincinală[13]; şi pentru a serba cu strălucirea cuvenită luarea fascelor, făgăduise să dea, timp de trei zile, spectacole de gladiatori. Dar marea lui dărnicie nu se oprise aici. Ţinând foarte mult să câştige dragostea poporului, venise atunci în Tesalia ca să cumpere cele mai de soi animale sălbatice şi cei mai vestiţi gladiatori. După ce cumpără ce-i conveni şi orândui totul după plac, se pregăti de întoarcere acasă. Dar el nu voi să se servească nici de frumoasele lui caleşti, nici de elegantele-i trăsuri cu perdele trase, care-l urmau goale în coada alaiului şi dispreţui chiar iepele sale tesaliene şi pe ceilalţi cai gali, de o rasă aşa de vestită şi vânduţi aşa de scump. Punându-mi falere de aur, o şa frumos lustruită, o pătură de purpură sub şa, o zăbală de argint, pieptar brodat, clopoţei cu sunetul cel mai plăcut, el călărea numai pe mine, cu o dragoste nespusă şi din când în când îmi adresa cele mai prietenoase cuvinte, spunându-mi între altele că era nespus de încântat că a găsit în mine un tovarăş de masă şi în acelaşi timp de drumeţie.

Când ajunserăm în Corint, după o lungă călătorie în parte pe uscat, în parte pe mare, cetăţenii alergară cu grămada înaintea noastră, nu atât ca să-l cinstească pe Thiasus, după cum mi s-a părut mie, cât din curiozitatea de a mă vedea pe mine, căci faima mea ajunsese atât de mare în oraş, încât am adus însemnate câştiguri libertului însărcinat cu paza mea. Când vedea că sunt mulţi amatori care ardeau de nerăbdare să asiste la jocurile mele, el încuia uşa şi-i primea separat, unul după altul, încasând taxe mari, care în mod obişnuit îi aduceau zilnic frumoase venituri.

În numărul curioşilor se afla o doamnă distinsă, cu mare trecere şi foarte bogată. Ea a plătit ca şi ceilalţi ca să mă vadă şi a fost aşa de încântată de feluritele şi amuzantele mele jocuri încât de la o neîncetată admiraţie, încetul cu încetul, a trecut la o iubire nebună.

---

[12] În greceşte înseamnă voie bună, veselie, bucurie.
[13] Era *duumvir quinquennalis*.

Nevoind să se vindece de o patimă aşa de extravagantă, amorezată ca a doua Pasifae[14], de astă dată de un măgar, dorea cu înfocare îmbrăţişările mele. În sfârşit, plătind o mare sumă, cumpără de la paznicul şi îngrijitorul meu permisiunea de a se culca singură o noapte cu mine şi netrebnicul, ca să poată trage folos de pe urma mea, gândindu-se numai la câştig, se învoi.

În sfârşit, după ce terminarăm masa şi ne retraserăm din sufrageria stăpânului, găsirăm în camera mea pe această doamnă, care mă aştepta încă de mult. Mari zei! Ce pregătiri! Şi cât erau de strălucite! Într-o clipă, patru eunuci, cu mai multe perne bine umplute cu puf moale, pregătesc pentru noi un pat pe jos, îl acoperă în întregime cu o cuvertură de purpură tiriană brodată cu aur şi aruncă peste ea o mulţime de perniţe, unele înguste şi altele potrivite, de care se slujesc de obicei femeile galante spre a-şi rezema obrajii şi gâtul. Şi, ca să nu întârzie printr-o mai îndelungată prezenţă plăcerile stăpânei, ei închid uşa camerei şi se retrag. Înăuntru, plăcuta flacără a lumânărilor înlocuise întunericul nopţii printr-o lumină albă.

Atunci doamna, lepădând absolut toate hainele de pe ea, chiar şi pânza care-i proteja forma frumosului ei sân şi stând în picioare lângă lumină, toarnă dintr-un flacon de cositor o mare cantitate de ulei parfumat cu care se freacă pe tot corpul şi după aceea mă freacă şi pe mine cu o deosebită grijă, mai ales la nări. Apoi, strângându-mă la piept şi acoperindu-mă cu dulci sărutări, nu ca acele curtezane ale căror favoruri sunt interesate şi care se dau primului venit, ci cu toată ardoarea unei sincere pasiuni, ea îmi adresează cele mai drăgăstoase cuvinte: „Te iubesc, te ador, numai pe tine te iubesc, fără tine nu mai pot trăi", şi tot ce spun femeile bărbaţilor ca să-i încânte şi să le dovedească dragostea lor. Apoi, luându-mă de căpăstru, ea mă culcă uşor lângă ea, ceea ce nu mi se părea nici nou, nici greu, mai ales că, după o abstinenţă prelungită, aveam să mă bucur de îmbrăţişările pasionale ale unei femei aşa de frumoase. În afară de asta, un vin excelent şi din belşug îmi întărise puterile şi foarte plăcutul miros al parfumului mă îmboldea la plăcerile simţurilor.

Dar ceea ce mă chinuia şi mă neliniştea cel mai mult era să ştiu cum aş putea, cu picioarele mele atât de groase şi de lungi, să mă sui pe o femeie aşa de delicată, sau să strâng cu nişte copite aşa de tari, membre atât de diafane şi de moi încât le-ai fi crezut plămădite din lapte şi din miere; cum, cu o gură aşa de largă şi enormă, ai cărei dinţi îngrozitori erau adevărate pietre, aş putea să sărut aceste buze subţiri şi purpurii, umede de o rouă cerească; în sfârşit, cum, cu toată excitarea pe care o simţea până în vârful unghiilor, amanta mea ar putea să suporte organul meu genital aşa de colosal. Vai mie, nenorocitul, îmi ziceam, dacă voi despica pe această nobilă doamnă voi fi aruncat fiarelor

[14] Pasifae era soţia lui Minos, regele Cretei şi mama Minotaurului, născut din legătura ei amoroasă cu un taur. Rivala ei romană are alte preferinţe patrupede.

sălbatice şi voi ajunge un număr în spectacolul pregătit de stăpânul meu! Cu toate acestea, ea nu mă slăbea deloc cu vorbele ei de dragoste, cu sărutările-i fără sfârşit, cu dulcele ei ciripit şi ocheadele-i provocatoare.

– În sfârşit îl am, îmi repeta ea mereu, îl am pe porumbelul meu drag, pe dulcea mea vrăbiuţă!

Şi spunând aceste cuvinte, îmi dovedi că părerile mele fuseseră greşite şi teama mea neroadă. Căci, strângându-mă în braţe cu cea mai mare putere, ea mă primi în întregime, dar absolut în întregime. De câte ori, ca s-o cruţ, îmi trăgeam bucile înapoi, tot de atâtea ori ea sălta cu o furie nebună şi, apucându-mă de şira spinării, se lipea mai strâns de mine, încât, zău, îmi venea să cred că-mi lipseşte totuşi ceva pentru a potoli neînfrânata ei pasiune, şi că plăcerile, pe care mama Minotaurului le gustase cu amantul ei mugitor, nu fuseseră o simplă născocire.

După o noapte grea, în care nu închisesem ochii o clipă, doamna, ca să evite lumina indiscretă a zilei, se retrase devreme, după ce mai întâi avusese grijă să încheie acelaşi târg şi pentru noaptea viitoare. De altfel, paznicul meu îi procura uşor aceste plăceri, mai întâi pentru că primea mereu sume importante, apoi pentru că dorea să rezerve un nou spectacol stăpânului său. În cele din urmă, îi dezvălui fără şovăire întreaga scenă a plăcerilor noastre amoroase. Atunci Thiasus, după ce răsplăti magnific pe libertul său, mă hărăzi spectacolului public. Dar fiindcă nu putea fi vorba de frumoasa mea prietenă, din cauza înaltului său rang, nici de vreo altă femeie, oricât de scump ar fi fost plătită, se găsi o josnică criminală, condamnată la fiare prin sentinţa guvernatorului. Ea fu persoana care trebuia să apară cu mine în amfiteatru sacrificându-şi pudoarea în văzul spectatorilor adunaţi în mare număr. Iată povestea acestei femei aşa cum am auzit-o:

Ea se căsătorise cu un tânăr al cărui tată, plecând în călătorie şi lăsând-o însărcinată pe soţia sa, mama tânărului în chestiune, îi porunci să omoare numaidecât rodul, în cazul că s-ar naşte un băiat[15]. În lipsa soţului venise pe lume o fată, dar iubirea maternă fiind mai puternică decât supunerea conjugală, mama o încredinţă unor vecini să o crească. Când soţul se întoarse, ea îl anunţă că născuse o fată şi că a omorât-o. Când fata a ajuns în floarea tinereţii şi a fost bună de măritat, mama sa, neavând posibilitatea s-o înzestreze potrivit cu rangul familiei sale, fără ştirea soţului, n-a putut decât să-i dezvăluie fiului său secretul, căci se temea nespus de mult ca fratele, târât de focul tinereţii, să nu o necinstească pe sora sa, amândoi fiind necunoscuţi unul altuia. Dar tânărul, de o rară bunătate, a ştiut să împace, după toată cuvi-

[15] Cei vechi aveau obiceiul de a ucide imediat după naştere, pe copiii lor, dacă socoteau că aceştia ar fi prea numeroşi faţă de mijloacele ce le aveau pentru a-i creşte. Mai des ucideau fetele decât băieţii, pentru că zestrea ce trebuia dată fetelor, la căsătorie, cădea în sarcina lor.

inţa, supunerea faţă de mamă cu datoria pentru soră. Aruncând vălul unei tăceri respectuoase asupra acestui secret de familie, el a arătat tinerei fete un interes în aparenţă obişnuit, dar hotărând să execute porunca de neînlăturat a sângelui, a primit, ca un protector, în casa lui pe fata părăsită printre vecini şi lipsită de sprijinul părinţilor săi şi în curând, căsătorind-o cu un prieten intim, foarte drag lui, i-a dat din propria avere o zestre foarte mare.

Totuşi, această nobilă purtare, această fericită rânduială, făcută cu desăvârşită bună-credinţă, n-au putut rămâne ascunse fatalei voinţe a Soartei. Din imboldul ei, căsnicia tânărului ajunse teatrul unei crude gelozii. Soţia sa, aceeaşi care acum era destinată fiarelor pentru crimă, începu s-o bănuiască pe această tânără că e rivala sa şi amanta bărbatului ei, apoi ajunse s-o urască şi până la urmă să-i întindă cea mai crudă cursă pentru a o duce la pieire. În sfârşit, iată ce crimă născoci:

Luând pe ascuns inelul soţului, pleacă la ţară. De acolo trimite un tânăr sclav, credincios ei, dar deloc în slujba bunei-credinţe, ca s-o vestească pe tânăra femeie că protectorul ei a plecat la casa lui de la ţară şi că o cheamă la el, adăugând că trebuia să-i spună să vină singură, fără nici un însoţitor, şi cât mai degrabă cu putinţă. Şi ca femeia să nu şovăiască înainte de plecare, ea dădu sclavului inelul sustras soţului, inel a cărui prezentare trebuia să confirme adevărul acelor cuvinte. Sora, ascultând de porunca aceluia pe care numai ea îl ştia că e fratele său, şi ţinând seama şi de pecetea ce-i fusese arătată, plecă în grabă şi neînsoţită, după cum i se recomandase. Dar când, victimă a celei mai perfide viclenii, sărmana fată căzu în cursa ce i se întinsese, virtuoasa soţie, înnebunită de o feroce gelozie, mai întâi dezbrăcă la piele pe sora bărbatului ei şi o biciui fără pic de milă. Deşi nefericita striga, cum de altfel era adevărat că tânărul era fratele ei, această Furie, acuzând-o întruna de minciună şi de înşelătorie, îi vârî un tăciune aprins între coapse şi o ucise în cele mai cumplite chinuri.

Atunci, alarmaţi de vestea unei morţi atât de îngrozitoare, fratele şi soţul alergară în toată graba şi, după ce o jeliră pe nefericita fată, vărsând lacrimi amare, o îngropară cu toată cinstea cuvenită. Dar tânărul n-a putut să îndure cu suficientă tărie moartea atât de tragică şi de nemeritată a surorii sale. Răzbit de o adâncă mâhnire şi căzând pradă unui funest delir răspândit în trupul lui de o alterare a fierii, era mistuit de o febră arzătoare, încât s-a văzut limpede că avea neapărată nevoie de îngrijiri medicale. Soţia sa, care de multă vreme îşi pierduse sentimentele, se duse să caute un doctor de o perfidie cunoscută, pe atunci faimos prin isprăvile sale ucigaşe. Ea îi promise fără întârziere cincizeci de mii de sesterţi pentru care el trebuia să-i vândă o otravă în stare să lucreze într-o clipă pentru ca să obţină moartea soţului său. Târgul, odată încheiat, se simulează că, pentru calmarea măruntaielor şi curăţirea bilei, are nevoie de această poţiune vestită, pe care specialiştii o numesc

sfântă[16], dar aceasta e înlocuită cu alta care e consacrată Proserpinei Salvatoarea[17].

În curând, în prezenţa întregii case şi a câtorva prieteni şi rude, medicul întinse el însuşi bolnavului băutura perfect preparată de mâna sa. Dar această îndrăzneaţă femeie, voind să scape de complicele crimei sale şi în acelaşi timp să recâştige banii promişi, puse mâna pe cupă în faţa tuturor, zicând:

– Nu, ilustre doctor, nu vei da această băutură iubitului meu soţ mai înainte de a fi băut tu însuţi o bună parte din ea. Căci de unde să ştiu eu dacă în ea nu se ascunde vreo otravă ucigătoare? Şi de altfel, această precauţie n-ar putea să ofenseze o persoană aşa de prudentă şi de luminată ca dumneata: nu e foarte natural ca, în calitate de soţie devotată şi alarmată de sănătatea bărbatului meu, să-l înconjur cu toată dragostea ce-i datorez?

Încremenit de extraordinara îndrăzneală a acestei groaznice femei, medicul se zăpăci şi, nemaiavând timpul necesar gândirii, pentru a nu da de bănuit prin teama sau prin şovăirea sa că e vinovat, înghiţi o mare cantitate de băutură. Liniştit de acest act, tânărul luă şi el cupa şi bău ceea ce i se oferea.

Astfel petrecându-se lucrurile, doctorul voia să ajungă acasă cât mai repede, grăbindu-se să împiedice prin vreun antidot urmările nimicitoare ale otrăvii. Dar urmărind cu toată îndărătnicia să ducă până la capăt crima al cărui început îl şi făcuse, această îngrozitoare femeie nu-i îngădui să se depărteze de ea nici cât latul unei unghii, mai înainte, zicea ea, ca băutura să fi fost absorbită şi să se fi produs efectul salvator al doctoriei. Cu mare greutate, plictisită de multele lui rugăciuni şi de îndelungatele lui cereri, îl lăsă în sfârşit să plece. Dar în acest timp misterioasa otravă pătrunsese în toate măruntaiele şi-i atacase cu furie izvoarele vieţii. În sfârşit, foarte bolnav şi adâncit într-o toropeală de moarte, se târî până acasă cu mare greutate. Abia avu timp să-i povestească totul soţiei sale şi să-i recomande să ceară cel puţin răsplata făgăduită pentru această dublă moarte. Apoi, doborât îndată de violenţa otrăvii, preadistinsul medic îşi dădu ultima suflare.

La rândul său, nici tânărul nu rezistase mai mult, şi se stinse într-un chip tot aşa de tragic sub potopul lacrimilor ipocrite şi mincinoase ale soţiei sale. După ce fu îngropat şi după ce trecură câteva zile – în care se fac sacrificiile şi slujbele funebre datorate celor morţi – soţia doctorului veni să ceară plata îndoitei morţi. Văduva, întotdeauna aceeaşi, întotdeauna lipsită de bună-credinţă, îi răspunse cu vorbe frumoase, îi făcu promisiuni peste promisiuni şi se legă să-i dea fără întârziere suma hotărâtă, dacă voia să-i mai aducă din

[16] Pe cât se pare, era o doctorie făcută din elebor sau spânz şi se pretindea că are puterea de a vindeca melancolia, nebunia, ulcerele şi multe alte boli.

[17] Acest supranume dat Proserpinei o înfăţişează pe regina Infernului ca fiind divinitatea care scapă şi vindecă de toate relele.

aceeaşi băutură, pentru a sfârşi, zicea ea, ceea ce începuse. Într-un cuvânt, căzând în această cursă infernală, soţia medicului se învoi uşor şi, ca să se facă mai plăcută acestei femei foarte bogată, se întoarse repede de-acasă şi-i aduse toată cutia cu otravă. Această nelegiuită, având astfel o mare posibilitate de a-şi înmulţi crimele, îşi îndreptă până departe în jurul ei mâinile lacome de sânge.

Avea de la bărbatul pe care de curând îl otrăvise o fetiţă în cea mai fragedă vârstă şi era foarte nemulţumită că, după lege, copilul trebuia să moştenească o bună parte din averea tatălui. Cum voia să aibă întreaga moştenire, ea puse la cale uciderea fetiţei. Ştiind deci că mamele, condamnate[18] de soartă să supravieţuiască odraslelor lor, îşi moştenesc copiii răposaţi, se arătă o mamă crudă, după cum se arătase o nedemnă soţie. Pregătind un prânz în acest scop, ea ucise cu aceeaşi otravă atât pe soţia medicului cât şi pe propria-i fiică. Cumplita băutură distrugându-i de îndată gingaşul suflu precum şi delicatele şi fragedele măruntaie, plăpânda copiliţă se stinse într-o clipă. Dar soţia medicului, în timp ce groaznica otravă în şerpuituri ucigătoare îşi croia drum prin plămânii ei, începu să bănuiască adevărul şi în curând respiraţia ei din ce în ce mai grea îi risipi orice îndoială. Ea alergă atunci la palatul guvernatorului, strigând din toate puterile să i se facă dreptate. Poporul îngrămădindu-se în dezordine în jurul acestei femei care spunea că vrea să dezvăluie cele mai înfiorătoare crime, face să i se deschidă îndată casa şi urechile guvernatorului.

Abia începuse să povestească punct cu punct toate grozăviile acestei femei lacome de sânge, când deodată un nor gros se aşternu peste mintea ei şi o apucă ameţeala: buzele, care-i erau încă pe jumătate deschise, i se strâng, dinţii i se încleştează şi, cu un scrâşnet zgomotos şi prelungit, se prăbuşeşte fără viaţă, chiar la picioarele guvernatorului. Acesta, magistrat de altfel cu multă experienţă, deloc dornic să amâne, tergiversând şi lăsând pradă lâncezelii, nenumăratele fărădelegi ale nevinovatei şerpoaice, a poruncit să fie aduse numaidecât cameristele care o serveau şi, prin groaznice torturi, le-a smuls adevărul. Atunci, fiindcă nu se putea născoci altă pedeapsă vrednică de crimele sale, el o condamnă să fie aruncată la fiare, pedeapsă desigur cu mult mai mică decât ceea ce merita.

Aceasta era femeia cu care trebuia să mă căsătoresc în public şi aşteptam ziua ceremoniei cu o nelinişte şi o tristeţe de nespus. De o sută de ori, în groaza mea, aş fi vrut să mă omor, înainte de a mă mânji prin contactul cu această netrebnică femeie sau de a suferi ruşinea unui spectacol public. Dar, lipsit de mână omenească, lipsit de degete, cu copită rotundă şi ciuntită, în

[18] Termenul de *sceleratus*, luat în sens pasiv, era aplicat părinţilor ai căror copii muriseră prematur, ei fiind socotiţi victimele unor încălcări ale legilor naturii.

nici un chip n-aş fi putut să trag o sabie din teacă. Fireşte, în marea mea nenorocire, mă mângâiam cu slaba speranţă că primăvara, care tocmai revenise, va acoperi câmpiile cu o mulţime de muguri de flori şi va îmbrăca pajiştile în haină purpurie, că, în curând, spărgând închisoarea lor de ghimpi şi răspândind un parfum delicios, aveau să înflorească trandafirii, care ar putea să-mi redea chipul lui Lucius de altădată.

Sosind ziua destinată jocurilor, am fost condus cu un alai impresionant, prin mijlocul mulţimii, până la incinta amfiteatrului. În timpul baletelor şi pantomimelor cu care începuse spectacolul, eu, lăsat în faţa porţii, păşteam bucuros iarba deasă şi fragedă care îmbrăca intrarea, şi din când în când, prin poarta rămasă deschisă, aruncam priviri curioase în direcţia spectacolului. Era ceva fermecător. Într-adevăr, băieţi şi fete în toată strălucirea şi frăgezimea vârstei, pe cât de frumoşi la chip, pe atât de elegant îmbrăcaţi, cu un pas şi gesturi mlădioase executau pyrrhicul[19], după moda grecească, şi într-o desăvârşită aliniere descriau graţioase figuri schimbătoare: când formau un cerc ca roata unui car, când se înnodau într-un lanţ oblic, uneori se adunau ca un batalion în formaţie pătrată, apoi se despărţeau în două grupe. După executarea acestor mişcări şi figuri complicate, sunetul trompetei anunţă că baletul se terminase. Îndată se strâng covoarele şi draperiile, cortina se ridică şi apare decorul unei scene.

Se vedea un munte de lemn, înălţându-se asemenea faimosului munte pe care poetul Homer l-a cântat sub numele de Ida. Construit în proporţii uriaşe, era acoperit cu crânguri înverzite şi copaci ce păreau aievea. Din vârful lui, arta maşinistului făcuse să ţâşnească un izvor care curgea la vale, ca un râu. Câteva capre păşteau o iarbă fragedă şi un tânăr superb, îmbrăcat cu un frumos veşmânt femeiesc, cu o manta orientală care-i cădea de pe umeri şi cu o tiară de aur în cap, juca rolul lui Paris, ciobanul frigian, şi se prefăcea a conduce turma.

Îndată a apărut un copil frumos, cu desăvârşire gol, în afară de umărul stâng, pe care-l avea acoperit cu o pelerină de adolescent. Părul lui blond atrăgea toate privirile şi din buclele lui se vedeau ieşind două aripioare de aur perfect asemănătoare. Caduceul său[20] împodobit cu rămurele îl arăta îndeajuns a fi Mercur. El înaintă dansând şi, ţinând în mâna dreaptă un măr acoperit cu foiţă de aur, îl dădu aceluia care-l înfăţişa pe Paris, apoi, arătându-i prin gesturi care e porunca lui Iupiter, se retrase îndată c-un mers graţios şi dispăru.

---

[19] Dans războinic inventat de Pyrrhus, care-l execută, primul, în jurul mormântului lui Patrocle, amicul intim al tatălui său, Ahile. Tinerii erau învăţaţi să execute acest dans încărcaţi cu toate armele, pentru a-i deprinde cu disciplina militară şi a-i obişnui cu diferitele mişcări ale corpului.

[20] Vargă cu doi şerpi încolăciţi, purtată de mesagerul zeilor.

După el, veni o tânără cu un aer maiestuos, care semăna perfect cu Iunona, la trup şi la înfăţişare. Capu-i era încins cu o diademă albă şi în mână avea sceptru. Repede intră alta pe care, după coiful scânteietor ce-i acoperea capul, coif el însuşi încins cu o coroană de măslin, după scutul pe care-l ridica în sus, după lancea pe care o învârtea în mână şi după atitudinea ei de luptătoare, uşor puteai să recunoşti că e Minerva. Apoi apăru o a treia, de o frumuseţe răpitoare. Graţia-i fără pereche şi via strălucire a divinilor ei obraji o arăta a fi Venus, aşa cum trebuie să fi fost când era fecioară. Corpul gol şi fără nici un voal permitea să i se vadă desăvârşita frumuseţe a formelor, cu excepţia fermecătorului ei sex, pe care-l umbrea un văl diafan de mătase. Zefirul, din cale-afară de curios, suflând cu dragoste, în nebuna lui zburdălnicie, când umfla şi îndepărta vălul, lăsând să se vadă floarea castităţii, când cu o suflare mai puternică îl lăsa în jos şi-l lipea strâns pe trupul zeiţei, făcând să-i iasă perfect în relief fermecătoarele rotunjimi ale membrelor. Două culori izbeau mai întâi ochii la vederea zeiţei: albimea strălucitoare a corpului, pentru că ea se cobora din înălţimile cerului, şi azurul veşmintelor, pentru că ieşea din adâncurile mării.

Fiecare din aceste tinere fete, care erau privite ca zeiţe, avea cortegiul său. Iunona era urmată de Castor şi de Pollux, purtând pe cap coifuri în formă ovală[21] şi la vârf împodobite cu stele[22]; dar cei doi fraţi erau nişte actori tineri. Această Iunonă, în ritmul variat şi melodios al flautului ionian, înaintă cu gesturi liniştite şi foarte naturale, iar printr-o pantomimă plină de nobleţe promise ciobanului că, dacă-i va oferi premiul frumuseţii, îi va dărui, la rândul ei, imperiul întregii Asii. Aceea pe care ţinuta sa marţială o arătase a fi Minerva era însoţită de doi tineri înfăţişând Groaza şi Spaima[23], care purtau armele războinicei zeiţe şi săreau în sus cu săbiile scoase. În spatele ei, un cântăreţ din flaut cânta o melodie pe modul dorian, ale cărei tonuri ascuţite amestecate cu tonuri grave imitau trâmbiţa şi însufleţeau dansul viguros şi sprinten al zeiţei. Agitându-şi mereu capul, aruncând priviri ameninţătoare, ea înainta sprintenă cu un aer de sfidare şi prin gesturi repezi arăta lui Paris că, dacă-i va da biruinţa frumuseţii, va deveni, mulţumită sprijinului ei, un erou nemuritor, prin trofeele lui de război.

Apoi în aplauzele zgomotoase ale spectatorilor, Venus, înconjurată de un popor de copii frumoşi, avansă la rândul ei şi, cu cel mai fermecător surâs, se opri în mijlocul scenei. Ai fi jurat că aceşti copii cu trupurile lor rotunjoare şi

[21] La fel ca oul Ledei, din care s-a ivit pe lume Castor şi Pollux.

[22] Castor şi Pollux, supranumiţi şi Dioscurii (fiii lui Zeus-Dios), erau protectorii navigatorilor, fiind transformaţi de cerescul lor părinte în constelaţia gemenilor.

[23] *Terror et Metus* (în latină), *Deimos* şi *Fobos* (în elină) erau homerice personificări ale angoaselor războiului sângeros.

albe ca laptele sunt adevăraţi Cupidoni, coborâţi din cer sau ieşiţi din mare. Cu aripioarele lor, cu micile lor săgeţi şi cu restul costumului lor, semănau de minune cu aceia pe care-i înfăţişau şi, ca şi cum stăpâna lor ar fi trebuit să se ducă la un ospăţ nupţial, îi luminau calea cu torţe strălucitoare. Apoi, în urma ei, se răspândi ca valurile un graţios stol de tinere fecioare: ici Graţiile aşa de fermecătoare, acolo Horele atât de frumoase. Şi unele şi altele, aruncând înaintea ei cununi de flori şi petale de trandafiri scuturaţi, căutau să facă plăcere zeiţei lor şi încingeau hore frumoase, cinstind şi dezmierdând pe regina voluptăţilor cu gingaşele podoabe ale primăverii. După aceea, flautele cu mai multe găuri începură să cânte duios arii lidiene, care umplură de plăcere inimile spectatorilor, dar încântarea lor deveni şi mai intensă când Venus începu să danseze. Paşii săi erau la început uşori şi şovăielnici, dar legănarea de luntre a spatelui se comunică pe nesimţite capului şi delicatele ei gesturi se mişcau după dulcile şi armonioasele sunete ale flautelor. Ochii ei, pe jumătate închişi, când sunt înecaţi de o dulce bucurie, când sunt plini de foc, ameninţători, şi uneori ea dansa numai din ochi. Îndată ce ajunse în faţa judecătorului ei, prin felul cum îşi arunca braţele, părea a-i promite lui Paris că, dacă va fi preferată celorlalte zeiţe, îi va da o soţie de o frumuseţe rară, întru totul asemenea ei. Atunci tânărul frigian dădu bucuros tinerei fete mărul de aur pe care-l ţinea în mână: adică îi atribui dovada victoriei.

De ce vă miraţi deci, josnice creaturi, sau mai degrabă turme venale care vă petreceţi toată viaţa în for, sau şi mai bine, vulturi îmbrăcaţi în togă, dacă în ziua de azi toţi judecătorii îşi vând sentinţele pe bani, când, de la începutul lumii, interesul a corupt o hotărâre judecătorească dată de un muritor în pricina de judecată a unor zeiţe? Când judecătorul ales după sfatul marelui Iupiter, un om de la ţară, un cioban şi-a vândut conştiinţa pentru satisfacerea unui capriciu amoros şi, mai mult încă, pentru pieirea întregului său neam? Tot aşa, pe Hercule, iluştrii şefi ai aheilor n-au pronunţat ei o hotărâre cu mult mai nenorocită, fie când, pe temeiul unor false acuzaţii, prea iscusitul şi învăţatul Palamede[24] a fost condamnat ca vinovat de trădare, fie când mediocrul Ulise a fost socotit superior în vrednicie războinică puternicului şi marelui Aias[25]? Şi ce să mai spunem despre judecata pe care-au făcut-o atenienii, aceşti înţelepţi legislatori, aceşti dascăli ai tuturor ştiinţelor? Oare bătrânul

[24] Fiul lui Nauplius, regele Eubeei, a descoperit vicleşugul lui Ulise, care se prefăcea nebun ca să nu ia parte la războiul Troiei. Spre a se răzbuna, Ulise a plăsmuit o scrisoare ca din partea lui Priam, prin care acesta promitea lui Palamede o anumită cantitate de aur dacă va trăda pe greci; apoi i-a condus pe greci la cortul lui Palamede, unde s-a găsit aurul pe care el însuşi îl îngropase acolo şi Palamede a fost lapidat.

[25] „Judecata armelor" – în urma căreia armura lui Ahile, căzut eroic sub zidurile Troiei, a fost atribuită de căpeteniile oştirii aheene nu furtunosului luptător Aias, fiul lui Telamon, ci cumpătatului Ulise – a fost pe larg înfăţişată de Ovidiu în Cartea a XIII-a a *Metamorfozelor* sale.

acela de o înţelepciune şi de o prevedere divină, pe care Oracolul de la Delfi l-a proclamat drept cel mai înţelept dintre toţi muritorii, n-a fost acuzat de perfidia şi de ura unei ticăloase clici politice că e corupător al tinerimii, pe care dimpotrivă o înfrâna, şi condamnat să bea sucul ucigător al unei buruieni otrăvitoare[26]? De altfel, el a lăsat o veşnică pată de ruşine pe fruntea concetăţenilor săi, deoarece chiar în ziua de azi cei mai distinşi filosofi preferă şcoala lui filosofică ca fiind cea mai vrednică de cinste şi, în arzătoarea lor dorinţă de a ajunge la adevărata fericire, se folosesc de învăţătura lui.

Dar pentru ca nimeni să nu mi-o ia în nume de rău din pricina acestei violente indignări şi să nu spună în gândul său: „Ei, poftim! acum trebuie să mai suportăm şi filosofia unui măgar“, îmi reiau firul povestirii de acolo de unde l-am întrerupt.

După ce se termină vestita judecată a lui Paris, Iunona şi Minerva părăsiră scena, posomorâte şi foarte mâniate, arătând prin gesturile lor indignarea pricinuită de această înfrângere. Venus, dimpotrivă, mulţumită şi voioasă, îşi exprima bucuria, dansând împreună cu toată suita sa. Deodată, din vârful muntelui, printr-o ţeavă ascunsă, ţâşni în sus o jerbă lichidă de vin amestecat cu şofran, care, căzând uşor sub formă de ploaie frumos mirositoare peste caprele care păşteau ici şi colo, le stropi încetul cu încetul până când, din albă cum era, lâna lor se schimbă într-o plăcută culoare galben-portocalie, care le dădea o înfăţişare mai frumoasă. În sfârşit, când întregul teatru a fost plăcut parfumat, muntele de lemn s-a scufundat sub pământ, într-o prăpastie aproape fără fund.

Atunci un soldat a ieşit din mijlocul forului şi, după dorinţa poporului, a cerut să se scoată din închisoarea publică femeia care, după cum am mai spus, fusese condamnată să fie dată fiarelor din cauza numeroaselor ei crime şi cu care eu trebuia să mă împreunez în public. Îndată, cu cea mai mare grijă, se aşeză un pat, desigur viitorul nostru pat nupţial, împodobit cu transparentă bagà indiană şi care era umflat cu o grămadă de perne moi de puf, acoperite cu învelitori de mătase înflorată. Dar, în afară de ruşinea de a săvârşi în public un astfel de act, în afară de scârba de a mă atinge de o femeie mânjită de crime, eram mai ales chinuit de teama de a nu-mi pierde viaţa şi făceam următoarele reflexiuni: Desigur, în timpul îmbrăţişărilor şi strângerilor noastre amoroase, oricare ar fi fost animalul aruncat asupra femeii, e cu neputinţă ca el să se dovedească atât de înţelept şi de inteligent, atât de iscusit în meseria lui, atât de cumpătat şi de moderat, încât s-o sfâşie numai pe femeia culcată lângă mine, iar pe mine să mă cruţe, ca pe unul care nu fusesem vinovat şi osândit. Astfel, cum nu mă mai neliniştea ruşinea, ci grija de propria mea salvare, şi în timp ce paznicul meu îşi dădea silinţa să aranjeze patul cât mai

[26] Cucută. Aluzie la Socrate (vezi Platon, *Apărarea lui Socrate*).

bine, în timp ce toţi servitorii erau ocupaţi, unii să organizeze serviciul vânătorii, alţii absorbiţi de plăcerea spectacolului, am putut da curs liber gândurilor mele. De altfel, nimeni nu se gândea să supravegheze prea mult un măgar aşa de blând ca mine. Puţin câte puţin, am înaintat fără să fiu observat şi, când am ajuns la poarta cea mai apropiată, am rupt-o la fugă. După ce am făcut şase mii de paşi în galop, am ajuns la Cenchreae, oraş care trece drept cea mai strălucită colonie a Corintului şi pe care-l scaldă în acelaşi timp Marea Egee şi Golful Saronic. E un adăpost foarte sigur pentru corăbii şi un port extrem de frecventat. Dar eu am avut grijă să evit mulţimea şi, alegând pe ţărm un colţ îndepărtat, aproape de locul unde se spărgeau valurile, m-am întins pe un pat moale de nisip unde mi-am odihnit trupul obosit. Căci soarele îşi coborâse carul până la ultimul hotar al zilei şi, în liniştea înserării, numaidecât m-a cuprins un somn dulce şi adânc.

CARTEA A UNSPREZECEA

Cam pe la prima veghe a nopţii, deşteptat de o spaimă neaşteptată, disting o lumină orbitoare: era luna plină, al cărei glob se ridica tocmai atunci din valurile mării. Noaptea cu tainele ei, tăcerea, singurătatea, totul mă îmbia la meditaţie. Eu ştiam că luna, divinitate de prim-rang, are o putere suverană şi că prin puterea ei conduce toate lucrurile din lumea asta; că nu numai animalele domestice şi dihăniile sălbatice, ci chiar şi lucrurile neînsufleţite suferă divina influenţă a luminii şi puterii ei, că pe pământ, în aer, în adâncul apelor, corpurile înseşi, fie se măresc potrivit cu creşterile ei, fie se micşorează din respect pentru descreşterile ei. Şi fiindcă destinul, evident, acum săturat de numeroasele şi cumplitele mele nenorociri, îmi oferea, deşi târziu, o speranţă de salvare, am vrut să implor augusta imagine a zeiţei pe care o aveam înaintea ochilor. Alungând îndată toropeala somnului, m-am ridicat plin de voioşie. Ca să mă purific, am intrat numaidecât în mare să mă scald[1] şi mi-am afundat capul în valuri de şapte ori pentru că acest număr, după divinul Pitagora, este foarte potrivit pentru ceremoniile religioase.

Apoi vesel şi voios am invocat ajutorul puternicei zeiţe şi cu lacrimi în ochi i-am adresat următoarea rugăciune:

„Regină a cerului, fie că eşti binefăcătoarea Ceres, mama şi născocitoarea grânelor, care, bucuroasă că ţi-ai regăsit fiica, ai învăţat pe oameni să înlocuiască vechea ghindă, hrană sălbatică, prin alimente mai plăcute, şi care locuieşti pe ogoarele de la Eleusis; fie că eşti cereasca Venus, care din primele zile ale lumii ai unit, printr-o iubire înnăscută, sexele opuse, şi ai înmulţit printr-o eternă fecunditate neamul omenesc, adorată acum în sanctuarul de la Pafos; sau sora lui Febus care, prin ajutorul dat femeilor însărcinate şi rodului lor, ai adus pe lume atâtea popoare, cinstită azi în măreţul templu din Efes[2]; sau temuta Proserpina, care cu urletele tale nocturne şi cu întreita-ţi înfăţişare[3], ţii

---

[1] Cei vechi, înainte de a se apuca de lucruri privitoare la religie, se scăldau în mare sau în râuri. Romanii aveau chiar în temple apă lustrală cu care se purificau.

[2] Templul Dianei din Efes era una din cele şapte minuni ale lumii antice.

[3] Proserpina era reprezentată sub forma unui cal pentru a simboliza mersul lunii pe cer, sub aceea a unui cerb pentru a arăta pe Diana, zeiţa vânătorii pe pământ, şi a unui câine pentru a arăta pe Proserpina, divinitatea Infernului unde veghează Cerberul.

în frâu umbrele înfuriate, le închizi în temniţele subterane şi rătăceşti prin depărtatele păduri sfinte, înduplecată prin felurite jertfe şi închinăciuni; o, tu, care cu palida-ţi strălucire luminezi toate zidurile, care cu umedele tale raze hrăneşti roditoarele seminţe şi care, în singuraticele tale drumeţii, dai o slabă lumină, sub orice nume, sub oricare înfăţişare, cu orice slujbe sfinte mi-ar fi îngăduit să te invoc, ajută-mă în cumplita mea nenorocire, întăreşte norocul meu care se clatină, hărăzeşte-mi un moment de pace şi odihnă după atâtea crude încercări, îndurate până la sfârşit. Mi-ajung atâtea suferinţe, mi-ajung atâtea primejdii. Scapă-mă de această dezgustătoare înfăţişare de patruped, înapoiază-mă privirilor alor mei, redă-mi chipul lui Lucius. Sau dacă vreo divinitate supărată mă urmăreşte cu neînduplecata ei mânie, cel puţin să pot muri, dacă nu mi-e îngăduit să trăiesc!“

După această rugăciune şi după aceste lamentări vrednice de milă, am simţit că mintea mi se îngreuiază, dar somnul, din nou punând stăpânire pe mine în acelaşi culcuş, m-a doborât. Abia închisesem ochii şi iată că din mijlocul valurilor văd ridicându-se o faţă divină, vrednică de a impune respect chiar zeilor, apoi, încetul cu încetul a apărut un corp întreg, în toată strălucirea lui şi, scuturând după ea apa mării, această orbitoare divinitate s-a oprit în faţa mea. Mă voi sili să vă descriu admirabila ei frumuseţe, dacă totuşi, în sărăcia graiului omenesc, voi găsi expresii îndestulătoare sau dacă divinitatea însăşi îmi va da puterea de a vorbi uşor şi curgător.

Mai întâi avea un păr des şi lung, care, puţin inelat şi împrăştiat de o parte şi de alta a divinului ei gât, îi flutura într-o uşoară şi graţioasă neorânduială. În vârful capului avea o coroană formată din tot felul de flori, iar deasupra frunţii o tăbliţă rotundă în forma unei oglinzi, care, aruncând o lumină albă, arăta că era Luna. La dreapta şi la stânga, această podoabă era reţinută de două vipere încolăcite, cu capul ridicat în sus, şi de spice de grâu ce se clătinau deasupra frunţii. Rochia ei, din cea mai fină pânză de in, era de diferite culori care se schimbau, trecând rând pe rând de la albul orbitor al crinului la galbenul şofranului şi la roşul aprins al trandafirului. Dar ceea ce-mi izbi cel mai mult privirile era o mantie atât de neagră şi de lucitoare încât te orbea cu întunecata-i strălucire. Aruncată în jurul ei, trecea pe sub braţul drept, pentru a se urca până la umărul stâng, de unde marginea ei, formând un nod, îi atârna în jos cu mii de cute artistic aranjate şi se termina printr-un şir de ciucuri, care se mişcau în chipul cel mai graţios. Pe tot chenarul, ca şi pe fondul acestei mantii, scânteiau nenumărate stele, iar în mijlocul lor, o lună plină arunca o vie şi strălucitoare lumină. De asemenea, pe întregul chenar al acestei mantii fără pereche se vedea brodată şi o ghirlandă care reprezenta tot felul de fructe şi de flori. Pe lângă aceasta, zeiţa ţinea în mâinile sale mai multe simboluri foarte deosebite unele de altele: în dreapta avea un sistru de aramă a cărui lamă subţire şi încovoiată, în forma

unui centiron, era străpunsă de trei mici vergi de oţel care, scuturate de braţul său de trei ori în şir, dădeau un sunet ascuţit. Din mâna stângă îi atârna un mic vas în formă de corăbioară, pe toarta căruia, în partea cea mai din afară a ei, se ridica un şarpe cu capul în sus şi cu gâtul extrem de umflat. Divinele sale picioare era încălţate cu sandale împletite din frunze de palmier, arborele biruinţei.

Arătându-mi-se într-o astfel de splendoare şi răspândind cele mai alese parfumuri ale Arabiei, ea binevoi să-mi spună următoarele cuvinte:

– Iată, Lucius, mişcată de rugăciunile tale, am venit eu, Natura, mama tuturor lucrurilor, stăpâna elementelor, izvorul şi începutul veacurilor, divinitatea cea mai mare, regina manilor, cea dintâi între locuitorii cerului. Eu sunt aceea care cârmuiesc după voia mea luminoasele înălţimi ale cerului, vânturile sănătoase ale mării, jalnica tăcere a Infernului. Putere unică, sunt slăvită de întregul univers sub mai multe forme, cu variate ceremonii religioase, cu mii de felurite nume. Frigienii, primii născuţi pe pământ, mă numesc zeiţa din Pesinunt[4] şi mama zeilor; atenienii de baştină mă numesc Minerva Cecropiana[5]; ciprienii, care plutesc pe valuri, Venus din Pafos; cretanii iscusiţi în aruncarea săgeţilor, Diana Dictynna[6]; sicilienii, care vorbesc trei limbi[7], Proserpina Stigiana; locuitorii din Eleusis mă numesc Ceres Actaeana[8]; unii mă numesc Iunona, alţii Bellona; unii Hecate, alţii Nemesis Rhamnusia[9]. Dar aceia care sunt primii luminaţi de razele divine ale Soarelui, când începe să răsară, şi ultimii când ele se apleacă spre orizont, locuitorii celor două Etiopii şi egiptenii cei puternici prin străvechea lor ştiinţă, numai ei mă cinstesc cu slujbele sfinte şi închinăciunile ce mi se cuvin, numai ei mă numesc cu adevăratul meu nume de regina Isis. Eu vin la tine, mişcată de nenorocirile tale, vin binevoitoare şi prielnică. Şterge-ţi acum lacrimile, încetează a te mai tângui, alungă tristeţea, căci în curând, prin voinţa mea, va străluci pentru tine ziua mântuirii. Fii deci foarte atent la ceea ce-ţi voi porunci:

Ziua care se va naşte din această noapte, de când există lumea a fost închinată cultului meu. În această zi, când furtunile iernii se potolesc, când valurile zbuciumatei mări se liniştesc, când în sfârşit marea devine navigabilă, preoţii mei îmi închină o navă care n-a spintecat încă valurile mării, voind să arate

---

[4] Oraş situat în Galatia, aproape de muntele Dindymus, devenit celebru datorită cultului zeiţei Cibele.

[5] Cecrops a fost cel mai vechi rege al Aticii, sosit din Egipt pentru a funda citadela Atenei.

[6] Acest epitet al zeiţei vânătorii provenea de la un munte din Creta.

[7] Alături de limba lor naţională, localnicii foloseau limba elină, introdusă de aşezările greceşti în Sicilia şi deopotrivă limba latină, după ce insula a trecut sub dominaţie romană.

[8] De la Actae – străveche denumire a Aticii; atenienii erau actaeeni.

[9] Din Rhamnunt, târg din nordul Aticii care îşi datora celebritatea unui templu închinat zeiţei dreptăţii şi răzbunării, unde Nemesis avea o statuie.

astfel că pun comerţul maritim sub ocrotirea mea. Această sărbătoare va trebui s-o aştepţi fără nici o îngrijorare, lipsit de orice gânduri profane. Căci, după îndemnul meu, marele preot va purta în mâna dreaptă, în timpul măreţului alai, o coroană de trandafiri legată de sistrul său. Aşadar, fără şovăire, deschide-ţi drum prin mulţime şi urmează voios şi cu deplină încredere în mine procesiunea mea. Te vei apropia încet de preot, apoi, ca şi cum ai voi să-i săruţi mâna, vei smulge trandafirii cu buzele, şi chiar în clipa aceea te vei vedea scăpat de pielea acestui dezgustător animal pe care-l urăsc de atâta timp. Să nu-ţi fie teamă că vreuna din poruncile mele e greu de îndeplinit; chiar în această clipă, când vin la tine şi mă aflu în faţa ta, eu, arăt în vis preotului meu ce mai rămâne de făcut şi-i dau îndrumările de cuviinţă. Din porunca mea, strânsele rânduri ale mulţimii se vor da la o parte din calea ta, şi în mijlocul acestui sărbătoresc spectacol, nimeni nu se va uita cu scârbă la hidoasa ta figură, nimeni în faţa neaşteptatei tale metamorfoze nu-şi va îngădui reflexiuni răutăcioase şi nu se va gândi să te acuze.

Dar mai înainte de toate, adu-ţi aminte – şi acest gând să fie pe veci întipărit în adâncul inimii tale – că mi-ai rămas obligat pentru tot restul vieţii, până la ultima-ţi suflare. Căci nu e nedrept să rămâi dator pentru toată viaţa ce-o mai ai de trăit aceleia prin a cărei bunătate ţi-ai luat locul printre oameni. De altfel, tu vei trăi fericit, vei trăi plin de glorie sub ocrotirea mea; şi când, împlinind anii destinului tău, te vei coborî în Infern, chiar şi acolo, în această emisferă subterană, mă vei vedea strălucind în mijlocul nopţii Acheronului, stăpână absolută peste cele mai retrase colţuri ale Stixului şi tu însuţi, locuitor al Câmpiilor Elisee[10], vei continua să adori fără încetare pe protectoarea ta. Dar dacă, printr-o credinţă fierbinte, prin păzirea cu sfinţenie a cultului meu şi printr-o nepângărită castitate îţi vei fi câştigat bunăvoinţa mea, vei şti că numai eu am puterea să-ţi prelungesc viaţa peste limita hotărâtă de destin!

Astfel se termină venerabilul oracol şi zeiţa atotputernică pieri din ochii mei. Trezindu-mă imediat din somn, m-am sculat zăpăcit de spaimă şi de bucurie, şi tot numai o apă. Adânc mişcat de apariţia atât de clară a puternicei divinităţi, mă stropesc cu apă de mare şi, preocupat numai de supremele ei porunci şi sfaturi, mi le trec pe rând prin minte. În curând, alungând adâncul întuneric al nopţii, soarele se ridică şi poleieşte tot orizontul. Şi iată că din toate părţile, cu o grabă religioasă şi cu adevărat triumfală, o imensă mulţime umple toate pieţele publice[11]. În afară de bucuria de care eram pătruns, mi se părea că întreaga fire e cuprinsă de o voioşie atât de mare, încât simţeam cum fericirea se răspândeşte până şi asupra animalelor, în jurul caselor şi chiar în

[10] Subpământeana regiune unde ajungeau după moarte umbrele virtuoşilor, legendar locaş al sufletelor care au cunoscut fericirea postumă.
[11] Sărbătoarea Isidei se celebra la 5 martie.

aer. Îngheţului din noaptea trecută, împotriva oricăror aşteptări, îi urmase o zi plăcută; păsările cântătoare, înveselite de calda suflare a primăverii, dădeau concerte plăcute şi cu suavele lor melodii o fermecau pe mama astrelor şi străbuna veacurilor, pe stăpâna întregului univers. Arborii chiar, şi cei care se vor îngreuia de rod îmbelşugat, şi cei care se mulţumesc să dea numai umbră şi sunt neroditori, renăşteau la suflarea Austrului[12] şi, îmbrăcându-se cu mugurii frunzelor noi, la cea mai uşoară mişcare, produceau un şuierat plăcut. Vuietul asurzitor al furtunilor se potolise, clocotirea furioasă a mării încetase şi valurile spălau domol ţărmul. În sfârşit cerul, curăţat de vălul său de ceaţă, devenise atât de pur şi de luminos, încât te orbea cu propria lui strălucire.

Pe nesimţite, premergătorii impunătorului cortegiu începură să se pună în mişcare, cete foarte frumos şi felurit costumate după gustul şi dorinţele fiecăruia. Unul încins cu un centiron închipuia un soldat, altul, îmbrăcat cu o togă scurtă, înarmat cu o sabie încovoiată şi cu ţăpoaie, înfăţişa un vânător. Un altul, în conduri poleiţi, cu o rochie de mătase şi cu tot felul de giuvaericale preţioase, cu un păr fals pe cap, cu mersul tărăgănat, maimuţărea o femeie. Mai încolo, altul, cu gambele înfăşurate în jambiere, straşnic înarmat cu scut, coif şi sabie, ai fi crezut că iese dintr-o arenă de gladiatori. Precedat de fasce şi îmbrăcat în purpură, unul parodia un magistrat, altul cu manta, baston, sandale şi o lungă barbă de ţap înfăţişa un filosof. Unul cu felurite trestii unse cu ulei închipuia un păsărar, altul cu undiţa, un pescar. Am văzut şi o ursoaică îmblânzită plimbată într-un jeţ, gătită ca o doamnă de neam mare, şi o maimuţă cu o scufie brodată pe cap, într-o fustă frigiană de culoarea şofranului, care, ţinând în mână o cupă de aur, înfăţişa pe păstorul Ganimede; în sfârşit, un măgar cu o pereche de aripi lipite în spinare, alături de care mergea un bătrân neputincios şi în bătaie de joc pe amândoi i-ai fi putut numi foarte bine Pegas şi Belerofon, atât erau de caraghioşi unul lângă altul[13].

În mijlocul acestor vesele procesiuni ale poporului care umpleau pretutindeni străzile, alaiul special al zeiţei ocrotitoare se pusese în mişcare. Femei îmbrăcate în rochii albe, încununate cu flori de primăvară şi purtând cu bucurie diferitele atribute ale zeiţei, presărau cu petale, pe care le scoteau din sân, drumul pe unde înainta alaiul sfânt. Altele aveau atârnate în spinare oglinzi strălucitoare, întoarse spre zeiţă, pentru ca ea să poată vedea supunerea şi respectul mulţimii ce venea în urma ei[14]. Unele ţineau în mână piepteni de fildeş şi, prin mişcarea braţelor, prin îndoirea degetelor, se prefăceau că piaptănă şi aran-

[12] Vânt călduţ de sud.

[13] Această mascaradă, apărută în legătură cu vreun vechi obicei religios, avea loc cu ocazia sărbătorii Isidei, dar nu făcea parte integrantă din ea.

[14] Locul zeiţei era în mijlocul procesiunii. Ea vedea direct prima parte a cortegiului, care o preceda, iar în oglinzile purtate în spate de credincioşii săi, partea care venea în urmă.

jează părul zeiţei lor[15]. În sfârşit, altele, vărsând picătură cu picătură dintr-un balsam preţios şi plăcut şi din mii de alte parfumuri, stropeau străzile cu ele. În afară de acestea, o numeroasă mulţime de ambele sexe purta felinare, torţe, lumânări şi alte feluri de lumini, pentru a-şi face astfel favorabilă pe zeiţa astrelor cereşti. Apoi, orchestre delicioase, fluiere şi flaute, făceau să răsune cele mai dulci melodii. În urmă, venea un admirabil cor, format din cei mai distinşi tineri, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, albe ca zăpada, care, răspunzându-şi unii altora, cântau un plăcut imn compus împreună cu muzica de un poet talentat, sub inspiraţia binevoitoare a Camenelor[16], în care din când în când, se repetau preludiile ce se cântau înainte de sacrificiile mai solemne. Veneau apoi flautişti consacraţi marelui Serapis[17], care, din flautul lor ţinut orizontal pe buze şi apropiat de urechea dreaptă, cântau diferite melodii obişnuite în cultul şi templul acestui zeu, fără să mai număr slujbaşii care strigau mulţimii să lase drum liber sfintelor icoane.

În urmă, se revărsau ca un puhoi mulţimile iniţiate în divinele mistere: bărbaţi şi femei, de orice condiţie, de orice vârstă, îmbrăcaţi în halate lungi de in de o albime orbitoare. Femeile purtau un voal străveziu peste părul lor parfumat, bărbaţii aveau capul complet ras, foarte lucios în creştet. Ei erau astrele terestre ale sublimei religii şi din sistrele lor de aramă, de argint sau chiar de aur, scoteau un sunet clar, melodios.

Preoţii cultului, acei mari pontifi, îmbrăcaţi în veşminte albe de in, care le acopereau pieptul, strânse în talie şi coborând până la câlcâie, purtau semnele distinctive ale celor mai puternice divinităţi[18]. Primul din ei ţinea o lampă[19] care răspândea o lumină foarte vie ce nu semăna deloc cu acelea care luminează seara ospeţele noastre: era o barcă de aur, care, din mijlocul ei, unde era mai largă, arunca o flacără extrem de puternică. Al doilea era îmbrăcat la fel, dar ţinea în mâinile sale unul din cele două altare numite în mod ciudat „ajutoarele“, din cauza providenţei ajutătoare a marii şi nobilei zeiţe. Un al treilea mergea ridicând în aer o ramură de palmier cu frunzele din aur artistic lucrat, precum şi caduceul lui Mercur. Al patrulea arăta simbolul dreptăţii[20] înfăţişat printr-o mână stângă cu palma deschisă, care de la natură fiind mai înceată, mai puţin îndemânatică şi mai puţin energică, pare mai potrivită

---

[15] Sigur că această mişcare o făceau deasupra propriului lor păr.

[16] Nimfe ale izvoarelor, înzestrate cu darul profeţiei şi identificate cu Muzele.

[17] La egipteni, Serapis, Apis şi Osiris erau una şi aceeaşi persoană care însuma toţi zeii, după cum Isis însuma toate zeiţele. Serapis, pe care perşii îl adorau sub numele de Mithra, Soarele, era fiinţa supremă.

[18] Serapis şi Isis, stăpânii mării şi ai luminii cereşti. De aceea lampa avea forma unei bărci.

[19] La egipteni, lampa sau lumânarea era un simbol religios. O purtau în semn de doliu din clipa când Osiris se rătăcise.

[20] Isis era adesea asimilată cu *Dreptatea*, personificată şi divinizată.

decât dreapta să reprezinte dreptatea. El purta un mic vas de aur rotunjit în formă de mamelă[21] cu care făcea libaţiuni de lapte. Al cincilea ţinea în mână o vânturătoare de aur, plină de rămurele din acelaşi metal; în sfârşit, al şaselea ducea o amforă.

Îndată după aceştia au apărut zeii care binevoiau să meargă pe picioare omeneşti. Primul, oribil la vedere, era curierul Cerului şi al Infernului, cu faţa când întunecată, când strălucitoare[22]. El îşi înălţa trufaş capu-i de câine, în mâna stângă ţinea un caduceu şi cu dreapta agita o ramură verde de palmier. Imediat după el venea o vacă ridicată pe picioarele dinapoi, emblemă a fertilităţii înfăţişând-o pe zeiţa atotproducătoare. Ea se sprijinea de umerii unuia din fericiţii preoţi care înainta cu un mers plin de demnitate. Un altul ducea un coş în care erau închise misterele, care ascundeau tuturor privirilor tainele sublimei religii. Altul purta pe sânul său preafericit imaginea vrednică de respect a atotputernicei divinităţi, imagine care n-avea forma vreunui patruped domestic, nici a unei păsări, nici a unui animal sălbatic, nici chiar a unui om. Dar printr-o ingenioasă născocire, a cărei noutate chiar o făcea venerabilă, simbol inexprimabil al misterului deplin care trebuia să învăluie această nobilă religie, ea se prezenta sub forma unei mici urne[23] de aur scânteietor, sculptată cu cea mai mare artă, cu fundul foarte bine rotunjit şi pe dinafară încărcată cu minunate hieroglife egiptene. Orificiul ei, puţin înalt, se prelungea într-o parte printr-un cioc lung sau şănţuleţ, iar de cealaltă parte era fixată o toartă mult arcuită, deasupra căreia se ridica, încolăcindu-se, un şarpe cu gâtul solzos, umflat şi vărgat.

Dar iată că ora ajutorului făgăduit de puternica şi binevoitoarea zeiţă se apropie, destinul avea deci să se împlinească. Într-adevăr, marele preot care ţinea în mâna sa mântuirea mea, înainta îmbrăcat chiar aşa cum mi-l descrisese oracolul divin, purtând în mâna dreaptă un sistru pentru zeiţă şi o coroană pentru mine, o coroană pe deplin cuvenită, jur pe Hercule, căci după atâtea şi atât de mari încercări suferite, după atâtea primejdii înfruntate, puteam, în sfârşit, graţie celei mai mari dintre zeiţe, să ies biruitor din lupta mea cu nemilosul Destin. Deşi eram pătruns de o neaşteptată bucurie, totuşi nu m-am repezit ca un nebun, temându-mă bineînţeles ca năvala neprevăzută a unui patruped să nu tulbure liniştita ordine a procesiunii religioase. Am înaintat deci cu un pas grav şi liniştit, strecurându-mă puţin câte puţin prin mulţimea care de altfel se dădea la o parte din drumul meu, desigur sub inspiraţia zeiţei.

---

[21] Ca simbol al fecundităţii naturii.

[22] După cum îşi îndeplinea funcţiile în Infern, sau în Olimp. E vorba de Anubis, divinitatea egipteană adorată sub forma unui câine. Anubis fusese asimilat cu Mercur şi-i păstrase caduceul, insigna pristavilor.

[23] Se pare că prin această urnă, încărcată cu figuri hieroglifice, egiptenii au voit să arate revărsările sau creşterile Nilului, pe care-l socoteau binefăcătorul lor. În tot cazul, această urnă e o foarte ciudată imagine a unei divinităţi.

Dar pontiful, prevenit de oracolul din noaptea trecută, după cum mi-a fost uşor s-o recunosc, se opri deodată, admirând cu ce repeziciune totul se potrivea cu poruncile ce le primise şi, întinzând mâna cel dintâi, îmi duse la gură coroana pe care o ţinea. Atunci, tremurând de emoţie şi cu inima bătându-mi puternic, am apucat cu lăcomie această coroană în care străluceau minunaţi trandafiri şi am înghiţit-o cu cea mai mare lăcomie, nerăbdător să văd împlinindu-se promisiunea.

Divina promisiune nu mă înşelase. Într-o clipă mă văd scăpat de hidoasa mea înfăţişare de animal de rând. Mai întâi îmi cade părul acela aspru, apoi pielea cea groasă mi se subţiază, pântecele umflat mi se micşorează, copitele iau forma picioarelor care se termină cu degete, mâinile nu-mi mai sunt picioare şi se ridică în sus spre a-şi relua funcţiunile lor superioare, gâtul cel lung mi se scurtează, faţa şi capul mi se rotunjesc, lungile-mi urechi îşi reiau micimea lor de mai-nainte, dinţii enormi ca nişte bolovani se micşorează ca acei ai omului, şi mai ales coada, coada care mai înainte mă făcea să sufăr atât de mult, dispăru fără să lase nici o urmă. Mulţimea rămâne uimită, credincioşii proslăvesc puterea atât de evidentă a divinităţii, această minune atât de strălucită, cum se întâmplă numai noaptea în vis, şi uşurinţa cu care s-a săvârşit metamorfoza, şi toţi într-un singur glas, cu mâinile ridicate spre cer, adeveresc strălucita binefacere a zeiţei.

Eu, însă, încremenit de spaimă, ca şi cum sufletul meu n-a putut cuprinde o bucurie atât de neaşteptată şi de mare, am rămas pironit locului fără să pot scoate o vorbă. Nu ştiam ce trebuia să spun mai întâi, cum să-mi încep mai bine cuvântarea, nu ştiam ce vorbe ar fi de un mai fericit augur, acum când îmi revenise graiul, în sfârşit cu ce rugi trebuia să arăt unei zeiţe aşa de mari întreaga mea recunoştinţă. Preotul însuşi, deşi era înştiinţat de zeiţă de toate nenorocirile mele, de la începutul lor, rămase totuşi zguduit de această mare minune şi în curând, printr-un gest expresiv, făcu un semn din cap să mi se dea un veşmânt din pânză de in, ca să mă acopăr, căci din clipa când părăsisem blestemata piele de măgar, strângându-mi mereu coapsele şi încrucişându-mi mereu ruşinat mâinile, mă acopeream, atât cât îi era cu putinţă unui om despuiat, cu acel văl natural. Atunci, unul din cortegiul credincioşilor îşi scoase repede prima haină de pe el şi mi-o aruncă cu îndemânare pe umeri. Lucrul acesta odată făcut, marele preot, privindu-mă adânc impresionat, dar cu o faţă veselă şi o expresie supraomenească, îmi vorbi în chipul următor:

– După atât de multe şi felurite încercări, după atâtea lovituri grele ale Soartei, după toate îngrozitoarele furtuni care te-au aruncat încoace şi încolo, în sfârşit, Lucius, ai ajuns în portul Odihnei şi la altarul Îndurării[24]! Nici

---

[24] Preotul încearcă să dea un sens simbolic metamorfozării lui Lucius, ca începutul unei vieţi noi. Miracolul putea spori credinţa în Isis a mulţimii.

naşterea ta, nici înalta-ţi poziţie socială, nici chiar această învăţătură prin care te distingi nu ţi-au fost de nici un folos, căci pornind pe drumul alunecos al unei tinereţi înflăcărate şi aruncându-te în plăceri nedemne de un om liber, ai plătit scump o curiozitate fatală. Dar în sfârşit, oarba Soartă, urmărindu-te cu cele mai groaznice primejdii, te-a condus, fără să vrea şi prin chiar imprevizibila ei răutate, la această sfântă fericire. Ducă-se acum aiurea, să-şi dezlănţuie furia şi să caute o altă victimă pentru nemiloasa ei cruzime, căci aceia a căror viaţă o apără puternica zeiţă, luându-i în serviciul său, nu mai sunt expuşi duşmănoaselor lovituri ale Soartei. Oare acei tâlhari, acele fiare sălbatice, acea sclavie, acele drumuri grele, întortocheate şi veşnic bătute, acea zilnică teamă de moarte, în sfârşit toate aceste necazuri, dus-au ele la ţinta urmărită de o Soartă nemiloasă? Nu! Fiindcă acum tu eşti luat sub ocrotirea unei Soarte care vede totul limpede în viitor[25] şi luminează chiar pe ceilalţi zei cu strălucirea luminii sale. Ia, deci, de aci înainte o faţă mai veselă, mai potrivită cu albimea veşmântului tău, şi însoţeşte cu pas triumfal alaiul zeiţei care te-a salvat. Să vadă nelegiuiţii, să vadă şi să recunoască rătăcirea lor. Privească-l pe Lucius, care a scăpat de suferinţele lui de mai înainte şi care, bucurându-se de ocrotirea mamei Isis, îşi biruie propria lui Soartă. Totuşi, ca să fii mai în siguranţă şi mai bine apărat, înrolează-te în sfânta noastră armată aşa cum noaptea trecută ai fost chemat să depui jurământ. Consacră-te de acum înainte cultului religiei noastre şi suferă de bunăvoie jugul acestui sacerdoţiu, căci numai când vei fi început să slujeşti zeiţei, vei simţi mai mult farmecul libertăţii tale!

Astfel vorbi cucernicul pontif şi, gâfâind şi obosit de inspiraţie, tăcu. Îndată, amestecându-mă în mulţimea credincioşilor, urmai cortegiul sfânt. Dar eram observat şi recunoscut de tot oraşul. Fiecare mă arăta cu degetul şi cu semne făcute din cap, toată lumea vorbea de mine: „Iată-l pe acela, se spunea, căruia augusta şi atotputernica zeiţă i-a redat astăzi înfăţişarea de om. Fericit desigur, de trei ori fericit muritor, care prin inocenţa şi curăţia vieţii lui de mai înainte a meritat de la cer o ocrotire aşa de strălucită, încât renăscut, ca să zic aşa, a fost numaidecât consacrat ca slujitor al sfintei religii!“

În mijlocul acestor convorbiri şi al voioaselor şi zgomotoaselor ceremonii, ne apropiam pe nesimţite de ţărmul mării şi în sfârşit am ajuns chiar în locul unde petrecusem noaptea precedentă sub înfăţişarea de măgar. Acolo, îndată ce imaginile zeilor au fost aşezate după datină, marele preot s-a apropiat de o navă foarte artistic construită şi de jur-împrejur împestriţată cu minunate picturi egiptene, a purificat-o după rânduiala sfântă cu o torţă aprinsă, cu un ou şi cu pucioasă şi, rostind cu neprihănita lui gură cele mai solemne rugăciuni, i-a dat un nume şi a închinat-o zeiţei. Pe pânza albă a acestei fericite

---

25 Unul din numele Isidei este Isis *Tyhe* – soartă.

corăbii se arăta, în cuvinte brodate, că era un dar oferit pentru prielnica navigaţie a noilor transporturi. Numaidecât se înălţă catargul, care era un pin întreg, bine rotunjit, înalt şi strălucitor, cu o platformă deosebit de frumoasă în jurul lui: la pupă se încovoia un gât de lebădă[26], îmbrăcat în foi subţiri de aur care scânteia, iar talpa corăbiei, în întregime lucrată din lemn de tuia, perfect lustruit, era de o frumuseţe sclipitoare. În curând, toţi cei de faţă, atât profani cât şi iniţiaţi, aduseră pe întrecute vânturători încărcate cu aromate şi cu alte ofrande de tot felul şi un fel de fiertură, din lapte şi făină, făcură libaţiuni pe valuri, până în momentul când vasul încărcat cu nenumărate daruri şi fericite prinoase fu desprins din odgoanele care-l ţineau legat de ancoră şi, mulţumită unui vânt liniştit şi prielnic, ajunse în largul mării. Şi când abia se mai vedea în zare ca un punct nedesluşit, purtătorii obiectelor sfinte, încărcându-se din nou cu emblemele pe care le aduseseră, făcură voioşi calea întoarsă spre templu cu acelaşi strălucit ceremonial ca şi la sosire.

Îndată ce am ajuns la templu, marele preot, cei care purtau imaginile sfinte şi vechii iniţiaţi în venerabilele mistere, au intrat în sanctuarul zeiţei şi au depus, după rânduială, aceste chipuri care păreau că respiră. Apoi, unul din ei, pe care toţi îl numeau Scribul, stând în picioare în faţa uşii, chemă, ca la o adunare, tagma pastoforilor[27], căci aşa se numeşte acest sfânt colegiu, apoi, urcându-se într-un amvon înalt, a citit dintr-o carte cu glas tare, rugăciuni pentru măritul împărat, pentru senat, pentru cavaleri, pentru întreg poporul roman, pentru navigatori şi pentru corăbiile care rătăcesc pe mare, pentru fericirea tuturor celor ce alcătuiesc imperiul nostru şi sfârşi, rostind în greceşte formula obişnuită: „Să se sloboadă corăbiile[28]“. Aceste cuvinte însemnau că sacrificiul era primit, după cum a dovedit-o mulţimea credincioşilor, care imediat a izbucnit în strigăte de bucurie. După aceea, cetăţenii, nespus de fericiţi, aducând ramuri verzi de măslin, crengi de rozmarin şi coroniţe de flori, le-au depus înaintea statuii de argint a zeiţei, care era aşezată pe o estradă şi, după ce i-au sărutat picioarele, s-au retras la casele lor. Cu toate acestea, pe mine nu mă lăsa inima să mă îndepărtez de locul acela nici cât latul unei unghii şi, cu privirile aţintite pe chipul zeiţei, mă gândeam la nenorocirile mele trecute.

Dar înaripata Faimă, fără să-şi fi încetinit o clipă uşorul ei zbor, trâmbiţase pretutindeni, în patria mea, atât binefacerea vrednică de slavă a zeiţei

---

[26] Marinarii antici denumeau *cheniscus* extremitatea pupei în formă de gât de gâscă, expresie folosit nu numai de Apuleius, ci şi de contemporanul său Lucian din Samosata (*Istorie adevărată*, II, 4I).

[27] Aşa erau numiţi preoţii egipteni care purtau chipurile zeiţei Isis şi ale altor zei, în nişte racle sau temple portative, conţinând statui de divinităţi (în elenă *pastos*).

[28] Termenul elen *ploiafesia*, introdus de Apuleius în textul latin, este alcătuit din *ploios=corabie* şi *afesis=eliberare*, permisiune de plecare, consfinţind solemna deschidere a noului sezon de navigaţie.

cât şi nemaipomenitul meu noroc. În curând, prietenii mei, servitorii şi rudele cele mai apropiate, părăsiră doliul pe care-l luaseră din cauza falsului zvon al morţii mele şi, plini de o neaşteptată bucurie, veniră în grabă, încărcaţi cu diferite daruri, ca să se încredinţeze de miraculoasa-mi înviere şi de întoarcerea mea din Infern. Eu însumi, încântat de sosirea lor, pe care n-o mai nădăjduiam, am fost nespus de impresionat de dragostea cu care-mi ofereau atâtea lucruri, căci ei avuseseră grijă să-mi aducă din belşug tot ce-mi trebuia pentru a face faţă traiului şi cheltuielilor mele.

După ce am vorbit cu ei potrivit cu situaţia ce fiecare o avea pe lângă mine şi le-am povestit trecutele-mi nenorociri şi bucuria prezentă, m-am întors din nou în faţa zeiţei. Mi-am închiriat o cameră în incinta templului şi mi-am statornicit vremelnic acolo penaţii. Asistam la slujbele sfinte care nu se oficiau în public, trăiam în nedespărţita tovărăşie a preoţilor şi eram un fervent adorator al marii zeiţe, de care nu mă dezlipeam. Nu era o singură noapte, o singură clipă de odihnă în care să nu fiu lipsit de apariţia şi de îndemnurile sale. Ea îşi arătase voinţa de mai multe ori şi, cum eram de multă vreme destinat cultului ei, îmi poruncea ca cel puţin acum să mă iniţiez. Dar eu, deşi o doream din toată puterea voinţei mele, totuşi eram reţinut de o teamă religioasă, căci îmi dădeam seama, după o adâncă chibzuire, cât de grea e disciplina preoţiei şi păstrarea castităţii, şi ştiam cu câtă prudenţă şi băgare de seamă trebuie să fii în mijlocul nesfârşitelor primejdii la care eşti expus în viaţă. Gândindu-mă neîncetat în sinea mea la aceste lucruri, nu ştiam cum se făcea că, cu toată râvna mea fierbinte, amânam mereu.

Într-o noapte, l-am văzut în vis pe marele preot oferindu-mi diferite lucruri pe care le purta în sân. Întrebându-l ce avea acolo, mi-a răspuns că totul mi-a fost trimis din Tesalia, şi mai mult, că tot de acolo a sosit un servitor al meu, numit Albul. La deşteptare, mi-am frământat mintea foarte multă vreme ca să ghicesc ce putea să-mi prevestească această arătare, cu atât mai mult cu cât eram sigur că n-am avut niciodată un servitor cu acest nume. Totuşi, oricare ar fi fost înţelesul profetic al visului meu, eram convins că lucrurile oferite însemnau un câştig sigur. Astfel, foarte neliniştit, dar totodată stăpânit de bucuria pe care ţi-o dă speranţa unui fericit beneficiu, aşteptam deschiderea templului, ca în fiecare dimineaţă. În sfârşit, trăgându-se la dreapta şi la stânga albele perdele care acopereau augustul chip al zeiţei, am îngenuncheat în faţa ei cu umile rugăciuni. Marele preot umbla din altar în altar, oficiind serviciul divin cu obişnuitele rugăciuni şi dintr-un anumit vas de libaţiuni vărsa apa pe care-o luase dintr-un izvor aflat în fundul sanctuarului. În sfârşit, după îndeplinirea acestui ceremonial, cu toate formele cuvenite, credincioşii se puseră în mişcare şi, anunţând prima oră a zilei, o salutară cu matinale închinăciuni. Şi iată că în acest moment, pe neaşteptate, sosiră din Hypata servitorii pe care-i lăsasem acolo când nenorocita greşeală

a Fotidei mă osândise să port căpăstru. Ei auziseră, bineînţeles, de păţaniile mele şi-mi aduceau calul pe care-l ştiţi. Îi recunoscui îndată atât pe ei cât şi pe calul meu pe care mi-l aduceau. Animalul trecuse din mână în mână, dar, recunoscându-l după semnul pe care-l avea în spinare, ei putuseră să-l răscumpere. Eu eram cum nu se poate mai uluit de precizia cu care se adeverea visul meu, căci, în afară de îndeplinirea unei făgăduieli aducătoare de câştig, îmi prezisese şi înapoierea calului meu care era alb.

Adânc impresionat de toate acestea, din nou am început să frecventez cu zel slujbele ce se oficiau întru slava zeiţei, pe deplin convins că binefacerile prezente sunt o chezăşie pentru viitoarele mele speranţe şi din acest moment dorinţa mea de a primi harul sfânt spori din zi în zi mai mult. Mă duceam foarte des la marele preot şi, cu cele mai stăruitoare rugăciuni, îi ceream să mă iniţieze, în sfârşit, în tainele nopţii sfinte. Dar el, personaj sobru de altfel, şi renumit prin aleasa grijă cu care păstra rânduielile unei religii atât de curate[29], mă primea cu blândeţea şi bunătatea unui tată care înfrânează la copiii săi dorinţele aprinse şi prea timpurii şi, opunând stăruinţelor mele amânările sale, îmi potolea neliniştea din suflet prin vorbele lui pline de uşurare şi dătătoare de speranţă. Căci îmi spunea că zeiţa, printr-un semn de încuviinţare, arăta ziua când fiecare trebuia să fie iniţiat, că, în înalta-i înţelepciune, ea se îngrijea de alegerea preotului ce trebuia să săvârşească slujbele religioase, că, în sfârşit, tot ea fixa până şi cheltuielile necesare ceremoniei.

El era de părere să aşteptăm poruncile zeiţei cu o cucernică răbdare, căci eu trebuia mai ales să mă feresc de grabă şi de nesupunere, adică să nu păcătuiesc printr-un prea mare zel, când nu sunt chemat, şi prin nepăsare, când voi fi chemat. De altfel, spunea el, nu era nici unul din preoţii săi care să-şi fi pierdut mintea sau, mai mult, care să fie atât de hotărât să moară, încât, fără un ordin special al stăpânei, să îndrăznească să facă o iniţiere nechibzuită şi nelegiuită, care i-ar atrage pedeapsa cu moartea. Cheile Infernului ca şi acelea ale mântuirii sunt în mâinile zeiţei şi însăşi iniţierea în misterele ei echivalează cu o moarte de bunăvoie şi cu o viaţă care nu mai atârnă decât de bunăvoinţa ei. De obicei, ea alege ca slujitori ai săi pe cei ajunşi la capătul vieţii şi aşezaţi la hotarul dintre cele două lumi, pentru că numai lor le poate încredinţa fără teamă marile secrete ale cultului şi, prin providenţa sa, îi recheamă oarecum la viaţă şi le dă un nou prilej de mântuire[30]. Prin urmare, şi eu trebuia să aştept porunca cerească, deşi printr-o clară şi evidentă favoare a marii zeiţe, încă de multă vreme fusesem chemat şi desemnat pentru preafericitul sacerdoţiu; şi din această zi, trebuia să mă abţin, ca şi ceilalţi iniţiaţi,

---

[29] Castitatea avea o foarte mare importanţă, cel puţin în aparenţă, în toate rânduielile cultului Isidei.

[30] Această reînviere cu totul spirituală este o dogmă care se regăseşte şi în creştinism.

de la orice hrană profană şi neîngăduită, pentru a mă apropia cu mai multă evlavie de misterele acestei preacurate şi înalte religii.

Pontiful vorbise; şi nerăbdarea mea nu-mi putea birui voinţa de a-i da ascultare: plin de zel, supus şi păstrând o tăcere desăvârşită, asistam regulat, în fiecare zi, la oficierea serviciului divin. Bunătatea puternicei zeiţe nu-mi înşelă speranţa şi ea mă scuti de chinurile unei îndelungate întârzieri. Printr-o poruncă tot atât de clară pe cât era de întunecoasă noaptea în care o primii, ea mă anunţă lămurit că a sosit, în sfârşit, ziua atât de râvnită în care dorinţa mea cea mai arzătoare avea să se înfăptuiască. De asemenea, ea fixă ce cheltuieli trebuia să fac pentru iniţiere, iar pentru săvârşirea ceremoniei alese pe însuşi Mithras, marele ei preot, deoarece, după cum spunea ea, el era legat de mine prin simpatia reciprocă a celor două stele ale noastre.

Reînsufleţit de aceste binevoitoare porunci şi rânduieli ale nobilei zeiţe, m-am trezit din somn înainte de a se fi luminat bine de ziuă şi am pornit în toată graba spre locuinţa preotului. L-am găsit tocmai în momentul când ieşea din cameră şi, salutându-l, mă pregăteam cu mai mult curaj ca niciodată să-i cer să mă iniţieze, ca şi cum aş fi avut un drept câştigat. Dar, îndată ce el m-a zărit, mi-a luat-o înainte şi mi-a spus:

– O, dragul meu Lucius, ce fericire, ce mare noroc ai tu! Voinţa augustei noastre zeiţe îţi este favorabilă, ea te-a socotit vrednic de o atât de înaltă chemare. Ei bine, zise el, de ce tocmai acum stai liniştit, de ce-ai rămas pironit locului? Iată ziua mult dorită, necontenit chemată în rugăciunile tale, aceste mâini ale mele te vor iniţia în cele mai sfinte şi mai adânci taine ale cultului nostru!

Apoi, punându-mi pe umăr mâna dreaptă, preabinevoitorul bătrân mă conduse îndată la porţile impozantului templu. După ce, potrivit obişnuitei datini, oficie slujba deschiderii templului şi săvârşi sacrificiul dimineţii, scoase dintr-o tainiţă a sanctuarului nişte cărţi scrise cu litere necunoscute[31] care în mod prescurtat reprezentau formule sfinte. Unele erau figurate prin tot felul de animale, altele prin desene înghesuite şi încâlcite, unele în formă de nod, altele în formă de roată şi altele cu vârfuri îndesate asemenea cârceilor de viţă, al căror înţeles rămânea ascuns curiozităţii profanilor. El mi-a citit din aceste cărţi ce pregătiri trebuia să fac neapărat pentru iniţierea mea.

Numaidecât, atât eu personal, cât şi prin amicii mei, am cumpărat cu zel şi fără să ne zgârcim tot ce ne trebuia. Sosind momentul, după cum spunea

[31] Erau hieroglife de care se serveau egiptenii pentru a păstra principalele dogme ale religiei, ale sfintei morale şi ale politicii. Ele serveau nu numai pentru cărţile sfinte, ci erau săpate pe pietre, pe obeliscuri sau pe piramide. Fiecare semn arăta un cuvânt şi uneori avea un întreg înţeles. Un bun rege era reprezentat printr-o albină, cursul anului şi schimbările sale, printr-un şarpe care mişca din coadă, iuţeala printr-un uliu.

preotul, el mă conduse, însoţit de sacrul colegiu, la baia care se afla nu departe de templu. Îndată intrat la apă, după datină, marele preot, invocând bunăvoinţa divină, mă purifică, stropindu-mă cu o apă sfinţită. Trecuseră primele două părţi ale zilei, când el mă aduse din nou în templu şi mă aşeză chiar la picioarele zeiţei. Îmi dădu în secret unele îndrumări pe care graiul omenesc nu le poate destăinui şi îmi porunci cu glas tare înaintea întregii asistenţe să mă abţin zece zile în şir de la orice plăcere a mesei, să nu mănânc nimic din ce a avut viaţă şi să nu beau vin. Păzind aceste porunci, potrivit datinei, cu o exactitate vrednică de tot respectul, în sfârşit sosi ziua hotărâtă pentru împlinirea făgăduielilor divine. Soarele tocmai cobora la orizont şi din nou aducea seara, când din toate părţile se revărsa o numeroasă mulţime care, după uzul antic al misterelor, îmi aducea diferite daruri. Atunci, marele preot, îndepărtând pe toţi profanii, mă luă de mână şi, îmbrăcat cum eram într-o cămaşă din pânză de in nepurtată, mă conduse în sanctuarul templului.

Poate tu, cititor curios, mă vei întreba, cu oarecare îngrijorare, ce s-a spus, ce s-a făcut după aceea. Aş spune, dacă mi-ar fi permis s-o spun, ai afla dacă ţi-ar fi îngăduit să asculţi. Dar ar fi o crimă deopotrivă de mare şi pentru urechile şi pentru limba care s-ar face vinovate de o indiscreţie şi de o curiozitate atât de sacrilege. Totuşi, văzându-te chinuit de o pioasă dorinţă, nu te voi lăsa într-o prea lungă aşteptare. Ascultă deci şi crede, căci tot ceea ce voi spune e adevărat. M-am apropiat de hotarele morţii, am călcat pragul Proserpinei şi de acolo m-am întors, trecând prin toate elementele. În mijlocul nopţii, am văzut soarele strălucind cu o lumină orbitoare, m-am apropiat de zeii Infernului şi de zeii cerului, i-am văzut la faţă şi i-am adorat de aproape. Iată, ţi-am spus lucruri pe care, deşi le-ai auzit, eşti totuşi osândit să nu le înţelegi!

Acum să-ţi povestesc numai ceea ce, fără sacrilegiu, poate fi relevat minţilor profane. Şi iarăşi s-a făcut dimineaţă. După ce s-au terminat ceremoniile, am înaintat îmbrăcat în douăsprezece[32] stole[33] sacerdotale, veşmânt destul de mistic, e adevărat, dar despre care nici o lege nu mă împiedică de a vorbi, dat fiind că în acel moment am fost văzut astfel îmbrăcat de foarte mulţi dintre cei de faţă. Căci primisem porunca să stau în mijlocul templului, urcat pe o estradă de lemn, aşezată înaintea statuii zeiţei. Eram îmbrăcat într-un splendid veşmânt din cea mai fină pânză de in, împodobit cu flori pictate şi, de pe umeri, îmi atârna pe spate, până la călcâie, o preţioasă hlamidă. Din orice parte m-ai fi privit, eram împodobit cu figuri de animale zugrăvite în tot felul de culori. Ici erau balauri de India, acolo grifoni[34] hiperboreeni,

---

[32] Aluzie la cele douăsprezece semne ale zodiacului prin care, în fiecare lună, trecea Isis sau Larsa.
[33] Veşmânt al preoţilor Isidei.
[34] Făpturi înaripate, cu trup de leu şi cap de vultur, care locuiau împreună cu un legendar popor situat în extremitatea nordică a lumii.

animale dintr-o altă lume, înzestrate cu aripi ca zburătoarele. Iniţiaţii dau acestui ultim veşmânt numele de stolă olimpică[35]. În mâna dreaptă ţineam o torţă aprinsă, pe cap aveam o frumoasă coroană de palmier, ale cărei frunze se înălţau ca nişte raze în jurul capului meu. Trăgându-se perdeaua care mă ascundea privirilor, deodată astfel împodobit asemenea soarelui, am apărut ca o adevărată statuie, asupra căreia mulţimea şi-a aţintit privirile ei uimite. După aceea, am serbat fericita zi a renaşterii mele printr-un strălucit şi vesel banchet. Aceleaşi ceremonii s-au repetat timp de trei zile, urmate de prânzul religios, adaosuri indispensabile ale iniţierii.

Am mai rămas acolo câteva zile pentru a mă bucura de nespusa plăcere de a contempla statuia zeiţei, căreia îi eram obligat pentru binefacerea sa mai presus de orice răsplată. În sfârşit, ascultând de poruncile ei, după ce i-am plătit umilul meu tribut de recunoştinţă, desigur nu întreg, ci după puterile mele, m-am pregătit de întoarcere acasă, după o lipsă atât de îndelungată. Dar mi-a venit foarte greu să mă despart de ea. Atunci, aruncându-mă la picioarele ei, i le-am şters cu faţa vreme îndelungată şi, cu lacrimi în ochi şi cu suspine, care, în fiecare clipă îmi întrerupeau cuvintele, i-am adresat această smerită rugăciune:

„Sfântă zeiţă, veşnic neobosită pentru mântuirea neamului omenesc, întotdeauna negrăit de generoasă pentru ocrotirea muritorilor, tu ai pentru cei nenorociţi şi întristaţi o dulce iubire de mamă. Nu trece o zi, o noapte, nici chiar o singură clipă care să rămână nesemnalată prin vreuna din binefacerile tale, fără ca tu să aperi oamenii pe pământ şi pe mare, fără să îndepărtezi de ei furtunile vieţii, întinzându-le o mână salvatoare. Cu mâna ta desfaci chiar urzeala cu neputinţă de descurcat a Destinului, potoleşti furtunile Soartei, îndepărtezi influenţele vătămătoare ale constelaţiilor. Zeii din Olimp te cinstesc, iar cei din Infern te respectă, tu dai universului mişcarea sa de rotaţie, soarelui lumina sa, tu cârmuieşti lumea şi calci în picioare Tartarul. Armonia corpurilor cereşti, revenirea anotimpurilor, veselia zeilor, docilitatea elementelor, totul e opera ta. La un semn al tău, suflă vânturile, norii se adună, seminţele încolţesc, mugurii apar. Maiestatea ta umple de o sfântă înfiorare şi păsările care zboară în aer, şi fiarele care rătăcesc în munţi, şi şerpii care se ascund sub pământ, şi monştrii care înoată în ocean. Dar, vai! Pentru slăvirea laudelor tale e prea slab talentul meu şi pentru a-ţi oferi sacrificii demne, averea mea e prea neînsemnată. Nici slabul meu glas, nici o mie de guri şi tot atâtea limbi, nici un etern şi nesecat izvor de cuvinte n-ar putea să exprime sentimentele pe care mi le inspiră măreţia ta. Mă voi mulţumi deci să fac singurul lucru cu putinţă unui om credincios, dar sărac: voi păstra

[35] Pentru că era întrebuinţată la ceremoniile lui Jupiter Olimpicul.

adânc întipărit în inima mea cerescul tău chip, şi-l voi avea veşnic prezent în gândul meu!“

Astfel m-am rugat atotputernicei zeiţe, apoi, îmbrăţişând cu dragoste pe marele preot Mithras, de-aici înainte tatăl meu, am rămas multă vreme atârnat de gâtul lui şi, acoperindu-l cu sărutări, îi ceream iertare că nu puteam să-l răsplătesc cum se cuvine pentru nesfârşitele lui binefaceri. În sfârşit, după ce i-am mulţumit de mii de ori, mi-am luat rămas bun şi am pornit fără ocol spre larii părinţilor mei[36], după o lipsă atât de îndelungată. Dar după câteva zile petrecute acasă, sub inspiraţia puternicei zeiţe, mi-am strâns repede bagajele şi, îmbarcându-mă, am luat drumul spre Roma. Având norocul să sufle un vânt favorabil, am ajuns foarte repede la portul lui Augustus[37], şi de acolo, zburând într-un car uşor, am sosit în cetatea sfîntă[38], seara, în ajunul Idelor[39] lui Decembrie. Din acea clipă principala mea grijă a fost să mă rog zilnic puternicei Isis, care la Roma e cunoscută sub numele de zeiţa din Câmpul lui Marte, din cauza locului unde e ridicat templul ei. Am devenit unul din zeloşii ei adoratori şi, cu toate că nou venit în acest templu, nu mai eram un străin în sfânta religie.

Soarele străbătând cercul zodiacului, îşi încheiase revoluţia lui anuală, când somnul mi-a fost întrerupt de apariţia binefăcătoarei zeiţe care veghea asupra mea; ea mi-a vorbit de o nouă iniţiere, de noi ceremonii religioase. Eram foarte mirat să văd ce pregătea, ce prorociri avea să-mi mai anunţe, şi cum nu era să nu fiu, când îmi închipuiam că iniţierea mea era de mult terminată! Dar, căutând să-mi explic, pioasa nedumerire şi nelinişte care mă cuprinsese, am descoperit lucrul într-adevăr nou şi cu totul surprinzător că în realitate eram iniţiat numai în misterele zeiţei şi că mai rămânea să fiu introdus şi în acelea ale marelui zeu, atotputernicul tată al zeilor, invincibilul Osiris; că, cu toate legăturile strânse, cu toată unitatea celor două divinităţi şi a celor două culte, era o foarte mare deosebire între fiecare din iniţieri, că, în sfârşit, trebuia să mă recunosc chemat a sluji şi pe acest mare zeu.

De altfel, în curând am avut certitudinea acestui lucru, fiindcă în noaptea următoare am văzut în vis pe unul dintre preoţi îmbrăcat într-un veşmânt de in, care, purtând tirsuri, frunze de iederă şi unele obiecte ce nu trebuiau pomenite, le-a depus chiar în camera mea; apoi, ocupând scaunul unde şedeam eu de obicei, mi-a comunicat ordinul de a pregăti ospăţul, care trebuia să aibă loc înainte de admiterea mea în această mare credinţă. Şi, evident, ca să-mi

---

[36] Spre Madaura, oraşul unde se născuse şi unde locuia Lucius Apuleius.
[37] Ostia, port maritim al Romei la vărsarea Tibrului.
[38] Numită astfel şi pentru că la Roma erau acceptate şi protejate toate religiile.
[39] Ziua în care calendarul roman împărţea luna în două: 15 sau 13 (în cazul lunii decembrie).

dea posibilitatea de a-l recunoaşte după vreun semn, mi-a arătat că şchiopăta uşor de piciorul stâng, al cărui călcâi era puţin sucit înăuntru.

O astfel de manifestare a voinţei divine mi-a risipit orice umbră de îndoială şi numaidecât, după ce am adresat zeiţei rugăciunile mele de dimineaţă, cu cea mai mare grijă, am căutat să văd care dintre toţi preoţii mergea la fel cu acela din visul meu. Şi nu mi-a trebuit mult timp ca să-l găsesc, căci printre pastofori am zărit îndată pe unul care, în afară de indiciul piciorului, semăna exact la statură şi înfăţişare cu apariţia mea nocturnă, despre care am aflat mai târziu că se numea Asinius Marcellus, nume care nu era deloc străin cu revenirea mea la chipul omenesc. M-am dus la el fără întârziere, şi era în afară de orice îndoială că ştia mai dinainte ce aveam să-i spun, căci încă de mult, printr-o înştiinţare la fel cu a mea, fusese ales de zeiţă pentru săvârşirea iniţierii mele. Într-adevăr, în noaptea precedentă el visase că, în momentul când împletea coroane pentru marele Osiris, auzise chiar din gura cu care acesta dictează fiecăruia destinul său, că-i va trimite un locuitor din Madaura, dar absolut sărac, pe care trebuia să-l iniţieze îndată în misterele sale, şi, că, prin providenţa sa, se rezervă neofitului o mare glorie literară şi oficiantului un însemnat câştig.

Destinat astfel iniţierii cu toată dorinţa mea, o amânam mereu numai din cauza lipsei de bani, căci cheltuielile făcute cu călătoria mea aproape îmi ruinaseră micul patrimoniu, iar la Roma, cheltuielile iniţierii erau cu mult mai numeroase şi mai mari decât în provincia de unde veneam. Această sărăcie mă punea în situaţia cea mai grea şi, după cum spune un vechi proverb, eram între ciocan şi nicovală[40]. Cu toate acestea, zeul nu înceta a mă zori şi, tot îndemnându-mă şi chiar poruncindu-mi, mă puse într-o mare încurcătură. În sfârşit, mi-am vândut hainele şi, oricât de puţine şi de sărăcăcioase erau, am scos suma ce-mi trebuia, căci mi se trimisese în chip special următoarea poruncă:

– Cum!, îmi spunea zeul, pentru a-ţi procura vreo plăcere tu n-ai şovăit o clipă să-ţi vinzi hainele şi acum, când e vorba să fii iniţiat în mistere atât de mari, nu te expui la o sărăcie de care niciodată nu vei avea să te căieşti?

După ce am procurat totul din belşug, m-am mulţumit încă zece zile cu alimente care n-avuseseră viaţă; în afară de asta am cerut să mi se radă complet capul şi, iluminat de misterele nocturne ale marelui Serapis, observam acum cu o deplină încredere pioasele practici ale unei religii surori. Asistam adesea la serviciul divin, ceea ce, în această călătorie a mea în ţară străină, îmi aducea o foarte mare mângâiere şi-mi procura chiar un trai mai îmbel-

[40] În text: între piatră şi altar. Proverbul a rămas de la sacrificiile zeilor, când preotul ucidea victima, la picioarele altarului, lovind-o cu o piatră.

şugat, căci, mulţumită unui favorabil destin, am avut unele mici câştiguri pledând în for, de mai multe ori, în latineşte.

După foarte puţin timp, printr-un ordin neprevăzut şi cu totul surprinzător, divinitatea mă invită din nou şi mă sili să mă supun unei a treia iniţieri. Cuprins de o mare îngrijorare şi extrem de tulburat, îmi frământam mintea cu tot felul de presupuneri, neştiind unde putea să ducă această nouă şi nemaiauzită stăruinţă a zeilor, şi nu puteam pricepe de ce nu era desăvârşită o iniţiere care fusese de două ori repetată. De bună seamă, îmi ziceam eu, că Mithras şi Asinius nu şi-au îndeplinit cum trebuie şi pe deplin sarcina ce li se dăduse, şi într-adevăr, am început să pun la îndoială buna lor credinţă. Ca un nebun, eram agitat de aceste gânduri, când, într-o noapte mi-a apărut în vis binevoitoarea divinitate: „Nu te speria de aceste numeroase iniţieri, îmi zise ea, şi să nu-ţi închipui că mai înainte s-a omis ceva. Dimpotrivă, bucură-te de interesul pe care zeii binevoiesc necontenit să ţi-l arate, şi mai degrabă fii mândru că obţii de trei ori ceea ce altuia i se acordă o singură dată, căci acest număr îţi va asigura o eternă fericire. Şi de altfel această a treia iniţiere îţi este foarte necesară. Gândeşte-te, cel puţin acum, că haina pe care ai îmbrăcat-o în provincia ta trebuie să rămână acolo în templul unde ai depus-o, şi că la Roma, în zilele de sărbătoare, tu n-ai putea să-ţi faci rugăciunile îmbrăcat cu ea, nici să te arăţi în splendoarea acestui preafericit veşmânt, dacă ţi se va fi ordonat s-o faci. Deci, pregăteşte-te cu suflet bucuros pentru această nouă iniţiere care, sub auspiciile zeilor, îţi va aduce fericire şi prosperitate!"

După aceste convingătoare cuvinte, augusta divinitate binevoi să-mi arate în vis lucrurile de care aş mai avea nevoie pentru a fi iniţiat. Atunci, fără nici o întârziere, fără să mai amân lucrul pe a doua zi, îndată m-am dus să destăinuiesc marelui preot ceea ce mi se arătase în vis. Din nou mi-am impus înfrânarea de la orice carne de animal şi, printr-o cumpătare acceptată de bunăvoie, depăşind acele zece zile prescrise de un vechi obicei, mi-am procurat obiectele necesare iniţierii, făcând numeroase daruri mai mult din râvna pietăţii decât pe măsura mijloacelor mele. Dar, mulţumită cerului, nu mi-a părut rău nici de aceste osteneli, nici de aceste cheltuieli, căci generoasa providenţă a zeilor îmi procurase, în for, numeroase procese care mi-au adus frumoase câştiguri.

În sfârşit, după câteva zile, primul dintre marii zei, cel mai strălucit dintre cei puternici, cel mai puternic dintre cei străluciţi, regele nemuritorilor şi domnitorul suprem, Osiris, mi se arătă în vis nu ascuns sub o înfăţişare străină, ci binevoind a mă face să-l văd aievea şi să aud cuvântul său vrednic de respect. El m-a încurajat să-mi reiau cât mai neîntârziat, în for, glorioasa carieră de apărător al dreptăţii şi să nu mă sperii de calomniile pe care le răspândeau invidioşii întărâtaţi de ştiinţa mea, rodul atâtor laborioase vegheri. Şi ca să nu practic cultul său împreună cu ceilalţi adoratori ai săi, el m-a

primit în colegiul pastoforilor şi chiar în numărul decurionilor cvincvenali[41]. Din acest moment, cu capul ras, am început să-mi îndeplinesc serviciul în această veche corporaţie, înfiinţată pe vremea lui Sulla, şi fără să-mi acopăr sau să-mi ascund vreodată goliciunea ţestei, mă expuneam tuturor privirilor cu un soi de bucurie.

[41] Decurion înseamnă cel care are sub comanda sa zece oameni. Aici trebuie să înţelegem nişte demnitari care, printre pastofori, aveau sub ordinele lor un anumit număr de preoţi, şi a căror putere dura cinci ani.

CUPRINS

Cuvânt înainte 5

Cartea întâi 7
Cartea a doua 23
Cartea a treia 41
Cartea a patra 56
Cartea a cincea 75
Cartea a şasea 91
Cartea a şaptea 108
Cartea a opta 123
Cartea a noua 140
Cartea a zecea 163
Cartea a unsprezecea 184

BIBLIOTECA IDEALĂ MONDERO

Au apărut:

Homer - *Odiseea*
Flaubert - *Madame Bovary*
Stendhal - *Roșu și negru*
La Fontaine - *Fabule*
*** - *Epopeea lui Ghilgameș*
Jack London - *Colț Alb*
Daniel Defoe - *Robinson Crusoe*
Longos - *Daphnis și Chloe*
H. de Balzac - *Moș Goriot*
Niccolò Machiavelli - *Principele*
Guy de Maupassant - *Bel-Ami*
N.V.Gogol - *Suflete moarte*
Eschil, Sofocle, Euripide - *Teatru antic*
Voltaire - *Zadig, Candid, Naivul*
Blaise Pascal - *Scrisori provinciale*
A.S.Pușkin - *Fata căpitanului. Dama de pică*
Charles Dickens - *Marile speranțe*
William Shakespeare - *Teatru*
Calidasa - *Sacontala*
Homer - *Iliada*
Choderlos de Laclos - *Legăturile primejdioase*
M. I. Lermontov - *Un erou al timpului nostru*
René Descartes - *Discurs asupra metodei*
Plaut, Terențiu, Seneca - *Teatru latin*
Emily Brontë - *La răscruce de vânturi*
W. Shakespeare -*Romeo și Julieta*
J. W. Goethe - *Suferințele tânărului Werther*
Ovidiu - *Scrisori din exil (Tristele și ponticele)*
J.J.Rousseau - *Contractul social*
Vergiliu - *Eneida*
Platon - *Banchetul și alte dialoguri*
Thomas Morus - *Utopia*
Denis Diderot - *Călugărița*
Abatele Prévost - *Manon Lescaut*
Michel de Montaigne - *Eseuri*
Dante Alighieri - *Infernul*
Dante Alighieri - *Purgatoriul*
Dante Alighieri - *Paradisul*
*** - *Tanka Haiku*
I. W. Goethe - *Faust*
Friedrich Schiller - *Wilhelm Tell*
Marcel Proust - *În căutarea timpului pierdut*
John Galsworthy - *Forsyte Saga (vol. I - Proprietarul)*
John Galsworthy - *Forsyte Saga (vol. II - Vara târzie a unui Forsyte • Încătușați de lege*
John Galsworthy - *Forsyte Saga (vol. III - Deșteptare • De închiriat*

BIBLIOTECA IDEALĂ MONDERO

CAPODOPERE
ALE
LITERATURII
UNIVERSALE

Apuleius

(125 – 170 d.Hr.)

Cartaginezul romanizat Apuleius este autorul unicului roman latin care ne-a parvenit integral, spre deosebire de *Satyricon*-ul lui Petroniu, prefigurând prin abila lui construcție complexitatea modernilor săi urmași: realist, satiric, fantastic, magic, mistic, filosofic, dar, mai ales, *erotic*.

Ion Acsan

EDITURA

MONDERO

9 789739 349598

T. L. (2%): USR RO64 RNCB 5101000001710001 BCR SUCURSALA UNIREA